PALINGE
STELLATI, POE
Doctissimi,

Zodiacus vitæ:

Hoc est,

De hominis vita, studio, ac moribus optimè instituendis, Libri XII.

Opus mirè eruditum, planéque Philosophicum: ex collatione optimorum exemplarium emendatissimè in vsum Studiosorum denuò exaratum.

Cum Indice accuratissimo.

LONDINI,
Apud Roberrum Dexter,

Wants last 6 leaves of index.

61-262

UNIVERSITY LIBRARY CAMBRIDGE

que laude digniſſimum Ferrariæ Ducem Herculem ſecundum, Marcelli Palingenij Stellati Præfatio.

Onſueuerunt ſcriptores, tum antiquitum recentiores, illuſtriſſime atque inuictiſſime dux Hercules, Eſtenſis familiæ ſummum decus, ſplendor, & gloria, poſtquàm libros ſuos, imò liberos, quos ingenio ſuo pepererunt, ad calcem perduxêre, illíſque vltimam manum impoſuêre, virum quempiam ampliſſima dignitate ac poteſtate conſpicuum quærere, cui labores ſuos dedicent, nuncupent, atque commendent; vt eius fauore ac patrocinio muniti, peſtilentiſſima inuidorum ſpicula, criticorúmque temeritatem non reformident: Quandoquidem in hac vitæ tragicocomœdia contingere plerumque ſolet, vt ignaui homines voluptatibus addicti, eos contemnant, quos virtute præſtare vident. Diuina tamen prouidentia fieri ſemper ſolet, vt in tanto humanæ vitæ errore aliquis princeps reperiatur, qui virtutem diligat, ſuóque patrocinio tueatur: ne ſtudioſis viris præſidium deſit, & locus ad quē confugere valeant. Cæterùm, vt antiquos reges atque imperatores ſilentio prætereā,

qui viros ingenio præcellẽtes amplexi ſunt, tu vnus es tempeſtate noſtra, Dux excellentiſs. cui Deus talem tribuit mentem, vt nil pulchrius, nil honeſtius, nil diuinius virtute ipſa exiſtimes: ideóq; virtutem habentibus præſtò eſſe conſueuiſti. Minimè mirum igitur videri debet, ſi ad Celſitudinem tuam confugi, libróſque meos tibi dedicare conſtitui. Nam quem alium patronum in tota Italia inuenire poſſum, cui Muſæ cordi ſint? qui carmen ſibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expendere ſciat? O corruptiſſima tempora! Quid mihi cum principe, qui alienis oculis videt? ore loquitur alieno? Illum volo, qui per ſe poſſit curuum diſcernere recto: cui non auſint maligni homines dicere candida de nigris, & de candentibus atra. Talem igitur cùm te eſſe omnes prædicent, Dux illuſtriſs. audacter ad te profectus ſum, eò maximè quòd Antonius Muſa Braſauolus, vir ſingulari doctrina integritatéque conſpicuus, qui excellentiam tuam fideliſſimè colit, mihi de te ſpem optimam attulit: quippe qui doctrinam, prudentiam, humanitatem, liberalitatémq; tuam mirificè apud me commendauit. Cuius verbis tantum habeo fidei, quantum dici poſſit. Eo igitur ſuadente, opus noſtrum cui titulus eſt *Zodiacus vitæ*, in duodecim libros digeſtum, multóſque per annos elaboratũ,

Celſi-

Celsitudini tuæ donamus, dicamus, nuncupamus, vt apud posteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquã longè precioſiori munere dignus es, tamẽ hoc exiguum noſtrum accipere tua Celſitudo ne dedignetur, magiſq; donantis animũ quàm donũ ipſum aſpicere velit. Spero tamẽ fore ſi opus hoc tuis auſpiciis ſemel in lucem eruperit, vt apud viros bonos ac vere doctos laudem haud ſpernendam ſit habiturii, præſertim apud poſteros. Quandoquidẽ poſteritas ipſa ſolet abſque inuidia iudicare, iuxta illud: Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit. Nonne ſua etiam ſęcula Męonidẽ riſêre? Accipe igitur Duxillustriſſime, exiguũ pauperis clientis munus: tuoque fauore, quaſi Palladis Ægide, ab inuidorũ maledictis defende. Si tamen in tanto opere aliquid fortè reperitur, quod à noſtra religione aliquantum diſſentire videatur, mihi minimè imputandum cenſeo. Nã dum aliquãdo de rebus Philoſophicis loquor, diuerſorum Philoſophorum opiniones refero, præſertim Platonicorum. Quæ ſi falſæ ſunt, non ego, ſed ipſi reprehendi debent: cùm mea ſit intentio, à Catholica fide nunquã declinare. Quocirca in omnibus quæ ſcripſi, orthodoxæ Eccleſiæ me humiliter ſubijcio, eiuſque cenſurã, vt virum Chriſtianum decet, libenter accipio. Vale Princeps optime: Dij te nobis diutiſſimè ſeruent.

THOMAS SCAVRA. nus ad Lectorem.

PRalia grandiloquo scribũt Maurortia versu,
Pugnaceſq; ſolent tollere ad aſtra viros,
Aut mœſtos referunt alterno carmine caſus,
Aut Lyricis celebrant te Cytherea modis,
Multi atque egregij vates, Oenotria tellus
Quos tulit, aut Graij qualibet ora ſoli.
Hæc via iam cunctis nota eſt, hac trita poetis
Materia, hanc omnis tractat vbique liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare ſeueras
Conantur docto carmine Pieridas:
Pauci audent veri cæcas aperire latebras.
Quiſque iocos ſequitur, ſeria quiſque fugit.
Quam facile eſt chartas nugis implere canoris
Quam facile in calamũ fabula blãda venit?
Auſonios inter vates Lucretius vnus,
Scrutator veri ſedulus ipſe fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere clauſtra,
Et ſuperos acie mentis adire Deos.
Sæpe tamen recto deflexit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus,
Vera magis, necnon vtiliora canit.

De

De diuis, deq; anima ostendit quid credere sit fas
Dum sequitur nostre relligionis iter.
Carmine complexus, Phœbo Musisq; secundis,
Quæ intra se, & quæ extra maximꝰ orbis ha-
Vine igitur fœlix Vates dignissime, donec (bet.
Suspendet mundi pondera uterque polus.
Tu Marcellus eris: nunquã tua fama peribit,
Et tua laus nullo est interitura die.
Candide Lector habes diuinum carmen, in illo
Inuenies animi grata alimenta tui.
Quæ sint summa bona, & quo pacto ducere vitã
Conueniat, præsens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat sophiæ cœlestia munera, per quæ
Te poteris summo conciliare Ioui:
Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:
Denique te doctum, te facit esse bonum.
Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipsum
Ducta nitet, ceu Sol per sua signa means.
Maioremq; vt Sol mundum, sic iste minorem
Illustrat, vegetat, ornat, alitq; liber.
Quem, quicunq; Deo charus cupit esse, tenebit
Sæpe manu, & magna sedulitate leget.

HEINRICHVS PANTALEON Basiliensis ad Christianæ Iuuentutis moderatores.

Hactenus inflatas nugas falsosq; poëtas,
Gracia quos mẽdax, Et buscu turba dedit,
Legimus heu omnes pueri, iuuenesq; senesq;
In celebri catu, Christiadũmq; schola.
Ergo Marcellus virtutis culmina scandens,
Verum modo nobis & melicra tulit.
Non hic Harpyas, Circes, vastosq; Cyclopes,
Non vanos superos nomina ficta docet:
Sed quæ prudentum collegit turba Sophorum,
Sublimes animos quæ super astra leuant.
Quæ sint summa bona, & vẽturæ gaudia vitæ,
Quæ nos sollicitos nocte dieq; tenent:
Exposuit sanctè: credo illi adsistere Musas,
Ordine sic pulchro verba diserta canit.
Hunc igitur placuit nostra renouare labore,
Omnibus vt pateat gloria lausq; Dei:
Vt pueri imberbes discant pia dogmata primũ,
Cætera post vatum dulcia scripta legant.
Vos ergo patres diuinam quæso prosin
Tradite discipulis: præmia magna refert.
Alta sub incluso retinet mysteria sensu,
Omnibus Attalicas vndique pandit opes.

MAR-

MARCELLI PALINGENII STELLATI POETAE, Zodiaci vitæ: LIBER PRIMVS.

ARIES.

MENS mea nescio quo iamdudum impulsa furore
Ardet lauriferos Parnassi inuisere colles,
Ruráque Castaliæ Musis celebrata canoris:
Cyrrha placet, sempérque virens nemus. ô ego quantas
Effugiam tenebras! video surgentis Eoo
Luciferi radios, paulatim albescere cœlo. (fundo,
Liuor abi, & Stygio procul hinc te absconde profundo.
Vincit amor Musæ, vincit Deus: ardua quamuis
Sit via, non metuit virtus inuicta laborem.
Phœbe pater, vatúmque decus, da noscere calles
Ambiguos: aui dúmque reple ambrosia Aganippe:
Lux tua monstret iter, per quod penetralia templi
Ingrediar veneranda tui, & me subtrahe vulgo:
Non ego, quòd veniam nouus ignotúsq; sacerdos,
Gratus ero fortasse minùs: si numine dextro
Excipies, blandóque sinu: tu tollis ab imo,
Nobilitasque viros: sine te mortale peribit
Ingenium, vox rauescet, nil dulce sonabit.

Vana

UNIVERSITY LIBRARY CAMBRIDGE

Vana chelis: quod si fueris mihi dexter, adibo
Sydera, spectabítque alios mens enthea diuos.
Sis igitur mihi, quæso, fauens Latoë: tuúmque
Tollere humo (nisi fata vetent) dignare clientem,
Et vos Castalides Nymphæ, si pectore puro
Limina vestra adij: si non contagia cæcæ
Luxuriæ iuuenem potuêre auertere vestro
A cultu, nec me vicit vesana libido,
Tradite me famæ, nè prorsus inutilis olim
Vixisse hîc videar, pereámque infunere totus.
Spes famæ solet ad virtutem impellere multos.
Tu verò Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
Ausonios inter proceres celeberrime nostro
Tempore, & Estensis certissima gloria gentis,
Quem Parnassiacis Pallas nutriuit in antris,
Et sacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ,
Vnde sibi sperant decus immortale futurum,
Cyrrhæásque iterum per te reuirescere lauros:
Quanquã obstat Manors, atq; inuidus insua quærit
Promissis, aliísque modis te ducere castra,
Castra, vbi perpetuos metearis victor honores,
Et tua lauriferis decorentur signa triumphis:
Adsis, & placido vultu dignare poëtam
Aspicere, insolitas intentatásque volentem
Ire vias, vatum quas non vlla orbita signat
Hactenus: & timido optatum largire fauorem.
Sic tua te incolumem videat Ferraria semper,
Donec post longę fœlicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cœli sydera migres.
Illa dies olim veniet (modò stamina nobis
Longa trahat Lachesis) quũ te & tua facta canemus
Vbernùs, nomẽque tuum Gangetica tellus,
Et tarteſsiaci resonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas passim tua fama per vrbes,
Et per me extremis Libyæ noscéris in oris.
Tunc ego maiori Musarum percitus œstro,
Omnibus ostendam quanto tenearis amore

Iustitiæ, sit quanta tibi pietásque fidésque,
Quantum consilio valeas, & fortibus armis:
Quàm sis munificus, quàm clemens: deniq; per me
Ingenium moresque tuos mirabitur orbis.
At nunc, ista tibi quæ tradimus accipe læto
Interea vultu, & præsentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa & diuersa, nec vno
Gurgite versari semper: quò flumina ducent
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus vndas:
Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus.
Et quanquam interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias, atque abdita pandam:
Præcipuè tamen illa sequar quæcunque videntur
Prodesse, ac sanctos mortalibus addere mores,
Heu pœnitùs (liceat verum mihi dicere) nostro
Extinctos æuo: quo non obscœnius vllum
Aut fuit, aut posthac erit: & quæcunque nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior, non virginibus magis apta Camœnis
Materies, quàm quæ tractat de moribus, vlla est.
Hæc hominem reddit sanum, ingenióq; valentem,
Sit quamuis hebes, & stolidi cognatus asselli,
Impius, & recti contemptor, turpiter æqui
Luxuriam sequitur, vel quem scelerata cupido
Solicitat, cuiusue premit præcordia dirum
Inuidiæ virus, mendax, vafer, atque bibendi
Consultus, demum vitio quocunque laborans,
Hac poterit sola peruersæ crimina mentis
Exuere, atque viam vitæ reperire salubrem.
Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
Qui sibimet, domuíque suæ, patriæque decenter
Consulere, ac dubiis rebus succurrere norint.
Non tantùm facies roseo niueóque colore
Mista placet, pulchríque oculi, pulchríq; capilli,
Singulaque æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compositi mores, & splendor honestæ
Mentis, quam vitio virtus secluſit, ab omni.

Quid

Quid quod iustitiæ cultor, morúmque bonorum
Lætus agit, sperárque Deos sibi profore semper?
Nec curat, si quis secreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus.
Contrà, qui malus est, formidat semper apertum
Ne fiat facinus, quod clam commisit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.
Si quid secum homines mussant, nunc dicitur eheu
De me, nunc recitant nostræ præconia culpæ.
Quid faciam? iudex, vel Rex me accersit adibon?
An potiùs fugiam miseræ discrimina vitæ?
Lege Deûm stabili semper metus angit iniquos.
Námq; malus quanquã interdùm gaudere videtur,
Æstuat ipse tamen, mediis vt strongylos vndis,
Ætnáue, quum fabricat flagrantia tela Pyracmon.
Num magis ergo canam mille oppugnata carinis
Pergama periurum stultè miserata Sinonem?
Ogygiáſue domos infaũsto Marte petitas?
An laudabo aliquem dictis mendacibus, vt pars
Magna solet vatum: & coruum Phœnica vocabo?
Num melius plumis Iunonia regna secantem
Dædalon, Icariósque ausus & fata gementem,
Mutatáſq; Deûm atq; hominũ memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris.
Num melius iuuenum lasciuos dicere amores?
Quodque nefas maius dictis temerare prophanis
Cœlicolas? quid enim dementia nostra veretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiántq; puellas.
In cœlo est meretrix, in cœlo est turpis adulter.
Pro pudor! hæc pietas? hoc fas? hæc debita diuis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid non mentiri, vel quid non protinus audet
Fingere mortale ingenium: vt sibi maior eundi
In præceps pateat via, liberiórque potestas
Peccandi detur, minus & peccata pudoris
In se contineant? O stulta, ó putida certè
Scriptorum turba Anticyris purganda duabus.

Ad

Ad vos hic ſermo eſt, alios vexatis & ipſi,
Nec parcit cuiquam veſtræ petulantia linguæ,
Quid mirum, ſi vos eadem quoq; fulmina tãgunt?
Dicite, quid tantum noctéſque diéſque laborem
Fertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde
Laudis habere licet: nam qui ſua commoda ſolùm
Quærit, nec prodeſſe aliis curat, potiùs ſed
Damna aliena malus ridet, dum quod ſibi credit
Vtile perficiat: ſæuiſſima iure meretur
Bellua, non homo dici: Ergo ſic ſcribere oportet,
Vt quicquam inde boni valeant haurire legentes.
Ne fruſtrà tempus ſeſe triuiſſe quærantur,
Fallaces nugas & inania monſtra legendo.
Atqui ſcire opus eſt, triplex genus eſſe bonorum,
Vtile, delectans, maiúſque ambobus honeſtum.
Horũ aliquod, vel plura ferat quodcunque poëma:
Sic tamen, vt metæ nunquam frangantur honeſti.
Sed quibus eſt dignus titulis qualiue corona,
Qui non vana modo, ac nullam præbentia frugẽ
Verùm quæ potiùs vitam corrumpere, necnon
Inſanis poſſint maiorem adhibere furorem,
Affigit chartis, diræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos vrget ſtimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat! ab auribus audet
Improba vox imas cordis penetrare latebras:
Ad ſcelus inde ſolet torpentia membra mouere.
Dicet fortè aliquis: delectant talia magnum
Sæpe virum, cuius florente fatelles in aula
Plurimus eſt, & quem rerum iubet eſſe verendum
Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tum? proinde licẽt, & ſunt laudãda, quod ipſis
Diuitibus placeant? non ſic, nam quilibet haud ſcit,
Quot bipedes aurum, quot purpura veſtit aſellos.
Sunt, ò ſunt multi, Sidonia concha ſuperbos
Quos facit, & Seres depexæ frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens

Annu-

Annulus, & rubro collecta in littore gemma,
Hos tu iurares magnum superare Platona
Ingenio, & sanctis non cedere moribus illi,
Quem solum cecinit Phœbi cortina beatum.
Nil tamen intus habet species hæc tanta: sed ipsos
Nomine non vano, ventosos dixeris vtres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorsus lumen rationis obumbrat.
Inde fit vt rarò sapiant, tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, si præmia desint?
Præmia quis quærit, nisi quem dura vrget egestas?
Gaudia sectatur diues, dulcémque quietem:
Dumosos odit calles, cliuósque viarum
Difficiles, per quas doctrinæ scandimus aream.
Non possum tota non excandescere bile:
Quin ego deuoueo versus, paritérque poëtas,
Cùm video pueros, obscœna docente magistro
Carmina, peiores fieri, primúmque pudorem
Linquere paulatim, & sceleratos discere mores,
Vnde magis possit natiua augerier illis
Nequitia, & citiùs sub tartara delabantur.
Sed mihi non desunt solatia debita. nam cùm
Scribant, vt magnam possint acquirere laudem,
Magnam ignominiam pro laude, & dedecus ingens
Accipiunt: meritò. quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni, talésque fuisse,
Qualia sunt chartis quæ mandauêre nefandis?
Index est animi sermo, morúmque fidelis
Haud dubiè testis: quoniam quisque illa libenter,
Et crebrò loquitur, quibus oblectatur. arator
De bobus, rastris, de vomere: nauita narrat
De velis, remis, de restibus, atque carinis:
Miles equos memorat, gladios, hastilia, pugnas:
Sic obscœni homines plerunq; obscœna loquuntur.
Vos moneo quorum est fidei commissa iuuentus,
Et quorum est teneras puerorum fingere mentes,
Ceu molles digito ceras, hæc scripta perosi

Deterio-

Deteriora, aliis incumbite: & illa docete,
Arida quæ non sint, & non indigna referri.
Historiæ placeant nostrates, ac peregrinæ:
His se curati oblectent, has mente reponant:
Nectareos manant succos, (mihi credite) vitam
Instituunt, quæ sint fugienda sequendáq; mõstrant.
Fabula non omnis spernenda est. sæpe legatur,
Vtile quid moneat puris Comœdia verbis.
Sunt etiam (fateor) complura poëmata prauis
Haud temerata iocis: sed quæ grauitate virili
Procedunt, placidóque tegunt sub cortice mella.
Ista iuuant, eadem pariter sine crimine prosunt:
Istis discipulos epulis educite vestros.
Firmior at postquàm viuendo accesserit ætas,
Liberiùs poterunt lato discurrere campo,
Et quascunque volent, decerpere tutiùs herbas.
Est operæpretium post hæc perpendere, maius
Vtrum opus, atque vtrum potiori in sede locandũ,
Quo probitas, an quo tantùm ipsa scientia crescit:
Præstet vtrũ, esse bonũ, an doctum. diuina quidẽ res
Doctrina est: decorat mites, odítque superbos:
Ipsa voluptatis refugit somníque clientes:
Nec nisi per longum tempus, multóque labore
Percipitur. regit hæc vrbes: hæc arma ciere,
Hæc auferre potest, terras & sydera monstrat,
Morborum expultrix: varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibúsque apponere vocem:
Tecta Dei scandit, naturæ arcana recludit:
Qua sine nemo potest perfectus dicier: hæc nos
Dissimiles pecudum reddit simílésque Deorum.
Fit tamen exigui precij, perdítque nitorem
Ipsa suum, quoties vitiorum fæcibus oblita
Induit informes vultus: ceu sordet Iaspis,
In putri demersa luto: ceu Phœbus ab atra
Obductus nebula, vel cum premit ora sororis.
Nec modo vilescit, sed fit quoque noxia: quippe
Si malus hanc habeat, poteris concessa furenti

Dicere

Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Bacchariq́ magis. Quiſquis ſine crimine vitam
Ducere conatur diuina humanáque ſeruans
Iura, ſcelúſque cauens, tanquam præuiſa draconis
Guttura, quem ſtimulat paſtus inſana cupido:
Sit licet vpilio, vel agaſo, aut mulio, libros
Qui nullos penitus nôrit, precioſus haberi,
Laudibus ac debet magnis ornarier: illum
Spernere non homines, non cœli numina poſſunt.
Quis niſi mentis inops, virtutúmq; improbꝰ hoſtis,
Non amet, atque illum laudet, qui ſacra veretur,
Iuſtitiámque colit, cæco non vincitur auro,
Non aliena rapit, miſeris ſuccurrit, & arcet
Infames à ſe: aſt humiles fouet: impia linguæ
Mordacis vitat contagia: lædere quenquam
Non gaudet, potiùs cunctis prodeſſe laborat?
Quodq; decus mirum eſt, in re quacunq; modeſtũ
Oſtendit ſeſe? fœlix hic nempe: ſed illum
Fœlicem magis eſſe reor, qui pollet vtroque,
Qui probus atque idem doctus, diademate talem
Quis dignum neget? hic aliis præcellit, vt aurum
Eſt oricalcho nobilius, vitroque pyropus.
Tu tamen inuenies rarò peccare peritum,
Vel caute aut leuius: rudibus vix vlla pudoris
Eſt ratio, atque palàm vetitos labuntur in actus,
Irridéque ſacras petulans inſcitia leges.
Vt cæcus neſcit ſcrobibus diuertere ab imis,
Impingúntque pedem tenebroſa nocte vagantes,
Quum ſilet inferno recubans Proſerpina lecto:
Sic mens quæ cæca eſt, ſine lumine doctrinarum,
In quodcunque nefas facili deſcendere lapſu
Non dubitat, niſi ſit pœnæ compreſſa timore
Nec quicquam quod non placeat ſibi, iudicat æquũ.
Sæpe viçem tamen ipſa gerit natura magiſtri,
Inque vtero ingenium multis largitur: vt illi,
Quod ſchola non docuit, cœleſti munere diſcant.
Quid prohibet tales inſontem ducere vitam?

Maxima

Maxima ergo illi debetur gratia, cuius
Præstat vtrunque liber. Bifidi vos numina montis,
Quæ colui, quibus & reliquos deuouimus annos,
Munera si fas est paruos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæso concedite, nostros
Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.
Hactenus hæc. Aries, qui nostra limina seruat
Zodiaci, iam vult properanti cedere Tauro,
Meque noui finire iubet præludia cantus.

Liber Secundus.

TAVRVS.

TRaxisti longam portu mea cymba quietem:
Iam tempus dare vela notis, & soluere funem.
Cessit hyems, canæque niues de montibus altis
Distillant, viret omne solum, lapsáque reponit
Sylua comas, renouat dulces Philomela querelas:
Floribus ornatæ crines per prata Napææ
Deducunt choreas, Dryades, Satyrique petulci
Carmina muscosis iterant lasciua sub antris:
Aurea nunc volucer iaculatur tela Cupido,
Et iuuentum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum vastos pelagi proscindere campos:
Vnda silet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid stulta times? est lucidus aër,
Atque suo cursum suadent Atlantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Laurea desidiæ præbetur nulla: potenti
Esto animo, atque aude: audenti fortuna fauorem
Sæpe tulit, pauidóque vetat gaudere triumpho,
Vt video, terrent *fictu te monstra canino: *Ritu.
Sed turpe est, fœdis virtutem cedere monstris,
Perge igitur, iam rumpe moras, altúmque petamus.
Rex ille omnipotens, vasto qui præsidet orbi,
Aurea qui solo moderatur sidera nutu,

UNIVERSITY LIBRARY CAMBRIDGE

Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum, & liquidis vitam seruare sub vndis,
Orba suis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantùm homini, quid sit cognoscere verum,
Quid decens, & posse loqui, concessit: at ore
Cætera sunt muto, & tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens, validissima quæque subegit:
Alipedes tigres, itacundósque leones.
Et quamuis dixo sint corpora plena veneno
Serpentum, tamen hûc metuût, huic maxima cedit
Oceani moles, oris Balena supini.
Hoc sine, quid tellus esset? densissima certè
Sentibus, & nullas segetes inculta crearet.
Hic leges, & quæ seruantur legibus vrbes,
Condidit: ornauit cœlestia numina templis.
Reperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta, emissum quibus ignis turbine clausi,
Per spatia effertur longè distantia plumbum:
Quo pulsæ turres, & mœnia celsa trahuntur
In præceps: vastósque procul quicunque boatus
Accepit, dubius se audisse tonitrua credit.
Væ vobis superi, si talia fortè Gigantes
Olim Phlegræis habuissent fulmina campis.
Posset & extremum ventis famulantibus orbem
Repperit & puppes, vetitum quibus ire per æquor
Quærere, quà Titan populos despectat Eoos,
Et Tartessiaca pronus quà mergitur vnda,
Quà Cynosura nitet, & quà contrarius axis
Aspicit Antipodas, pendentes vertice: qui iam
Casuri, opponunt pedibus vestigia nostris.
Cùm tamen ingenio excellat, mentisque vigore,
Vt credi possit diuino ex semine natus,
Nescit adhuc, nec scire studet (res mira, nefasque,
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Viuere quo pacto, vel quid vitare, sequíue
Debeat: ô cæcis mortalia plena tenebris
Pectora, & ô mentes caligine circumseptas

Stul-

Stultitiæ incedunt deserta per auia: vix heu,
Vix paucis nouisse datum, quò tendere tutum,
Quà sit iter, per quod vera & bona summa petatur.
Non docet hoc gemini nodosa scientia Iuris,
Non quæ pæonio sanat medicamine morbos,
Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia sola
Hoc aperit: fidahæc hominũ dux atque magistra est.
Hanc mihi si dederit Deus, & subtegmina si non
Ante diem triplices truncabunt nostra sorores,
Ipse bonum summum quod sit, quî possit haberi,
Vt spero, expediã, quã quã hæc prouincia magna est.
Principio summũ esse bonum pars maxima censet,
Nũmorum plenam bene semper habere crumenã,
Atque auri tantum, quantum vel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas splendens eructat in vndas:
Iugera tot campi, quot crines vertice, longum
Possedisse agmen seruorum, armenta, gregesque,
Quot non Trinacrijs pauit Polyphemus in aruis,
Quot nec Aristæo fuerant, Tyrinthius & quot
Non Erythræis tulit à præsepibus Heros:
Pulchraque vt Alcinoi pomaria, & Hesperethusæ:
Nec non marmoreis miranda palatia crustis.
Hæc sunt quæ cupiũt omnes, quæ quisque requirit:
Quæ superos genitrix tenero petit anxia nato,
Supplicibus votis, his qui affluit, esse beatum,
Fœlicémque putat crassi dementia vulgi.
Sed nescit quanti lateant sub floribus hydri,
Quotque rosas inter spinæ nascantur acutæ.
Illum etenim, quisquis fieri vult diues, oportet
Nocte diéque animo diuersas voluere curas,
Fortuna varian te vices: nunc cogitat vnum,
Nunc aliud: si fortè epulis accumbit, iniquæ
Morsus auaritiæ stimulat, vix vlla palato
Esca placet, properátque ingratas linquere mẽsas,
Abstrahit inde illum exigui spes dira lucelli.
Vix somnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus, in faciem iacet, quandoque supinus,

Versatur que thoro: haud aliter quàm saxea moles
Sisyphia reuoluta manu. quid luce peracta
Gesserit, & quid sit redituro sole gerendum
Pensitat, en pereunt pecudes, eras pabula quæram.
O brumæ deuota dies, quàm frigora bobus
Hæc nocuêre meis? sed dispensator iniquus,
Pastoréque mali: rapiunt hi, decipit ille:
Inuasêre lupi caulas, prædatus & ipsum
Est pecus insanus miles, magalia fregit,
Incendit segetes, defecta est vinea ferro:
Debitor aufugiens, portat cum fœnore sortem:
Nulla fides, nulla est homini reuerentia diuûm:
Omnia plena dolis, prô Iupiter, ille bonus vir
Prorsus habebatur, sed fallax gratia linguæ,
Atque oris: non est semper vera effigiei
Regula. quid doleam? remeat mea nauis, & affert
Lucrosas, ohe, merces: graue pondus amomi,
Thur, electra, piper, Serûm velamina, vestes
Sidonias, mercéque alias, quas vexit ab Indis:
Quam si concursu Symplegages infregissent,
Si vel Scylla vorax, dubij vel saxa Chapharei
Soluissent tabulas, muliebri more querelis
Implessem totas ædes, lachrymísque maderent
Pectora, non deerunt nummi, nisi viuere desit.
Nil frumenta valent: quid tum? mercabor oliuum:
Est fodiendus ager, iaciendaque semina, messes
Occandæ, fabricanda domus, vitésque putandæ:
Illud emã, hoc vendãs, accipiã, & quod debeo reddã.
Non secus huc illuc impellitur, ac pila magno
Lusorum cœtu solet, aspiciente theatro,
Iactari: hinc atque hinc ingenti missa tumultu
Pellitur, ille ferit pugnis, hic calce retundit.
Lætitia, mœrore, metu, spe, fluctuat æstu
Continuo, veluti ventorum flatibus æquor.
Ixion verus: qui, captus imagine nubis,
Concubitu fœdo prolem genuisse biformem
Dicitur: vnde eius voluit sine fine rotari

Mem-

Membra,colubriferis radijs affixa,Deûm rex.
Diuitiæ quid ſunt?res nempe ſimillima nubi,
Quam ſi Ripheo Boreas demiſſus ab axe
Incutiat,videas vnde eſt concreta reſolui
In tenues fumos:monſtra hinc gignuntur habétia
Humanam faciem.quid enim ſpecioſius ipſo
Diuitis aſpectu primo?ſed noſcere poſtquam
Ipſius vitam licuit,diuerſa videntur
Partibus à tergo non reſpondentia primis.
Aſſiduo motu rotat hunc fortuna,colubri
Agmina curarum ſunt,quæ præcordia rodunt.
Vel ſcit,vel neſcit diues,quæ poſſideat:ſi
Neſcit,quid proſunt?quoniam nil inde boni,vel
Accipit aduerſi,velut is qui non habet,at ſi
Quæ ſua ſunt nouit,vel amat,vel non amat illa.
Si non,cur tenet hæc?ex his quæ gaudia ſumit?
Qualia,quum potat ſuccos abſtemius vuæ.
Si quidem amat,pariter curat,ſtudet illa tueri,
Próque his ſeruandis eſt anxius,atque laborat:
Sollicitátque illum quicquid contingere rebus
Poſſe mali credit quas poſſidet:excrutiatur
Si perit inde aliquid:fieri quod ſæpe neceſſe eſt,
Cùm nil ſtare diu videas,incommoda cùm ſint
In promptu ſemper:demum quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet,ſæuiqúe laboris.
Quid memorẽ,ſubeat quàm crebra pericula pŏro,
Ac terris:cenſum cupiens augere paternum?
Syluicolas latrones,ponticolas piratas?
Sæpe fugit:capitur tandem,laniandáque phocis
Viſcera,ſiue lupis præbet,captiuus herili
Collum ſæpe iugo ſubmittere cogitur,is qui
Vt dominus fieret,ſe obiecit caſibus audax:
Vix menſa tutus propria,proprióue cubili,
Exitiale datur ſitienti ſæpe venenum.
Stertentémue neçat cupidi manus impia ſeruí.
Pinguior'in cædẽ vt peritur magis hoſtia,neçnon
Nobilior potiùs ſpoliatur fructibus arbos,

Vtque apibus muſciſque perit quę dulcior vua eſt?
Sic cui plura dedit ſors & meliora tenenda,
Inſidias patitur plures, propiorque periclo eſt.
Nota Syracuſij ſolertia mira tyranni:
Euge bone, es fœlix? quid ni? non pocula deſunt,
Non epulæ, pueri, ſceptrum, diadema, cupitæ
Delitiæ gemmis, auro (quid cernis?) abundas.
Heu mihi: namque tholo ſeta ſuſpenſus equina
Enſis adeſt, iamiam miſeri caput infodietur.
Inuidia vexantur opes: namque optima liuor
Quęque malus lædens, odit fœlicia ſemper.
Hoc prętio miſeri damnoſum quæritis aurum,
Veſtra Paleſtinæ ſtimulent vt corda ſorores
Aſſiduè, ac nigrum citiùs tendatis ad orcum.
Nónne Midæ, fuluo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda inſania? iure
Huic aſini auriculas, iratus Phœbe dediſti.
Aurum cuncta precor fiant quæ corpore tangam:
Mox petijt ſtolidus primis contraria votis,
Quum cibus in vacuum nullus deſcenderet aluum.
Talis auare tibi fortuna eſt peſſime, qui cùm
Plus habeas, plus ſemper eges: vt Tantalon vndis
In medijs cruciat citis arida, ſi tibi pleno
Effundat cornu, quicquid vis. Copia: nunquid
Quod ſatis, an nimium, ſumes? hoc officit: illud
Quiſquis habere volet, facili mercede parabit.
Noſtra etenim minimis rebus contenta quieſcit
Natura, in vitium ſi non delapſa repugnet.
Diuitis in menſam ſyluæ pelagique feruntur
Optima, non deſunt lepores, non caprea, ceruus,
Hœdus, aper, volucrúque genus, nó turdus obeſus,
Perdix, ficedulæ, nec non quas Colchica tellus
Mittit aues, grandes capi, grandéſque columbi;
Portantur rhombi, ſquillæ, muræna, locuſtæ,
Mugilis, & piſcis nomen qui traxit ab auro,
Oſtrea, cæruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, eſt verſu quæ claudere difficilis res.

Vina

Vina dehinc, nigro nunquam ceſſura falerno,
Ni potiùs placeant aruiſia nectaris inſtar.
Sed quæro, nunquid cuncta hæc lupus iſte vorabit?
Non credo: vel ſi cupiat, non poſſe putandum eſt.
Quod ſi poſſe volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulum turba comitante rudentum.
Nam qui plus æquo ſtomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici ſuccurrite: demum
Euomit, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ inſurgunt febres, hinc ſcrupeus humor
Inſidias manibus pedibúſque affigit mortes.
Cui non compertum eſt, multos inducere morbos
Ingluuiem? vexare animos & corpora, Bacchi
Humorem immodicũ, ſitibunda in viſcera merſum?
Ergo parcus erit, de multis pauca capeſſens,
Qui non ante diem vult dulcem abrumpere vitam,
Nec plus quàm pauper, ſaccum ſtupabit opimum.
Murice diſtinctos locuples veſtitur amictus,
Auratamque togam, tenuique ſubucula byſſo
Enitet. & Scythicæ redimitus vellere frondis,
Geſtat fœmineo pretioſa monilia collo.
Num magis iſta fugant mordentia frigora, quàm ſi
Muniat incultæ vilis te penula lanæ?
Num quæ vulgari lino contexitur, æſtum
Arcet tela minus, tunc quum per torua leonis
Signa Molorchæi gradiens, calidiſſimus eſt ſol,
Flauáque veſanus diſcindit Syrius arua?
Quàm ſi lena tuum velet bombycina corpus?
At dices: ille in pretio eſt, quem pulchra decorant
Veſtimenta: caput venienti inclinat, & omnis
Aſſurgit populus, ſolúſque hic nobilis, atque
Creditur eſſe bonus, prudens, ac dignus honore,
Dignus amicitia, pannoſo prorſus habetur
Nulla fides, tritamque irridet turba lacernam:
Si licet Arpinas, cuius facundia toti
Præfertur Latio: vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata eſt ſæpe loquentem:

Carminibus quamuis possis æquare Maronem,
Mæonijque senis diuinos reddere cantus,
Non tamen idcirco speres tibi præmia laudis:
Sperneris, mihi crede, locum proiectus ad imum.
Tu Ganymedæos frustra sectabere vultus:
Optabis frustra teneram tractare puellam,
Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidē inficior: magna est nam gratia pulchri
Vestitus. verum fuerit virtutibus ipsa
Si mens nuda, malis imbutáque moribus: omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius ac te
Despiciet quisquis norit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel cæcæ iurgia sannæ.
Nec seruus, propria quem tu nutrice farina
Consuesti à puero, si te cognouit auarum,
Crudelem, tumidum, vinosum, mentis egentem,
Æstimat: idcirco secum clàm murmurat in te,
Huncine herum fortuna mihi non æqua dedisti?
Huncine herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij, quem turba domestica temnit?
At fortis, prudens, iustus, pariterque modestus
Si fueris, si te non parua scientia clarum
Reddiderit, quæuis tribuit tibi vestis honorem.
Nec (modò sit sanus) poterit te spernere quisquam,
Inprimis, quicunque cupis venerabilis esse,
Laudari multum, nec non vehementer amari,
Virtutem sequere, ac vitij contagia vita:
Et caue committas, quod possit iure putari
Censura dignum, atque authori inferre pudorem.
Nam solet egregiam stolidum contemnere vulgus
Virtutem, minima si infectam labe notauit.
Sed quisnam prorsus viuit sine crimine? nemo est
Qui non legitimo quandoque à calle recedat,
Qui non à recta interdum declinet amussi.
Ille tamen raro ac minimum qui peccat, haberi
Atque bonus dici debet, sed gratia linguæ
Maxima, quæ doctè ac prudenter singula profert.

Cul-

Cultus habet sermo, & sapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumque gubernat.
Hæc plus quàm vestes, poterunt te reddere clarũ,
Nec tu formosi specie capieris Ephebi:
Talis amor scelus est, quem qui sapit effugiet. nam
Est pueris, nec mens, nec amor, ratióue, fidésue.
Ah pereat quisquis puerorum flagrat amore.
Si te delectant formosæ membra puellæ,
I, pete coniugium: vel non meretricula deerit.
Quid, mauis demens cupere, & sperare negata:
Pellere cùm possis facili medicamine morbum?
Sint tamen hoc propter cupiendæ forsitan ipsæ
Diuitiæ, vt melius virtutem acquirere detur.
Quandoquidem argento loculi si fortè vacabunt,
Nullus erit qui te doceat: nam soluere oportet
Mercedẽ haud paruã doctoribus. est quoq; habẽda
Sumptibus haud paruis librorum copia, tempus,
Quo valeas studijs incumbere, plura legendo:
Ne mala pauperies alias te voluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quàm difficile est, quã paucis numina præstãt,
Ex humili volitare gradu virtutis in arcem.
Quàm rarò egregios pauper sortitur honores?
Præterea qualis vita est, quàm proxima letho,
Quã meritò spernenda, animum si nulla voluptas
Mulceat, atque leuent solatia nulla laborem.
Cum nunquam desint curæ, cùm plena dolorum
Omnia sint, præstat stygiam tranare paludem,
Cerbeream saturare famem, miscerier vmbris:
Si nunqnam fas est rebus gaudere secundis,
Gaudia si miserum pectus non vlla serenent.
Aut inopi quidnam dulcedinis, aut solati
Esse potest? cui deest panis vinumque frequenter:
Nunc lecto, nunc veste caret: nunc calceus ipsos
Ostendit digitos, veteri dissutus aluta.
Viuere vix potis est, nedum sectarier illa,
Iucundum quibus esse solet mortalibus æuum.

Talibus

Talibus at certé quicunque est diues, abundat,
Illud enim assequitur quicquid desiderat, & vult:
Tantum habet imperij, tantáque pecunia vires,
Vt sibi nil obstare diu, patiatur: ab alto
Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere cursu
Ceruos, aut capreas, vulpes, leporesue fugaces:
Si volucres captare libet, vel fallere pisces
Retibus aut hamis: Veneris si grata voluptas,
Si cibus & potus delectant, otia, ludus,
Si choreæ, citharæue placent, si plaudere cantu:
Omnia diues habet: nam præstant omnia nummi.
Accipe quid contra referam, si discere quisquam
Gestiet, id certè dabitur, modò firma voluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aspera cluis
Angusta, & primo ingressu satis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celsa petuntur.
Si non sunt nummi tibi, væneat ipsa supellex,
Vel domus, aut fundus. quid ni? quo viuere pacto
Tunc potero? cogar mendicus quærere panem.
Ah miser, est melius mendicum viuere, dum te
Cælicolis similem diuina scientia reddat,
Quàm si possideas Persarum, bellua, gazas.
Noli iudicio tenebrosi accedere vulgi,
Haud magis atque pecus verum agnoscentis: at ipse
Si sapis, hæc memori quæ dicam mente teneto.
Præter virtutem, non est durabile quicquam.
Diuitiæ pereunt, species quoque, robur, honores,
Cuncta cadunt: virtus æterna in tempora durat,
Quem fortuna nequit, nec tollere longa vetustas.
Ipse tamen vidi nunquam, & vix credere possum,
Vel periisse fame, vel mendicasse disertum.
Quem si fortuna interdum conatur iniqua
Obruere, auxilium virtus festinat, alumnos
Protegit alma suos semper doctrina, diuique
Non patitur miseris vrgeri casibus: affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora possint

Spumosos

Spumoſos inter fluctus attingere nando.
Qui pollet virtute, Arabum deſerta nigroſqúe
Æthiopas, rigidoſqúe Getas luſtrabit & Indos,
Tutus & incolumis, fortunæ ſola reſiſtit
Virtus, atque illi dubio certamine pugnat.
Nullis eſt igitur parcendum ſumptibus. omnem
Ne dubita, vt virtutem habeas, impendere cenſum.
At ſi fortè tibi, valeas quod vendere, nil eſt.
Eſto bonus ſaltem, ſi non poteris eſſe peritus,
Cum doctis verſare libens (nam diſcere multa
Sic poteris) necnon auidè quæcunque loquuntur
Auſcultа, atque roga interdum, tum cætera diuis
Commitre, & patiare animo tua fata ſereno.
Gaudia ſi ſequeris, ſi te inſidioſa voluptas
Implicat, & dulces tranſmittere luſibus annos
Te iuuat, atque ideò diues cupis eſſe: voluta
Sedulus hæc tecum, ratio quę prouida dictat.
Nulla voluptate eſt res pernicioſior: aufert
Conſilium, mentemque premit, virtutibus obſtat:
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix:
Debilitat corpus, ſenſus obtundit, amaro
Fine nocens, homini multorum cauſa malorũ eſt.
Clarius iſta ſequens ſermo meliúſque docebit.
Si tamen aduertas, habet & ſua gaudia pauper,
Nec forſan leuiora magis nam dulcia ſunt quæ
Rariùs eueniunt ſolatia. credite, longè
Gratior, ac longè eſt iucundior illa voluptas
Quę dilata diu fuit, ardentérque cupita.
Sic cibus eſurie ſuauis, requiéſque labore,
Sic potus vexante ſiti, ſic frigore flamma.
Frigora ſic æſtu, ſic intermiſſa diuqúe
Suſtentata Venus grata eſt magis: omnia demùm
Rebus ab oppoſitis, vires contraria ſumunt.
At locuples tolerare nihil vult, ſemper abundat
Delicijs, adeò vt moueant faſtidia ſæpe,
Et cupiat bulbos, ſiliquas, holus, allia, ſardas,
Solemnes epulas, & prandia lauta peroſus.

Nil

Nil adeò dulce eſt, quod non videatur amarum,
Et non diſpliceat, ſi plus duraverit æquo,
Delectant alterna magis, vetitiſque potiri
Dulcius eſt: ſordent quæ poſſunt ſemper haberi.
Præterea non res hominem, ſed ſola voluntas,
Iudiciumque animi, contentum reddit, amari
Eſt dignũ, quodcunque placet. quid proderit ægro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Guſtum? quid vini ſuauem prębere ſaporem
Illi, qui guadet puris abſtemius vndis?
Hic hœdum, aſt alius carnes cœnare ſuillas
Mauult, hunc cantus iuuat, illum ludus amórque:
Omnibus haud idem: hic puerum cupit, ille puellã
Huic ſcortum placet, aſt illi matrona, beatum
Efficit ergo animus, non res, rationibus iſtis,
Non minus ac diues, lætatur pauper. ab illo
Grandia poſcuntur, paruo hic contentus abibit.
Impenſa diues maiori, at ſæpè minori
Lætitia viuit, quàm pauper. gratius ouo,
Et cicere, eſt veſci atque famem cõpeſcere porro,
Nautæ aut foſſori: quàm regibus & reginis,
Quicquid terra ferat lauti, prandere, vel vnda.
Dignior illa autem iure eſt dicenda voluptas,
Quæ nec ſumpta nocet, nec contradicit honeſto.
Nil tamen eſt melius quàm pauca optare, animũq;
Vincere conſilio: ne ſpes te affligat inanis.
Qui quod habere nequit deſiderat, excruciatur,
Sperando fruſtrà, & ne quicquam tempora perdit.
Id cupias igitur quod certe poſſit haberi,
Aut nihil: atque animo frænos impone tenaces:
Aſt opibus quiſquis pollet, vult plura, petitqúe,
Quàm licet, & paruo contentus viuere neſcit:
Indiget idcirco multis. fœlicior ille eſt,
Sufficiunt cui pauca ſatis, res ampla, ſuperbum
Riſorémque hominũ, contemptorémque deorum,
Inſanum, mollémque facit, virtutis & hoſtem.
Nam quis virtutem curat, ſi cenſus abundat?

O bona paupertas, ô nondum cognita diuûm
Munera, virtutum cuſtos, & amica pudori,
Luxuriæ frænum, vitæ tutela: procacem
Fortunam tu ſola potes, ventíque furorem
Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
Tuta tenes paruo, vicináque littora ſeruas.
Sæpius æthereos feriunt vaga fulmina montes,
Et quatit excelſas Boreas rapidiſſimus ornos:
Ima latent ignota malis, humiléſque procellæ
Iuniperos rarò infeſtat, lentéque myricæ
Stant inter ſyluas immotę, ac pace fruuntur.
Spreuit Anaxagoras, ſpreuit Democritus, atque
Complures alij (quorum ſapientia toti eſt
Nota orbi) argentũ atque aurũ cauſáſque malorũ
Diuitias. quare? niſi quod non vera putarunt
Eſſe bona hæc, animum quæ curis impediunt, &
In mala præcipitant quamplurima. Fabricius quod,
Quod Cato, quod Curius, ſãctiſſima pectora, quõdã
Senſerunt: non quid vulgus, plebſque inſcia dicat,
Mente agita, atque tibi propone exempla bonorũ.
Nónne olim victor fœlicia ſigna Quirinus
Sæpe tulit, poſito quum ſumere conſul aratro
Arma iubebatur, requiem factura ligoni?
Tum caſa parua viros, & frugi menſa ferebat:
At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
Imbelléſque ædunt fœtus, ac luſibus aptos.
Diſcite mortales tandem, longíſque tenebris
Exuite obſeſſam mentem, ſurſúmque leuate
Iam caligantes oculos: quò cæca voluntas
Vos ducit, ne ferre gradum, ratione deorum
Naturæ ſimiles eſtis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,
Non error: finémque animo perpendite rerum.
Sufficiat cibus ille, famem qui ſedat: & illa
Veſtis, quæ corpus velet, friguſque repellat.
Sit ſopor ille ſatis, reficit qui feſſa labore
Mẽbra. etenim tribus his opus eſt, cũ corpora noſtra

Sint

Sint fragili contexta luto, sed talibus vti
Sic licet, vt tanquam medicinæ munere cures
Quos tribuit morbos homini natura nouerca.
Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Vestibus: hanc alius vitam vix sentit, ab arte
Dum fugit, assiduóque premit sua lumina somno.
Fœlix qui didicit contentus viuere parvo:
Nec spem vllã in rebus ponit, quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam nostri non iuris: & æui
Quam breue sit spatiũ reputat, quàm friuola demũ
Omnia quæ in terris longè latéque creantur,
Qui minor aduersis non fit maiorúe secundis,
Minoisque vrnam spernit, Stygiósque furores:
Securus quodcunque ferat fortuna, tenere,
Infœlix, sensu qui ducitur, atque futuri
Cæcus, ceu pecudes, tantum præsentia cernit:
Qui nescit quòd quãto animus præstantior ipso est
Corpore, tanto animi pluris sunt munera, quã quæ
Ad corpus spectant. igitur non diuitiæ sunt
Prima bona: quæ quoniãpro corpore conquiruntur
Quæ possessorem non efficiunt meliorem,
Quis bona summa vocet? multos at sæpe videmus
Quadrupedum similes, istis qui rebus abundant.
Quantum ergo satis est vitæ, nihil amplius opta,
Namque superuacuo stulti lætantur: aceruos
Ingentes frustrà, frustrà horrea plena requiris:
Cùm modio cumeráue famem propellere possis.
Cùm tibi sufficiant cyathi, cur dolia queris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi copia ridet,
Diuitiasque dedit fatorum ignota voluntas:
Quid facias, operæ pretium est didicisse: tenendo
Ne peior fias, ne possis stultus haberi.
Dic age nunc quæso, quænam prudentia, quodnam
Consilium est illi, cui sunt bona multa, sed ipsis
Insipiens nescit quo pacto debeat vti?
Hinc vires persæpe nocent, damnosaque forma est,
Hac ratione suum autorem facundia perdit,

Hac

Hac ratione artes aliæ compluribus obſunt.
Nodus auaritię non te conſtringat, ab ipſa
Heu fuge: nam certè nulla eſt hac maior Erynnis.
Hanc memorant Acheronte ſatam, per triſtia Ditis
Regna truces agitare faces, centumque colubris
Colla veneniferis geſtare minacia, fauces
Humano expleri nullquam potuêre cruore,
Semper hiant, aliósque tenent, aliósque requirunt
Ora cibos: nulli pareit, nec templa deorum
Dedecorare timet malum & inſatiabile monſtrum.
Naſcuntur variæ hinc peſtes, diſcordia, cædes,
Proditio, rixæ, fraudes, iactura pudoris:
Contemptus diuûm, periuria, iurgia, bellum,
Atque aliæ plures quàm dici carmine poſſint.
Hanc igitur vitā: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis oſtendat vile atque ignobile pectus.
Sic mulier, ſenior, pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles, fragiles animíque puſilli.
Huic alia eſt vitio labes contraria, ſed non
Tam grauis: hanc etiam ſtudeas depellere. nam ſi
Prodigus es, menſam alterius, pinguémque culinā
Ieiunus fruſtra aſpicies, patrimonia poſtquàm
Abſumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter vtrumque manet virtus, extrema relinque:
Et cui fas, quantúmque licet, largire: nec vltra
Impenſam facias, quàm ſit permiſſa facultas.
Diuitias hic finis habet: prodeſſe tenemur
Omnibus, at noſtris potius natura creauit
Nos, non vt ſolùm nobis, noſtrisque propinquis,
Aſt alijs etiam, quum poſſumus, emolumento
Simus. quid quæſo præclarius, atque deorum
Dignius eſt ſolio, auxilium quàm ferre ruenti,
Tradere pauperibus victum, miſeríſque mederi?
Sic nos turba colit, ſic famam acquirimus: atque
Ad ſuperos multi per talia facta volarunt.
Naturæ humanę nil aptius, & nihil ipſo (rum,
Dignius eſt homine, vt perhibet ſchola docta ſopho-

Quàm

Quàm prodeſſe homini, & ſocio ſuccurrere lapſo,
At nunc, ô mores, ô triſtia tempora, prorſus
Extincta eſt pietas: nulli largitur auarus
Diues, cùm teneat quæ tradere plurima poſſit:
Nulliúſque ipſum miſeret, ſunt ferrea cunctis
Corda, quis exigua mendici nunc ſtipe caſum
Solatur? lachrimas rident, miſeróſque precantes.
Siqua tamen donãt, dant ſcurris, dántque cynædis,
Dant lenis potiùs, dant ſcortis calliparеis:
Nemo dabit vati, Muſæ ſpernuntur vbique.
Calculus huic loculos, vel teſſera reddit inanes,
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis.
Nónne hoc turpe magis nummos abſumere pacto,
Vnde nec vllus honos, nec gratia quræritur vlla:
Mens oblita Dei, vitiorúmque oblita cœno,
Sícne licet fieri? nónne olim nudus ab aluo
Exiſti, & nudus terræ es rediturus in aluum?
O demens, non hæc tua ſunt: ſed Iupiter harum
Eſt dominus rerum, tu diſpenſator & hoſpes.
Non res, ſed nobis rerum conceditur vſus,
At poſtquam vetus ille Charon te vexerit, vltra
Quam trepidant ſuperi falsò iurare paludem:
Hic miſer, hic alijs hæredibus iſta relinques.
Ergo his vtendum eſt rectè, dum ſtamina Parcæ
Noſtra trahunt, nobis ſumendo, alióſque iuuando.
Iam patet ex dictis, an ſint bona ſumma putandæ
Diuitiæ. mea cymba redi, ſatis ardua ponti
Nauimus, ecce auſter pluuias iam cogere nubes
Incipit, ecce vndas Typhones in aëra portant,
Abſorptas pelago: vnde ingens promittitur imber.
Amplius hîc tutum noneſt (mihi crede) morari.
Heu metuo fidum malè puppibus Oriona,
Dum licet, in portum tendamus, nubila clarum
Reddiderint vbi pulſa diem, reuocabit ab alto
Nos Triton ſcopulo, atque iterũ tentabimus æquor.

Liber

Liber Tertius.

GEMINI.

LVtea quadrijugo currus surrexerat Eos;
Astráque cedebant euanescentia cœlo:
Iam diuisus erat Titan, mediúmq; videbant
Antipodes, mediũ noster móstrabat horizon:
Mirabar, quia nam mediis de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hæc contraria sese
Mutuò corrumpunt: quin sol extinguitur vndis?
Igneus aut igitur non est, aut tingier ipsum
Oceano vulgus mentitur. talia mecum
Voluebam, gradior dum propter littora solus:
Obuius ecce senex quidam mihi venit, acerno
Innixus baculo, nitidóque indutus amictu,
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, læta & facies, varióque colore
Florea candentes decorabant serta capillos.
Comminùs vt dedimus citróque vltróq; salutem:
Quò pergam, qui sim, quo dicar nomine, quærit.
Respondi, atque eadem pudibunda voce rogaui.
At postquam proprium nomen mihi reddidit (ipse
Nánque Epicurus erat) stupui, ceu rusticus agrum
Qui fodiens, reperit latitantem obscuriùs arcam.
Atq; ego tunc, Venerãde senex sic numina semper
Cuncta tuis faueant votis, sapientia quando
Mira tuis habitat fibris; nisi falsa loquuntur
(Vt plerunque solent) homines: præcepta salutis
Da precor, & iuuenem prudentibus instrue dictis,
Dummodo non te aliò graniora negotia ducant.
Ille autem contrà, Mennlla negotia ducunt,
Sed quoniam vito curas, fugióque laborem,
Huc soleo vacuus crebrò aduentare, legóque
Per prata hæc varios capiti gestamina flores.
Vnde libens & promptus agam quodcunq; petisti:

Quippe loqui ſenibus res eſt gratiſſima cunctis.
At ne noſtra aliquis diſturbet verba viator,
Hinc diuertamus, denſáque ſub ilicis vmbra,
Iuxta illas quas cernis aquas, reſidebimus ambo.
Iuimus, & placida ſic tandem voce profatur,
Nimirum huc aliquod iuuenis te numen adegit,
Vt diſcas hodie quæ ſit Sapientia. nánque,
O ſuperi, quanta rerum caligine totum
Immerſum eſt mortale genus? ſimulachra videre
Mille ac mille hominum facile eſt, ſed rarus vbique
Verus homo: vt poſſit non falſo nomine dici,
Mundus ſtultorum cauea, errorúmque taberna.
Quare adhibe puram noſtris ſermonibus aurem,
Pellere ſi quæris miſeras à mente tenebras.
Principio, verum atque bonum cognoſcere oportet,
Perſpicua ratione quidem, atque examine recto,
Hinc ſcatet, hinc magnos ducit ſapientia ritus.
At pauciſ hoc ſcire datum eſt, nam maxima turba
Diuitias ſummum eſſe bonum, pars altera honores.
Diuerſi diuerſa putant: mihi ſola Voluptas
Optima cunctarum rerum cenſetur: & iſtud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.
Omnium enim eſt finis rerũ, atque nouiſſima meta:
Ad quam ſic hominum facta omnia diſponuntur:
Spicula vt in certum ſignum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem ſaltris, quis Nerea tonſis,
Aut quis Gradiuum validis tenebauerit armis?
Denique virtutem quiſnam quæſiuerit vllam,
Si non hunc præſens mouet, aut ſperata voluptas?
Nempe hæc principium, mediũ, finíſque laborũ eſt.
Quod magis vt pateat, quæ dicam attentus audi:
Omne opus ob finem, ratio niſi defit agenti,
Sumitur: hic ſpecie prior eſt in mente, moúetque
Artificem, ſed re poſt facta nouiſſimus exit.
Finis item bonus eſt, igitur placet: atque voluntas
Hunc ſibi vt acquirat, primis mediſque libenter
Partibus incumbit, ſic delectatur, amœnus

Sic

Sic labor efficitur: causa est ergo ipsa voluptas.
Quippe aliud non est quàm delectatio quædam.
Sed quia non facile rudibus ratione doceri,
Tentabo exemplis medias recludere verum.
Cur fodit, atque graui sulcum deducit aratro
Agricolæ callosa manus? non Sirius æstu
Terrificat, non bruma gelu, cur nauita ponti
Insanam rabiem, syrtes, scopulósque minaces
Non timet, admoti spernens confinia lethi,
Veliuola vertus pinu? cur prælia miles
Insequitur, gaudétque ferox, vbi classica Martem
Sæua canunt, acúsque animos hinnitus equorum?
Cur iuuat assiduis alium pallescere chartis,
Et varios versare libros noctésque diésque?
Nempe vt pro longos lucrum vel fama labores
Iucat: iam efficiat, nam si non ipsa placeret
Vtilitas, & honos, virtus artésque perirent.
Est finis per se dulcis: primordia verò
Cum mediis propter finem, nil denique refert,
Turpia, vel potius cuncta hæc videantur honesta.
Nam veluti exultat lasciuus turpibus, ipsa
Sic virtute bonus placidissima gaudia sentit.
Ergo voluptatem propter tandem omnia fiunt,
Vel mala declinent homines, vel cõmoda quærãt,
Vel laudanda gerant, vel non laudanda sequantur.
Hac etiam sola superi mercede fruuntur;
Vtile namque illis non conuenit, indigeant cùm
Nullarum rerum, sed dices forsan, honestis
Numina plena bonis. quid tum? si talia læta
Non faciunt diuos? tanquam si lignea gemmis
Nobilibus, fuluóque ornes simulachra metallo.
Adde aliud, quoties perfecta est causa, necesse est
Inde parem effectum procedere. vis igitur quum
Quęq; animę bene disposita est, atq; optima seruat
Obiecta, esse bonũ summum nemo hercle negabit
Qui sapiat: verùm tali de fonte voluptas
Cogitur effluere, audimus sic lætificãtur

Harmonia, numeris contexta dulciter aptis,
Sic forma egregia, viſus: ſic naſus, odore
Mirifico: hoc ipſum reliquis de partibus aio.
Quid, quòd cuncta Venus terris animalia gignit:
Atque eadẽ (niſi vera neges) eſt ſumma voluptas?
Præterea, labor atq; dolor mala maxima cùm ſint,
Atque voluptati contraria: inter voluptas
Eſſe bonum ſummum cenſebitur, oppoſitorum
Oppoſita eſt etenim ratio: proinde omnia quęrũt,
Naturæ inſtinctu, quæ ſunt iucunda: cauẽtque
Triſtitia: quis verò naturam fallere credat?
Et ſummũ ergo bonũ, quod amãt animalia quęque.
Sed quid amãt, vel quid niſi dulcia gaudia quęrũt?
Multi autem dicunt: virtutem acquirere oportet,
Sudando, algendo, dum viuimus: atque voluptas
Eſt fugienda, frui tamen hac poſt fata licebit:
Gaudia quippe Deus iuſtis æterna parauit.
Nil rationis habet vox hæc, prorſúſque videtur
Irrita. nanque animas poſt funera viuere, pérque
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas
Pro meritis pœnas, vel ſumere præmia facti,
Credere quis debet, niſi cui mens integra non eſt?
Hæc ſunt, ô miſeri, vatum commenta furentum,
Mos quibus eſt ſemper varias effingere nugas,
Vt ſtolidas dictis delectent talibus aures.
Finxerunt Stygij pallentia regna tyranni
In quib' eſt Phlegethõ, flãmis crepitantibus ardẽs:
Tergeminus canis, & pictis armata colubris
Tiſiphone, extenſi per iugera longa Gigantes,
Et ſine luce vmbræ, & vaſti non vlla cremantes
Ligna foci: riget hîc hyemis ſine tempore frigus,
Roboréq; ex nullo gemit hîc compacta phaſelus,
Dum ſenior nimias tranſuectat portitor vmbras.
Æolides ſaxo cruciatur, Tantalus vndas:
Vaſa maritimæ geſtant rimoſa ſorores,
E quibus vnda fluit, vano repetenda labore:
Plura etiam, quæ nec pueris credenda videntur,

Talibus

Talibus in regnis cecinerunt esse Poëtæ.
O dij, quàm magna est penuria mentis vbique,
In nugas quàm prona via est, quid creditis ista
Insaniâ quæ nec possunt ratione probari.
Vlla, nec sensu agnosci? quid vanâ timetis?
Qui facilis credit, facilis quoque fallitur idem.
Lucra sacerdotum sunt hæc, artesque dolosæ.
Aſt vbi vita semel tenues defecit in auras,
Nil sumus, vt nondum geniti nil prorsus eramus,
O nimium infirma & fragilis, nimiúmq, superba
Atque audax natura hominum, quò freta perennè
Stulta tibi vitam promittis? desine velle,
Cùm sis vile lutum, æratem sperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cœpta videbunt,
Ingentes vrbes, populósque, ingentia regna,
Supremos montes, & maxima flumina, tandem
Aufert longa dies: at tu vilissima pulvis
Semper eris? tanta est modicæ fiducia mentis?
Nempe laboramus frustrà, virtutis amore,
Somnia sperando, & vanas fingendo Chimæras.
Stulti sunt qui pro certis incerta sequuntur:
Et qui pro dubiis, quæ sunt manifesta, relinquunt,
Dulcia sed remanent longeque præmia famæ.
Hoc certè nil est, cùm tu post funera nil sis,
Fama quid est, si nil delectat fama sepultos?
Quid lapis, aut stipes laudum præconia curant?
Si non lætaris viuens, lætabere nunquam,
Proinde ætas donec brevis hæc incertáque durat,
Gaudebit quicunque sapit, pro viribus: & non
Frangetur quoties fortunæ vrgebitur ira;
Dulce autem quæret, si quid continget amari,
Ergo ne longis teneam te ambagibus vltra,
O iuuenis, dum fata sinunt te viuere lætum
Hortamur, quantúmque potes lugubria pelle,
Talia barbati postquàm mihi verba magistri
Haud paruam fecêre fidem: Pater optime, dixi,
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates

Officiis: verùm donec ſpirare licebit,
Debebo, ac memori ſeruabo hæc pectore dicta.
Scrupulus ast vnus reſtat: nam diſcere oportet
Non ſolùm quid agas, ſed quæ via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Poſſim, quà fit iter per quod tendatur ad illam.
Tum ſenior: Breuis & lata, & decliuis eunti
Eſt via, non procul hinc habitat regina Voluptas,
Quæ ſi forte tibi cordi eſt, veſtigia noſtra
Iam ſequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio ſiderei nondum tranſmiſerat orbis
De tribus vna diem, niſu quum ſurgit anhelo
Grandæuus ſapiens: quo præcedente ſequebar
Pone ſimul, gradiens per deuia comminùs ibam.
Progreſſiſque parùm, moles oblata palati
Eximia eſt, ſcitórque ducem, ſublimis, & auro
Tam precioſa domus, quo poſſeſſore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutúſque arma ſatelles
Seruat iter, prohibétque vltrà tranſire volentes,
Ni prius hunc adeant, & blando munere placent.
Ipſe autem celſa reſidet, quam cernis, in arce.
Tres tantùm natæ thalamo verſantur eodem,
Quarum ſi quæris cognoſcere nomina dicam:
Sordida Luxuries, tumidíque Superbia buccis,
Nec non audaci ſtolida Ignorantia vultu.
Tunc ego, Quis dixi, dominum nos duceret ad iſtum?
Tres illi ancillæ ſunt, per quas ire licebit,
Reſpondit ſenior: Sors, Fraus, Vſura patebit
Cuilibet ingreſſus facilis, ducentibus iſtis.
Dona mihi non ſunt, inquam, quæ tradere poſſim:
Nec tutum ancillis confidere talibus: ergo
Monſtra aliam mihi quæſo viam. tunc reddidit ille,
Eſt alia, eſt, per quam, ſi vis, tranſibimus. Eia
Duc, inquam, & pariter digreſſi, tendimus imam
In vallem, præbebat iter qua ſemita nobis
Scrupea, & incultis homini vix peruia dumis.
Hîc Paupertatis pergendo offendimus ædes

Exiguas,

Exiguas, lacero pendentes culmine; præter
Iunctus, & vastum nemus è regione videmus,
Hæc, quam proceris ferientem sidera cernis,
Arboribus sylua, est (inquit dux) inclyta sedes
Reginæ, per quam nobis licet esse beatis.
Sed facie & manibus lotis accedere oportet;
Quaque potes, totum te orna, vultúmque serena.
Nam dea nec sordes, nec vult admittere curas;
Paruus erat veniens per leuia saxa deorsum
Riuulus, & blando suadebat murmure somnos:
Hîc faciem laui, atque manus, rigidósque capillos
Pectine compolui, totóque in corpore vestes
Aptaui, atque leues pepulerunt seria ludi.
Sic hilaris gradior. iam quantum funda retorto
Verbere ferre potest, iactu non amplius vno,
Emissum lapidem, distabat sylua: canentum
Suaue melos volucrum, suaues sentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quamuis
Thura ferat passim, vidit: non Indus Eous,
Non Scytha laurifero spectabilis vndique ramo,
Non demum cœli qui pondera sustinet Atlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Vrit amor Dryadum, & choreas, per gramina ducat
Dulcibus & nitidis vndis, cursúque silenti
Ibat circum amnis: quantum transcendere saltu
Posset, venantum fugiens conuitia ceruus,
Tantum distabant ripæ: sed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.
Vltima cingebant sylvæ quasi mœnia, pulchro
Ordine dispositæ, & superantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauserunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem: Phœbea cupressus
Iuxta aderat, paribúsque comis surgebat in altum:
Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
Robur, acer, platanus, suber, nux, arbutus, alnus,
Orni, castaneæ, coryli, piceæ, tiliæque

Palma, abies, myrtus: veterumq; obsonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum secula rege:
Non vitis, ficus, malusque, & amica Priapo
Lothos: non hederæ, & vanum gestamina lauri,
Morus, & Alcidæ gratissima populus arbor,
Non pyrus, atque salix, prunusq;, & pallida buxus,
Mespilus, atque olea, & cerasus, nō sorbus, & ulmus,
Et siliqua, & primos quę monstrat amygdala flores.
Quid memorę cedrū, atq; bebenū, mensisq; petitā
Materiam citrum, cui cedere creditur aurum?
Quidue alias plures? quarum si nomina tentes
Dicere, Marmoricas citius numerabis arenas,
Ingredimur, quā pons ripam iungebat vtramque:
Intus erant spatiis amplis, visuque decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
Purpureæ niueæque rosæ, pictique hyacinthi,
Narcissi & violæ & vaccinia mista ligustris,
Liliáque & longum viuens amaranthus in æuum
Puniceis foliis, nec non caryophylus albis.
Balsamáq; & casiæ, & costi, myrrhæque, crocique,
Menta, thymū, thymbra, & bene olentis amaracus
Deliciæ, Idalius oritur quæ plurima siluis. (horti
Hinc atque hinc suaues spirabant vndique odores,
Mille auium species implebant murmure siluam,
Et liquidum vario ferichant æthera cantu.
Coniugis infandum Pręgne deflebat amorem,
Fortunámq; suam atque Ithili Philomela gemebat,
Pirtacus humanas operoso gutture voces
Reddebat, tenuesque sonos variabat Acanthis.
Iugis aquæ riui nitidis de fontibus, inter
Manabant flores, & gramina læta rigabant.
Non Massyla illic degebat bellua, nec vox
Sacrilegi est illic audita Lycaonis vnquam,
Non aper, aut vrsus, non velocissima tygris,
Prorsus erant, trifidis nec trifida fibula linguis.
Talia spargebant tumidi per rura cerastæ.
Denique non illic nisi blanda & amantia pacis,

Auriti

Auriti lepores, cerui, damæ, capreæque.
Et quanquam ver ſemper erat, dulciſſima ibidem
Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam.
Pene polum medium lampas Phœbea tenebat
Quum locus eſt viſus nobis, vbi diua manebat.
Campus erat nemore in medio ſpatioſus, & herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creuerat arbos.
Circumaderant menſæ egregiæ, dapibúſq; refertæ
Qualibus accubuit Capuæ Dux luſcus: & ipſi
Accubuere olim qui Ancilia ſacra gerebant.
Tunc ſenior, Iam tempus adeſt, potemus, & eſca
Inſtauremus (ait) vires. nam ſobrius ire
Ad diuam, vel ieiunus prohibetur: & omnes
Huc quotquot veniunt, impunè abſumere poſſunt,
Gratiſque has epulas; dea ſic vult. cùmq; comeſæ
Deficiunt, famulæ reparant renouántque ſapores.
Veſcimur: atque mero madidi vix ſurgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite greſſus.
Tum magis optamus reginam accedere ad ipſam:
Quam medio in campo ſpatiantem, maxima turba
Pone ſequebatur, iuuenes, pueri atque puellæ,
Maturíque ſenes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima, ſecum
Ibat, habens puerum, cuius pendebat ab armo
Feralis pharetra, & diris metuenda ſagittis.
Cæcus erat, nudúſque, & verſicoloribus alis:
Arcum geſtabat manibus, neruúmque trahebat:
Quanquam oculis captus, certis tamẽ ictib⁹ omnes
Figebat puer ille ferox præcordia pulſans,
Atque iterum facto remeabat vulnere telum,
Iámque illum penitus populum miſiſſet ad vmbras,
Fœmina ni quædam tales miſerata ruinas,
Auxilium miſeris mira pietate tuliſſet.
Nánque vbi cuiuſquam per ſaucia pectora ferrum
Viderat intraſſe, & tepidum emanare cruorem,
Accurens, paritérque ſalubria pocula præbens,
Seruabat vitam: ſed vulnera dira manebant:

Regine

Reginæ ad læuam, mulier ſtans altera, habebat
Semper in ore cibos: manibúſq; & veſtibus vnctis
Sordida curabat ſolius gaudia ventris,
Grandiáque inuerſo ſiccabat pocula fundo.
Hærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Conmuénſque oculis, vigilare nec ipſe valebat:
Nec vigilare ipſam, dapibus vinóque grauatam,
Neſcio quo ſæpe aſpergens humore, ſinebat.
Rauca Cytheriaco reſonabat tibia buxo
Illic: aſt alij citharas & plectra mouebant.
Orpheus Eurydicen ſerpentis dente peremptam,
Immitéſque Erebi reges, iactúmque laborem
Deflebat, ſecumque feras & ſaxa trahebat.
Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Nauigium infœlix referens, nautaſque dolosos.
Oedipodionias iterum conſurgere Thebas,
Mobilis Amphion cantu fidibúſque iubebat.
Turba ſequebatur ſaltando cætera, cuius
Lumina caligo quędam ſatis atra premebat,
Et cuiuſque caput nebulæ circumuolitabant:
Inter quos vnum vidi, nouíque tabellam
Quippe manuſcriptum per talia verba tenebat,
Sardanapalus ego, Aſſyrio diademate quondam
Inclytus, hæc habeo quæcunque famelicus edi,
Et quæcunque hauſi ſuadente libidine: donec
Viuitis ô miſeri, quid gaudia poſtergatis?
Heu mihi, poſt mortem nulla eſt ſperanda voluptas,
Diſcite ab exemplo, mortales, diſcite noſtro.
Poſt omnes, extrema acie duo monſtra ſubibant:
Quorum vnum variis linguis fœdabat euntes,
Aſt aliud ſemper ſimulis vexabat acutis.
Quapropter dulces luſus turbabat amaror.
Vſqueadeo nobis æterni regia cœli
Inuidet, atque malis hominum gaudere videtur:
Vſqueadeo votis contraria numina noſtris.
Cumque tot aduerſi æuo fugiente premamur,
Lætitiæ vix hora datur, vix hora quietis.

Et

Et ſiqua eſt, breuis eſt, & non ſincera voluptas,
O vita, exilium meritò dicenda, quid ipſos
Damna iuuant adeo ſuperos mortalia? quare
Malunt nos triſtes potius quàm viuere lætos?
Vnde in nos odij tanti manauit origo?
Vince deos, animo patienti aduerſa ferendo.
Haud multo ſpatio iam turba aberamus ab illa,
Quum ſubitò à dextra nemoris, matrona venuſto
Corpore, virgineo vultu, inceſſúque ſeuero,
(Qualis in ætherea Iouis vxor creditur aula,
Quum medios inter graditur pulcherrima diuos)
Occurrit nobis, crines lacerata ſinúſque:
Et mœſta, & vili quamuis circundata panno,
Non ſpernenda tamen: roſcóque hæc edidit ore,
Quò ruitis miſeri? quò vos inſania ducit?
Siſtite: neu faciles in damnum currite veſtrum:
Et quæcunque loquar vobis, audite parumper.
Siſtimus, atque eius dictis intendimus aures.
Principio, non eſt, vt forſan creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorſus diuûm de ſanguine creta,
Ad quam nunc itis, cuius vos iungere caſtris
O cæci cupitis, ſed dira & peſſima Erinnys,
Incautos blanda ſemper ſub imagine ludens,
Promitténíque ſauos, alcën infida miniſtrat.
Neu vos decipiat, facies quòd pulchra, quòd extrà
Tota nitet gemmis atque auro: námque ſub ipſa
Neſcitis quam ſit turpis, quàm ſordida veſte.
Intus mille latent mendæ, perdítque clientes
Ipſa ſuos, falſa captos dulcedine: ſicut
Perduntur piſces, quos fallit harundine longa
Piſcator, dum littoreas demittit in vndas
Fila, ſedens ſcopulo, atq; hamos tenet eſca latétes:
Illi concurrunt auidi, rapiúntque tenaces
Ore cibos, ſed mox hærent, ac fila ſequuntur.
Non tantum Libycæ ſyrtes, vel tecta nefandi
Antiphatæ vel Scylla vorax, vel ſæua Charybdis:
Vel quodcunq; aliud quantũ eſt fugienda Voluptas.

Eheu,

Eheu, quas infert mortalibus ista ruinas: (bes
Quot claros alioqui homines, quot regna, quot vr-
Perdidit hæc, sed ne multis vos ipsa fatigem
Exemplis, vnum sat erit, notúmque referre,
Quis fuit Alcida maior? quis tanta peregit?
Nam geminos infans suffocauisse chelydres
Dicitur, exiguis elidens guttura palmis:
Ipse Molorchæum fertur superasse leonem,
Extinxisse caput semper crescentis echidnæ:
Hic domuit ceruam æripedem, taurúmq; ferocem
Expulit, & valido volucres Stymphalidas arcu.
Fregit Threicij præsepia dira tyranni,
Fregit & hic Acheloë tibi de cornibus vnum:
Hesperidas pomis, bobus spoliauit Iberum:
Infernas adiit sedes, triplicémque retraxit
Inde canem, spumis insana aconita sorentem:
Eiusdémque manu Erymanthius occubuit sus:
Sensit & Antæus sublatus in aëra vires
Herculeas: raptórque boum Vulcania proles:
Hic demum fesso potuit succurrere Atlanti,
Grandibus astra tenens humeris, axémq; labantẽ,
Attamen (ô fallax, ô pernicioſa voluptas)
Imperiosa tulit Gygeæ iussa puellæ.
Et qui non timuit toruam cum Dite Megæram,
Tartareúmq; gelu, & flãmas Phlegethõris, & ipsum
Porthmea, terrifico aspectu, hirsutísque capillis:
Sæpe minas teneræ demens expauit amicæ,
Pro clypeóque colum gessit, pro casside mitram.
Quæque prius clauam ingentem vibrare solebat,
Fœmineo ritu torquebat dextera fusum,
Et calathis dominæ referebat pensa peracta,
Dum metuit scuticam muliebri indutus amictu.
Amphytrioniade, quis te furor obcæcauit?
Vtque Ithaci socios mutasse venefica Circe
In porcos fertur, texisséque corpora setis:
Non secus ista suos mutat regina clientes,
(Si debet regina magis quàm serua vocari)

Nánque

Nánq; manu pateram, quæ dulci plena veneno eſt,
Porrigit his, de qua ſiquis bibit, illicò fiet
Vel leo, vel ſpumoſus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pauido peſtis lupus improba ouili,
Aſt alias alij coguntur inire figuras,
Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant,
Vos eadem quoque fata manent, ſi fortè velitis
Iſtius vexilla ſequi meretricis iniquæ.
Quare vos moneo, crudelia retia cauti
Dum licet aufugite, atque animum frænate lupatis
Præcipitem. occultos laqueos aduertite, ne vos
Haud aliter fallat, quàm fallit aranea muſcam,
Dum tenuem texit telam latitátque deorſum
Anguſto in thalamo: ſed ſi cognouerit hoſtem
Delapſum in caſſes, quamprimum accurrit, & arctis
Stridentem inuoluit laqueis, & ſtamina circum
Cruribus aſſiduis glomerat, roſtróq; peremptum
Perforat, & fugit fuſum per membra cruorem.
Demens, heu nimium demens, qui cùm ſimilis diis
Eſſe queat, ratione vtens, veſtigia mauult
Sectari pecudum, Veneri, Veneríſque ſodali
Ventri indulgendo, & turpiſſima quæque ſequẽdo.
Talia non potuit patienter ferre meus dux.
Nánque pudore gemens, ſtomachóq; iratus amaro
Neſcio quid ſecum ſecreto murmure rodens
Terga dedit, notúmq; tripes properauit in agmen.
Tunc Arete, (hoc etenim nomen ſibi dixerat eſſe)
Ne cures, inquit, fugiat ſine. noctua Phœbi
Non patitur radios, gelidis aſſueta tenebris.
Vtque æger longa vexatus febre, recuſat
Optima, quæ amiſſam valeant ſibi ferre ſalutem,
Deteriora petens propriæ contraria vitæ:
Sic ſtulti verum fugiunt, & falſa ſequuntur.
At tu, ſiqua tui cura eſt tibi, ne retrahas te
A noſtris monitis: quę vt promptius accipias, hinc
Mecum digredere, hæc etenim ſpectacula mentem
Perturbant, ſtrepitúſque attentas impedit aures.

Tunc

Tunc me dextrorsum ducit, pariterque sub vmbra
Semotæ lauri consedimus, atque ita fatur,
Ille opifex cœli & terræ, pelagique tumentis,
Vt reliquos primò aduersos ire impulit orbes,
Sic aduersari affectus voluit rationi
Compluresne sola sua torpesceret aula
Mens. nanque vt sonipes calcaribus, & stimulo bos,
Vrgentur sumuntque magis per vulnera vires:
Sic mentem affectus acuunt, crescitque premendo:
Qui si non essent, prorsus tabesceret, & nil
Egregium faceret: ceu nauis in æquore torpet,
Nisi mi impellant, vel habentes carbasa venti,
Proinde errant quidam, dicentes, quòd sapienti
Haud vnquam licet hos animi sentire tumultus,
Hi differre hominem signato à marmore nolunt,
Et delirantes prorsus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dedisset
Frustra: quod dictu absurdum est. vti ergo licebit
Ipsis legitimè norma rationis & arte.
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit vt præclarus eques, nec vincitur illis
Is, cuicunque dedit verum sapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modumque
Seruare: idcirco tollunt hi prorsus, at illi
Prorsus amant: vnde hos error conturbat & illos,
Nam diui sola viuunt ratione: sed ipsæ
Duntaxat sensu pecudes ornantur vtroque
Mortales: vtroque igitur gaudere iubentur:
At ratione magis: namque hæc præstantior est pars.
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper, at in præceps sensus trahit, & deliros
Efficit: iccirco minus huic seruire licebit
Quamuis hunc (ô cæca hominum natura) sequatur
Penè omnes, paucique adeo ratione regantur:
Propterea innumeros media modo ludere sylua
Vidimus: atque illuc stulto ductore meabas,
Nostra retraxisset nisi te vox, nonne timebas

Illa

Illa duo, à tergo quæ furtim monstra subibant?
Nostin' quæ sint hæc? Dolor atque infamia, quare
Non interdico prorsus, nec talia prorsus
Gaudia concedo, à solo manantia sensu:
Sed sint rara, vlli non aduersantia recto:
Propter quæ nunquam fas est dimittere honestum.
Atqui opus est frænis: & clàm sumenda, nocebunt
Sumpta palàm, quoniam liuor non deerit iniquus,
Dulcibus & lætis, qui fel confundat amarum,
Quoque minus sese quisquam his inuoluit, eo fit
Dignior, ac propiùs superos accedit ad ipsos:
Qui magis hæc sequitur, minùs est laudabilis, & se
Deprimit, & mutis animalibus inserit, obsunt
Hæc eadem, si sint vsu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt:
Non semper tamen esse potest intenta seueris
Mens: quippe est homini fragilis natura necesse est
Seria post aliquam tandem captare quietem: &
Montibus à summis valles descendere adimas.
Haud aliter quàm quum dimittere fulmina terris
Vult pater omnipotens, exosus crimina mundi:
Fert aquilæ exactum Sicula fornace trisulcum
Aut rostro aut pedibus telũ, postquàm alta polorũ
Culmina conscendit, miratur claro pyropis
Mœnia cœli colũ, atque alijs splendentia gemmis:
Et stupet auratas ædes stellisque micantes:
Aspicit & solido factas adamante columnas,
Et constructa videt laquearia dentibus Indis:
Miratur latos campos, lucemque perennem,
Deliciasque deũm: quales nec lingua referre
Vlla, nec humanum pectus comprehẽdere posset:
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere gestit
Æthera per liquidum, & blandis sese obijcit auris,
Et iam dedisset terras nidosque relictos:
Vsque adeo iucunda illi sunt regna Tonantis.
Sed postquam stimulante fame, ieiunia vires
Hauserunt, & nulla insunt alimenta calori

Quæ

Quæ modò laudabat, contemnit fidera tab alto
Deuehitur, & quas nuper contempserat, omni
Conatu repetit terras, eiscámque requirit.
Tunc ego qui pressa iamdudum voce tacebam,
Rumpere festinans tam longa silentia, tandem
Hiscere non timui, atque interpellare loquentem:
Et dixi, quoniam sol iam declinat ad axem
Hesperium, properátque diem demergere ponto,
Ante precor quàm lux penitùs decedat, & vmbræ
Aduenient, mihi ne paucis aperire recuses,
O dea (nam certè dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier quam dextra, quâmq; sinistra
Reginæ stantem vidi, puerique vocentur
Ipsarum, dictis respondit talibus: Eia,
Ne dubita, per me (breuitas nisi tem poris obstet)
Quæ cupis agnosces: nam non indigna petisti.
Incipiámque ab ea, lateri quæ proxima læuo est.
Hanc igitur scito esse Gulam, cui semper edendi
Est animus, nocte atque die, studiúmque bibendi.
Quam plurique deam credunt, & prorsus adorant,
Libantes læti pateris ardentia vina,
Lautáque vescentes plenis obsonia mensis:
Et summũ esse bonum, seruire huic, rentur, at errãt
Haud dubiè: nánque hac nil est obscœnius, & nil
Quod naturæ hominis magis aduersetur, & obsit.
Cætera enim tantùm, vt viuant animalia, fecit
Iupiter: ast hominem, vt viuendo intelligat, & se
Cognitione aliis præstando, cœlicolarum
Efficiat similem, & vasto dominetur in orbe.
At quicunque Gulæ indulgent, & gaudia ventris
Sectantur, fiunt hebetes, fumóque ciborum
(Haud secus ac nebula sol) offuscatur eorum
Ingenium, & nequeunt veri spectare nitorem.
Præcipuè quoties stomacho feruentia vina
Obtundunt, cæcáque premunt caligine mentem:
Nec studiis saturo possunt incumbere ventre.
Vnde fit vt nimium sapiant, finémq; relinquant,

Propter

Propter quem terris illos natura locauit.
Nec plus cognoscant, quã grex ouiúmue, boúmue:
Immo etiam quandoque minùs, quũ vina cerebrũ
Confundunt, geminásque putant ardere lucernas,
Et mensa & paries sese morare videntur.
O fœda ebrietas, animi lethum: ô vitiorum
Nutrix ac scelerum: quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia, lites,
Prælia dira mones, & gaudes sanguine fuso:
Per te occulta patent, animũ linguamque resoluis:
Te fugiunt metus atque pudor, Vitate pudendam
Hanc pestem, ô miseri, quæ vos facit esse furentes,
Nec minùs insanos reddit quàm mater Orestem.
Sordidior quæ res, quæ bellua vilior est quám
Ebrius? hic epulas quas non multò ante vorauit,
Euomit, atque mero putet: tremit ille, caditque
Sæpe caput frangens, oculosue, aut crura: loquendo
Balbutit, nec habent vllum verba edita sensum:
Multa facit, multa & dicit, quæ mox vbi nubes
Discussa est, rediitque iubar, damnantur ab ipso
Authore: vnde rubet factis, infectáque vellet.
Rex Macetũm, quondam proles generosa Philippi,
Ebrius in mensa (vt fama est) perdebat amicos:
Sed postquam furor ille animo decesserat, & iam
Sanus erat, tunc se arguebat, tantumque dolebat
Vt fleret, cupieretque mori: quid vana Cytheron
Orgia, quid thyasos, deliráque tympana iactas?
Non deus est Bacchus vester, Cadmœa propago,
Nec Ioue plena vtero Semele concepit: at ingens
Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megæra.
Non Deus est, sed nempe deũm contẽptor & osor.
Nam diuina parum curant qui vina sequuntur:
Nec bene tractabit vinosus sacra sacerdos.
Quid memorare opus est, quot morbos, quotq; do-
Dispergat nimius potus per membra, cibúsque (lores
Immodicus? scatet hinc, tanquam de fonte perẽni,
Febris, & vlcus atrox, scabies, porrigo, podagra,

Articulosque premens, manibusq; infesta chiragra,
Hinc lippi stillant oculi, resolutaque Baccho
Membra tremunt, dentesque cadut: olet halitus oris:
Hinc stomachus laguens, atq; intestata venit mors.
Sæua quidem plures letho gula tradit acerbo,
Quã gladius, quid, quod cœlus citò deperit: & mox
Mergitur in ventrem fundus, domus, atq; supellex:
Et modo qui fuerat diues, fit pauper, egensque?
Vt viuas, comede, at non viuas propter edendum.
Iam dixi quæ sit mulier: nunc accipe, quis sit
Ille, qui stat iuxta hanc, & vertice nutat,
Nec vigilare valet. puer hic est filius eius,
Quem labor ex ipsa genuit. Somnusque vocatur,
Nutrijt hunc Lethe, multoque papauere pauit:
Germanus mortis, sed non æternus, vt illa:
Hic hominum pellit curas, & fessa diurno
Membra labore leuat, reuocatque in corpora vires:
Quo sine non potis est quisquam producere vitam.
Infert multa tamen damna, & caligine quadam
Obducit mentem, morbosque inducit, & ipsum
Eneruat corpus, quoties sine lege modoque
Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, si parca gula est: nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quiescit:
Et leuius dormit, melioraque somnia gignit.
Est tamen afflictis magnum solamen, & omni
Optandum voto interdum præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fuluo est gratior auro,
Vt mors, sic somnus miseros fœlicibus æquat.
At dextra cui Parca colo net candida fila,
Qui facere & qui nosse cupit quamplurima & altũ
In terris virtute aliqua sibi quærere nomen:
Hunc vigilare opus est, nam non præclara geruntur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu verò hunc vita, quantum potes, & vigilato.
Heu quam longam tribuent tibi fata quietem.

Quum

Quum ſemel aduenier nox illa nouiſſima, poſtquã
Non redit vlla dies, gelidóſque reliquerit artus
Spiritus iſte leuis volucríque ſimillimus auræ:
Tunc tibi perpetuõ claudentur lumina ſomno,
Hæc nobis dum Diua refert, Thaumantias alto
Ecce venit demiſſa polõ, cui mille colores
Hinc atque hinc ſole aduerſo rorantia præbent
Nubila, purpureis quæ ſic eſt fata labellis:
Diua Panomphæo ſalue chariſſima regi,
Cunctarumque Arete (me iudice prima) dearum
Hue veni, quõniam turbã omnis cælicolũm te
Viſere iampridem geſtit, iam deſere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non ſedes hîc tuta bonis, hic omnia regnant
Crimina, relligio nulla eſt, pietàſue, fideſue:
Hic contempta iacet virtus, inſcitia ſceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes.
Quare agedũ cœptos ſermones rumpe, moraſque
Tolle omnes, curſuque pari volitemus ad aſtra.
Tunc me reſpiciens Arete, inquit: Non tibi poſſũ,
Vt vellem, dictis exponere ſingula: ſed mox
Craſtina cum roſeo rediens Pallantias ore,
Expulerit tenebras iam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude, quo cætera diſces.
Iamque vale: his dictis, petierunt æthera ſaltu,
Excepitque ambas Zephyrus, ſurſumque vehebat,
Donec læta vtraque in liquidas euanuit auras.
Ceu quum Scylla patrẽ fugiens ſcelerata ſequẽtes,
Paulatim ſeſe attollit: ſubit ille proteruo
Inſiſtens animo, ductíque per aera gyros,
Deſecti cupiens facinus punire capilli:
Hæc verõ denſas inter ſe condere nubes
Nititur, atque oculos fruſtratur cæca tuentum:
Illuc & Niſus penetrat, neuterque videtur,
Phœbus Atlanteo iam merſerat æquore curſum,
Et veſper ſtabulis educens aſtra recluſis,
Ambroſiæ in campos ad pabula nota redibat:

Digrediorq; mœrens, eadem qua duxerat olim
Me senior, repetóque domum, promissáque solis
Gaudia venturi satis auxius expectabam.

Liber Quartus.

CANCER.

SOL, qui perpetua mundum vertigine lustras,
Alme parens rerum, cælidecus, & stellarum
Princeps, æterni fons luminis, vndique cernens
Omnia, puniceo dum Persida linquis ab ortu:
Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Hesperiæ fluctu, Calpemque nouissimus vris,
Atque eadem rursus repetis vestigia semper:
Per te cuncta patent, noctis quibus vmbra colorem
Abstulerat, tenebris tua non patientibus ora,
Mundi oculus: qui transuerso dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis
Dispensas annum spatijs, & tempora muras,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe:
O sanctum iubar, ô diuûm pulcherrime, salue:
Te cõlimus, tibi syncero de pectore laudes
Fundimus: at tu hodie læto nos respice vultu,
Et lætum concede diem, redeasq; benignus:
Nubila diffugiant, aer sit vbique serenus,
Aduentúque tuo ponti vada salsa quiescant,
Et sit iter tutum cupidis per cærula nautis:
Non segeti, non arboribus, non vitibus, imbo r.
Insanulue obsit turbo, lapidosaue grando:
Sed blandas Pyrois affert mortalibus auras,
Accipiantq; tuo reditu, Deus, omnia pacem.
Salue præsidium, & sacris tutela poetis:
Tu vatum mentes diuino numine reples,
Ipsorumq; moues ad dulcia carmina linguas:

Tu

Tu dignos lauróque facis, famaque perenni.
Salue igitur, dexterque mihi sis quæso canenti,
Et faueas cæptis, & nostros dirige cursus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum.
Hæc ego Castalias flexo dum poplite ad vndas
Orarem supplex nymphar um astante corona.
Audijt excelsa Delphorum Phœbus ab arce:
Audijt, & visum est templi nutare cacumen,
Eqùe adytis ingens effulsit splendor, & ingens
Vox audita, meas quæ sic peruenit ad aures:
Infœlix iuuenis, quem adeò fata impia vexant,
Qui tam crudeles viuendo transigis annos:
Esto animo forti, & dura patientia vincit
Omnia. in aduersis rebus sunt prospera semper
Magnanimo spernenda viro: tunc celsior exit
Quum premitur virtus, viden' vt fortuna frequéter
Quos pessum dederat, mutata extollat eosdem;
Alternetqúe vices? nihil est durabile semper
Sub cœlo. redeunt post tristia nubila soles
Iucundi: postquam ventis maria alta fuerunt.
Exagitata diu, tandem pacata residunt,
Et remeat brumæ post frigora floriferum ver.
Ergo animum firma, & duris ne defice rebus,
Teque ipsum serua fatis melioribus: olim
Aduenier tempus, cursum variantibus astris,
(Si non ante diem Parcæ tua fila secabunt)
Quando tũ, quod nũc mersum iacet, atque sepul-
Mille per ora virũm fiat memorabile nomen. tum,
Ipse adero, semperque nouem mea turba sorores
Adstabunt comites, quocunque accesseris: & te
Deplebe eripient, clarumqúe in sæcula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortina precanti.
Ast ego vix possum dijs credere talia de me:
Vsque adeo sum peruerso sub sydere natus,
Vsque adeò assiduis cælum me casibus vrget.
Inde tamen decedo hilaris, perqúe auia solus
Errabam, & pariter volucbam talia mecum:

O si fortè aliquis mihi nunc hominúmue deúmue
Occurrat, quem diua Arete, vt promiserat, ad me
Doctorem mittat, quo discere cætera possim,
O si ipsa æthereo potiùs descendat ab axe,
Meque suis iterum doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat, montes inter porrecta propinquos,
Atque iter angustus limes præbebat eunti:
Progredior, videóque duos in gramine læto
Pastores, pariter quadam sub rupe sedentes:
Qui positis circa iuxta, & quos ferre solebant
Nodosa e corno baculis, certare canendo
Inter se accensi laudis mercede volebant,
Sed iudex deerat, cuius sententia litem
Solueret, & palmam victori ferret honestam.
Vt me viderunt, extemplo accersit vterque,
Et rogat, vt vellem secum residere sub illis
Cautibus, & tanti certaminis arbiter essem.
Tunc vnus postquam sumpta præluserat auena,
Talia sublatis in cœlum capite ocellis,
O flos Dardaniæ, puer ô dilecte Tonanti,
Pocula qui superis spumantia nectare miscs:
Cede polo, iam cede polo, formosior alter
In terris nunc est, qui pocula sacra ministret:
Iupiter hunc rapiens, te spreto ad sidera tollet:
Inuidia rumpêre miser, morière dolore,
Sed potius ne cede polo, cui vina propines
Cælicolis, maneat mecum mea cura Phileta:
Quo sine nec mihi dulce aliquid nec viuere gratũ
Hunc quoties pernicis æqua per deuia tergo
Inuectum, capreas arcu cerúosque petentem
Naiades aspiciunt, cæptis simulantur amore,
Multáque cum multis cupiunt dare basia donis,
Certatimque ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus vuis.
O si non adeò puer implacabilis esset:
O si se facilem misero præberet amanti,
Me foret in toto nullus fœlicior orbe:

Sed

Sed ſpernit noſtráſque preces noſtrúmq; dolorem,
Et fugit, vt neruo Aſſyrio tranſmiſſa ſagitta.
Ne fuge me, neu ſperne precor formoſe Philete:
Non ego ſum Læſtrygonio de ſanguine, amari
Sed dignus fortaſſe tibi, ſi me bene ueris.
Nam quamuis hirtæ in noſtro ſint corpore ſetæ,
Et barba à mento impexis cadat horrida villis:
Non ſum deformis tamen, & ſua gratia barbæ eſt,
Et ſetis, ſunt quę iſtà viris pugnacibus apta,
Robuſtóſque decent ſint lenia membra cynædis.
Quid? quòd diuitijs paſtorum haud vincor ab vllo?
Quandoquidem mihi non deſunt armenta, gregéſq;
Mille meæ viridi palcuntur gramine vaccæ,
Mille mei per denſa lues querceta vagantur,
Enixas habeo pecudes, fœtáſque capellas:
Lactis acetoſi nunquam mihi copia deſit,
Eſt vetus, eſtq; recens plena mihi caſeus area:
Sume tibi quodcunq; velis. namque omnia noſtra
Sunt tua, ſumque tuus: quãquã hoc ingrato recuſas.
Si me diligeres, mecumque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quæ referunt ceraſque nouas, maturáque fraga,
Implerémque tibi corylis nucibuſque caſtrum.
Ah quoties quot ies medijs te ampiecterer vlnis,
Imprimerem roſeis mille ac mille oſcula labris.
Ne dubita, mellite puer, mecumque veni to.
Stabimus ad nitidum fontem, gratumque ſopórem
Amplexu iuncti pariter capiemus in vmbra,
Allecti ſtrepitu ramorum & murmure riui,
Dum feruente die crepitant per ruta cicadæ.
Heu mihi, me ſpernis, ſpernis quoq; munera noſtra,
Nec mœſtis lachrimis, nec blanda voce moueris,
Sæuior Hyrcana ſublato tigride fœtu,
Surdior ex pario quæ fiunt marmore ſigni,
Durior alpina cautes, Arabióque adamante.
Quo tibi forma tua eſt, ſi ſis crudelis, & omnes
Deſpicis, atque mori miſeros compellis amantes?

Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in hyblæo miſcetur melle venenum.
Pone tuos faſtus: inimica ſuperbia diuis.
Nec te decipat fugitiuæ gratia formæ:
Forma breuis flos eſt primò ſpectabilis ortu,
Mox languens fugiente die, dum florida durat
Ætas, dumque cutis tenero fulgeſcit in ore,
Ne puer incaſſum fœlicia tempora perde,
Vtere conceſſis tibi, dum potes, vtere donis.
Omnis quippe ſuo res commendatur ab vſu,
Tempus erit, quum terra genis horreſcere barba
Incipiet, faciem criſpantibus vndique rugis,
Canicieſque premet laudatos fœda capillos,
Tunc fruſtra amiſſum lugebis ſtulte decorem,
Sæpius, & tecum dices: quò priſtina ceſſit
Gratia? quò roſeus niueaque albidine miſtus
Migrauit color? ah noſtræ ſpes irrita formæ.
Mutatóſque genes vultus, deformiáque ora,
Ipſum te quoties ſpeculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
Quid ſtudeo ſterili committere ſemen arenæ?
Me miſerum, fruſtrà (ſic vultis fata) laboro:
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis,
Præcipuè quum dirus amor mea pectora vexat:
Fatũ in amore valet, quicquã gaza omnis, & omnis
Nobilitas: etiam fato eſt obnoxia virtus.
Fato deſpicitur princeps, & ſeruus amatur.
Sis tamen ipſe licet preſſo truculentior hydro,
Méque minus fronde aut vlua liceare paluſtri,
Te ſemper mea vita ſequar, te ſemper amabo.
Cor de Philetus erit noſtro, noſtro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia ſubdidit alter:
Polline candidior Mellina, & virgine calce.
Et pelagi rari ſpumis, & lacte recocto:
Maturis ceraſis eadem rubicundior, atque
Mori, quæ nondum nigro ſunt tincta colore:
Pulchrior arboribus, verno quum tempore florent

Dulcior

Dulcior arenti ficu, muſtóque recenti.
Non habuit credo tales Cytheræa papillas,
Non tales oculos, nec tam ſpecioſa labella.
Quid laudem femur, aut femori cõfinia membra?
Has tractare iuuat potiùs, quàm dicere partes.
Non modò mortales inter laudata, ſed ipſis
Dijs etiam Mellina placet. vidi ipſe ſequentem
Hanc Satyrũ, & tandem captam ſub ſubere preſſit:
Clamabat, volui demens accurrere, opémque
Ferre, ſed hirſuti metuebam cornua diui,
Riualémque auſus non ſum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli,
Accerſitque vltro, & niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, ſoleat quàm nectere ramos
Admotos hedera, aut vitis, laſciuáque mordet
Ceruicem, leuitérque manu mea percutit ora.
Ludendoque rátque mihi, me præter, amare
Se nullum, ſed non adeò ſum ſtultus, vt iſta
Vera putem, quoniam nil eſt mendacius ipſa
Fœmina: & inſueris quo te magis improba palpat
Blanditijs, hoc eſſe magis tibi ſcito cauendum.
Dixerat iſta canens: atque addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per ſaxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, anguſto calle, latenter
Septem fortè lupi, ſtimulante cupidine paſtus:
Inuadúntque greges, nunc has, nunc morſibus illas
Dilaniant pecudes, merſántque in ſanguine rictus:
Contrà, conantur magnis latratibus hoſtes
Pellere turba canum, ferro circundata collum.
Ingens fit ſtrepitus, valles reſonare boatu:
Conſurgunt trepidi, poſito certamine cantus,
Paſtores: baculis nodoſo è robore ſumptis,
Et funda, accurruntque ſimul, ſolúſque remanſi.
Tunc alia diſcedo via ſperánſque, timénſque,
Atque animi dubius, mecum diuerſa volutans.
Progredior, quantum ſpatij ter plumbea maſſa
Impete tormenti exiliens metitur aheni:

Illi-

Illimem fontem scatebris gliscentibus, inter
Frondosas platanos reperi, quem mollia circum
Gramina cingebant, scabróque sedilia tophо:
Vt puto nympharum, sedes quum torrida feruet
Æstas, & mundum rabiosus Sirius vrit.
Haud procul hinc aberant, plenos onerantia ramos
Sorba. ego confestim, quorum matura videbam,
Accessi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde sitim cupiens haustis extinguere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora recline.
Dumque bibo, in nitidis splendebat calculus vndis.
Interea iuuenem quendam demittit olympo
Diua Arete, nostri non immemor. Ille volatu
Præcipiti secat æthereas velociter auras,
Dum volat, accipitres cursu præuertitur ipsos
Prendere quum prædã pennis stridentibus ardent,
Actutumque ad me venit, qui fortè iacebam
Gramínea in ripa fessus, dicitque salutem.
Ilicet assurgo, & iuuenem reuerenter adoro.
Ille autem superans humanam corpore formam,
Diuæ Aretes, inquit, sum filius: ipse Timalphes
Nominor: huc genitrix misit me, vt singula demum
Quæ restant dicenda, suo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia cœpit.
Audisti quæ sit mulier, de parte sinistra,
Quis puer ipsius: namque hoc tibi mater aperte
Ostendit: quare nunc restat dicere quæ sit
Altera, quæ dextram puero commitata tenebat.
Hanc venerem appellant homines, dicuntq; creatã
De pelagi spumis, tunc quum Saturnius in æquor
Creditur ingratus testes fecisse paternos.
Sic perhibent Græci gens multùm accõmoda nugis,
Garrulitate potens, fingendíque apta magistra.
Vranius tamen hanc genuit de Lopade nympha,
Vranius rerum genitor, quo vastior Atlas
Non fuit, Enceladúsue ferox, tumidúsue Typhoeus,
Nec quotquot tellus produxit foeta Gigantes.

Huic

Huic natura nouem capita addidit, inde ſupremum
Abſque oculis, verſũ eſt Tartheſſi ad littora ſæpe,
Cætera ad auroram ſpectant, plus millo ſecundo
Lumina ſunt, reliquis vnum iactatur ad arces
Dextera Ripheas, boreæq; cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit ſua flabra, ſiniſtram
Extendit, mundũque manu metitur vtraque:
Contingens pedibus manes, & vertice cælum,
Omnigeni pecoris paſtor ditiſſimus idem,
Quod latè in terras omnes diffundit alendum.
Non eſſet pecori numerus, niſi filius eius
Pamphagus, horrificũ rabie atq; triguttare monſtrũ
Aſſiduè cum vxore ſua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atque greges ſine fine vorarét.
Hanc Venerem idcircò Vranius tulit, atque deorũ
Cuidam prædogeni æterno ſociauit amore,
Conſortémque tori fecit: quo fœdere iuſſit
Inſtaurare aliam prolem, & ſupplere creando,
Hæc eſt illa Venus, ſine qua cultore careret
Maximus & denſis horreret ſentibus orbis.
Hanc Deus inſtituit, naturæ vt damna rependat.
Quod verò Deus inſtituit, damnabile non eſt.
Quid illis igitur dicam qui cœlibe vita
Contenti, dulces non curant gignere natos:
Sed ſteriles obeunt radicitùs, & moriendo
Poſt cineres non vlla ſui monumenta relinquunt?
Hi peccant certè, & ſi verum dicere fas eſt,
Naſcitur indignè per quem non naſcitur alter.
Indignè viuit, per quem non viuit & alter.
Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
Quò minus hac poſſint vti, preſſiue maligna
Paupertate timent mendicam educere prolem,
Aut qui cæleſtem ſapienter ducere vitam,
In terris malunt, quorum rariſſima turba eſt,
Abſtineant: nam tunc fas eſt, veniámque merentur.
Sed multi nolunt vxorem ducere, multas
Vt paſſim inceſtent, diuerſáque pabula carpant,

Quóque

Quòque magis fallant vulgus, se addicere sacris
Haud dubitant, & templa colunt, diuûmq; ministri
Censentur: varias leges, habitúsque capessunt
Insuetos, taso sperantes vertice cœlum:
Insani fugiunt mundũ, immundúmque sequuntur:
Et cùm se ventri dedant, mollíque quieti,
(Quæ duo nequitiæ sunt nutrimenta) pudici
Credantur, cæcis condunt sua furta latebris,
Et satagunt nigram vitijs obtendere noctem.
Nemo quidem castè consuevit viuere, saluis
Inguinibus, nisi quem iam debilitata senectus,
Aut langueor grauis, aut animi dolor impedit ingens,
Aut regit æthereis sapientia plena pudoris.
Omne superuacuum natura è corpore pellit:
Hinc est quòd Venerem nocturna in somnia soluit,
Gaudiáque informant, veros imitantia lusus.
Multi autem, quia sunt cauti, casti esse putantur.
Esto tamen, quòd Vestales, ipsásque Sibyllas
Virginitas sua vincant, cedò dignior vtra,
Vtra est nobilior, sterilísne, an fertilis arbos?
An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena?
O vanas hominum curas, ô futile votum!
Discite naturæ sanctas non temnere leges:
Quæ vult, vt genitus generetque quæ gaudia fecit
Tam bona concubitus, non vt te absterreat, imò
Vt magis alliciat, naturæ obsistere cur vis?
Nempe venus nulli culpæ est obnoxia, si fit
Legitimis, atque modum seruet, si debita fiat.
Aſt nimia enervat vires, effœminat artus,
Ingenium obtundit, breuiat quoque tempora vitæ.
Iam nunc de Veneris puero nos dicere oportet,
Hic est ille hominum domitor, domitórq; Deorum,
Qui face, qui pharetra totum perterritat orbem:
Cui quamuis puero & cæco tamen omnia parent,
Quæ terras pelagúsq; colunt, quæq; æthera flumú.
Heu quantos ignes, & quanta incendia passim
Excitat iste puer, quantum ô pharetrate Cupido

Ar-

Arbitrij tibi conceſſum eſt: tibi nulla reſiſtunt
Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vincis,
Sæpe tuis fixum telis gemuiſſe Tonantem
Nouimus, & varias compulſum aſſumere formas
Fulmine depoſito, & cæli regione relicta,
Non dedignatum miſeras inſiſtere terras:
Nunc aquilam fieri, nunc torua fronte iuuencum,
Nunc ſe paſtorem, nunc ſe ſimulare colubrum,
Interdumque ignis ſpeciem, Satyrique figuram
Aut auri induere, aut candenti corpore oloris:
Ennoſigæus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miſer ſentit, Salmonida preſſit.
Sæpe etiam voluit delphin, ariéſque videri,
Aut equus, & toto flammas extinguere ponto
Quas tu condideras in pectora cæca, nequiuit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine diuos,
Et factum accipitrem Phœbum, factúmque leonè,
Dicere: vel ſtygij furias memorare tyranni.
Talia non opus eſt referendo abſumere tempus.
Quippe ego ſi cunctos heroas & heroinas,
Quotquot ditus amor lethali vulnere fixit,
Enumerare velim: creſcet mihi longior ordo
Hiſtoriæ, atque prius condens ſua lumina Titan
Abluet Heſperio ſumantes gurgite currus.
Ergo operæ pretium puto omittere talia: cùm ſint
A multis iam dicta alijs: nunc vera ſequamur.
Non puero huic Bacchus pater eſt, vt Grecia fingit:
(Non etenim, ſi ſic, abſtemius vllus amaret)
Sed fatum: quoniam fato iunguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & temperat annos.
Plus fatum quàm forma valet: ſic maxima flammæ
Cauſa cupidineæ licet hæc, & corda tenaci
Præcipuè iuuenum ſoleat vincire catena,
Plus quoq; quàm nummi: quamuis corruperit auro
Incluſam Danaën turri Saturnius alta:
Conſuetudo etiam, & facilis conceſſa mmendi

Sæpe

Sæpe simul, nullóque simul spectante, loquendi
Libertas quæ prona uia est & lubrica, per quam
Ipse amor ingreditur, per quam Venus ipsa paratur.
Haud multum certè, fato renuente, iuuabunt.
Fato iunguntur, fato soluuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoque fruetur,
Quod neque formosus poterit, nec diues habere.
Hinc pulchra & generosa viro contemnitur vxor:
Interdum & pluris pellex triuialis habetur:
Hinc vxor pulchrum & generosum sæpe maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut aliquē extemū, quem vix bene nouerit, ardet.
Denique ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuique suus, nisi lit diuisus limite certo,
Non dubiū est quin possit ab omnibus vnus amari,
Non dubium est, possit quin omnes vnus amare,
Et passim, quacunque velit sibi quisque, potiri.
Sed veluti pisces piscator non capit omnes,
Non omnes volucres auceps, non omnia lustra
Venator spoliat: sed quod sua cuique dedit sors,
Hoc habet, hoc potitur: sic dispensantur amores
Arbitrio superum. dominæ sic sæpe placebit
Ipse suæ seruus. sic pulchram sæpe puellam
Enteroceloſus, grandæuus, lippus habebit:
Ac veluti infausto qui sidere mercibus implet
Mercator nauim, nocituraque cærula tentat,
Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quisquis cælo aduerso, fatoque siniſtro,
Vritur, incassum tempus terit, atque laborem,
Imò ignominiam & crudelia vulnera sæpe
Accipit: interdum letho mercatur amorem.
At cui fata fauent, & cui fortuna secunda est,
Pace frui poterit quod vult, & cuius amare.
Verùm hæc quàm paucis concessa est gratia, pauci
Tam faciles habuere Deos, tantumque benignos,
Excepto si quis cautè sua gaudia celet,
Vsque adeò, vt nulli fidat, nullique recludat.

Quippe

Quippe homini nunc nulla fides, nunc omnia plena
Insidijs, socio nunc quisque imponere tentat.
Quòd si arcana suo quisquam commisit amico,
Hunc metuat, ne quando fides frangatur, oportet:
Ne quando infensus mutata mente roueler,
Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo si liber vis esse, & viuere tutus,
Non vlli credas quod tu clàm fecetis: & sic
Semper amicũ habeas, dum durat fœdus, vt ipsum
Posse putes hostem fieri, quod sæpe videtur.
Nam qui semper ament, nostro sunt tempore rari.
Inuidia est etiam multum metuenda, secundis
Quæ semper rebus dirum miscere venenum
Nititur: inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames, nemo sciat: oculę amorem
Qui sapis, atque tuus fac ne ignis luceat extrà.
Inuidia horrendum monstrum, sæuissima pestis,
Exitiale malum, quo non violentius vllum:
Virtutem insequitur, lacerat benefacta, bonosque
Odit, & alterius iusto indignatur honore.
Quanquam nemo satis proprium celabit amorem,
Si fata impediant, inimicaque sidera nolint.
Quippe humana parum prodest prudentia, quando
Decernunt aliter superi: frustráque laborat,
Qui rem cunque parat dijs aduersantibus vllam.
Non tamen idcirco non omni est arte cauendum:
Non omni vtendum studio pro viribus, atque
Consilio: nam qui fecit quod debuit, & spe
Fraudatus tamen est, meritò laudatur, & omnem
Inuidiam in superos transfert: quos sæpe fauere
Stultitiæ atque bonos perfundare sæpe videmus,
Felix, cui fauor à cæleſti traditur arce.
Quẽ Deus ipse fouet, qui dextro est sidere natus.
Huic etenim iucundus amor contingit, & absque
Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor est dulcis: nempe est res blanda, ioco-
Plena & delicijs, ni faro fiat amatus. que

Cuius

Cuius qui nunquam est expertus tela, vocari
Iure potest sensus expers. nam bellua quę non
Igne cupidineo flagrat? certè omnia: quamuis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas,
Sic statuente Deo. quare qui quærit amorem,
Rem quærit diuinam. etenim nisi cuncta perenni
Ipse deum atq; hominū rex prosequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterq; elementa perirent.
Quilibet id seruat quod amat, gaudetque tueri.
At quod non amat, id nemo seruare laborat.
Idcirco rerum series æterna manebit:
Quippe Dei est ęternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, species nulla atterit ætas:
Diligit has etenim de se Deus optimus, at non
Sic ea quæ rapidę debentur corpora morti.
Namque perire finit nemo quod diligit, illud
Si seruare potest. sed quis neget omnipotentem
Esse Deum? seruare potest, sed non amat ipse
Corpora: corrumpi idcirco finit, at species non.
Quid figulus curat, si frangitur ista vel illa
Olla? rotam pedibus voluens, cretaquè resumpta,
Ipse nouas iterum fingit, spernitque priores.
Prætereà cælum, tellus, aërque, fretumque,
Atque ignis demum totius machina mundi
Hoc stat & durat tot iam per sæcula nexu.
Nam nisi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa solutis:
Non cælum terris lucem, radiosque calentes,
Nec generandarum præberet semina rerum:
Aëra finitimū consumeret improbus ignis,
Nec tempestiuas pluuias demitteret aër,
Nuda foret tellus, æquorque extingueret igneā,
Aut igni potius piscosum aresceret æquor,
Vt quondā, quum flammiuomos Clementia proles
Non bene rexit equos, metuens cælestia monstra,
Infœlixque sui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto, senitq; incendia mundus,

Donec

Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani medijs flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacem: pax est dignissima rerum,
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci summus honos, paci est quoq; suma voluptas.
Tunc tuti viuunt homines, tutusque viator
Cerpit iter, nec fit sæuorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arua coluntur
Assiduè, & largas pariunt pro tempore fruges.
Copia tunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abundat
Palladiusque liquor: tunc passim luditur, & tunc
Inflata ad thyasos inuitat tibia. soli
Oderunt pacem stulti, & certamina quærunt,
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O fœlix ætas ipso precioſior auro!
At nunc (proh dolor) insano discordia motu
Omnia conturbat, terret, repletque tumultu.
Nunc iuuat esse trucem, & leges discindere ferro:
Iustitia est, potuisse magis, nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosque agitant, regesq; superbos.
Quid iuuat, ô miseri, pugnando lacessere mortem?
Numquam sera venit, sed dira superbia tanti
Causa mali, & væsana fames, atque ardor habendi:
Heu cur vsque adeò vilissima terra superbis,
Cuius fœda breui corrodent viscera vermes
Quid tantum quæris? te semper forsitan esse:
Victurum credis miser, ah miser aspice, quàm sit
Incertus, velox, angustus terminus æui.
Sufficiet breuis vrna tibi, paruumque sepulchrum.
Quòd si amor humanos animos astringeret, ista
Non fierent: sed quisque suo inseruiret amico,
Quisque sibi charum qua posset parte, iuuaret.
Certè nec melius quicquam, nec dulcius est, quàm
Sincerè à multis, dum vita hæc durat, amari.
Rebus in aduersis magnum munimen amici:
Solantur, firmant animum, prodesse laborant:

Quaque valent, miseras curas & damna leuare
Conantur, tecumque dolent, tecumq; queruntur.
Haud facilè ille petit quicunque est diues amicis
At quum te vultu spectat fortuna sereno,
Et versat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, conuiuia tecum
Plena iocis celebrant, augent tua facta fauendo.
Quare qui rutam & lætam vult ducere vitam
Quàm multos studeat semper sibi iungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipsas
Qua potero expediã, sed primùm scire necesse est
Esse voluntatis motum hunc, quem vulgus amorẽ
Appellat: nam velle bonum est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,
Et vitare malum, solisque mouetur ab istis.
Hæc duo sunt igitur causæ & fundamina amoris.
Omnia sed bona sunt triplici discrimine secta,
Quędam iucunda, & quædam dicuntur honesta:
Vtiliumque aliud genus, & natura bonorum est.
Sicque malum triplex: damnosum, turpe, molestũ.
Quisque amat, hæc animo fugiens, aut illa requiẽs.
Est igitur diuersus amor, diuersus vt est fons
Vnde oritur, laude aut probro non dignus eodem.
Hæc tria non solùm inter se differre putandum,
Per genus: ast etiam species habet vnumquodque
Per se multiplices, delectans, vtile, honestum.
Quę cùm sint variæ, varij redduntur amores:
Vtile enim est quicquid prodest, nõ est tamen vnũ,
Sicut multa etiam bona corporis, atq; animi sunt.
Quatuor ad corpus spectant bona: robur, & ipsa
Forma, valetudo, leuitas, quodcunque dat ista,
Vel res sit, vel homo, prodest, atque vtile fertur.
Ast animi duo sunt bona, mos, doctrinaque: sicut
Sunt animi geminæ virtutes: ipsa voluntas.
Cuius sunt mores: & mens, cui noscere verum
Est proprium, mentis bona sunt cõplura, nouemq;
Doctrinæ hanc ornãt: quas vatum carmina Musas

Apo

Appellare ſolent, ter ternis orbibus aptæ,
Sicque voluntatis bona plura, & quattuor horum
Præcipua exiſtunt: prudentia, iuſtitia, atque
Grandia quæ aggreditur fortis diſcrimina virtus,
Nec non quæ frænis nos temperat, atque modeſtos
Efficit, exiſtis, tanquam de fontibus, omnes
Emanant aliæ quas quiſquis diſcere quærit,
Volua Ariſtotelis libros, vel ſcripta Platonis
Inſpiciat: duo ſunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quidquid erit tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medenſque
Corporibus, velutique animis, liber atq; magiſter.
Vtiliora tamen ſunt & meliora putanda
Quæ proſunt animo: quia corpore dignior ipſe eſt,
Vt ſeruo dominus, ráte nauta, aurigaque curru.
Sed mediatè aliquid prodeſt, aut immediatè:
Vt ſator & nummi, coquus & cibus eſurienti.
Idque ipſum dico de delectantibus. hæc nam
Permultas ſpecies, per multaque membra ſecantur.
Quorum animos quædã delectãt, corpora quædã:
Suntque voluptates animi quàm corporis, omnes
Sinceræ magis, & ſtabiles, & nobiliores,
Cum dijs communes nobis, at cætera ſenſus
Gaudia, ſunt etiam brutis conceſſa: ſequuntur
Hæc pecudes propriè. namque his dulcedine mẽtis
Poſſe frui vetitum eſt neque cunctis ſenſibus ipſæ
Lætantur, ſolo guſtu tactuque mouentur
Quippe nec harmoniã, ſed nec diapaſmata curant,
Nunquid Apellæas tabulas, aut æra Corinthi
Mirantur, vel clamoſi ſpectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut ſi vocibus vllis,
Vel ſi nonnunquam aſpectu gaudere videntur:
Id guſtus ſit vel tactus ratione, velut quum
Maſſylus viſa in campis leo fortè iuuenca
Exultat, tollitque iubas, caudamque retorquet,
Prædæ auidus: vel quũ ſonipes per prata vagantẽ
Vidit equam, Veneris ſtimulante cupidine fertur:

Et resupinato dumeta per auia collo,
Subsultim graditur, cælumque hinnitibus implet,
Cumque cibi & Veneris, pecudum sit sola voluptas,
Et propria: idcirco est etiam vilissima, vixque
Conueniens seruis: hebetat nam mentis acumen
Immoderata, solet multum quoque lædere corpus:
Ergo quicunque est huic deditus, insipiens sit.
Et seruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non est turpe tamen moderatè talibus vti.
At bona si quæ sint cognoscere quæris honesta:
Quod nuper dixi reminiscere. nanque animi sunt,
Doctrina & mores, veluti paulò antè relatum est.
Sed quod nunc dicam, solerti mente notato.
Quæ bona delectant, quàm longo tempore durant,
Tam longo existunt iucunda, & postea nil sunt.
Exemplo tibi sit, Veneris cantusque voluptas.
Ast quicquid præbet bona corporis, vtile fertur:
Ipsa autem bona sunt iucunda, velut valetudo
Iam data delectat, medicina sed vtilis ipsa est.
Id quoque quod confert animi bona, iure vocatur
Vtile: verùm animi bona postquã tradita iam sunt,
Fiunt iucunda, & simul efficiuntur honesta:
Quicquid enim virtutem affert, est vtile: at ipsa
Tradita iam virtus, iucunda & honesta putanda.
Quippe honor est soli virtuti debita merces.
Quicunque ergo cupit multum dum vivit amari,
Aut studeat delectare, aut prodesse, vel in se
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipsi
Commendare mali, & quamuis odêre, verentur,
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Queis placuisse volet, namque est non vna voluntas
Omnibus: hinc homines studia in diuersa feruntur.
Vsqueadeò tribuit difformia semina nobis
Gignendo natura parens: quod displicet illi,
Hic amat: hic laudat, quicquid damnatur ab illo:
Ergo non eadem sunt cunctis grata, nec omnes
Vtile idem cupiunt, eadem nec honesta requirunt,

Quare

Quare opus est nouisse prius quid cuique magis sit
Acceptum, placeatque magis: ne fiat inane
Officium, cassusque labor, ne littus aretur,
Si fortè aut iniucunda aut odiosa ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubiè ostendit mores, animumque latentem.
Id quod amat, crebrò loquitur quisq; atque libéter
Audit: multa domi poterunt quoque signa videri.
Nam cũ vomeribus, stimulos, iuga, rastra, ligones
Agricolæ seruare solent; arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisqui s abundat
Codicibus, poterit meritò studiosus haberi.
Sic de alijs dico, nimirum arcana resignat
Lingua manusq; animi. quare quæcunque placebũt
Efficere hæc studeat. quisquis sibi quærit amicos,
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominum sequitur, nummos & munera cuncti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verùm talis amor non est durabilis, & quum
Deficit vtilitas, fugit illicò (præcipuè si
Vlteriòr non vlla manet spes vtile habendi,)
Seruilis, fidusque parum: tamen inueniuntur
Quidam, sed rari, acceptorum qui meritorum
Assiduè memores, non cessant semper amare.
Esto quòd ingrati cessent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodesse, ac pro viribus auxiliari
Debet desinere. est etenim via sola merendo
In cælum, perq; hanc Alcides maximus olim
Incessit, multique alij, quorum inclyta fama
Durat adhuc, nullum posthac moritura per æuũ.
Nempe Deo est similis vir dapsilis atque benignus.
Pars magna est etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicunque sibi iucunda ministrant:
Præsertim pueri, iuuenes, nec non locupletes,
Gaudia sectantur, sectantur ludicra semper.
Sed nec talis amor verus vel firmus haberi

Debet: namque fugit, quum deficit ipsa voluptas,
Si modò non redeat, vel non reditura putetur.
Est tamen interdum valde vtilis, atque per ipsum
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur studeat qui quærit amari,
Dum neque quod iustū est, neq; transgrediatur ho-
Ac prodesse modis & delectare duobus (nestum.
Quisque potest, verbis ac rebus: rutius autem
Et leuius multò est, verbis quàm rebus amorem
Quærere, proinde opus est, quo id fiat noscere pa-
Vtile si doceas quenquā, moneasue loquendo (cto.
Efficies, monstrando etiam quid prosit & obsit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipsa parentur.
Commoda, in aduersis pro ipsorum orando salute
Vel commendando, vel pro ipsis grata perendo,
Quos in amore voles tibi iungere, si cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipsum resque suas: vel si quid gesserit vnquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam sapiens æquè ac stultus laudarier optat,
Interdum lepidis, risumque mouentibus, aures
Mulcebo dictis, referendo si qua iocosa est
Fabula, vel si qua est vetus aut noua digna relatu
Historia, & demum si quid scis posse placere:
Non contradicas, imò assentire loquenti,
Sint non vera licet, quòd si pudet illa fateri,
Tu saltem taceas: nam dissimulare tacendo,
Maxima plerumque est prudentia, viuere nescit
Vt bene vulgus ait, qui nescit dissimulare.
Nonnunquam, mihi crede, nocet, defendere verum.
Temporis atque loci proinde est seruanda, homi-
Condirio semper, nequid te lædere possit. (nūque
Aut aliqui absentem malunt laudare, putantque
Id melius faciunt aut utè. talis enim laus
Gratior, atque minus ficta & suspecta videtur.
Quippe solent multi præsentem extollere dictis,
Semper adulantes, vt veri habeantur amici:

Aſt vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Abſentem, & rident, non valde eſt fidere tutum
Laudanti coràm, mos eſt hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui ſingula, plures,
Aut vnus ſaltem, fueris quæcunque locutus,
Vel bona vel mala ſint: multus delator vbique eſt.
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit:
Sed tamen, vt paucis liceat concludere verum,
Non magis eſt gratum cunctis, & amabile quicquã
Moribus ingenuis, integroque ordine vitæ.
Hoc plus diuitijs, plus cognitione probatur.
Nãque malus, quanquã doctrina & rebus abundet,
Neutique diligitur. vitijs odioſius eſt nil.
Si bonus atque probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio ſaltem (velut arbitror) vllus habebit,
Eſt autem vetus autorum ſententia, mores
Quòd ſimiles, ſimile & ſtudiũ, ſunt fomes amoris:
Sic vanus vanum, ſtudioſus ſic ſtudioſum
Diligit, & ſocios adeunt animalia cœtus.
Hoc non inficior: nam quo iungentur amore
Hi quibus eſt mens diuerſa & diuerſa voluntas?
Cùm ſit amicorũ cupere & contemnere idipſum:
Sed ſceleratorum citò fœdera diſſoluuntur,
Stultorumque breui commercia tempore durant:
Nam propria vtilitas quã quiſque requirit iniquus
Per fas atque nefas & ſæua cupido nocendi,
Quam malus omnis habet, pariterq; ſuperbia & ira,
Stultorum fidæ comites, accendere bilem,
Bella mouere ſolent: amor eſt durabilis ille
Duntaxat, cuicunque dedit fundamina virtus,
Quem genuit probitas: amor hic pia pectora tantũ,
Sincerosque animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore eſt,
Quo genitũ & generans, & ab vno ſanguine creti,
Mutuò ſe obſeruant & amant, nam ſæpe parentes
Oderunt nati, oderunt ſua pignora patres.
Germano inſidias germanus ſæpe parauit:

At nunquam verus Pyladæ insidiatur Orestes?
Nec Pylades mortem curat, modò profit Oresti.
Sed dubium est, fieri ne vllo conamine possit,
Vt nos omnis amet populus, justique, malique.
Nempe amor in plures diuisus debilior fit,
Fortior in paucos. vnita potentior est vis
Quælibet, at partes in plures secta peribit.
Rectè igitur dicunt, raros tibi quære sodales:
Difficile est etenim cum multis viuere posse,
Et conuersari assiduè: quæ maximè amicos
Res decet: à multisque fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius, non ergo fideles
Esse tibi multos credas: nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet: comes est discordia vulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abesto:
Nanque à turbando nomen sibi turba recepit.
Paucos atque bonos tibi delige, cum quibus ævum
Ducere securus valeas, & lite remota.
Vt non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes à multis vehementer amari:
Nam qui non amat, is nullo sit dignus amore.
Est alius ciuilis amor, communis, & omni
Præstandus populo, quo quisq; bonúsq; malusque
Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam, quum taliter ipsi
Viuimus, vt nemo meritò nos carpere possit:
Quum sumus erga omnes blandi, vultúq; benigno
Quemque salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est vtile, conuersari
Rarò, vel nunquam cum multis, si tibi cordi est
Vitare insanas lites, pacémque tueri,
Præsertim quos esse malos nosti, aufugere nanque
Haud facilè est tribulos & spinas inter euntem
Illæsos habuisse pedes, illæsáq; crura.
Nec cures si te non diligit improbus: at si
Non odit, satis esse puta. non oderit autem
Si longè steteris: absenti non nocet anguis.

Vel

Vel conuerſari tibi ſi quandoque libebit
Cum populo,& ſtolidę interdū te adiungere turbę,
In primis ſtudeas moderámina ponere linguæ,
Et caue quid dicas, ſempérque libentiùs audi.
Rarò autem loquere: eſt mentis grauitate carentis
Indicium ſermo nimius, peccátque frequenter
Multiloquus: verùm pareè, cautéque loquentes
Laudantur: decus eſt ingens prudentis in ore.
Præſentem, abſentemue aliquem ne læde loquẽdo:
Hoc ſit præcipuum monitum, ſit regula prima:
Atque ea ne dicas quæ nil referre videntur:
Nec verba incaſſum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuúmque vocabunt.
Verùm ſiue rogas aliquem, ſeu forte roganti
Reſponſurus eris, prius ipſam conſule mentem,
Quàm vox exiliat: quæ poſtquam eſt edita, retro
Haud remeare poteſt. verbum ſemel ore ſoluto
Emiſſum longe, nequit ad ſua clauſtra reuerti.
Gratia magna etiam eſt, ſapientum dicta referre.
Atque loquẽdo aliquos vatum interponere verſus,
Interdum exempla hiſtoriis inuenta probatis.
Talia nanque ſolent ſermoni inſerta decere
Apprime, modò ſint non ab re. idcirco frequenter
Nunc hos, nunc illos opus eſt euoluere libros;
Atque, vt apes, varios paſſim decerpere flores.
Iram pelle procul, tecúmque ſuperbia non ſit;
Nam tales homines non poſſunt prorſus amari.
Verùm te mitem, blandúmque oſtende; placebis
Omnibus hoc pacto. at ſi quis te læſerit, ipſum
Ingenio ſtudeas magè quàm ſuperare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat; rabidæ tigres, tumidíque leones
Manſueſcunt arte, arte rates vaſta æquora tranant,
Arte gerit turrim barrus, iuga taurus, & arte
Aſper equus tolerare equitem frænóſq; iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta miniſtris,
Infirmi & timidi eſt nimirum, multa minari;

Verbáque

Verbaque fœmineæ vires sunt, facta virorum.
Dissimulat prudens, fortis tacet, ast vbi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet.
Ergo prius caueas nequis tibi iure molestus
Esse queat: quòd si iniustè læderis ab vllo,
Ipsum quando potes tu contrà vlciscere iustè.
Sin tibi non licet hoc, inclusum corde dolorem
Dissimula, atque tace, ne deteriora subinde
Damna feras: stultum est hostē irritare potentem,
Atque malum maius tumidis sibi quærere verbis:
Expectat tempus sapiens, iramque coërcet:
Sæpe etiam vtiliter cedit, placidisque furentem
Demulcet dictis, & dulcibus allicit hostem
Blanditijs, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum sic vincit equiso,
Sic insueta boui sensim iuga ponit arator,
Sic trahitis Cybeles torui serraca leones,
Sicque feræ tigres Bacchi paretis habenis.
Nimirum magna est prudentia, vincere blandè
Atque animi ad tempus pressum celare dolorem,
Hoc aliud quoque seruandū est: quocunq; manebis
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quum opus est, parco moderatoq; vtere risu.
Nempe est inualidæ mentis, capitisque minuti
Indicium, ridere nimis: contrà esse seuerum
Semper inhumani est animi, fuge cautus vtrumq;.
Atque tene medium: medio se dat inclita virtus.
Non volo te scurram: sed, si potes, esto facetus.
Iam videor dixisse satis, iam iussa peregi.
Propter quæ imperio matris descendimus ad te.
Nunc tēpus remeare monet, locaq; infima mūdi
Deserere, & superas volitando reuisere sedes:
Vnde ego tellurem soleo spectare frequenter,
Admirans adeò paruam minimamque videri,
Exiguique instar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, fulcram molimine nullo,
Atque suo tantùm librata pondere cernō

Indē

Inde etiam Oceanum totas circundare terras:
Pérque ipſas flexo, velut anguis, ſerpere curſu
Nerea cæruleum, modici ſub imagine riui.
Inde Padus, Tanais, Ganges, Hiſtérq; videntur
Agrorum foſſæ, quoties implentur ab imbri.
Quumque tua aſpicio, quamuis ingentia, Nile,
Oſtia, tam longè, ſeptem reor eſſe canales.
Sæpe etiam video telis pugnare coruſcis
Agmina, purpureóque vndantes ſanguine campos:
Et ſtolidos reges, bona dum fugitiua ſequuntur,
Séque putant non poſſe mori, diuerſa mouere
Prælia, & inſontes populos opponere morti,
Traderéque inuitis ſpectacula triſtia diuis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes
Aſpicio: fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas conſurgere valles.
Temporis anfractu longo, & nemora alta ſecari
Vomeribus, cultíſque prius ſuccreſcere ſyluas,
Oppida transferri huc illuc, & cuncta nouari.
Fælix, cui talem ſpeculam contingit habere,
Vnde Aſiam mollem videat, Libiénque ferocem,
Europámque armis & fertilitate ſuperbam:
Inque ipſis varias gentes, quos Carcinus vrit
Æthiopas, primóque Indos ſub ſole iacentes:
Gætulos, Nomadáſque agiles, Cilicáſq; rapaces,
Sauromatas, Parthóſque arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas, Thraces, validóſq; Arimaſpas,
Hiſpanos, Italos, Gallos, rigidóſque Britannos:
Tótque alios populos, quos ſuprà quum rediit ſol,
Aut quum deceſſit, radiis illuminat infrà.
Nónne illuc velles conſcendere poſſe, liceret
Hoc ſi mortali cuiquam, niſi membra grauarent
Te tua? ſed nobis tantùm conceditur iſtud
Cælicolis, quibus eſt concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Vnde feras, donec tandem ſit morte ſolutus
Spiritus: interea valeas, iam ſeparor abs te.

Protinus

Protinus his dictis, me respondere parantem
Deseruit: nec non ventis velocior ipsis,
Digrediens iterum cælestia templa petiuit.

Liber Quintus.

LEO.

NOn ego diuitias Arabũ, rubriue lapillos
Aequoris insignes cupio, nec quicquid Iberus
Amne Tagus rutilante vehit, populosue superbos
Sceptrigera domitare manu: non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
Nam bonus atque malus, nullo discrimine diues
Esse potest, auroque potens, plerumque videmus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, sarranoque ample vestirier ostro.
Illa mihi vellem mundo concederet autor,
Quæ nec habere valent praui, neq; mentis egétes,
Quæ verum efficiunt hominem diuisq; propinquũ.
Iuppiter omnipotens, absit sapientia quare
Aut nulli, aut adeò paucis donatur vbique
Formosos reperire licet, robustus vbique
Nascitur, & diues: contrà rarissima tellus,
Qui sapiat quenquam, tam vasto gignit in orbe.
Num melius fortasse putas & dignius esse
Stultorum regem ac dominũ: nempe illa potestas
Nobilior, sub qua positi sunt nobiliores.
Dignius est certè vastis aut vrbibus amplis,
Quam stabulis aut armentis, gregibúsue præesse.
Forsitan hoc facis, vt tibi sint mortalia ludo
Facta, & habes hominem pro scurra: nempe videtur
Vita hominum nil esse aliud quam fabula quædam,
Vtque mouet nobis imitatrix simia risum,
Sic nos cælicolis, quoties ceruice superba
Ventosi gradimur, quoties tumbante cerebro

Diuitias

Diuitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramuſque acres piperoſis naribus auras,
Grandia iactantes, & grandia multa minantes.
Qui mimus, quæ ſcena datur, quum ſceptra tenẽtẽ
Atque coronatum bubonem, aſinumque verendum
Aſpiciunt alto in ſolio ſublime ſedentem,
Spernentémque alios omnes, ſit cætera tanquam
Turba hominũ ſine mẽte pecus: dominũq; volentẽ
Dici & adorari, & pedibus ſibi baſia figi?
Nec videt inſanus quid ſit, quàm friuolus, & quàm
Turgenti bullæ ſimilis, pappóque volanti,
Non ego ſum talis, nec prorſus talia curo.
At vos ætherei ciues, quibus eſſe beatis
Contingit ſolis, quibus eſt æterna voluptas,
Humanas ſi fortè preces attenditis, & ſi
Non penitùs miſeros homines auertitis, oro,
Egregiam purámque mihi concedite mentem,
A fallo verum diſcernere quæ ſciat aptè,
Quæ bona cognoſcat vera & contraria veris:
Ne ſtultus fugienda ſequar, fugiámue ſequenda.
Nam ſi mortali cuiquam licet eſſe beato,
Arbitror hoc pacto fieri me poſſe beatum.
Sed fallor, mecúmque omnes qui talia credunt.
Nemo etenim fœlix eſt aut fuit aut erit vnquam
Non ſi poſſideat totum ditiſſimus orbem,
Non ſi plus ſapiat quàm quiuis natus in orbe,
Sed dubitat fortaſſe aliquis, niſi pagina præſens
Id firma ratione probet: quare aſpice libri
Huius materiam, quicunque hoc diſcere quæris,
Qua melius poterunt te carmina noſtra docebunt.
Pandite Pierides veſtro ſacra oſtia vati,
Et ſatiate auidum ſcatebris Parnaſſidos vndæ
Secretos reſerate aditus, oſtendite verum:
Vos etenim noſtis quicquid fuit, aut erit, aut eſt.
Principio expediam, quis fœlix atque beatus
Debeat à nobis haud falſo nomine dici:
Poſt hoc progrediar, quò me deducet Apollo.

Dico

Dico igitur, ſolus fœlix eſt iure vocandus
Is quicunque bonum ſummum iam poſſidet. at non
Omnes hoc norunt verè, cùm quilibet illud
Quod ſibi plus placeat, melius putet: hordea mulus
Aut aſinus, pluris quàm lauti obſonia rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdos æſtimat aſſos:
Sic & auarus opes, ſic ambitioſus honores,
Sic Venerem mollis ſuper omnia laudat & optat.
Heu mihi quàm pauci poſſunt dignoſcere verum!
Quàm denſa errorum caligine noſtra premuntur
Iudicia id propter, quòd paucis integra mens eſt.
Quiſque vt habet mores, ita iudicat, atque ita fatur.
Sed bona ſunt quædam per ſe, quæ tempore nullo
Eſſe mala, & nullo quæ tempore lædere poſſunt.
Sunt etiam quædam non per ſe, quæ modò proſunt
Nonnunquã officiunt: hæc ſunt bona corporis, atq;
Externa. Vſus enim cauſa eſt vt ſint bona, vel non.
Vt ſi quis patriam natiuo robore ſeruet,
Eſſe bonum robur dicetur: ſed noceat ſi
Indignis, ciueſque ſuos hoc robore perdat,
Eſſe malum rurſus robur cenſebitur ipſum.
Sic de diuitijs & honoribus, imperijſque,
Et cunctis alijs dico, quin talia propter
Sæpe perit, quanquam vtatur poſſeſſor honeſtè.
Sic obſunt ſua mella apibus, ſic inguina fibro.
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis vnda,
Nec ſtant certa diu, dubióque errore vagantur.
Summa bona idcircò non ſunt: nec quiſquis abũdat
Talibus, eſſe poteſt verè, dicíue beatus.
Immo etiam ſi quis plenè vult vera fateri,
Non bona ſunt, quæcunque valẽt prodeſſe & obeſſe.
Nam ſic eſſe bonum poteris cenſere venenum.
Cùm ſæpe ex ipſo fiat medicina ſalubris:
Et nil eſſe malum toto inuenietur in orbe,
Cùm res nulla adeò ſit praua & noxia, quæ non
Poſſit prodeſſe interdum, atque afferre ſalutem,
Illa autem bona quæ ſunt per ſe & ſemper, habentẽ

Fœ-

Fœlicem efficiunt: ſed quæ ſint talia, non eſt
Omnibus explicitum. quare hîc quærenda ſagaci
Sedulitate mihi ſunt, aſpirante Minerua.
Atqui aliquis dicet, non res hæc arduaſcitu eſt:
Nam cum fortunæ non ſint & corporis, ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt ſola beatos,
Dictum hoc eſt aliquid, ſed nondum miſſa ſagitta
Perfectè potuit ſinum tetigiſſe petitum.
Vnde prius quædam communia diſcere oportet,
Quæ monſtrent ter, obſcura vt funalia nocte.
Omne quod eſt, opus eſt aut eſt operatio quædam,
Aut operans: ſed opus quendam finẽ eſſe fatemur.
Principiũ eſt operans, mediũ eſt operatio: quod ſit
Horum nobilius, meliúſue requirere refert.
Omne mouens motq, quantum ſunt talia ſemper
Dignius eſt: patet hoc, mouet autem finis agentem,
Nam quis agit, niſi finem animo conceperit antè?
Ergo eſt nobilior: nec non operatio fine
Vilior, hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonũ ſummũ finẽ quendã eſſe putandũ eſt,
Optimus eſt autem non omnis finis: at ille
Duntaxat, quiſquis cunctorum eſt vltimus, ad quẽ
Omnes procedunt alij recto ordine fines,
Omnia ceu currunt in vaſtum flumina pontum.
Quippe ad perfectum imperfectum tendere par eſt,
Et fieri propter melius quod deterius ſit:
Non aliter bonus ac rectus ſeruabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum eſt vltima finis,
Eximiũ eſſe bonũ & ſummũ primũque neceſſe eſt.
Præterea rerum quas ingens continet orbis,
Abſque anima quædam ſunt, & viuentia quædam.
Aſt ea quæ viuunt, alijs ſunt nobiliora.
Viuere proinde opus eſt, quicquid laus primabono
Illorũ quoque quæ viuunt, quædã ratione
Prorſus egent, ijſdemque vti ſermone negatum eſt.
Aſt alijs ſermone vti ac ratione tributum eſt.
Nobiliora ideo ſunt hæc, ſunt & meliora.

Ergo

Ergo bonum ſummum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit. compluribus autem
Ex his quæ poſſunt vti ratione, loquíque
Plena voluptatis vita eſt, ſed plena laboris
Eſt alijs etiam compluribus, at meliora
Sunt quæcunque hilari vita dulciqúe fruuntur,
Ergo boni ſummi lætiſſima vita putanda eſt.
Illorum verò quæ viuunt dulciter, annos
Poſt paucos pereunt quædam, ſed longa quibuſdã
Fila trahunt Parcæ: quibus eſt diuturnior ætas,
Pluris erunt. quare longiſſima ſæcula viuit
Illud, quodcunque eſt cunctorum ſumma bonorũ,
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atque Iouem, mortale genus ſolet. ille tremendo
Cum ſtrepitu vibrat fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
Flamina, quæ vaſtis cum fluctibus Amphitriten
Funditùs euerſam clamoſa ad littora pellant,
Ac terram quatiant imis incluſa cauernis,
Vnde arces quandoque ruunt, atque oppida tota.
Sed fortaſſe aliqùis dubitat, ſi Iuppiter iſte
(Quem ſummũ eſſe bonũ iam dixi) eſt finis: eundé
Quoddam opus eſſe patet, veluti diuiſimus antè:
Nec non principiũ, mediumq; habuiſſe fatendũ eſt.
Id verò nemo ſapiens exiſtimat: imò
Semper erit, ſemperque fuit, nec terminus illi
Eſſe poteſt: hic cuncta facit, nec factus ab vllo eſt:
Nil fuit ante ipſum, poſt ipſum prorſus erit nil.
At nos huic dubio ſic reſpondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus eſſe Deum: finemqúe putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcircò eſſe opus ipſum credere fas eſt,
Quandoquidem nõ eſt opus omnis finis, agensqúe
Non hoc præcipuè quærit: ſed cogitat vltrà.
Quidam aliud melius: veluti qui fabricat arcam,
Non hanc præcipuè vt faciat fabricando laborat:

Aſt

Aſt vt eam vendat, vel quicquam ſeruet in ipſa,
Quanto eſt poſterior, tanto eſt præſtantior omnis
Finis, & ad melius quæ ſunt peiora feruntur.
Sic Deus eſt finis poſtremus & vltimus, in quem
Omnia contendunt, propter quē mundus & omnis
Res mundi eſt: ſiquidē propter ſe ipſe omnia fecit,
Non propter nos, vt ſolui ſunt dicere quidam,
Clamando in templis doctores ſtultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorúmque magiſtri;
Inſanos homines ex ſtultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ ſapientia noſtra eſt,
Quæ noſtra eſt probitas, propter quā cōdere mun-
Debuerit tātus princeps? nos vndiq; pleni (dum
Criminibus, ſtultíque ſumus: vix vnus in orbe eſt,
Quem vel auaritiæ peſtis, vel fœda libido
Non premat, aut quē non ventoſa ſuperbia vexet,
Quem non prēcipitē trahat ira, aut cæca voluptas,
Ergo quibus meritis noſtris motum eſſe putamus
Tam magnum artificē, vt pro nobis cuncta crearit,
Frugiferas terras, fluidum mare, ſtelliferúmque
Æthera? ſed forſan dices, non ipſe benignus
Diligit immeritos: ſtulti eſt hoc credere. nā quis
Diligit immeritos, niſi demens? præterea, quæ
Sunt tam diſſimilis naturæ, quomodo poſſunt
Seſe diligere? eſt etenim Deus omnia vincens
Sæcula, cui nullus finis, nulla extat origo:
Cunctarum tamen eſt rerum finiſque & origo,
Optimus, omnipotens, immenſus: quo melius nil,
Et quo nil magis, nil excellentius vſquam
Eſſe poteſt: qui re nulla indiget, & tamen ipſo
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur vlli:
Omne bonum in ſeſe retinens, experſq; malorum.
Contrà nos miſeri fœdo de ſemine nati
Ad planctū & lachrymas, ad mille pericula ſemper,
Aut his aut illis morbis affligimur, æuum
Degentes breue & incertum, plenúmque laboris:
Heu quibus errorum tenebris verſamur: & omnes

Quàm ſumus exiguæ mentis, quàm ſæpe malignis
Caſibus impliciti, nunc hæc nunc illa dolemus,
Innumeris tantùm vitiis & fraude potentes!
Qui poſtquam paſſi fuimus mala plurima, tandem
Anguſtam & miſeram & ſceleratam linquere vitã
Cogimur, & putri deponere membra ſepulchro,
Mox carne abſumpta fieri ſine nomine puluis.
Ergo inter nos atque Deum diſtantia major,
Quàm ſi collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam diſtantes nodus coniunget amoris?
Nunquid amore poteſt elephas cum pulice iungi?
Nempe inter ſimiles amor & concordia, contrà
Inter diſſimiles odium & diſcordia regnant,
Vel ſaltem nec magna fides, nec gratia magna eſt.
Hinc aliqui, quos eſſe iubet lex noſtra prophanos,
Hæreticóſque vocant collegia tecta cucullis,
Nos eſſe inſanos aiunt craſſique cerebri,
Speramus quoniam cœlum & conſortia diuûm,
Æternúmque æuum fœlici ducere curſu,
Innumeráſque alias nugas, quas ſtultus hebéſque
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit vt cedant animalia cætera nobis.
Nam ſi ſermo homini non eſſet munere diuûm
Conceſſus, geminæque manus, quibus omnia fiunt,
Nullum animal foret in terris miſerum magis, atq;
Infœlix homine. his noſtra eſt natura duobus
Nobilior, meliórque: hinc tota ſuperbia noſtra eſt:
Hinc artes veniunt, nam præſens voce monetur,
Quid faciat caueátue: abſenti ſcripta loquuntur.
Pandere ſi poſſent animalia cætera fando,
Vt nos, arcano clauſos in pectore motus,
Mutuaque inter ſe dictare & reddere verba,
Ac varios aptis digitis conſcribere libros;
Interdum nobis ſapientior eſſet aſellus,
Plúque aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniémque ſuam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis aſinus, ſe nobiliorem.

Lingua

Linguam manúsque igitur faciunt succumbere nobis
Omnia, non ratio: hæc aiunt illi. insuper addunt,
Si truncis manibus, mutíque parentibus orti,
In syluis homines degant, agrísque remotis,
Sintque ipsi pariter manibus linguáque carentes,
Vt pecudes aliæ; humanum quid quæso valebit
Ingenium? quænam ratio apparebit in illis?
Nónne aliæ vt pecudes inculto corpore viuent?
Quid sapient melius quàm cætera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus vnus & idem est:
Dissimilis tamen ac varius proinde esse videtur,
Corpora quòd non sunt cunctis animalibus æqua,
Et variis membris varia est concessa facultas,
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorsus in arte pares, atque æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera, multùm
Dissimiles, multùm inter se differre videntur.
Nil etenim poterunt agere hi quibus omnia desunt
Quæ faciunt ad opus: nec secum saxa feráque
Oegrius vates ducet, si barbitos absit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant; verùm hæc aliàs fortasse requiram.
Quũ de anima humana fuerit quandoq; loquendũ.
Quippe hanc diuinam, immortalémq; esse docebo
Quæ duo de brutis non est concedere rutum.
Nunc ad iter primũ redeo: Deus ipse supremũ est,
Eximiúmque bonum propriè, veréque vocandus:
Quem qui habet, is debet fœlix dici atque beatus.
Sed quis habere potest ipsum? nã quicquid habetur
Vilius est illo quod habet, possessáque res est
Possessore suo semper minor. ocyus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha,
(O mortale lutum, ventíque obiecta lucerna)
Quàm tantum Dominum pacto complectier vllo.
Omnia solus habet Deus ipse, & solus habet se:
Ipse igitur solus fœlix, solúsque beatus.

Quoddã aliud tamen eſt ſummũ bonũ, & illud ha-
Omne poteſt animal, ſed nõ eſt omnib⁹ vnũ: (bere
Nam diuerſa ipſis multum natura tributa eſt.
Conuenit hoc illis, aliis aliud magis, ergo
Eſſe poteſt fœlix genus vnumquodque animantũ:
Si non ſimpliciter, perfectéque, vt Deus ipſe,
Aſt aliquo ſaltem pacto, pauciſque diebus,
Dum poſſit quod conueniat ſibi maxime, habere
Semper: & aduerſi nihil vnquam perpetiatur.
Sed miſſis aliis, de homine eſt nunc dicere tempus:
Qui tunc eſt fœlix quum poſſidet omnia quæ ſunt
Naturæ ipſius bona conuenientia, quumque
Nil damni tota in vita, nil ſentit acerbi.
Hoc etenim eſſe bonum ſummũ, concedere fas eſt,
Quod bona cuncta in ſe complectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triſte datur, nil dulce negatur.
Nam virtus ſola, aut fœlicem ſola voluptas,
Non facit, vt quidam ſcribunt de gente Pelaſga.
Quandoquidẽ bona multa ſimul meliora putantur,
Quàm pauca, vt grano frumenti magnus aceruus.
Non vnum, licet eximium, primumque beatos
Reddit: at omne bonũ ſimul omni ex parte rotun-
Sic etiam ſolus princeps non efficit vrbẽ, (dum:
Sic etiam non eſt ex ſolo pollice dextra.
Cùm nobis igitur duo ſint, corpúſque animúſque,
Qui verè eſt fœlix, parte eſt perfectus vtraque.
Eſt agilis, pulcher, robuſtus, ſanus, & idem
Eſt ſapiens, fortis, prudens, doctúſque, bonúſque,
Perfectóſque tenet ſenſus, perfectáque mentis
Munera, pauperiem neſcit caſúſque malignos:
Et ſi non implet longæuæ tempora vitæ:
Non eſt dicendus fœlix, licet omnia ſint huic
Commoda. nanq; bonũ paruo quod tẽpore durat,
Eſt propẽ nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo.
At poſtquàm vitæ iam meta nouiſſima venit,
Mors huic contingit facilis, minimóque dolore

Soluí-

Solutur, & ſtygias lætus deſcendit ad vndas,
Nec viuendo illi aut moriendo gloria deſit.
Sed nunquid cuncta hęc habet ex mortalibus vllus?
Credo equidem nullum talem reperirier vſquam,
Aut perquam rarum, cui nil optabile deſit,
Cui nil triſte vnquam toto contingat in æuo,
Qui fœlix viuat, fœlici morte recedat.
Hic Phœnix ille eſt, quem fingere Gręculus audet,
Græculus inſani capitis, qui poſſe putauit
Ex vno ſpeciem fieri, putrèmque fauillam
Gignere auem, cuiquam non vllo tempore viſam.
Sed modò mira canit, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota eſt monſtris ac dedita nugis:
Qua duce noſtrî etiam delirauêre Latini.
Eſt igitur fœlix, vt Phœnix rarus: at omnes
Heu ſumus haud dubie miſeri, tamen hic magis illo.
Quandoquidem nõ eſt cunctis ſtatus vnus, & ęqua
Conditio. quicunque tenet bona plura, minúſque
Aduerſi patitur, fœlix cenſetur: at ille
Plurima quem verſant incõmoda, cui bona pauca
Contingunt, miſeri nomen ſibi vendicat aptè.
Quare cùm nemo ſit fœlix, dicere oportet
Quomodo poſſimus ſaltem miſeri minus eſſe
In terris, quæ ſit viuendi forma modúſque
Nobilior meliórque & vitæ blandior vſus:
Si non fœlices, ſaltem minus infœlices
Quo fieri pacto liceat nobis. igitur quod
Fermè omnes credunt, verum non arbitror eſſe,
Pontifices ſummos, & mundi ſceptra tenentes,
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Nanque in diuitiis, veluti in cunctis quoque rebus,
Extremũ quodcunq; malũ eſt, mediúmq; ſalubre,
Omne nocet nimiũ, propter quod quiſq; habet plus
Quã ſatis eſt, nõ eſt melior quã quiſquis eget plus
Quam ſatis eſt, paribúſque malis vexatur vterque:
Vt pinguis craſſúſque nimis, qui ſeſquipedali
Ventre tumet, non eſt leuior, citiúſue mouetur,

Quàm cui ſicca cutis miſeris tantùm oſſibus hæret,
Huic deſunt macie atque exhauſto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Vtque ingens pelagus ſurgit maioribus vndis,
Excelſóſque æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen arta ſilenti
Gurgite ſæuit hyems, tacitéque profundus æquor
Sed magis à dira ventorum peſte mouetur:
Contrà cum ſtrepitu magno, multóque fragore
Paruus arenoſo verſatur littore Nereus;
Sic qui ſumma tenent rerum faſtigia reges,
Sollicitudinibus maioribus atque tumultu
Iactantur grauiore quidem: ſed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitíque gemunt, celántq; dolorem.
Adde aliud quoque, quòd cruciat comes improbus
Aſſiduè, metus atq; timor: ſuſpectáq; eiſdē (ipſos
Omnia ſunt, hinc inſidiæ, hinc dira venena
Concipiunt, ſoli nec poſſunt ire, nec audent,
Nec ſine fas illis prægultatore comeſſe.
O bona libertas, pretio pretioſior omni!
O ſumptū primúmq; decus: qua prorſus adempta
Nil gratum, nil dulce viris, & viuere mors eſt!
Aſt pauper nocte atque die ſecurus vbique,
Et quo fert animus graditur, ſiue ire per vrbem,
Et varios luſtrare locos, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: ſiue extra mœnia mauult;
Per cultos hortos, per florida prata vagari,
Aut deſiderio ruris torquetur amœni,
Ni/ prohibet, ſolus vadit, non indiget vllo
Seruorum ſtrepitu, & comitantum nube clientum:
Et quoties ſtimulis agitur famis & ſitis, ore
Haud dubiò, tutúſque dapes ac pocula ſumit,
Vilibus exiguíſque cibis veſcuntur in altis
Liberæ aues melius ſiluis: & dulcius eſcam
Quæ ſibi in campis, multóque labore paratam
Accipiunt, quàm ſi cauea teneantur eburnea,
Aut in gemmato atque aurato carcere claſſe

Pinguef-

Pinguescant epulis regalibus, vberibúsque.
Sæpe igitur miser atque infœlix est etiam rex,
Nec quenquam, mihi crede, facit diadèma beatũ.
Sed stulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius non contemplantur amari.
Illum autem vitam meliori ducere cursu
Arbitror, est cuicunque magis fortuna modesta,
Cui non est census nimius, nec sordidus, & cui
Nõ cõducta domꝰ, sed honesta habitatur: agerq; est
Quantus sufficiat domino bene, cultus abundè,
Qui det hero segetes & vinum sufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
Fœnerat ô quantum tellus bene culta! colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima seu scrobibus longo ordine figitur arbos,
Diuersi generis, minimo quæ maxima sumptu
Emolumenta ferat: varium seu fortè legumen
Mandatum sulcis, cumulo maiore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura, labórque,
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum mensis cedentia luxuriosis;
Ni seruire gulæ quis mauult quàm rationi.
Ergo est optandus potiùs censûs mediocris,
Quem vel sors tribuat, vel testamenta, vel vxor,
Aut artis labor assiduæ, aut industria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore possit
Vendi alio, aut alibi pluris; vel multiplicando
Per sobolẽ pecus, & gregibꝰ stabula atque armẽtis
Implendo, aut Paphijs sublimia tecta columbis,
Melliferisue apibus præsepia multa parando,
Aut statuendo oleis nigris brumale trapetum,
Aut etiam Cereri saxa opportunę terendæ,
His aliisque modis multis solertia lucrum
Illis ostendit, qui non torpere veterno
Sunt soliti, quos dulce malum, blandúmq; venenũ
Desidiæ, atque animi languor non reddit ignaros.
Præcipuũ tamen hoc fortunæ munus opúsque est,

Hæc etenim quos vult, facilè euehit, ac locupletat,
Hæc domina est rerum, & donatrix diuitiarum.
Insuper optandum, nulli seruire: decet nil
Libertate magis generosum pectus. at ille
Natura est seruus, natura ignobilis, imò
Infœlix prorsus, prorsus miser, alterius qui
Esse potest, vltróque aliena facessere iussa,
Et quicunque aliqua lucri spe ductus iniquum
Fert placida ceruice iugum. non iugera tanti
Plurima sunt, nõ omne aurũ, non quicquid arenis
Indus Erythræis cupidus legit: vt patienter
Vel stomacho alterius comedas, capiásue quietem
Ad somnum alterius, dominóque iubente feraris
Nunc huc, nunc illuc, veluti pila missus ab illo:
Interdúmque hominis te longè deterioris,
Indocti, insani, vinosi, luxurioſi,
Imperio parere velis. turpissima res est
Nimirum, possis cùm liber viuere paruo,
Quærere seruitio maioris præmia census:
Ac libertatem, sine qua laudabile nil est,
Vendere, & imperium domini tolerare superbi.
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas,
Dedecus vt vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceu pecudes pastoris egetis,
Tam viles, vt non valeatis viuere per vos.
Qui seruus quocunque modo est, nulla esse beatus
Parte potest: asini est, clitellam ferre libenter.
Ingenuis igitur quicunque parentibus ortus,
Nobilibúsue magis, quantum sibi sufficit aptè,
Possidet, iniustè queritur de numine diuũm.
Sed forsan multi dubitent an cœlibe vita
Coniugium melius: nanque vxor sæpe superba est,
Litigiosa, ferox, demens, & adultera sæpe,
Adde quòd & grauis est natorum sollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nunc lumina vitæ
Intempestiuo sublati funere linquunt,
Filia iam grandis poscit cum dote maritum:

Vel

Vel mœcha eſt, maculátq; domum: vel filius eſt fur,
Scortator, vacui capitis, rixoſus & effrons.
Ille etiam penitus liber non eſſe videtur
Cuicunque eſt vxor: mores mutare neceſſe eſt,
Et iuuenilem animum compeſcere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulſando fores, & ſcorta petendo.
Aſt opus eſt grauius tunc viuere, ſollicitéque
Rem curare, minor ne fiat, ſed mage creſcat:
Ne premat extremam paupertas dura ſenectam.
Hæc quamuis ita ſint, melius tamen arbitror eſſe,
Quærere legitimas tædas, ſanctóſque hymenæos,
Naturámque ſequi, quæ nobis prouida monſtrat
Exemplo volucrum, pecudum, paritérq; ferarum,
Quòd mas ad prolẽ iungi cum fœmina habendã,
Atque manere ſimul debet, ſobolémque creatam
Enutrire ſimul iuſto placidóque labore,
Ne genus intereat, ſed cuncta in ſæcula duret.
Quandoquidẽ ad Venerẽ compellimur exercendã
Nõ modò nos, verum omne animal, terræq; mariſq;
Naturæ imperio: facias peiora neceſſe eſt,
Si non fœminei ſorberis ab ore barathri.
Præterea tandem ſterilis morieris, & hæres
Parta labore tuo & ſudore alienus habebit:
Cúmque ſenex fueris, aut morbo oppreſſus iniquo,
Quis tibi ſuccurret? vel quis tua damna leuabit?
Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
Hi te ſandapila mallent efferre repoſtum,
Réſque tuas auidi expectant ſibi morte referri:
Te capiant viuum, vt poſſint ſpoliare ſepultum:
Nummos quiſque tuos, non te reueretur, amátque.
O ſcelus, ô rabies, & habendi infanda cupido!
O miſeranda lues totum diffuſa per orbem!
Vtile nunc omnes ſpreta virtute ſequuntur.
Quis iuſtum curat? quis non contemnit honeſtum,
Sit modò ſpes lucri? dominatur legibus aurum,

Auri

Auri malores vires quàm sanguinis, auro
Venalis pudor atque fides, cultúsque deorum est.
Ast vxor patrem, ac matrem, propriósque penates
Deserit, vt maneat tecum noctésque diésque,
Et pariat fœcunda tuo de semine prolem,
Constituátq; nouam tecũ gentémq; domúmque,
Sítque tibi auxilio, & simul obsequiosa laboret:
Ambobus commune bonũ est, commune periclũ:
Alterutri quicquid damno est, vtrique nocebit:
Alterutri quicquid lucro est, vtrique placebit.
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,
Fatur, & hortatur, solatur & auxiliatur,
Subuenit, assistit, vigilat, vigilando ministrat:
Hoc etiam faciunt nati, charúmque parentem
Qua possunt ratione fouent. communis enim sunt
Amborum commixta caro, communis imago,
Quumque dies venit, postquam tibi nulla dies est,
Non totus moreris, viuúsque videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, proptereáque vxorem ducere nolunt:
Hos ego non laudo, nec sanæ iudico mentis.
Namque vxor te dote iuuat, nil dat tibi pellex:
Vxoris sunt affines, sunt pellicis hostes:
Illam tutus habes, & honestè, hanc turpiter atque
Sollicitè: fida est illa, hæc infida timénsque
Dissidium, rapit occultè, sibi congregat, vnde
Si fuerit dimissa, queat pòst viuere, demum
Si tibi sit pellex, tibi erit non tuta suppellex.
Quid quòd legitimos certósque ex coniuge natos:
Infames, dubiósque nothos de pellice gignis.
Ergo vxor ducenda: priùs tamen aspice quæ sit,
Præcipuè matris mores aduerte, patrísque:
Nam similes fiunt nati plerunque parentum:
Qualis quæque arbos, tales solet edere fructus.
Consule vicinas clàm, vel tibi siqua fidelis
Est mulier, mitte vt videat, sed dissimulanter,
An sit formosa, an vitiato corpore & ægro,

An

An sit iners, nec nere sciat, nec texere telam,
Nec suere. hæc etenim mulier, quæcunque pudica
Exercet, ne ignaua domi, neu languida cesset,
Otium enim fomes vitiorum est, otia mentem
Ad mala multa trahunt, otî comes ipsa libido est.
Otia fœlices euertunt funditus vrbes.
Quod nisi lanarum studio Lucretia quondam,
Dedita, si telæ non Penelopea fuisset,
Sed pigræ mediis sedissent ædibus ambæ,
Huic de mille procis placuisset forsitan vnus,
Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
At melius si fortè potes, rute ista videbis.
Nanq; aliis non certa fides: ferme omnibus est mos,
Fallere: mentiri potius quàm dicere verum,
Cuique placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
In melius, studeas res ipse agnoscere præsens,
Et curare tuas, tuáque impiger omnia cerne.
Ergo iterum atque iterum videas (si forte licebit)
Quæ sit quam tibi vis vinclo sociare iugali,
Ne frustrà doleas: ne facti pœniteat te.
Si tamen (vt fieri contingit) coniuge praua
Mœres, deceptus fato, & Iunone sinistra,
Hanc blandè prius admoneas, placidísq; frequèter
Castiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebris doma: nunc brachia collo
Iniice, nunc etiam inuitæ blanda oscula fige.
Quoque potes conare modo sedare furorem
Dulciter: hoc si non prodest, tunc vtere amaro,
Succense, inclama, & vultu conuitia toruo
Adde, miscque simul terre: quod si minus ista
Sufficiunt, nec verba rimet, tu verbera misce,
Tergáque tunc duro resonent pulsata bacillo.
Si tibi suspecta est vxor, dubijque pudoris,
Non habeas pulchros famulos, pulchrósue sodales,
Cum quibus illa domi versetur, decipiêris
Si quenquam fidum credes, est nemo fidelis

In

In Venere, illa dolis incautos fallere gaudet,
Fraude paratur amor, Veneri gratissima fraus est.
Sed tua præcipuè non intret limina quisquam
Frater, vel monachus, vel quauis lege sacerdos:
Hos fuge; pestis enim nulla hac immanior. hi sunt
Fæx hominum, fons stultitiæ, sentina malorum,
Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes
Non pietate Deum, falsa sub imagine recti
Decipiunt stolidos, ac relligionis in vmbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt.
Raptores, mœchi, puerorum corruptores,
Luxuriæ atque gulæ famuli: cœlestia vendunt.
Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
Vt vulgus fallant, optatáque præmia carpant?
Inde superstitio, & ludibria plurima manant:
Quæ dij, si sapiunt, rident, renuúntque videre.
Non pretio, sed amore, Deum vir iustus adorat.
Deme autem lucrum, superos, & sacra negabunt.
Ergo sibi non cœlicolis, hæc turba ministrat.
Vtilitas facit esse Deos: qua nempe remota,
Templa ruent, nec erunt aræ, nec Iuppiter vllus.
Hos impostores igitur, vulpésque dolosas,
Pelle procul, ne te probitas simulata maritum
Caprarum efficiat, nec si tibi compater vllus
Contingit, nimium confidas; nanque sub isto
Nomine peccandi procliuior est via multis.
Hoc etiam ferua, ne sæpius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina; frequenter
Vicini latitare domo consueuit adulter.
Illi da comites castas, vitæque probatæ:
Infames vetulas, & lenas cautus auaras
Secum stare veta, longéque arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerem atq; aliena cubilia quæras,
Nec te concubitus delectet pellicis. est nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur,
Quod magis vlcisci cupiat, quàm fœdera lecti
Instabili temerata fide: tunc ardet, & odit.

Fallere

Fallere tunc vellet simili ratione maritum?
Siquepotest fallit. bilis tunc maxima feruet,
Tunc furit, vt thyias nimio stimulata Lyæo?
Crede mihi, rara est quæ non sit adultera, quando
Legitimo fraudata thoro sua gaudia perdit:
Saltem animo, si non contessum est corpore, peccat.
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprehensa tamen fuerit, tunc legibus vti
Ne pudeat, legum tibi sit reuerentia semper
Præcipua: est etenim nostræ lex regula vitæ?
Ne temere iratus maiorem crimine pœnam
Infligas, lædásque Deum, vulgíque sequaris
Ingenium & mores: qui non ratione mouetur,
Sed veluti pecudes furijs atque impete fertur.
Nec ducta vxore idcirco non liber haberis,
Quod tibi non licet esse malo, neq; nocte vagari,
Nec multis aliis rationibus insanire.
Non hæc libertas, sed praua licentia dici
Debet, qui sic est liber, seruire videtur.
Talis libertas non est cupienda, frequenter
In mala præcipitem quàm plurima mittit habentē.
Est melius, non posse malum committere, quàm si
Vndique peccandi pateat via. quot perierunt
Ob talem libertatem? quot sæpe fuerunt
Incolumes, quoniam frænos habuere tenaces?
Si verò nati morbo vexantur ab vllo,
Quid facias? cur te crucies? succurre medelis;
Quæ si nil prosunt, & mors tibi surripit illos,
Æquo animo sufferre velis: non solus in isto
Gurgite iactaris, comitum tibi maxima turba est.
Quæ mala cum multis patimur, leuiora videntur.
Nascimur hac omnes lege vt moriamur: ab ortu
Exitus ipse fluit: cunctis mensura dierum
Certa datur, stygias citius vel serius vndas (est,
Quisque petet. quanquā mors vltima mera malorū
Nec forti metuenda viro. quid munere vitæ
Defunctos tantis opus est deflere querelis?
Est ne ideò miserum moriendo relinquere mundū

Srultitiam, & sese innumeris auferre periclis?
Próque tot ærumnis, tranquillam acquirere pacē?
Aut mors est æterna quies, aut ianua vitæ:
Esto enim doleas quantumuis, tempore tandem
Cessabunt lachrymæ & gemitus, quēcunq; dolorē
Finit longa dies, dissoluunt tempora curas:
Si tibi lasciui, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & huius
Causa mali es demens pater, & quatiende flagellis,
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, faciliq; labore
Institui, nondum vitiorum astricta catenis,
Curasti imbuere, & virtutibus exornare:
Neglectis animis, aluisti corpora tantùm,
Vt pecudes faciunt, hinc est vrtica, filixque,
Et capriscus iners, quibus vrbs nunc omnis abūdat.
Quisque illos mores, quos primis hausit ab annis
Cùm senuit retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit. tenera est dum virga recensque,
Flectitur huc illuc, vt vis: quæ post vbi creuit
Iam robusta arbor, flectenti cedere nescit,
Et quem parua locum tenuit, non deserit vltra.
Sic puer ad vitæ partem est quamcunq; paratus
Dum tener est animus: qui postquam duruit æuo,
Quam prius ire viam assueuit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inoleuit ab annis,
Non facilè auferetur; naturam parturit vsus,
Ipsaque non multo est natura potentior vsu,
Optandum tamen vt tribuant bona semina diui
Inclusis vtero; nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis viuendo est: qui malus inde
Exierit, rarò poterit iustúsque bonúsque
Esse, licet doceat sanctos Academia mores,
Et licet hinc atque hinc habeantur mille magistri,
Naturam frænare potes, sed vincere nunquam.
Cultura est enim natura potentior omni.
Non nihil ipsa tamen longo mollitur ab vsu.
Sic cultu assiduo steriles compescimus agros,

Sicque feri discunt homini parere leones.
Omnis ab assiduo nimirum ars nascitur vsu.
Ergo dum mollis, dúmque est tractabilis ætas,
Instrue filiolos virtutibus, & doce honestas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illuc, quocunq; volunt. res pernicioſa est
Libertas pueris: tu si sapis, admoue frænos,
Et cohibe, nanque in vitium mortalia quæque
Naturæ instinctu, nisi sint aditura labore,
Sponte ruunt: nihil perfectum natura sine arte
Ferre solet. quoniam non vult Deus ipse veterno
Nos torpere graui, sed curis atque labore
Excitat, & segnes tanquam calcaribus vrget.
Est locus ætherei prærupto in vertice montis,
Delicijs plenus, quo non fœlicior alter
Creditur esse vsquam, cui cedunt Thessala Tempe,
Elysijque lares, & fortunata vireta:
Hic habitat vicina polo, conterminaq; astris,
Innumerisque bonis fruitur sanctissima virtus:
Sed salebrosa via est, angusta, atque ardua, densis
Sentibus hinc atq; hinc horrens, quò tendere viles
Ignauique animi & terrena fæce grauati
Haud possunt, surſúmque vehit mens ignea paucos,
Quos Deus ad cœli sedes elegit habendas.
Difficiles aditus virtus habet: at vitiorum
Prona via est illic vltro descendimus omnes.
Quocirca quicunque bonum, nullaque pigendam
Parte cupit prolem, multum instituenda laboret.
Non etenim fieri egregiũ ac memorabile quicquã
Absque labore potest, vis est immensa laboris
Assidui, longúsque labor dura omnia vincit.
Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
Filioli vestri cum prauis conuersentur.
Consuetudo potest quoscunque inducere mores,
Corrumpunt etiam sanctos commercia praua:
Virent præcipuè iuuenes: nam prona iuuentus
In quodcunq; malũ est, sempérq; obscœna loquun-
Inter se iuuenes, & semper turpia versant, (tur

Luxuriæ tota est hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenum celebrent cœtus, omnino caueto
Tu, cuicunque bonam mens est educere prolem.
Corripe nunc verbis duris, nunc vtere virga,
Si sit opus, monstraque viam, qua incedere oportet:
Nec faueas illis, patriumque iratus amorem
Dissimula semper, nil pernicioſus est quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina ſumunt
Tunc nil non audent quũ tu quæcunque loquũtur
Vera putas, asinusque bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, vesano captus amore,
Damnosus fauor est pueris, soloque timore,
Non ratione scelus fugiunt: peccantque libenter
Ac promptè, si non duris cohibentur habenis.
Vt sæpè in vitium nullo impellente labascunt:
Sic rarò à vitijs nullo reuocante recedunt:
Quales quisque sibi natos eduxit, habebit.
Vltra hæc nitetidum, vt viuamus corpore sano:
Quippe valetudo est censu præstantior omni.
Robustus fossor rege est fœlicior ægro.
Scire igitur causas, debes prius vnde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus,
Perceptis etenim causis, vitare malignos
Effectus poteris melius: causisque remotis
Effectus pereunt, quicunque sequuntur ab illis.
Ergo morborum quorundam causa & origo
Natura est, quoties sub iniquo sidere quisquam
Nascitur, atque in se cœli tormenta recepit:
Vel quum corrupto de semine gignitur ipsi
Sunt causa ægrorum natorum sæpe parentes,
Quum malè dispositi coeunt, nec sanguine puro.
Sunt aliæ plures causæ, requiesque, laborque,
Et calor, & frigus, somnus, cibus, ac Venus: horum
Singula debilitant vires, atque artubus obsunt.
Vtimur his quoties nimium, nimiúmque caremus.
Vtrumque extremum damno est, vsus mediocris
Non nocet: imò etiam prodest, vitamque tuetur.

Immo-

Immodici affectus animi quoque gignere morbos
Consuerunt, nimiusque timor, mœrorque dolorque;
Lætitia interdum nimia officit, interimitque.
Si sit habenda fides scripturis historicorum.
Noxius est aër, est noxius humor aquæ
Corporibus, quamuis virium contrarius vtrique.
Hinc pestes fuerunt, hinc viscera discruciantur,
Communisque lues dat plurima corpora morti.
Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et vitæ, & casus, & mille pericula vitæ.
Hos igitur fontes, hæc fundamenta malorum
Si sanus vis esse, omni ratione cauето.
Sin ægrotas, quoniam ægrotare necesse est
Nonnunquam, quid ages? non tu medicamina differ
Sed tiro curæ adhibe, tenuis dum morbus adhuc non
Assumpsit vires, nec mœstis penetralibus hostis.
Ignis ab exigua nascens extinguitur vnda:
Sed postquam creuit, volitantque ad sidera flammæ;
Vix puteis, fontes, fluuiisque occurrere possunt.
Ergo febrim morbi cognoscere causam:
Vtque illi facilè occurras, contraria sume.
Oppositis oppositis curantur frigora si te
Læserunt, calida opponas: si cura, labores,
Siue cibus nimius nocuit, contraria semper
Exercet, hæc sese expellunt perimuntque vicissim.
Consule nemo, si opus est, medicum, vel clinicus ille,
Vel sit chirurgus: chirurgi certior est ars:
Nam quid agat certum est, & aperta luce videtur.
Clinicus apte autem, qui nec physicus quoque fertur,
Dum lotium insulsa spectans, inde omnia captat,
Dum tentat pulsum venæ, dum stercora versat,
Fallitur & fallit, sed non dissimilis æqua
Conditionis: miser moritur, cautamque cauendi
Linigeris calui præbet, calulique cucullis.
Hic olim contra sceleris mercede recepta,
Causatur superos, se factis imputat ipsis
Si quis erit, laculque implet multo ære crumenam.

Heu mihi, penè omnes casu, non arte medentur:
Quippe aliquam quicunque artē benè nouit, agēdo
Aut nunquam, aut saltem raro peccabit: at isti
De quibus est sermo, de centum vix erit vnus
Quem sanare queant, quem non fortasse trucidēt:
Vnde istud? nisi quod pars horum maxima nescit
Quid faciat, quid sit prorsus medicina: sed ipsi
Dum tantùm incumbūt sophiæ, & dialectica discūt
Vincla, quibus valeant indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicinæ & primordia libant.
Sic labyrinthæis ambagibus ad sua tecta,
Instructi redeunt atque enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedunt, hinc publica præmia poscūt:
Id satis esse putant (nec decipiuntur) ad hoc, vt
Carnifices hominum sub honesto nomine fiant.
O miseræ leges, quæ talia crimina fertis!
O cæci reges qui rem non cernitis istam!
Vos quibus imperium est, qui mundi frena tenetis,
Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite pestem,
Consulite humano generi. quot nocte dieque
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfectè artem discant, vel non medeantur.
Nam si aliæ peccant artes, tollerabile certè est:
Hæc verò nisi sit perfecta, est plena pericli:
Et sæuit, tanquam occulta atque domestica pestis.
Non multum est igitur tutum his committere sese,
Quorum doctrina est, pretiosa in veste videri,
Gemmaroque auro digitos ornare cynedos.
Ast hoc quod dicam, vt valeas, seruare memento:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia sumas,
Neue nimis comedas. solet hoc mortalibus esse
Maxima pernicies, hinc pluribus ingemit æger.
Præsertim hoc caueas, tanquam lethale venenum,
Ne nouus in stomachum cibus intret, si benè nōdū
Consumptus fuerit prior, & digestus ad vnguem.
Nec non quaque die, iusto exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo.

Quo

Quo moti caleant artus: nam causa caloris
Est motus, stomachumque iuuat, roburque reducit,
Humoresque superuacuos putresque resoluit.
Noll etiam iusta vitam fraudere quiete,
Corporis instaurat somnus vires animique:
At vigilando nimis, corpus corrumpitur & mens,
Præterea procul est mœror pellendus, & omnem
Tristitiam de corde fuga: nam macerat artus
Deformatque ipsum corpus, canosque capillos
Ante diem reddit: contrà præcordia læta
Ætatem efficiunt viridem, robustaque membra.
Cætera tu videas quæ paulò diximus antè,
Postremò est aliud quiddam pretiosius, atque
Nobilius, per quod fœlices efficiuntur
Mortales, similesque deûm, cœloque fruuntur
In terris positi: quamuis ea gratia paucis
Tradita sit, pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit, dicam, sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcunque aliud sapientia vincit;
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius.
Huic cedit, quidquid rubra reperitur arena:
Huic cedit quicquid Tagus, & Pactolus, & Hermus
Aurifero gignunt (si verum dicitur) alueo:
Huic par esse potest nullius gloria regni.
Hæc est semideûm genitrix, & maxima virtus.
Fœlix, & vere fœlix, ver éque beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quærit, sapientia quid sit.
Nil aliud certè est, nisi prima scientia per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere pressa,
Libera terrenis affectibus, atria cœli
Scandit, & ætherea cum dijs versatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia, tanquam
Friuola, & assiduè tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, sublimia semper
Cogitat, & verè quæ sint bona, quæ mala nouit,

Ac verum à falso rectè distinguit: & illa
Quæ cæci & miseri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, tumidósque triumphos,
Pro quibus vsque adeò noctésque diésque laborant
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens rectè viuendi iter ac moriendi.
Præfulget sapiens alijs, ceu sideribus sol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus, constanti pectore casus.
Quinetiam nullo mortis terrore mouetur,
Nec timet infernas pœnas sibi conscius: imò
Lætus obit, ridens pauidi phantasmata vulgi:
Non dubitans miserũ hoc, plenúmq; laboribus æuũ
Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem.
Demùm vno minor est sapiens Ioue, quatuor autẽ
Ipsi conueniunt: quoniam benè consulit, atque
Iudicat, errore amoto, rectéque gubernat,
Et contemplari diuina humanáque ad ipsum
Pertinet: extremum hoc quod dixi, maxima res est,
Vltra quam nihil est melius quod possit haberi.
Nemo tamen sapiens fiet prius, expulerit quàm
A sese omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum sapientia pectus,
Impurásque odit, cùm sit purissima mentes.
Nemo etiam fiat sapiens, nisi sit prius idem
Prudens, multarúmque peritus doctrinarum.
Hos scito esse gradus, per quos sapientia habetur
De qua plura quidó doqueter: sed claudere oportet
Iam librum, sat cauda meo prolixa Leoni est:
Quapropter núc Musa tace, & requiesce parũper.

Liber sextus.

VIRGO.

CRedo aliquos terricæ mentis, nasique feueri,
Qui solos se scire putent & noscere veru,
Atque sibi solis diuũm bonitate tributum

Omnia

Omnia iudicio perplexa expendere recto,
Dicturos, nunquam me deguſtaſſe beatos
Aoniæ fontes, & ſacras Phocidos vndas,
Nec prorſus lauro dignum, titulóue poëtę,
Quòd non inflatas nugas, mirandáque monſtra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.
Nam ſolas tribuunt fabellas vatibus: ac ſi
Vera loqui, fœdúmque foret, vetitúmque poëtas.
Horum egó iudicium falſum & damnabile duco:
Nilque mihi melius, nil dulcius eſſe videtur,
Quàm verum amplecti: vetulis puerísque relinquo
Has nugas, alijs eructent fera bella Gigantum,
Harpyíaſque truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Sirenum carmine nautas,
Adde his monſtriferã Circẽ, triplicémq; Chimærã,
Stellíferúque humero cælum qui fulcit Atlanta,
Multatum ſaxo, & ſulcantem Perſea nubes,
Tantalum & Tytion, miſeríque Promethea furti,
Belidas: & quicquid delirans Græcia noſtros
Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi ſit tanti potaſſe Aganippidas vndas,
Bellerophontæi quas protulit vngula monſtri,
Nec mihi ſit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atque Corymbiferis hederis ornare capillos,
Vtſic delirem. pudet ah, pudet eſſe poëtam,
Si nugis opus eſt puerilibus inſeruire,
Et iucunda ſequi ſpreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) eſt multis facundia, paucis
Conſilium: multi ſublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græcò ſermone diſerti,
Et cùm multa ſciant, ſapiunt tũ aut modice, aut nil.
Verba nitent phaleris: at nullas verba medullas
Intus habent, ſolz exterius ſpectatur imago,
Et pictura leuis: verùm quis ſuccus in illa eſt?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit.
Quid didicit tandem? quid ſcit niſi ſomnia, nugas,
Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil vtile pomunt?

Quæ ſcire & neſcire, pari diſcrimine refert.
Ergo ſeu vulgus me iudicet eſſe poëtam,
Seu neget, haud ideo mendacia vana ſequemur,
Sed verum: quoniam verum eſt perfectio mentis.
Quod quicũque magis nouit, magis eſt ſimilis dijs,
Atque magis fœlix: licet hunc inſcitia vulgi
Non merito extollat plauſu, meritóque fauore
Excipiat, licet huic non grandia nomina donet.
Quare iam Muſæ adſunto, Criticique valento.
Ecce viam ingredior, qua plurima taxus vtrinque,
Atque cupreſſus iter funeſta protigit vmbra.
Iam video triſtes campos, pallentia regna
Perſephones, quos obſcuris perlabitur vndis
Lethæũ ſque ambit torrens, latè arua papauer
Lurida ſomniferum veſtit, ripáſque ſilentes.
Quo me Calliope ducis? quæ monſtra videre,
Quas voces audire iubes? bubonibus omnis
Circùm ſilua tonat, mœſtos dat noctua cantus,
Non deſunt vlulis miſeræ ſtrygibúſque querelæ.
Quò me muſa rapis? lachrymoſo en murmure colles
Et valles reſonant, reſpondet planctibus Eccho.
Quis dolor hic tantus? quæ tanti eſt cauſa doloris?
Heu quæ gens illa eſt, ater quam veſtit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ ſic velamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera cõplet?
Heu mihi, quas cædes, quàm multa cadauera cerno
Paſſim ſtrata ſolo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc latè ſtragem? quot corpora regum
Pontificúmque iacent? agnoſco inſignia. nunquid
Mors eſt illa procul? quæ viſu & falce cruenta,
Horribilis, furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum, paritérque pericula mille
Aſpicio, ô nimium ſæuis armata miniſtris!
Neſcio quid magno veniens clamore profatur
Audio quid dicat, referámque audita libenter.
Mors ego ſum, quæ fœni inſtar viuentia quæque
Interris hac falce meto: mihi Iupiter orbis

Iura

Iura dedit, iussitque simul me parcere nulli,
Sed magnos humilésque pari prosternere lege:
Vnde manus, viréque meas euadere nemo,
Etnemo vitare potest: ego grandia regum
Colla premo, sternóque animos fastúsque superbos
Pontificum: nobis nulla est non debita ceruix,
Siue quis arctoas fugiens penetrauerit oras,
Riphæásque vltra rupes concesserit iam
Sentiet hic nostram, nostros hic sentiet ictus:
Siue quis ad manes imos descenderit, austri
Qua plaga pressa iacet: qua sunt incognita nobis
Sidera, me inueniet tamen, inuentáque peribit.
Falx hæc occasum, falx hæc populatur & ortum.
Non ego diuitias vereor, nec stemmata priscis
Credita imaginibus, solio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara misit
Præcipites? Priamum memini, quum cæsus ad aras
Victima nostra fuit: Macedûm dux ille superbus,
Qui tot regna suis pugnando euerterat armis,
Par animo cuius totus non extitit orbis,
In Babylone cadit telo confossus ab isto.
Quid memorem heroas Latios, Martísque nepotes
Terrarum dominós: quorum clarissima virtus
Imperium Oceano, famam coniunxerat astris?
Nónne omnes potui cæsos demittere ad orcum?
Priuauique manus sceptris, diademate crines.
Os verbis, & luce oculos, membra omnia motu,
Corporáque obscuro clausi exanimata sepulchro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: denique
Europāq; Asiāq; colit, Libycósq; calores. (quisquis
Nullum ego discrimen facio generisq; locique.
Tempora nec seruo, nec mores curo, nec annos:
Improbus atque probus, sapiens, stultúsque peribit.
Infantes, iuuenes, longáque ætate grauatos,
Formosos, turpes, æqua ratione trucido.
Hūc quoq; quē video procul hinc mea regna petētē
Quum sua fata sinent, mittam pallentibus vmbris.

Edidit hæc Stygio diua implacabilis ore,
Tunc me cócussit timor ingens, membraque lagus
Vndique dilapsus venis, extrema reliquit,
Inque imum pectus coijt succurrere cordi.
Præcipuè quum tartareos dea sæua ministros
Præsentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ secura ruinæ,
Mitteret: irrumpunt illi, prendúntque, tenémque
Quisque suum: sternuntur humi languentia passim
Corpora, multiplicique gemunt vexata dolore.
Mox ipsa adueniens, nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum subtegmina nondum
Finierat Lachesis, iusto illis debita fato,
Præteriens, cædi seruabat diua futuræ.
Tunc ego hic mecũ attonitus, totúsque tremiscens:
O curas, ô vota hominum, vanósque labores!
O spem fallacem, ô cæcæ solatia mentis!
O fluxum decus humanum, ô variabile tempus!
Quàm breuis, incerta, & multorum plena malorũ,
Et quantis nostra est, et noxia vita periclis!
Quæ iucunda quidem facilè, dulcísque videtur,
Sed quantum intus habet fellis, quantumq; veneni?
Quid sumus, ô miseri, nisi pulueris motus ab aura?
Et fragili vitro similes, vmbræque fugaci?
Atque rosis, quæ mane nitet, mox velpere langues?
Nunc viui atque hilares, paulò post vermibus esca:
Nunc pulchri & validi paulo post turpe cadauer.
Heu mihi quid prodest congesta pecunia nobis?
Quid gemmæ argentum, aut auri pretiosa supellex?
Quid populos, magnasque vrbes diuinque tenere?
Marmoreósque habitare lares, vultúque superbo
Omnes despicere, atque parem se credere diuis?
Si mors cuncta rapit, si tanquam puluis & vmbra
Deficimus miseri, si tam citò fastus & omnis
Gloria nostra perit, nullum reditura per æuum?
Hæc ego cùm loquerer summisso murmure mecũ,
Pallentem vultu aspicieus, gelidúmque timore

In-

Incertóque gradu titubantem Orphēia mater:
Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
Esto audax: animi vilis timor argumentum est:
Nec decet ille viros. cedó, quæ te causa timere
Mortem adeò cogit? tunc sic ego, Diua necesse est,
Naturæ impulsu, quippe hanc animalia quæ non
Horteſcunt fugiunt? hæc vitam tollit, & omnes
Diuitias ac delitias, corpúsque resoluit
In nihilum, remanétque nihil, nisi puluis & ossa,
Quæ pariter pului s longo post tempore fiunt.
Deniq; cuncta bona hæc adimit, sūmūq; malorū est.
Ergo tam diuum & tam formidabile monstrum
Quem non terreb.t, nisi cui sit ferrea fibra?
Tunc Ioue nata, mihi subridēs, sic ait, Erras,
Nimirum veri speciē deceptus & vmbra,
Non cuiuis facile est ipsum cognoscere verum.
Hic illi est ramus, medium quem maxima silua
Arboribus densis cinctum, atque erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conspicitur, nisi cui puræ ostendēre columbæ.
At mihi quæ fata sum felici semine cæli,
Verum nosse licet: verum tibi dicere possum,
Si me audire voles. ego tunc, Dea, nil magis opto,
Respondit illa autem, nos hunc diuertere oportet
Paulisper, sequere: & secum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina solis
Cernere erat, radijs ferientibus ardua montis,
Iucundūque iubar tenebras discusserat auras,
Sedimus ad fontem quendā, laurique sub vmbra,
Tunc mea dux tandem pulchro sic incipit ore,
Simia cœlicolūm, risúsque iocúsque deorum est
Tunc homo, quū temere ingenio confidit, & audet
Abdita naturæ scrutari, arcanáque diuūm,
Cùm reuera eius crassa imbecillaque sit mens
Si posita ante pedes nescit, quo iure videbit
Quæ Deus & natura sinu occuluere profundo
Omnia se tamen arbitratur noscere ad yo

De

Garrulus, infœlix, cæcus, temerarius, amens,
Vsque adeò sibi palpatur, seséque licetur.
Stultitiæ fons est & origo philautia vestræ,
Caligóque ingens, quæ vos cognoscere verum
Posse vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
Esse bona: & quæ nunc credis mala maxima, forsã
Non mala sunt dices, pulsis à corde tenebris.
Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi vtrem
Æolijs plenum ventis: quem iugiter vrget
Huc illuc lapidi insistens fortuna rotundo.
Cui, si quid saperet, vita mors gratior essen
Cum viuendo, malis homines sine fine premantur:
Exiguísque bonis, sed nec sine felle fruantur,
Quod verum credes, puto si bona, si mala vitæ
Mortalis referam, quanta breuitate licebit:
Collatísque ipsis, tunc vita humana patebit
Quæ sit, & an tantum mors debeat ipsa timeri.
Principiò de diuitijs, quas omnis vbique
Gens sequitur, laudat, quærit, miratur & optat,
Dicere constitui, & quid sint ostendere nitar.
Tunc ego, Diua (inquam) si vis huic parce labori:
Quandoquidem prius hoc olim referente Minerua
Edidici, nunc perge aliò, nec nota recense.
Déque voluptate vbertim quoque retulit olim
Nobis diua Arete, missúsque à matre Timalphes,
Quare id transi etiã quæso, & quodcunq; aliud vis
Expedias. tunc Diua inquit, De nobilitate
Dicã igitur, quoniã bona prima hæc inter habetur.
Quilibet hanc hodie sibi vult, sibi dicit inesse,
Plus licet inde absit, quàm dister Iberus ab Indo,
Sed quid nobilitas aut quanti est? vera fateri
Si nabor: quanquam quid prodest vera fateri
Dedere si renuunt? fugiunt animalia quædam,
Gli[illegible]ntque diem, tenebris ac nocte vagantur:
Hæ[illegible]mines multi lumen cognoscere veri
Pallent[illegible]nt, nec amant adeò natura, Deusque

Distinxit

Distinxit mortale genus, rectéque videnti
Vna hominum species animalia cætera monstrat:
Vsque adeò mores varij mortalibus, & mens
Dissimilis multi tenebras umbrásque sequuntur,
Nec verum spectare queunt, solémque nitentem
Infirmis oculis, quem fixo lumine parci
Aspiciunt, quibus est animus diuinior, ergo
Nobilitas, veluti vulgus purat inscius, aut est
Copia nummorum, & collectio diuitiarum.
Aut sanguis quoties generoso è stemmate quisquã
Natus, auos, atauósque suos, gentiliáque arma
Iactat, & eximios laudat virtute parentes.
Iudicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Vt plerumque solet communis opinio multis,
Paucorum ratio est. si nobilis ille putari
Debet, quicunque diues: sic nobilis esse
Cerdo potest, lanius, tonsor, piscator, equiso,
Pastórque, & pistor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quiuis de plebe lutosa.
Nanque ex his multi rebus nummísque potentes
Et sunt, & possunt fieri fortuna frequenter
Extollit miseros; eadem detrudit ad imum
Sæpe illos quos antè rotæ cõmiserat altæ.
Nobilis ergo fuit tantùm quum mœnia victor
Æneadum intrauit Marius, plaudente senatu
Ac populo, insignis lauro, niueísque quadrigis;
Sed postquam electus Syllanis viribus, exul
Minturnis latuit, latuit quoque carcere fœdo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Pro superûm leges, & non bene nota potestas!)
Quærebat panem duris fossoribus aptum,
Non erat infœlix tunc nobilis: abstiterat tunc
Nobilitas, fugiens longè mox ipsa reuertit,
Quum Marius redijt, mutato sidere, Romam.
Nimirum stulta hæc sententia, si sit ab auro
Nobilitas, certè de terra nascitur aurum,
De fraude & furto, de fœnore: nascitur ergo

De

De fraude, & furto, de fœnore, nobilitas. ô
Iudicium vulgi insanum! ô sine pectore turba!
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nullæ
Diuitiæ possunt: pretio nam dignior omni est
Nobilitas: hæc non emitur, nec venditur auro.
At genus ille suum iactat, laudésque suorum
Inculcat, cum sit turpissimus: atque recenset
Gesta patris, monumenta auiti, patruique trophæa:
Et quanquam innumeris, demens, ignauus, abundet
Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur
Nobilis, est alto quoniam de sanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudémque tuorum
Esse tuam censes? cùm tu sis dedecus illis,
Degener, infamis? mentito nomine cygnum
Graculus appellat sese: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipsa videri.
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo est,
Hinc animi viles, hinc & exsectia corda
Proueniunt: hæc largitur sua semina cunctis,
Nempe animis propter, non propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes: nam corpora multa
Seruorum, pulchra, & magna, & robusta videntur:
Nobilitas quidam est animi proprius decor, atque
Vis quædam nativa, cupit qua grandia semper,
Vilia contemnit, qua sursum tendere vt ignis
Nititur, & summas penetrat velut ardea nubes,
Infima despiciens. hanc vim qui munere cœli
Accipit, ille bonus fiet, patiensque laborum,
Consilióque potens, curis vigilantibus, vt quid
Dignum laude gerat, vt sit laudabilis ipse.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat, quorum fama inclita longo
Tempore, post cineres populorum in pectore viuit.
Attamen (ô mores, ô mira insania) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis? ô nebulonum
Turba audax, ô vile pecus! te nomina clara
Delectant, tibi fama placet, tibi gloria cur non

Et labor & virtus etiam placet, vt meritò sis
Nobilis? an mauis sapiens iustúsque vocari,
Nomine mentito, quam verò? cur tibi nummus
Falsus cur panis falsus, cur cætera falsa
Non sunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas? ô lama, ô simia discе,
Discе prius frænare animum, compescere cæcos
Affectus, ratione vti, vitare nefanda.
Iusta sequi te nosce prius, durósque labores
Amplecti ne te pigeat, vilemque fugato
Desidiam, vt possis culmen virtutis adire.
Tunc iure ac meritò dicêris nobilis: hæc est,
Hæc est nobilitas vera: hæc sunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta: per istam
Incessêre viam Phrygia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium se sustulit astris:
Hac abeunte iterum, in præceps descendit ab astris,
Nam simul ac segnes consurrexêre nepotes,
Iam parto imperio, iam prosperioribus annis,
Delicias, ludósque leues, luxúmque secuti,
Degenerare suis cæpere à patribus, vnde
Nobilitas tales homines exosa recessit
Protinus ad superos, donec crescente nepotum
Luxuria & vitio, deleta superbia Romæ est.
Non igitur genus est, non sanguinis, non statuarum
Mutarum series, non auri copia, quæ te
Nobilitet: Virtus, virtus: hac nobilis Hector,
Alcidésque fuit: fuit hac quoque nobilis ille,
Illius æternum cui præbuit inclita nomen.
Hac proceres alij, quorum tot fama per annos
Durat adhuc. quid te iactas, natalib⁹ ortum
Egregijs? te præcipuè genuêre parentes:
Quid tum, si nihili es? si turpis, turpiter omnem
Incestas maculásque domum? tibi dedecus est hoc,
Non honor: ac veluti stolidum si gignat asellum
Magnanimus fortísque leo, si simia barro
Nascatur, monstrum est, claræque iniuria genti.

Non

Non ſic nobilitas per teſtamenta relinqui,
At virtus,potis eſt;velut ædes,rura,ſupellex.
Hanc natura tuis tribuit maioribus,at non
Omnibus:antiqua repetas ab origine gentem,
Inuenies fortaſſe tuo de ſanguine multos
Cerdones aut agricolas,vnumque videbis
Ex humili natum fortuna nobilitatis
Principium feciſſe alijs: quæ tempore creuit
Paulatim,ſed poſt quoque tempore victa ſeneſcet,
Omnia fert tempus,pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de ſtirpe,aut Cæſaris eſſe
Noſcitur?aut eius,domitis cognomen ab Aphris
Cui virtus inuicta dedit?quis credere tantam
Progeniem perijſſe poteſt?domus alta deorum
Sæpe cadit,penitúſque ruit:ſurſumque leuatur
Sæpe humilis:nulla eſt hominum fortuna perénis.
Sic cælum variare ſolet mortalia quæque.
At dices,quale & ſemen,talis quoque fructus
Inde venire ſolet. ſi ſum de ſemine claro,
Clarus ero.non ſic:proceri ſæpe parentes
Exiguum genuêre hominem,turpemque decori,
Robuſti infirmum,ſapientes inſipientem:
Nec mens,vt corpus,patrio de ſemine manat.
Non patris eſt,animum pueris præbere,ſed ipſum
Largiri natura ſolet. quid nobile ſemen
Egregiúmque feret,faueat niſi debita cœli
Tempeties?verum eſt vulgò quod dicitur,annus
Producit ſegetes,non culeus: ſemina quanuis
Optima,ſi terræ fuerint mandata ſiniſtris
Sideribus,parient lolium,vel iacta peribunt.
Ergo ſufficiens non eſt pater ipſe creandis
Nobilibus natis,adſit niſi gratia cœli.
Hinc eſt,quòd multos humili de plebe videmus
Illuſtres naſci:qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis,ſe poſtmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro?quis Tullius ille,quis ille
Tam ſapiens ſanctuſque Cato?quis Horatius?omnes

De

De medio plebis geniti.quis doctus Homerus?
Cuius nec patriam certam, certóſque parentes
Scimus adhuc.dic quæſo patrẽ Domoſthenis, atque
Euripidis matrem.dic Socratis,illius inquam,
Socratis,in cuius gremio Plato maximus hauſit
Diuinos latices,qui ſolus Appolline teſte,
Eſt viſus ſapere,hunc genuit,qui marmora fodit:
Naſcentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges,de plebe creatos
Nouimus:haud ratus quoque cõſul & induperator,
De populi fæce ad ſummum peruenit honorem.
Quid quòd equi,pariterque canes ac cætera bruta
Degenerare ſuo perſæpe videntur abortu?
Nempe diu res nulla manet,nempe omnia ſemper
Deteriora ſolent fieri,in peiuſque referri,
Naturæ imperio,& fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu inſtaurata renaſci.
Hoc variare,decus mundi eſt:hæc gloria ſummi
Artificis,facere ex minimis ingentia,nec non
Ex ſummis minima,& rerum mutare tenorem
Iugiter,ac faciem,ſapienter cuncta nouando.
Non tamen inficior,claros habuiſſe parentes
Eſſe bonum,& claro naſci de ſanguine:nanque
Hoc verè pulchrũ atque bonũ eſt,proſúntq;parentes
Auxilio,exemplis,hortatibus,efficiúntque
Sæpe ſui ſimiles natos,niſi fata repugnent,
Et natura potens nimium:quam vincere ſi quis
Nitatur,ille etiam congeſtis montibus,altum
Æthera conſcendet,pulſo Ioue:qualiter olim
Fama Gygantæos quum ſenſit Phlægra tumultus,
Enceladum memorat,ſummi iuga maxima Olimpi
Impoſuiſſe Oſſæ,premeret cùm Pelion Oſſa.
Sed tamen hoc non eſſe ſatis,concludimus.ergo
Quamuis à populo dicaris nobilis omni,
Siſque licet mollis,nitida cute,corpore lauto,
Egregijs veſcare cibis,ac veſte ſuperbus
Conſpicua incedas,referas gentẽque domúmque:

Nobilis

Nobilis haud ideo es, ſed fortunatus, & vtri
Aurato ſimilis, ſimulíſque ex marmore ſigno.
Quis tamen hoc curat? ſatis eſt de nobilitate
Ac virtute, ipſum nomen, malúntque videri,
Quàm ſic eſſe homines, proh dij, nũc nomina tanta
Magnifica, & claros titulos ſibi quilibet optat.
Arrogat, affectat, ſequitur, rapit: vt meritò iam
Etſe aſinus pardum vocet, & formica leonem,
Quis non vult ſapiens, generoſus, iuſtus haberi,
Et probus & doctus, contentus cortice ſolo
Atque vmbris rerum? vt tali velamine mores
Occulat infandos: his eſt de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, ſic nobilis eſto,
Vt Romæ Paſquillus homo eſt: vt ſæpe vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor.
Eſto tamen quod ſis & nomine nobilis, & re,
Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
Nucquid parua tibi hæc, & non cupienda videtur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Naſcitur, ex virtute autem laus ſurgit honórque.
Non volo, nec fas eſt virtutem carpere: ſed ſi
Interius videas meliori lumine verum,
Cognoſces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miſeros homines, quàm reddat amaram
(Stoicus ſi quanuis nolit concedere) vitam.
Moralem primùm videamus: difficilis pars
Nimirum hæc, quam ſi quærit quis rite tenere,
Heu quantos opus eſt ſubeat toleretque labores!
Naturę bellum indicat, confligat oportet
Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum, pronumque malo, aduerſabile recto.
Prò ſuperi, in vitium facili decurrere lapſu
Quiſque ſolet: cur hæc homini mala ſemina quòd ſint
Indita ſunt? nunquid ſtirpi hæc tua culpa Promethei?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit, (vt fama eſt) ſceleríſque iniecit amorem?
Heu quàm difficilis, ſalebroſa, & plena laboris

Semi-

Semita, quæ ad mores ducit, vitámque deorum.
Quis bonus est? non sponte vllus: quis non malus?
Qui legis regisue metu, peccare recusat?
Vel qui forte nequit, quòd vult, cõmittere crimen
Nimirum haud facile est naturæ obsistere, séque
Vincere, & insanos compescere pectoris æstus.
Quapropter pugna assidua, lugique labore
Est opus à puero, vt vitiis ponantur habenæ.
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe solet, si sit multos firmata per annos.
Ergo militia est hominum vita: hostibus omnis
Plenus ager, multi latitant vbicunque latrones,
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam quum fortuna est prospera cuique,
Protinus subit & stimulat vesana libido,
Tum sua castra mouet ventosa superbia, tunc &
Desidia atque gula, & petulans audacia surgit:
Contrà illum dolor atque metus dirique veneni
Occupat inuidiæ atque iræ, quum sorte sinistra
Viuit, & indignam quærit propellere quouis
Paupertem pacto: tunc fraudibus atque rapinis
Et furtis studet, vt sua damna rependere possit.
Eheu, mortales inter Scyllam atque Charybdim
Iactantur miseri, & vitiis luctantur vtrinque.
Dúmque mala hæc vitare volunt, labuntur in illa;
Si cupiunt fortes fieri, discrimina oportet
Multa pati, & multos coguntur ferre labores.
Si virtutem illam, quæ humanos tempora per æstus
Affectant, opus est expellere gaudia, tristi
Consilio gratámque parum deducere vitam.
Si iustus vult esse aliquis, non vtile quærat.
Iustitia est multis laudata, domestica pugnis:
Quòd si forte placet cuiquam prudentia, semper
Vt caueat nulli credat, fidárque necesse est.
Quandoquidem sunt cuncta dolis & plena periclis.
Denique qui bonus est, & mitis, sæpius ille
Læditur: ille minùs tutus, plus insidiarum

Nobilis haud ideo es, sed fortunatus, & uri
Aurato similis, simulisque ex marmore signo.
Quis tamen hoc curat? satis est de nobilitate
Ac virtute, ipsum nomen, malúntque videri,
Quàm sic esse homines, proh dij, nũc omina tanti
Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat.
Arrogat, affectat, sequitur, rapit: vt meritò iam
Et se asinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult sapiens, generosus, iustus haberi,
Et probus & doctus, contentus cortice solo
Atque vmbris rerum? vt tali velamine mores
Occulat infandos: his est de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, sic nobilis esto,
Vt Romæ Pasquillus homo est: vt sæpe vocatum
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor.
Esto tamen quod sis & nomine nobilis, & re,
Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
Nũcquid parua tibi hæc, & non cupienda videtur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Nascitur, ex virtute autem laus surgit honorque.
Non volo, nec fas est virtutem carpere: sed si
Interius videas meliori lumine verum,
Cognosces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miseros homines, quàm reddat amaram
(Stoicus id quanuis nolit concedere) vitam.
Moralem primùm videamus: difficilis pars
Nimirum hæc, quam si quærit quis rite tenere,
Heu quantos opus est subeat toleretque labores!
Naturæ bellum indicas, confligat oportet
Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum, pronumque malo, aduersabile recto.
Prò superi, in vitium facili decurrere lapsu
Quisque solet: cur hæc homini mala semina quõd
Indita sunt? nunquid fuit hæc tua culpa Prometheu?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit, (vt fama est) scelerisque iniecit amorem?
Heu quàm difficilis, salebrosa, & plena laboris

Semi-

Semita, quæ ad morem ducit, vitamque deorum.
Quis bonus est? non sponte vllus, quis non malus?
Qui legis regisque metu, peccare recusat?
Vel qui forte nequit, quòd vult, committere crimen?
Nimirum haud facile est naturæ obsistere, & quæ
Vincere, & insanos compescere pectoris æstus.
Quapropter pugna assidua, lugique labore
Est opus à puero, vt vitiis ponantur habenæ.
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe solet, si sit multos firmata per annos.
Ergo miseria est hominum vita: hostibus omnis
Plenus ager, multi latitant vbicunque latrones.
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam quum fortuna est prospera cuique,
Nemini subit & sumit velum à libidine mentem.
Tum sua castra mouet ventosa superbia, tunc &
Desidiæ atque gulæ, & petulans audacia fingit
Contrà illum dolos atque metus diras quoque venenis.
Occupat inuidiæ atque iræ, quam sorte inuitus
Viuit, & indignam quærit propellere quouis
Paupertem pacto: tunc fraudibus atque rapinis
Et furtis studet, vt sua damna rependere possit.
Eheu, mortales inter Scyllam atque Charybdim
Iactantur miseri, & vitiis laborantur vtrinque.
Dumque mala hæc vitare volunt, labuntur in illa;
Si cupiunt fortes fieri, discrimina oportet
Multa pati, & multos cogantur ferre labores.
Si virtutem illam, quæ humanos temperat actus
Affectant, opus est expellere gaudia, vultu
Consilio gravemque parum dedicere vitam.
Si iustus vult esse aliquis, non vile querelæ
Iustitia est multis laudata, domestica paucis.
Quòd si forte placet cuiquam prudentia, semper
Vt cautus nulli credat, fidâque necesse est
Quandoquidem sunt cuncta dolis & plena periclis.
Denique qui bonus est, & mitis, sæpius ille
Lædetur: ille malus tutus, plus insidiarum

Sustinet: hic siquidē mundus, domus ampla malorū,
Ac scelerum patria est: probitas hīc exulat, vnde
Inbelles lepores, damæ, mites, capreæque,
Idque genus, sine felle animalia quæque perimunt,
Sæpius, & pereunt; rarus venator ad vrsos
Accedit, tutos conseruat silua leones.
I nunc, & mitis, simplex, innoxius esto,
Vt citius fias auidorum præda luporum.
Heu mundus noxis quædam est natiua tyrannis,
Debilibus robusta nocens, & grandia paruis
Alei fulminiger timidos infestat olores,
Accipiter lanias turdos, mollésque columbas:
Verticolor coluber ranas, miserásque lacertas
Deuorat: in siluis fera fortior, ore minorem
Dilacerat: tua mōstra tenes quoq; maxime Neptu
Quæ rapido infirmos absumunt gutture pisces.
Non mare, non tellus, non aër tutus, vbique
Hostis adest: prodestq; parūm non esse nocentem.
Ergo vide quam sit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit esse bonos: nam tanto parta labore,
Hostibus in mediis tandem vos reddit inermes.
At dices, probitas defendi legibus, atque
Principibus solet: ô vtinam fieret, sed vbique
Vincuntur summis leges, magnóque fauore:
Placantur donis Reges, & voce precantum:
Damnandus iura illos quibus aut exhausta grumena,
Aut nullus fauor est: alij quocunque premantur,
Iudicio, insontes abeunt, vt parvula musca
In tenui telā, quam pendens texit arachne,
Voluitur: an remanet: si grandior horridiórque
Impulerit, frangit casses & ruta recedit:
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille sophus) miseros nectúrque, nocentes:
Transmittunt laxis foribus, rennúntque potentes.
Altera virtutis pars, quæ studiosa requirit
Naturæ causas, & vix penetrabile verum,
Quàm sit difficilis, quam magni plena laboris,

Experti norunt: primo coguntur ab vno
Sub præceptoris ferula, vrformidine multæ,
Verberibus cædi, & lachrymis dictata referre:
Inclusi tanquam in cauea cohibentur, vt ire
Non liceat quoquam, nisi permittente tyranno,
Quanquam vberis onus iubeat, vesicæque turgens,
Et pueris cognata fames, & ludere gratum:
Tempora sed calidæ postquam accessêre iuuentæ,
Maiori studio est opus, hic Antenoris vrbem,
Adriaci tentans rabiosam gurgitis iram,
Parthenopen tutus petit, Tyrrhena per æquora curres;
At Perusina alius, Romanaque mœnia quærit;
Ve procul à patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat, Veneris, somnique cibique
Parcus, & assiduus studio, librisque legendis,
Haud aliter quispiam fiet, nisi nomine, doctus,
Sunt etenim docti re pauci nomine multi,
Gaudia nempe nocent, nocet illecebrosa voluptas
Apprimè his, qui discere plurima, & alium
Doctrinæ cupiunt conscendere, nanque refectum,
Ac reuocent animos à duro semper, per quem
Iuuat ad alta cauæ sacraria cella Mineruæ,
Nempe labor requisitus est longo assiduoque volenti
Nobile per populos vrbesque acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyspepsia, multos,
Dum nimiùm nimiúmque legunt, ophthalmia vexat,
Præ studio stomachus tudescit, visus hebescit,
Et pallor venis, & macies, & aegra senectus,
Nec mirum, quoniam scire & cognoscere verum,
Est præter naturam hominis proprium, decorum,
Ac veluti infirmo radius prem lumine solem
Noctua ferre nequit: sic mens humana deorsum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere, & audaci cœlum penetrare volatu,
Quod proprium est superûm, mortales turpiter audent,
Desipiúntque magis, quanto magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorsus spectat ad ipsos.

Ni fortè auxilium ac lumen descendat ab alto,
At dij fœlices, mundum quis, quantus, & vnde,
Atque ipsum mundi dominum, speciesq; animantũ
Et rerum innumeras norunt, causásq; latentes,
Semina, & occultas vires, quibus omnia constant,
Hæc vita est, hæc est ipsorum tota voluptas:
Non cibus, aut somnus, nõ morbus, cura labórue,
Non lucri spes, non damni metus impedit illos,
Quin semper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cœlicolũm sapere est: prudentia tantùm
Conuenit & confert mortalibus, vt sibi possint
Consulere, & vitare sciant incommoda, necnon
Commoda congerere, & tranquillam ducere vitã.
Quid faciat, quid non, homini prudentia monstrat.
Huic studeat, quicunque cupit bene viuere, & inter
Tot spinas rerum gradiens non lædere plantas,
Quis non esse putet stultum, qui rebus omissis
Vtilibus propriisque aliena & inania quærit?
Dũmque suas nescit vires, maiorque tentat,
Dum nimis alta petit: præceps, velut Icarus, vndis
Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo
Rana bouem, rupta nunquam bibit amplius alno:
Dum studet insanus Phaëton cœlestia frena
Mortali tractare manu, nónne infima pressit
Stagna Padi, curruq; cadens vitámque reliquit?
Sese metitur prudens & continet intra
Naturæ fines: nec plus quàm debeat, audet,
Excepto, si illum Deus impellitque iubetque.
Curent mortales quæ sunt mortalia: omittant,
Quæ supersũt; ne si contendant altius æquo
Scãdere, præcipitent potiùs, moueántq; cachinnũ:
Vt si fortè velit summis de rupe volare
Bos grauis, aut asinus citharam pulsare canorã.
Esto autem quisquam doctrina præditus omni,
Vsque adeò vt multos norit componere libros:
Quid quæso inde boni accipiet? tantúmq; laborem
Præmia quanta manent? dices, laus, gloria, fama,

Inque

Inque animis hominum diuturna in ſæcula viuet.
Atqui ego quid ſit honor, quid laus, quid fama velim
Clarius & melius perpendere. plurima nanq;
Apparent aliter quàm ſint, oculóſque tuentum
Atque animos fallunt ſpecie, velamine & vmbra.
Hinc bona, quæ mala ſunt: & quæ ſunt turpia, pul-
Cenſentur: ſcatet hinc fons omnis ſtultitiai. (chra
Sæpe ſub argento latet æs, ferrúmque ſub auro,
Et ſub ſincero clauduntur cortice putres
Caſtaneæ, multóſque lupos ſub pelle videbis
Agnorum. nónne aulæis carioſa teguntur
Ligna, vel antiquus paries, rimiſque pudendus?
Eſt acies mentis potior, quæ perſpicit intùs
Quicquid in abſtruſo eſt. quicunq; hac vtitur, illo
Verus erit rerum iudex, & mira videbit.
Quæro igitur, quid fama iuuat? quid gloria quid laus
Oppreſſos ſomno, aut viuendi munere caſſos?
Nil plus quàm ſurdũ citharæ, aut ſpectacula cęcum.
At reſpondebis, viuentes & vigilantes
His gaudent, nec non pro talibus omne periclum
Vltro adeunt, vltróq; animas eũ ſanguine fundunt.
Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar agit, multóſq; trahit virtutis ad arcem,
Torpentes vrgens ſtimulis compellit, vt armis
Grande aliquid faciant: velſi non viribus audent,
Ingenio ſaltem exhibeant memorabile quicquam.
Ipſa tamen vitium eſt: vnde ambitioſus haberi
Nemo velit. quicunque etenim ambitione tenetur,
Credirur eſſe leuis, ventoſus, turpis: vt olim
Romulidæ orabant iacto poſt terga pudore
Plebeios, quotjes ſuffragia venabantur,
Cerdonúmque animos precibus ſeruilibus atque
Turpibus obſequiis captabant. muneribúſque,
Vt propriis rebus curarent publica omiſſis,
Pérq; forum medium multis comitantibus irent,
Inflati vt vento folles, ac fronte ſuperba.
Propter ſe virtus petitur, non propter honorem:

Ipsa licet propriè ac verè mereatur honorem.
Quid quòd vulgus iners nescit virtute moueri?
Hunc potius rident, fautam fortuna nodosse est.
Diuitiæque adsint: tunc laus, honor, & decus omne
Aduenient, virtus sine censu languet vbique.
Quanquam nil refert, frigallo sordet inaspis,
Nec minus idcirco est pretiosa & nobilis: vnde
Vir bonus, & veræ compos virtutis, abundè
Contentus, vulgi laudes contemnit & odit.
Nec fumum quærit, nec mani pascitur aura.
Insignis facies fucis non indiget, aurum
Quod per se pulchrum est, nudum monstratur: at ille
Qui non est, aliquam saltem cupit arte videri,
Personamque sibi inducit vel histrio, quisque
Si rectè aspicias, vita hæc est fabula quædam.
Scena autem mundus versatilis: histrio & actor,
Quilibet est hominum mortalis: nam propè cunctis
Sunt personæ, & falsa subimagine, vulgi
Præstringunt oculos: ita diis ritúmque locisque
Stultitijs nugisque suis persecula prabent.
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, laúsque,
Somnia sunt, prorsus nihil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur, at esto.
Quòd tantùm dignis tribuãtur: dic mihi, nunquid
Corporibus prosunt? cerne nil: dic, animis ne?
Tantundè: hos mittunt potius, tumidósque, levésque,
Necnon sollicitos reddunt, & subdere multis,
Et seruire solent multis, ambire, precari,
Munera largiri, quisquis sectatur honores.
Vita igitur talis misera est, & plena timoris.
Subiacet iniuriæ, & magnis quandoque periclis.
Virtutem veram qui possidet, ille quietus,
Ille satis fœlix: permittat cætera diuis.
Sufficiès honor est homini, qui dignus honore est:
Qui datur indigno, non est honor: est onus, imò
Ludibrium, veluti in scena quum ludius est ioci.
Mala quæ humanis patiuntur genus, adnumerabo,

Princi-

Principio postquam è latebris malè olentibus alui
Eductus tandem est, materno sanguine fœdus,
Vagit, & auspicio lachrymarum nascitur infans:
Vt puto, quàm mala sit vitæ hęc, quâ plena periclis
Natura monstrante videt. sic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuēs scopulos, freta, vētos,
Naufragium, occursus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunque tenet discrimina pontus.
Vix natus, iam vincla subit, teneróq; coërcet
Fascia longa artus, præsagia dira futuri
Seruitij: quis enim liber? sunt legibus omnes
Subiecti, nec non & regibus, & vitiis &
Iudicijs hominum: seruit quoque quilibet vltro
Spe pretij, faciēdo aliquid, vel fortè coactus. (quò
Omne animal postquā natū est, subitò ambulat, &
Cuniq; libet graditur: non sic homo, tēpore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente; sed instar
Vocalis statuæ, solis vagitibus omnem
Nocte dieque domum vexat, turbátque quietem.
Post vbi iam valido se poplite sustinet, & iam
Rītē loqui didicit, tunc seruire incipit, atque
Iussa pati, sentítque minas fletúsque magistri,
Sæpe patris matrisque manu, fratrisque frequenter
Pulsatur: faciēt quid vitricus atque nouerca?
Fit iuuenis, crescunt vires: iam spernit habenas;
Occluditque aures monitis; furere incipit, ardens
Luxuria atque ira: & temerarius omnia nullo
Consilio aggreditur, dictis melioribus obstat,
Deteriora fouens; non vlla pericula curat,
Dummodo id efficiat, suadet quod cæca libido;
Rixatur, nec iura timet, cerebrosus & exlex.
Nempe agitur furijs iuuenum pars maxima; pauci
Quos frænat metus, aut pudor, aut prudētia, tecto
Tranuite sinceram ducunt sine labe iuuentam,
Succedit grauior, melior, prudentior ætas:
Cúmque ipsa curæ aduenium, durique labore,

Tunc homo mille modis, studióq; enititur omni
Rem facere, & nunquam sibi multa negotia desunt,
Nunc peregrè it, nunc ille domi, nunc rure laborat,
Vt sese, vxorem, natos famulósq; gubernet,
Ac seruet, solus pro cunctis sollicitus, nec
Iucundis fruitur epulis, nec nocte quieta,
Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia, dumque inhiat vano male sanus honori,
Inuidiæ atque odij patitur mala plurima; deinceps
Obrepit canis rugosa senecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atque
Mentis: nam vires abeunt, speciésq; colórque:
Necnon deficiunt sensus, audire, videre,
Langueſcunt, gustúsq; minor fit: denique semper
Aut hos, aut illo morbo vexantur, inermi
Manducatur vix ore cibi, vix cruta bacillo
Sustentata meant: animus quoq; vulnera sentit,
Delirat, & longo torpet confectus ab æuo.
Ergo suis subiecta malis est quælibet ætas.
Plurima sunt eiusmodi mala quæ communiter omnis
Ætas ferre solet: nunc frigus lædit acutum,
Hybernæque niues, nec non furibunda ab arcto
Riphæisque iugis Boreas, quum furia pendet
Horrida culminibus, glacie cùm flumina torpent,
Nunc æstas nimis insana caloribus æris,
Quum cenit ardentē Nemeæ Hyperionа monstra,
Arúsque flauescunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluuias: nullus morientibus herbis
Humor adest, lamæ siccæ, siccæque palides
Torrentur, candet cælestibus ignibus æer.
Nunc sitis atque fames, nunc & penuria rerum
Vtilium cruciat. quis possit carmine morbos
Innumeros, quibus est obnoxia vita, referre?
Quot febres, quot languores, quot vbique dolores:
A capite ad plantas? humanum corpus vexant.
Sic intus patitur: per singula membra venenum
Infudit natura homini, caput & manus, & pes,

Et latus, & ſtomachus, grauiter torquętur, & aures
Atque oculi & fauces, tenes: quid cætera dicam?
Quidcupio numerare grues quot Strymonis vnda
Excipiat? vel quot Phrygius Mæander olores?
Mens etiam plerunque ſua de ſede recedit,
Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
Vel quum Cæritus cacodæmona pectore quiſquã
Baiulat inſano, vel quum furit improbus Euan:
Quanquã & auaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
Non minus ac vinum humanos cõfundere ſenſus,
Atque animis tenebras ſoleant inducere: quare
(Dicere ſi verum volumus) pars maxima viuit
Ebria velanis affectibus, inueniuntur
Heu pauci, qui non titubent, qui lumine ſano
Aſpiciant quid agant, ac ſe ratione gubernent.
Hinc non inſcitè quidam, numerum infinitum
Stultorum dixit. nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia ſeptem
Inter ſtultorum tot millia connumerat qui
Credantur vero ſapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixque profectò
Stultitia eſt, ſine qua mortalia cuncta perirent,
Nilque agerent homines in terris, hac duce fiunt
Bella, & quæ bellis ſunt opportuna tot arma,
Tot clypei, tot ſigna ſuis diſtincta figuris:
Hac rurſus monſtrante, ioci, thyaſique, choríque
Inuenti, tot deliciæ, tot ludicra, tórque
Ornatus: nónne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia ſaltem
Plurima facta hominum veniunt ab origine tali.
Iam verò triſtes caſus, & triſtia fata,
Sunt quibus expoſiti mortales, dicere ad vnguem
Nemo quidem poſſet, quamuis facundus: in vndis
Mergitur hic, auidiſque miſer fit piſcibus eſca:
Ille cadit, præcépſq; ruens perit, aut malè languet
Perfractis membris: alius niue, grandine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu

Inte-

Interiisse liquet: quosdam delapsa ruina
Contriuit: nonne absumunt incendia multos?
None aliquos aut herba nocet, fungusue malignus
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus elisit. quot bellua morsu
Exanimat? mulúsue malua, vel non equus æquus,
Dum furit atque ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini persæpe venire
Culpa hominũ soleant? adeò vt fera nulla magis sit
Formidanda illi quàm semine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, sacrilegi tot,
Tot delatores, tot falso in crimine testes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Otia, ceu lætos turbat leo visa iuuencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palàm rapit, hic clàm: sunt & qui simulato
Nomine amicitiæ, vel nomine religionis
Imponant multis, quos credulitate fideque
Insulsa faciles falli nouere: ferè omnes
(Prò genus infandum) damnis gaudent alienis,
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus. verè hic sunt tartara, sunt hic
Cerberus, & furiæ, & chaos, & flyx denique, quicquid
Horribile, & fœdum nigri tenet aula tyranni.
Sola quies somni pacem mortalibus affert,
Dum viuunt nihil hac (nisi tetra insomnia turbent)
Dulcius esse potest: nam curas atque labores
Eximit, & blandis miseros amplectitur alis.
Hanc homini tamen inuidit natura quietem.
Iussit enim vt dirus pulex, cimexque, culexque,
Morsibus inficerent huius tam dulcia pacis
Gaudia: ne desint vnquam mala nocte diéque.
Longè igitur melior mors est quàm mortis imago.
Nam quicunque fretum vitæ gaudente carina
Tranauit semel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidásque procellas,

Leuco-

Leuchotheámque caput ſertis redimitus adorat,
Atque Athamanteum donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas, mors omnia ſoluit
Vincula, morte fugit metus omnis & omne periclũ,
Vtque dolor nullus, te nulla vrgebat egeſtas,
Quum patrios nondum lumbos ingreſſus, eras nil:
Sic poſtquam extrema fueris iam morte ſolutus,
Te nullus dolor, & te nulla vrgebat egeſtas.
Quis damnoſa ſibi, quis pernicioſa fuiſſe
Tempora crediderit, quæ tunc fluxêre, fuit quum
Ipſe nihil, nondum materna conditus aluo?
Quis queritur no uiſſe ſibi menſéſue diéſue,
Quos nunquã vidit, vel quos nunquã ipſe videbit?
Vel quis noctẽ illã vt prauã, miſeramque, grauéque
Vituperet, qua nil ſenſit? omnóque profundo
Obrutus, vt lignum iacuit, gelidúmque cadauer?
Quid mors? æternus ſomnus ſõnus; breuis eſt mors,
Sed multis placet immortales eſſe animas, &
Viuere defunctos perhibent, membríſque relictis
Nudatos, veluti proprio de cortice tracta
Cochlea nudari ſolet, ad Plutonia regna
Tendere præcipites, ac tartara nigra ſubire:
Myrtiferúmque nemus fingunt, vbi vulgus amantũ
Ingemit, atque addunt feruentes igniibus amnes,
Monſtráque vipereum manantia gutture virus,
Diſtinctáſque locis ſedes, vbi vagiat infans,
Atque vbi verberibus ſæuis ſocibúſque cruentis
Eumenides agitent ſontes, vbi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis.
Aſt aliter dicunt alij, & poſt funera credunt
Eſſe quidem manes, ſed qui vixêre decenter,
Ac rectè, in cœlum ſublatos iungier aſtris:
Contrà qui pecudum ritu terrena ſecuti
Neglexêre deos, pecudum quoque corpora iuſto
Iudicio induere, & mutato carcere pœnas
Soluere tantiſper ſcelerum, dum prorſus ab omni

Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ si vera forent, etiam metuenda foret mors.
Aut saltem bene viuendum, vitiisque carendum:
Nanque pijs iustisque daret bona præmia, contrà
Iniustis meritas pœnas meritúmque dolorem.
Atqui morte obita superentne, an sint potius nil,
Et quum corporibus pereant animę quoq; (tanquam
Soleniues verno) aut nubes Aquilone solutæ.
Dicere non nostrùm est: videor fatis esse loquuta:
Germanam scitare meam, quam nomine Graij
Appellant Sophiam: (namque hæc doctissima tales
Assiduè versat curas, semperque requirit
Occultas rerum causas, & amabile verum.)
Hac igitur monstrante potes naturam animarum
Noscere, (ni fallor) si te tenet ista cupido.
Mi satis id fuerit tibi dicere, quòd metuenda
Mors non est, saltem iustis, qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruentur,
Æterno addicti somno, vel præmia habebunt
Debita virtuti, & fœlices efficientur.
Quare agedum sanctos mores amplectere, & omne
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto
Mors leuis ac facilis fiet, multóque timore
Depositum reddes naturæ, & lætus obibis.
Quin hæc tecum animo versa, sic cogna & inque,
Quid mihi mors oberit? quo me lux vltima damno
Afficiet? nullo nimirum. quid mihi demet?
Diuitias? sed diuitiis tunc neutiquam egebo,
Nec re vlla prorsus. cur non ditissimus ergo
Censeri potero? nempe est locupletior ille,
Non qui plura tenet, sed qui minùs indiget, aurum,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
Atque alia id genus, omninò aspernabor, vel nil
Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas,
Vt neque torquentur pecudes quòd mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceásque placentas.
Quæ non optantur, quid iuuat si non habeantur?

Sed

Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miserum est? nónne esset deterius si
Me superante illi morerentur? perpetuóque
In mœrore manerem? vt scribunt Nestora acerbo
Antilochi fato: aut Euandrum funere nati,
Quē Rutulus ferro strauit, Phrygia arma iuuantē,
Æterno in luctu vitam duxisse molestam.
Præcedam? at paruo pòst tempore nostra sequētur,
Quum volet ipse Deus, vestigia, méque reuisent:
Si modò sunt aliquid manes, vt credere par est,
Vt Christi præcepta docent, multique sophorum.
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd diuitias & dulcia vitæ
Gaudia surripiat, nanque hæc sunt tradita nobis
Mutuò: & vsuram rerum natura benigna,
Non res concessit miseris mortalibus: ergo
Quum nil sit nostrum, moriendo aliena relinquam,
Nilque meum amittā. quid tum si aliena relinquo?
Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposcit?
Nudus ego hūc veni, simul hinc ego nudus abibo.
nūdus enim quoddā hospitiū est, vbi turba animātū
Diuersorum ingens habitat: quæ tempore certo
His fruitur dapibus, quas continuator habendas
Vbertim, & gratis permittit: sumite, dicens,
Sumite, non meritis vestris, sed munere nostro.
Hæc bona tradidimus vobis obsonia, donec
Mi fuerit visum vos hinc dimittere, donec
Eia age dum dicam, nostris decedite mensis.
Vescimini, & genio læti indulgete, sed horā
Vltima quum veniet qua vos hinc ire iubebo,
Parete æquo animo, & venturæ cedite turbæ,
Conuiuáque alios ijsdem gaudere sinatis.
Ergo quis, nisi sit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & inuito domino residebit? at ille,
Pessime vade foras, clamabit, & ejciet vi.
Tunc malè cōfusus, lachrymās, querulúsq; recedet.

Cur

Cur ego fortiferæ si nie voces arbiter vrnæ,
Mordicus inuitam vitam refinebo, vel ægrè
Migrabo vt multò? neque enim fas: imò libenter
Deflebo mundũ hunc fœdum, innumerisq; refertũ
Fraudibus atque dolis, incestibus atque rapinis;
Est vbi nulla fides, pietas vbi nulla, nec vlla
Iustitia & pax & requies, vbi crimina regnant
Omnia, vbi frater fratri insidiatur, vbi orbat
Interitum patris natus, mulierque mariti,
Atque vir vxoris: nemo est, vel rarus vbique,
Qui non furetur (modò possit) non rapiatque,
Qui non sit fallax, qui non ficto ore loquatur:
Vt meritò possit mundus spelunca latronum
Dicier. en reges sub honesto nomine, necnon
Pontifices, spoliant populos, en depeculantur
Certatim ciues, laniantes viscera matrum.
Quid tot stupra loquar? sunt cuncta libidine plena,
Et passim prostant, & clàm fodiuntur ephœbi.
Quis non mœchatur? mystæ, vatesque cuculli,
Quos castos decet esse, palàm cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis, virginibúsque
Nocte dieque cubant: sunt qui consanguineorum
Inguinibus gaudent, ineunt pecudes quoq; multò:
Et rura, & siluæ infames, vrbs quæque lupanar.
Adde tot instantes casus, tam multa pericla,
Quæ impendent semper mortalibus. adde labores
Assiduos, & tot ridenda superstitionum
Agmina, queis opus est ceruicem subdere: quando
(Proh pudor) ignari sophiæ, cassique cerebri,
Doctrinæ osores (quibus est sola alea curæ,
Aut alere canes & equos volucresque papases,
Continuisque iocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, præsunt populis, vrbésq; gubernãt.
Hinc tanta errorum scabies, tot stultitiarum
Colluuies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia si tecum reputas, animóque reuoluas,
Nõ metues mundũ hunc tã stultũ, tamq; malignũ

Lin-

Linquere, ſed potiùs rectè feciſſe Calanum,
Atque alios dices, qui ſeſe ſponte necarunt,
Et ſponte hanc ſcelerũ caueã, ſtabulúmq; ferarum
Deſeruêre, manu ceſſantia fata vocantes,
Nec voluêre vltra moribundum paſcere corpus
Et miſerã carni tanto ſeruire labore.
Quod niſi relligio obſtaret, legéſque Platonis,
Et Deus, hortarer te vltro dimittere vitam,
Et ſortem inſanam & ſceleſtatas linquere terras,
Non vinum, vt vinum appetitur; ſed tale, bonúque,
Sic vita, vt vita, eſt nihili, niſi ſit bona: quod ſi
Eſt miſera, vt vinum corruptum deſpiciatur,
Eſſe quidẽ, per ſe nec amandum, nec fugiendũ eſt.
Quippe habet hoc quamuis viliſſima recula vermis
Muſca, lapis, cortex: nihil eſt optabile, dempta
Conditione boni, niſi ſit tale, eſſe, bonúmque,
Non video cur optari, cur poſſit amari,
Quare qui mortem metuit, valde inſipiens eſt,
Quum mala tot tantóſque pati ſine fine labores
Corporis atque animi malit, quàm vel cruciatum
Omnem cum carne exuere, & requieſcere ſemper,
Æternáque frui ac tranquilla pace, vel ipſis
Depoſitis membris, nulla re prorſus egentem
Viuere, nec ſentire aliquem iam poſſe dolorem,
Atque vnà cum diuis totum percurrere mundum,
Singula ſpectando, & ventos ſuperare volando,
Ni fuerit pingui vitiorum fæce grauatus,
Cogatúrque imas terrarum habitare latebras.
Poſtquam ſic fata eſt Muſarum maxima, ſurgit,
Et me Phœbea renuentem fronde coronat:
Deinde abiens per inane ſolũ, ſeſe abdidit aſtris.

LIBER

Liber Septimus.

LIBRA.

MVSA agedum surge & melioribus vtere pennis:
Alta pete, atque humiles iamdudum despice curas:
Reb⁹ in excelsis decus est & gloria maior.
Contemplare deos, totumque per æthera curre,
Est vbi ver æternum, vbi pax æterna, vbi semper
Lucidus apparet Titan, nullisque tenebris
Lædit ur alma dies, non illic nubifer Auster,
Vælanúsque Aquilo: Zepheri sed blandior aura
Spirat, & ambrosiæ lætissima gramina mulcet.
Hac spaciare igitur: tamen inde relapsa vicissim
A centro ad centrum vario discurre volatu,
Ac veluti speculam quærit, quicunque videre
Optat multa procul, sic te super alta necesse est
Scandere, ad vsq; Iouis solium: hac sublimis ab arce
Subiectum claro spectabis lumine mundum.
Principiúm primúm, immensum, admirabile, summum.
Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Vnum est dumtaxat, nec recte plura putantur?
Nam si plura forent rerum primordia, vel nil
Inter se prorsus differrent: sic erit vnum.
Vel magè differrent, & sic fateamur oportet,
Esse aliquod maius, melius, præstantius, inter
Cætera principia, vnde alijs tribuatur origo,
Arbitrio cuius nitantur cætera. nam si
Plura mouent pariter, si vires omnibus æquæ,
Sipat imperium est, non est tamen æqua voluntas,
Parque illis animus, crudelia prælia fient
Iugiter, atque omnem impediet discordia motum.
Vt si fortè ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc

Arabis

Ambiguis agitata hæret, cui pareat, aut quem
Audiat, vnde loco semper versatur eodem.
At si animus cunctis idem est eademq; volũtas
Principijs, frustra ponentur plura, sed vnum
Sufficiet. nam si non sufficit, atque aliorum
Indiget auxilio, si non nisi iuncta mouere
Possiunt, haud dubiè imperfectũ erit vnsiquodque;
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nam perfectum imperfecto prius esse necesse est,
Necnon cõposito simplex, & pluribus vnum,
Et mixto purũ: quod prudens nemo negabit.
Est operæ pretium tamen hoc ratione probare.
Causa suo effectu prior est, authorq; opere ipso.
Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilque illi defit, longè est robustius, atque
Fortius, ergo facit, mouet, imperat, vnde putatur
Iure quidem causa atque author: sed debile contrà
Est imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicque aliud debet: proin vincitur, atque mouetur
Perfecti iussu, paret, non imperat: ergo
Iure quidem effectus dici, atque opus esse meretur,
Posteriusque ipso perfecto debet haberi.
Quòd si principium primum, quo cuncta creantur,
Imperfectum esset: miserum foret vsque, & ab illo
Nil posset fieri perfectum, sicut ab arte
Quæ non perfecta est, perfectum non opus exit.
Quare non possunt plura esse exordia rerum,
Aut vnum: quia perfectum non amplius vno est.
A quo fit rerum æternus deducitur ordo,
Vt monade à prima innumeri numeri generantur:
Est etiam purum ac simplex: nam posteriora
His sunt cõposita & mista. an componere quisquã
Aut miscere potest, si non prius inueniantur
Ex quibus id fiat? prius hæc extare necesse est
Singula per se, deinde simul coniuncta manere.
Ergo principium primum (ceu diximus) vnum est,
Ac simplex, nec non purum: quod viuere si non

Credimus, erramus: quoniam nisi viueret, vnde
Esset vita alijs, quum viuant cuncta per ipsum?
Viuit nimirum, atque sapit: quia condere nunquam
Tot bona, tã varia & pulchra, & tanto ordine posset,
Ni sapiens foret, & cognosceret omnia ad vnguem.
Nec dubitandum eũ, sed corde atque ore fatẽdũ,
Hoc ipsum esse bonum. nunquid bonitate carebit
Illud cunctorum quod origo & causa bonorum est?
Num fonte ex dulci, riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus est nihil esse bonũ: aut bonus ille putãdus
Qui rerum fons est, & mundi maximus autor.
Hunc homines variè appellant: nos ore latino
Qui loquimur, plerũ que Deũq; louẽque vocamus,
Qui quum sit primum ens, & ab ipso cætera fiant,
Idcirco est per se viuens, sapiénsque bonusque,
A nullo accipiens quod habet, verum omnia ab illo
Accipiunt. igitur quod habent, amittere possunt,
Si modò nil conferre velit dator ille supremus.
Vt riui possunt arescere, si neget vndas
Fons solitas: tamen haud ideo fons deficit ipse.
Nam per se producit aquas, neque pendet ab vllo:
Sic Deus est per se, idcirco non deficit vnquam.
Nec si cuncta simul pereant, ideo ipse peribit.
Quicquid enim per se est, sẽper durare necesse est.
Quum nullo indigeat, quum solo pendeat à se:
Quum vi non possit, quum nolit sponte perire.
Demum ipse est totum: sunt autem cætera partes.
Tale tamen totum non est, quod constituatur
Partibus ex ipsis, quum sit super omnia simplex.
Sed virtute (inquam) totum est, quia cõdidit orbẽ
Tam vastum, & quicquid tam vastus continet orbis
Omnia quæ viuunt, & quæ viuentia non sunt,
Omnia quæ apparent, & quæ apparentia non sunt,
Ipse facit solus, solus quoque facta tuetur.
Hac ratione igitur totum est, totúmque vocatur.
Vt sementosa est arbos: quia viribus eius

Quan-

Quanquã ſit minimũ, tamen ingens naſcitur arbos,
Quæ validis ramis ſpatioſas explicat vmbras:
Multi autem dubitant an corpus corporeúſue
Sit Deus. eſſe etenim nil præter corpora credunt.
Atque ea corporeo quæ ſenſu percipiuntur.
Quare nos vtrum hoc ſit verum deſpiciamus.
Omne quod eſt corpus, quantũ & quale eſſe neceſſe
Atq; duo hæc propter, nimirũ ſenſile corpus (eſt,
Redditur, his demptis, quid ſenſu percipietur?
Quod verò quantũ & quale eſt, componitur: atqui
Simplex eſt Deus ipſe, velut iam diximus: ergo
Neutique corpus habet. prædictis adde, quod omne
Corpus materia ſaltem, formáque coactum eſt.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Eſſe Deum, æternus quum ſit, ne deſinat orbis:
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet eſt etenim finitum, nempe rotundum:
Corporibus cunctis: maius, meliúſque ſuis eſt
Limitibus cinctum: ſic quod quater angulus, aut ter
Format, ſic alias quod habet quaſcunque figuras:
Ergo infinitæ non eſt virtutis, & iſtud
Monſtro ſic: patres hoc diuide corpus in æquas,
Sítque A dimidium, ſit B, pars altera: quæro
An poſſit tantum A, quantum B, & vtrique poteſtas
Infinita ſit? hoc pacto pars altera fruſtra eſt,
Altera ſufficiet, quòd ſi pars vtraque vires
Finitas habet, & totum tale eſſe neceſſe eſt.
Finitis etenim conſtare ex partibus ipſum
Infinitum, audet qui dicere, deſipit, ergo
Corporis eſt expers, qui corpora cuncta creauit.
Fortè aliquis reſpondebit, Deus infinitum
Eſt corpus, nos verò iſtud poſſe eſſe negamus,
Omne etenim ſpatium complerer, nec locus vllus
Reſtaret vacuus, qui clauderet cætera poſſet:
Sic nec mundus erit, nec nos, nec denique quicquã.
Præterea corpus viuens quum nobilius ſit
Ac melius quàm quòd vita caret, haud dubitandũ

Nobiliorem esse ac meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius fit nobilitatque.
Quæro igitur numquid vita est substantia? vel quid
Accidit hoc si sit, substantia vilior esset,
Nec non deterior quàm quòd substantia non est:
Quod certè absurdum, clamabit turba sophorum,
At si vita ipsa est substantia, corpore nullo
Indiget adiuncto sibi, solaque purius atque
Commodius per se quam corpore iuncta manebit,
Nam quare adsciscat corpus sibi, viuere liber
Quum valeat mundi sator, & sine corporis vsu?
Nempe superuacua est moles, & carceris instar
Continet inclusas vires, animamque coërcet,
Impediens, ne quò vult pergere libera possit.
Ille igitur summus princeps bonus, omnipotésque,
Æternus, sapiens, prorsus sine corpore viuit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam,
Nempe quia in crasso demersi corpore, crasso
Obducti sensu, nil præter corpora norunt.
Vt si forte oculis vitrum quocunque colore
Infectum objicias, quicquid spectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem.
Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere nec dubiè, esse alia & quam plurima verè
Entia, vel nullo viuentia corpore: vel quæ
Corpus habent tenue in primis, vt cernere nostri
Haud possint oculi, nec noster tangere sensus,
Atque ideò nobis meliora & nobiliora,
Quòd forsan tali poterit ratione patere:
Omne graue & crassum quanto plus continet in se
Terrenæ faecis, tanto fit vilius illo
Quod tenue atque leue, & subtilis materiai,
Massa est compositum: docet hoc quodcunq; metallum;
Nam simul ac validis Vulcani viribus arsit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus est terræ plus, & grauitatis, habentur
Pro nihilo, in scoriamque abeunt: leuiora magisque

Pura,

Pura, nitentiq; liore sono, meliore figura
Sic panis melior, qui purior & leuior sit
Ex similà; hunc domini conuiuis: sed crassior esca
Dat famulis: rursus grauiori & ebriori
Custodes pecoris pascuntur more molosso
Sic aqua, sic vinũ, atque oleum, & liquidum omnis ha-
Nobilior tanto, quanto est subtilior atq; ó
Lucidior leuiorq; cæteris quoque ratio, & cu
Plus grauitatis inest, in sordes versus ab aquo
Pellitur: est alius terreni pondetis expers,
Fit caro, fit sanguis, fitque vile nutrimentum.
Cur lapides viles, crassóque, grauíque & opaco
Corpore sunt, gemmæ pretiosaque marmora lucẽ
Nempe quia his minus est tenuis de facie, at illis
Materies concreta magis densaque cohæsit
Dat pondus, lucemque adimit, pretiúmque dedecus
Sunt speciosa igitur minus, & pretiosa, tenent quæ
Plus terræ, unde etiam possunt minus entia dici
Vt minus est aurum scoria, & quod vilius aurũ est.
Namque elementorum certè est vilissima tellus,
Et quasi fæx quædam: idcirco fabricator optimus illam
Inferiore loco fixit, multúmque remoto,
Vt quantum posset, distaret ab æthere puro:
Densauitque globum: vt minor & contrarior esset.
Cœlicolúmque minus turbaret lumina, quando
Immensi spectare velint penetralia mundi.
Ergo vbi tam pulchrũ absoluit Deus amphitheatrũ,
Ornauítque ipsum stellantibus vndique gemmis,
Quicquid vbique fuit scobis immundæque relictũ
Passim materiæ, ventos abstergere iussit.
Illi confestim domini mandata facessunt
Hinc Aquilo, inde Notus, Zephyri ásque Eurúsq; pa-
Certatim verrunt campos, glomerántque redactas
In medium sordes, variisque afflatibus vrgent.
Sic facta est tellus, quæ prorsus ab æthere toto
Expulsa, ad centrum sese miseranda recepit.
Non locus alter erat distantior, inferiórque;

Ad quem confugiens tandem requiescere posset?
Nónne etiam reliquis infirmior est elementis,
Debilióreque? etenim si discindatur ab æstu,
Aut ferro, aut alia quauis ratione, redire
In sese nequit, ac diductas iungere partes.
Aſt aqua si fuerit diuisa, recurret in vnum
Extemplò, & rursus veluti prius integra fiet:
Sic aër, sic ipse ignis quum dilaniantur,
Quamprimum coëunt, dissectaq; membra reducit:
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc minimum quia sunt meliora, magísque
Perfecta, & propria possunt virtute moueri:
Terra autem per se stabili grauitate quiescit,
Immo aliis causa est vt sint immota, locúmque
Ne mutare queant, siquidem plus est vbi terræ,
Plus grauitatis inest, minus illic mobilitatis.
At quæ sunt leuiora, eadem sunt nobiliora,
Et vitę propiora quidem: nam causa mouendi
Corporibus vita est: patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent, sed quum viuentia sint meliora
(Quandoquidem nihil est vita pretiosius ipsa)
Haud dubiè, leuius quodcunque est, nobiliúsque:
Illud idem, melius dicendum nobiliúsque.
Ergo erant prorsus qui credunt entia tantùm,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quæ crassa magis: quid enim subtilius ipso
Aëre? quisque potest tangi minus atque videri?
Vnde ipsum multi vacuum, & nihil esse putarunt.
Apprimè est tenuis: quid mi? verumtamen est ens,
Et verum Corpus, primis de quatuor vnum,
Nobilius terra, & terram hunc tantibus vndis.
Tradita proinde fuit fedes sublimior illi.
Nam quæ sunt cœlo & stellis propriora beatis,
Debent nobiliora etiam, & meliora putari.
Nónne omnes venti tenues, vt lumina fallant?
Quis tamen esse neget ventos? qui ferrea postquam
Carceris Æolij fregêre repagula, montes

Ingentes

Ingentes quatiunt, validaque à stirpe reuulsas
Deijciunt ornos, pontumque à sedibus imis
Euertunt, cogunt nubes, soluuntque coactas,
Terribilésque cient tonitrus, & fulmina trudunt:
Quum tantas habeant vires, non entia dices,
Cernere quòd nequeas, vel prémos stringere palmis?
Nimirum stultum est committere sensibus omne
Iudicium, fallunt oculi persæpe videntem,
Próque alio monstrant aliud. demergito in vndas
Perspicuas baculum rectum, apparebit in illis
Incuruus: currat propè littus udacta phaselus.
Currere tunc littus credas, cessare phaselum.
Fallaces igitur sensus, ætate frequenter
Aut morbó, aut alijs causis mutantur & errant:
Nec sunt cuique pares. quod pulchrũ iudicat ille,
Contrà hic turpe putat, dulce ille, hic dicit amarũ:
Ille alget, calet hic, variantur corpore sensus
Inque alia sunt carne alij, partésque sequuntur
Interdum per quas operantur, vt ebrius vnam
Esse duas credit flammas, & fixa moueri:
Quippè mero turbati oculi, turbant quoque visum.
Aër præterea solet ipsos vertere sensus: (nunc,
Nanq; modo est clarus, modo turbidus, humidus est
Nunc siccus, nunc est densus, nunc rarus: ita ipsos
Illudit variè sensus: hic sanguineus sol
Apparet, minor, hinc vel maior luna videtur:
Hinc clamante aliquo sinuosa resultat imago,
Decipiens stolidas iteratis vocibus aures.
His alijsque modis possunt errare: sed ipsa
Certior est ratio. duce qua mens inuenit inter
Mille latens nugas & inania somnia, verum.
Hanc amat, hanc sequitur, totis huic viribus hæret,
Qui sapit ingenioque valet, cui viuida mens est,
Æthereúsque animus: sed crassa obtusáque turba
Non vidit hanc lippis oculis: hinc plurimus error,
Vanáque credulitas, & opinio cæca tenáxque,
Prudentum rectrix ratio est, at opinio vulgi

Nos igitur rationis iter, quà possumus omni
Conatu ac studio quæramus & ingrediamur.
Ipsa etenim ratio sol est, qui tramite certo
Ire semper, per quam à brutis distare putamur:
Obscuram, incertamque imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? viuentia multa
Esse quidem, nostros fugiant quæ sensus aciesq;
Nam nisi fecisset meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore,
Nempe imperfectũ imperiũ atq; ignobile haberet.
Infra etenim naturam hominis, pecudésque ferasq;
Existunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miseræ, & ventri tantùm somnóque vacantes:
Quòd si nullum animal melius natura creasset,
Quidnã aliud foret hic mundus quàm turpe ferarũ
Ac pecudum stabulum, sæniísque simióque refertũ?
Quidnã aliud foret ipse Deus quam pastor herusq;
Multórumque gregum, multórumque armentorũ?
Atqui hominem fecit nimirum maxima laus hæc,
Nimirum satis hoc esse, fieri melius nil
Debuit aut potuit: iamiam perfectior orbis
Esse nequit fuit hæc Iouis infinita potestas.
Sed videamus vtrum sit fas hoc credere: non est,
Non est hoc (inquã) fas credere, nec ratio vult.
Nã quid homo est? animal certè stultũ atq; malignũ
Præque alijs miserum, si se cognoscat ad vnguem,
Quis non sponte malus? vitiorum lubrica & ampla
Est via, qua properant omnes, vtróque feruntur,
Nec prohibere valent monitor, lex, pœna, metúsue.
Contrà, virtutis celebrosa, angusta, nimisque
Ardua, quà pauci tendunt, ijdémque coacti.
Quis sapit? an mulier? nunquid puer? aut cerdonũ
Tota cohors? heu stultorum maxima turba est.
Cæcis versamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli aut pauci, quos rector Olympi
Præcipuè sibi delegit, ratione reguntur.

Qui

Quis contemplari valet aut vnde otia nobis
Sunt, vt possimus latitans inquirere verum?
Distrahimur varijs curis: pars plurima vitæ
Conteritur somno, reliquum morbi atque labores
Assidui impediunt, paupertásne improba turbat,
Desidia interdum, interdum furiosa voluptas,
Hinc stulti sumus, hinc nobis sapientia desit,
Nanque ea continuo studio longóque paratur,
Pacatúmque animum poscit, mentémque quietam.
Quam verò genus humanum miserum sit, abundè
(Ni fallor) sexto libro, monstrauimus antè.
Eheu pœnarum scelerúmque & stultitiarum
Hic locus est: hæc est tenebrosi regia Ditis,
In qua nemo quidem non multa incómoda suffert.
Turba tamen stupida & crassa hoc non cogitat, imò
Inter continuos, detestandósque labores,
Sæpe canit demens, & ridet, nec miseram se
Agnoscit, patitur pœnas, obitérque iocatur,
Et subitò obliuiscitur omnia, dummodo parua
Dulcedo subeat, lethen hæc mentibus infert.
Prouida sed tales voluit nos esse, sagáxque
Natura, vtiliter certè. nam si saperemus,
Quis ferret miseræ tot tantáque tædia vitæ?
Tristitiam, curásque graues sapientia gignit.
Ipsa etiam natura hominem spe iactat inani,
Quo sine quisque sibi mortem consciscoret vltrò.
Ergo stultitia & spes, sunt duo pharmaca nobis
Tradita prudentis naturæ cosilio, ne
Tot tantísque malis affecti deficiamus, so,
Quòd si hodie haud vllum est animal præstátius ip-
Mundi author quid erit? stultorúmque & miserorũ
Et sceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O bellum imperium, ô summum ac mirabile regnũ
O bellos comites? quid quæris Iuppiter vltra?
Iam non es solus: tam pulchrum condere mundũ,
Scilicet hos propter decuit te. seruiat istis
Cœlum, sol, luna, astra, aër, tellus, mare. quid ni?

Sed

Sed mox in nihilum redeant, pereantque velut nix
Aduenientè æstu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti sunt quæ tam imbecillo corpore constant?
Quanti sunt quæ tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile est, terram pontúmque habitari
Duntaxat quæ sunt cœlo collata fere nil.
Quid tellus pontúsque simul? punctũ propè dicas,
Si mundi spatium immensum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipsis quodlibet astrum
Est maius, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot pisces, homines, pecudes, volucréque, feráque:
Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aër desertus erit, desertus olympus?
Delirat quisquis putat hoc, hebetisque cerebri est.
Immò illic longè pluta & longè meliora
Viuere credendum est, longéque beatiùs atque hîc.
Denique si verum volumus sine fraude fateri,
Est hominum sedes, brutorúmque infima tellus:
Ast aër vltra nubes, cælúmque beatum,
Pax vbi perpetua & nitidi lux clara diêi
Assiduè regnant, domus est & regia diuum.
Quos licet haud possit mortalis cernere visus
(Est etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamen innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit cœlum tam immensum, tãque decorum
Desertum omninò ac solum, vacuumque colonis,
Quum teneat vilis tam multa animalia tellus:
Delirat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minús ac pecudes terrena in fæce sepultus.
Nec mirum puto si fortunatæ inueniuntur
Insulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis &
Delicijs, veluti quidam scripsêre, vbi vitam
Nunquam vllus dolor aut casus contaminat vllus.
Sed cœlum, Oceani nomen, quia concolor illi est,
Et velox apprimè, ideo fortasse recepit;

Omni

Omnis stella autem censebitur insula: quid ni?
Nónne domos etiam multas sæpe vocamus,
Quòd solæ à reliquis sint omni ex parte remotæ?
Ar si aliter dicunt quàm nos exponimus, errant:
Non etenim in nostro Oceano sunt talia: Reges
Hæc loca non finerent armis intacta, suóque
Imperio vellent adiungere, si quis ad illa
Accessus foret, & cuperent consistere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe suos aër cælumque ac sidera ciues
Indigenásque tenent: quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atque Dei maiestatem insipienter
Blasphemat. nunquid non est blasphemia, cœlum
Dicere desertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantum brutisque præesse,
Tam paucis, & tam miseris animalibus, & tam
Ridiculis? certè sciuit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
Quæ viuant meliore loco: vt sua gloria maior,
Manus & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & diuina potestas.
Sed dubium est an sint puræ & sine corpore formæ:
An varia (vt nos) membrorum compagine constent.
Nimirum dictat ratio, quod in aëre & igni
Corpus habent quæcunque manent animalia. Nam si
Non sunt corpora, ergo aër desertus et ignis
Prorsus erit, vacuúsque locus dicetur vterque.
Quippe locum præter corpus, nihil occupat: illi
Cui non est corpus, non est locus, idque loco nil
Indiget: vt satis ostendunt præcepta sophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par est,
Viuere longa quidem & fœlicia sæcula, tandem
Desinere, atque mori. nam si corrumpitur aër
Atque ignis, cur non pereant viuentia in illis?
Nempe loci naturam bauit, sequiturque locatum.
Forte aliquis, quali specie, qualique figura

Sint

Sint hæc; scire velit: par est quoque credere talem
Esse illis faciem, qualem nec terra nec vnda
Ferre solet, nostra meliorem ac nobiliorem:
Qualem nec fas est, nec cernere possumus ipsi.
At quibus in stellis vita est, in & æthere puro,
Cælicolæ, nunquam pereunt: quia nulla senectus
Astra terit, nulla vnquam ætas labefactat olympū:
Credendúmque ipsis maiora & lucidiora,
Et formosa magis, magis & valida & leuia esse
Corpora quam reliquis quæcúque sub æthere viuūt
Atque elementa colunt, & tempore mensurantur:
Sed quid agunt? gaudent sensu ac ratione vicissim,
Nunc hoc nunc illa vtentes: miri sque fruuntur
Delicijs, quas humanum nec fingere posset
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua:
Illic est verus mundus, vera entia, veræ
Diuitiæ, veri mores & gaudia vera:
Ast hic sunt vmbræ tantùm, simulacráque rerum
Friuola, quæ paruo momento vt cera liquescunt.
Illius mundi quædam est hic noster imago: (illo
Quantū pictus ab hoc, tantū hic quoque distat ab
Extra ipsum verò cœlum & supra omnia corpora
Esse alium mundum meliorem incorporeumque,
Qui non percipitur sensu, sed mente videtur,
Nonnulli credunt: nec res est dissona vero.
Nam si nobilior sensu & præstantior est mens,
Cur habeat proprium mundum, propria entia sensus,
Quæ verè existant, quæ percipiantur ab ipso:
At mens sola manens, proprio non gaudeat orbe,
Nilque habeat per se existens? sed somnia tantùm
Apprendat, tenuésque vmbras, & inania spectra?
Quæ non existunt per se, vera entia non sunt:
Aut igitur mens est nihil, aut natura creauit
Menti consimilem mundum, qui continet in se
Res veras, stabiles, puras, immateriales,
Quę per se existunt melius quàm sensibiles res.
Hic ille archetypus mundus, perfectior isto

Sen-

Sensibili, quanto sensu perfectior est mens,
In quo sol Deus est summus, dijque astra minores.
Ergo plura etiam quam sit perfectior in se
Continet, ac diuersa magis quam materialis
Corporeusque orbis: sed nil corrumpitur illi,
Nil motum, nil tempus habet: sunt omnia fixa,
Aterna, absque loco, & nullis obnoxia damnis.
Illic sunt causæ, & cunctarum semina rerum,
Sensibilis mundus mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam est illius imago.
Omnia sed perfecta illic, atque vndique tota:
Hic sunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio, sic plures efficiuntur
Cerui: namque illic virtus est vna creatrix
Ceruorum: vulpes facit hæc, facit illa leones.
Sic de alijs dico quæ noster continet orbis:
Quæ numero plura a specie clauduntur in vna.
Omnia proueniunt suntque à virtubus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in vrbe,
Quisque suo incumbans operi diuersa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat, at ille
Ex totis, viuis per se, distantibus à se.
Singula nonnulli credunt quoque sidera posse
Dici orbes, terrámque appellant sidus opacum.
Cui minimus diuûm præsit: quia nubibus infrà
Imperium teneat, producátque omnia solus
Corpora quæ: quot habet tellús q;, atq; infimus aër
Vmbrarum Dominus, simulacráque viua gubernãs,
Cui data sit rerum cura & moderamen earum:
Quæ quia non durant, sed tempore corrumpuntur
Exiguo, propè nil possunt, vmbræque vocari.
Hic reor est Pluton, à quo tenebrosa teneri
Regna canunt vates: namque infrà nubila nox est.
Suprà autẽ lux clarà nitet, splendórque perẽnis.
Huic igitur, tanquam minimo, Deus ille deorum
Rex genitórque dedit viliſſima regna, alioſque,
Vt quisque est melior, melioribus addidit astris,

Impe-

Imperiumque suum naris diuisit habendum.
Sed tamen hæc hominum nulli certa esse putamus.
Nam secreta Dei quis nouit? quis fuit vnquam
In cœlo, redijtque iterum, potuitque referre?
Non tanti est mortale genus, mens nostra labascit
In rebus summis, nec spectat noctua solem.
Quisque suo ingenio fretus, noua fingere gaudet:
Præsertim vates, quibus est fiducia maior.
Traditur his, quacunque velint, impunè vagari:
Nam furijs agitantur Iacchi, & Appollinis œstro:
Quanquam nil prohibet furiosos dicere verum:
Et verum dixit quondam furiosa Sibilla,
Sit satis (hoc veluti promisimus) ostendisse
Multa esse, & nobis longè meliora, videri
Quæ nequeunt, viuunt tamen & ratione fruuntur,
Imo aliqui in primis docti scripsere sophorum,
Tales esse animas quoque nostras, corporibusque
Exutas non posse mori, æternasque fatentur.
Sic Plato, sic Samius voluit, sic sensit & ille
Diuinus verè Plotinus, sicque poëtæ
Non pauci cecinêre. igitur par esse videtur,
Atque operæpretium (quoniam dignissima scitu
Res est) hanc etiam meditando euoluere partem.
Quid melius quàm se cognoscere? corpora quid sint
Norunt vel pueri: puluis de puluere: verum
Difficile est naturam animi cognoscere ad vnguem.
Quare hanc, Piero confisus numine, totis
Viribus ingenij & solerti indagine, posthac
Quærere conabor, facilique ostendere versu,
Quo facto, Libram egressus, tua Scorpio adibo
Signa, vbi fatorum vires ac iura requiram,
Si modò non obstant scribendi fata poëtæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene pecipiendis
Progressus bonus est ac debitus ordo, vt ab illis
Quæ manifesta magis, magis & certa, incipiamus,
Hoc nos facturi sumus hac in parte, etenim si
Principia obscuris fuerit abstrusa tenebris,
Quæcunque ex illis veniunt, incerta sequentur.

Friuo-

Friuola ſi fuerint fundamina, tempore paruo
Deficiet quicquid ſuper his fabricare volemus.
Effectus verò certi magis ac manifeſti
Sunt nobis quàm cauſæ: igitur ſumamus ab illis
Principium, & foribus rem perſpiciamus apertis,
Iámque ideo à motu (quia per ſe ſponte moueri
Poſſunt, quæ vitam rétinent, quia denique motus
Præcipuum vitæ indicium eſt) priùs incipiemus.
Nempe ipſum corpus, necuō mēbra ipſa quieſcūt
Per ſe, & putreſcunt: calor eſt fortaſſe mouendi
Cauſa, aut calfactus ſanguis, ſed viua frequenter
Stant immota, inſit licet his ſanguiſque calórque,
Quandocunq, volunt requieſcere. proinde volūtas
Ipſius motus fons & cauſa eſſe videtur.
Sæpe volunt tamen, & nequeunt animata moueri:
Ergo vtrunque ſimul motum creat: imperat vnum,
Exèquitur reliquum: iubet hoc, iuſſa efficit illud.
Velle quidem nihil eſt, ſi deſit poſſe: ſed vnde
Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
Mente bonū mōſtrante videt, deinde ipſa mouetur
Virtute obiecti, & trahitur, velut ignis ab eſca,
Vt lapide Idæo ferrum, paleæque minutæ
Heliadum lachrymis. miro ſic ordine mundum
Inſtituit pater omnipotens, vt plurima nexu
Iungantur facili, & coëant: ſed plurima contrà
Diſcordent inter ſeſe pugnentque viciſſim.
Vnde aliqui meritò eſſe aiunt primordia rerum,
Litem & amicitiam, pérque hęc fieri omnia credūt.
Ergo bonum mouet, à quo deinceps mota voluntas
Membra agitat, corpúſq; vrgens huc mittit & illuc.
Non tamen eſſe bonum cunctis animantibus vnū
Credamus. neque enim cunctis eſſe vna cupido,
Diuerſis diuerſa placent, ſua gaudia cuique
Diſtribuit natura: aliud puer optat amátque
Quàm matura ætas: nam qualia corpora, tales
Sunt plerunque animi, & talis plerunque voluntas,
Propterea nunc hoc volumus, nunc illud amamus:
Et quæ grata priùs fuerant, mox deſpiciuntur:

Nimi-

Nimirum, quoniam corpus mutabile nunc hos
Nunc illos habitus diuerso tempore sumit,
Naturámque animi secum trahit, hinc sitis, hinc &
Macra fames, venerísque oritur genitina cupido.
Atqui ipsum corpus mutant complura, vel ætas,
Vel tempus, vel casus, item potus, cibus, aër,
Sideráque interdum, vt quidam scripsêre periti.
Non igitur solum obiectum, sed corporis ipsa
Conditio, nos velle facit diuersa, mouétque.
Sed ratione aliqui potiùs ducuntur, & illa
Procedunt monstrante viam, & virtute trahuntur:
Qui perquàm rari existunt. nam lumina mentis
Haud secus obducunt affectus corporei quàm
Phœbeum iubar inspissantes aëra fumi.
His demùm causis corpus mortale mouetur.
Vis autem motiua animæ, cui mota voluntas
Imperat, imperium exequitur, membrísque quietis
(Indupedita modo hæc nõ sint) infunditur, horsum
Illorsum impellens. sed cur lassata labore
Langueſcunt? sic crura dolent, sic brachia torpent,
Hinc credo, quoniam sanguis feruore solutus
(Feruet enim motu nimio) subducitur, atque
Deficit exhalans paulatim: non aliter quàm
Ægrorum extenuant quum pallida corpora febres.
Sãguis enim, aut alius vice sanguinis humor, in ipsis
Diffusus membris, animam vehit, atque alit ipsum
Corpus, quo vegetante, mouens vis concitat artus.
Spiritus est etiam quidam tenuíssque, leuíssque,
Quem generat calor, ac sanguis resolutus ab ipso,
Ceu solet à radiis solis resoluta creari
Vnda leues agilésque auras. hinc spiritus intra
Viscera conclusus passim fluitansque cauernis
Corporeis, animæ præstò est, animęq; ministrat,
Quum vult ipsa aliquid fieri, corpúsque moueri.
Verùm hi qui somno oppressi sunt, quomodo motu
Exercent? nam sæpe aliquis per somnia surgens
Arma capit, vel sternit equum, vel scribit, vt aiunt?

Vel citharam digitis pulsat ſopitus inertem:
Scire opus eſt, rerum in nobis ſimulachra manere,
Quae viſu aut alio ſenſu percepimus: hinc eſt
Quòd quaſi præſentē, abſentem ſpectare videmur,
Quòd iam præteritas voces audire putamus.
His igitur ſpecies, cerebri penetralibus altis
Incluſas, turbat ſtomacho qui ſurgit ab imo
Euolinátque vapor: tunc mens deluſa, mouetur
Atque mouet corpus, fuerit ſi fortis imago.
Sed caudam colubri abſciſſam, caudamque lacertę
Morientem ſeſe, nunquid mouet ipſa voluntas?
An potius vis illa animæ, quam nomine Graij
Phantaſiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vel ſomnia vexant?
An ratione alia id contingit? forſitan intra
Nodoſas caudæ partes, vegetábilis ille
Spiritus incluſus, toto conamine quæritę
Qua data porta fugā, & ſinuoſa volumina torquet,
Perque vias tenues ſenſim eluctatur in auras?
Vel pars illa animæ qua corpus ſentit, in illo
Stat diuiſa loco, & motum ciet, arbitror autem
Iudicio quæcunque carent, non poſſe dolorem
Aut aliquid ſentire, etenim vis maxima ſenſus
Cognitione fluit: qui plus cognoſcit, habétque
Iudicium maius, patitur magis, & magis idem
Gaudet: ſed ſtupidi atq; hebetes minùs omnia curāt
Læduntur minus, & metuūt minùs, & minùs algēt,
Atque calent, vix dignoſcunt aduerſa ſecundis.
Non igitur quoniam doleat, cauda illa mouetur?
Nihil etenim ſentit, quia vis quæ iudicat, illic
Non eſt, ſed capitis parte in meliore remanſit,
Vnde prior mihi cauſa magis vera eſſe videtur.
Sic igitur motus ſit, quo viuentia ſeſe
Proripiunt. tamen hoc prædictis addimus vnum,
Quod quandoq; bonū præſens, quū poſſit haberi,
Non mouet aut petitur: quia non cognoſcitur. ergo
Cognitio, motus etiam cauſa eſſe videtur.

Imò præcipua est: quis enim cupit illa petitue
Quæ prorsus nescit? cæca est per se ipsa voluntas,
Nec quicquam sibi velle potest, sine lumine mētis
A quo si fuerit minus illustrata, siniſtrum
Carpit iter, speciéque boni decepta labascit.
Verum hæc de motu satis. hinc videamus vt ipsum
Viuentis corpus grandescat, quomodo fiat
Crementum, & certo cur tandem limite sistat.
Æthereus quidam est ignis, qui animantia quęque
Viuificat clausus membris ac pectore cæco:
Hunc humor genitiuus alit, ceu flamma lucernæ
Occaso iam sole, leui nutritur oliuo.
Hic stomacho immissas epulas coquit, inde per artus
Sparguntur partes subtiles, vnde medullæ,
Ossa, caro, nerui, sanguis gignuntur, & omne
Paulatim augescit corpus: velut imbribus herbæ
Ac plantæ crescunt, solis virtute iuuante.
Si multus fuerit validúsque hic ignis, & humor
Conueniens adsit, quantum calor ipse requirit,
Fit magnum augmentum, tandem finitur, & vltrà
Non tendit, quum sit virtus finita caloris:
Quo demum languente, solet decrescere corpus.
Hoc patet in senibus, fiunt hi nanque minores,
Incuruíque, cano spectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim, & languet calor ille animalis:
Deficit humor item natiuus, quo sine vita
Stare nequit, velùti non lucet flamma lucerne,
Si desint alimenta illi, redeúntque tenebræ.
Iam verò motus animi dicamus, & vnde
Proueniant: res abstrusa est, tamen excutiemus,
Qua mens nostra tenus poterit pertingere verum:
Ac de ira primum. audaces facit ira, pericli
Contemptrix, auget robur, viréſque ministrat:
Qua suadente, hostem impauidi, Martémq; cruentū
Aggredimur, raptíſque in prælia currimus armis.
Causa est nimirum sanguis qui accenditur, & cor
Flammiuomum, fellíſque liquor diffusus amari.

Irę

Irę etenim ſedes fel creditur, ipſaque bilis
Materiam præbet ſtimulis cæcóque furori.
Hinc, quæ felle carent animalia, neutique poſſunt
Iraſci, pacémque colunt, ac bella recuſant.
Hinc quibus eſt ſanguis feruentior, atque caloris
Vis maior, tumidam citiùs labuntur in iram.
Sic iuuenes, ſic & quorum mera vina replerunt
Plus æquo fibras, facilè excandeſcere notum eſt.
Ergo anima indignans, bilem cum ſanguine miſcet:
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt.
Nam prius ipſam animam lædens iniuria turbat:
Quæ turbata, dehinc corpus mouet: vnde videtur
Errare hi quicunque animam non poſſe moueri
Contendunt: nam ſi nunquam moueatur, oportet
Stare loco, atque gradu corpus quoq; ſemper eodē.
Motus enim varius varium ſimul indicat eſſe
Motorem. Sol mutatur, mutantur & vmbræ.
Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diuerſos
Dum tactus agitat, variam dat fiſtula cantum:
Sic anima affectus prius accipit ipſa latenter:
Quos vbi vult fieri notos, tunc vtitur huius
Aut huius membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitans in ſe, vt videatur & extet:
Haud aliter quàm quum fido rex dicit amico,
Atque aperit ſecreta animi, quę poſtmodo cunctis
Diuulget populis, & diuulgata pateſcant.
Sic etiā fit amor: nā quum mens dulce quid optat,
Vſa miniſterio cordis, tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, votum, ſpes, cura, voluptas,
Tanquā arce in quadā, cū anima verſantur, & inde
Membrorum officio excurrunt per corporis vrbem.
At de iſtis aliâs forſan dicemus abundè,
Si Deus annuerit nobis, faciléſque Camœnę.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, cauſis venientibus extrā:
Deinde hos vel membri vel ſanguinis aut humoris

Cuiuſcunque opere effundi, in lucemque propelli.
Iũcta etenim cũ ſint corpúſq; animúſq;, neceſſe eſt
Communes motus, communia vulnera vtriſque
Accidere, inque vicem ſeſe mutare: quod vni
Infertur, quamprimũ aliud quoq; ſentit, habéntq;
Sympathiam, tanto ſe fœdere complectuntur.
Poſt hæc de ſenſu, quoniam properamus ad ipſum
Chelarum finem, breuiter mea Muſa loquamur.
Quinque dedit ſenſus natura animantibus illis
Quæ ſunt perfecta: aſt aliis non tradidit omnes,
Atque ideo poſſunt merito imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpæ, conchæque marinæ,
Cochleáque, & ſpinis circumuallatus echinus.
Hos inter ſenſus præſtantior eſſe putatur
Viſus: quandoquidem menti certiſſimus hic eſt
Nuntius, oſtendens illi quæ plurima terris
Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum ſpecies, tam multa metalla:
Oſtendens etiam quos paſcit in æquore Proteus
Squammiferos populos, & monſtra natantia ponto:
Quódque his eſt maius, cœleſtia templa deorum,
Stellarúmque globos, & ſancti lumina Solis:
Mitto ea quæ faciunt homines, quæ lingua referre
Nulla poteſt: ergo hic ſenſus pulcherrimus atque
Optimus eſt, in quo ſedes bene creditur eſſe,
Præcipuúmq; animi hoſpitium: quotiéſque videre,
Aut affari aliquem volumus, tunc lumina noſtra
Eius in aduerſos oculos intendimus, ac ſi
Totus homo atque animus totus conſiſteret illis,
Nempe oculos, animi ſpeculum quicunque vocarit,
Verus erit: nam blandus amor luceſcet in illis,
Apparéntque odium, feritas, clementia, mœror,
Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, necnon
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed viſus, quo fit pacto? diuerſa ſophorum
Iudicia exquirant alij, nos prodere paucis

Cone-

Conemur quicquid vero quadrare putámus.
Scire opus eſt, vnã eſſe animã, minimámq; videri
Vt nequeat: tamen innumeris prope viribus aptã,
Quas illi natura dedit, ſummúſque creator.
Hæc auget, nutrit, generat, mouet, afficit, audit,
Guſtat, odoratur, tangit, videt, & cognoſcit:
Quæ vis præcipua eſt & maxima, cælitibúſque
Cognata ac propria: has igitur per corporis artus
Diffudit vires, quæ certis partibus hærent,
Pérque oculos lucem admittit, varióſque colores
Percipit, atque omnes diiudicat ipſa figuras
Pupillæ officio, & totum conſiderat orbem.
Sic quoque per nares diuerſos prendit odores,
Pérque aures haurit voces, ſtrepitúſque ſonúſque.
Per guſtum hæc eadem ſentit genus omne ſaporis:
Per tactum à calidis diſcernit frigida, duráque
A minimè duris, à læuibus aſpera, demum
Sunt quinque ipſius comites, fidique miniſtri,
Per quos cognoſcit res omnes: queis ſine prorſus
Inſcia, lethæo torpebit preſſa ſopore.
Ergo oculi quum ſint vitrei, denſóque nitore
Perſpicui, apprendunt rerũ ſimulachra, tenéntque,
Non ſecus ac ſpeculum ſoleat, præſentia quando
Luminis interſit: cuius virtute creantur
Senſificæ ſpecies, fuerit niſi pupula læſa.
Has ſpecies menti (capitis nanque arce ſuprema
Mens habitat, ſolióque ſedet regaliter alto)
Oſtendunt oculi. tunc prudens illa, ſagáx que,
Cognoſcit rem, cuius adeſt formalis imago.
Hæc eadem, vocum diſcrimina mille, ſonóſque
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes auros aër eliſus ab ipſis
Corporibus nanque eſt aër tenuiſſimus, atque
Mobilis in primis: qui quum ſe corpora pulſant,
Deprenſus medio actu, tum diſſultat ab ictu,
Irrumpítque cauas penetrans violenter in aures.
Ianua clauſa licet fuerit, clauſæque feneſtræ:

Vsque adeò tenuis est, & penetrabilis aër.
Quinetiam pisces, piscantum gurgite ab alto
Horrescunt strepitus, pauidique in retia currunt;
Quippe aer penetrare potest in viscera Nerei,
Inde tument fluctus, inde importuna, minaxque
Sæuit hiems, qua vrgente vouet pia munera nautæ.
Dura igitur quoties collidunt corpora sese,
Aut quoties aër pulsus vehementer, in illa
Concaua præsertim perstricta foramina transit,
Diuersæ ac variæ fiunt vocésque soníque,
Vt varia est rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipse aër gignit vocésque soníque,
Sic tuba longè alium reddit quàm tibia cantum,
Sic Pelusiacis discordant nablia sistris,
Ac veluti tactu lapidis percussa mouetur
Vnda in multiplicer orbes, sic percitus aër
Diffundit spiras longè latèque tremores:
Atque ideo multis vox misonat auribus vna,
Vt multis etiam specubus vna ilarret imago.
Ast odor vt nares intret, diuersus ab ipsis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè: veluti quum thura videmus
Panchæa, aut pruni cinnyrea dona cremari.
Fit gustus linguæ officio, cutisque palati.
Nanque his percipitur rerum gustabilis humor,
Qui penetrans tangit sensum, ingeneratq; sapores.
Tactum autem, sanguisq; & spiritus efficiunt, qui
Passim per corpus fluitant, animantibus esse
Sensus ineſt cunctis, cunctis quoque gustus ineſſe
Creditur: ast homini melióreque, & maiori vterq; est.
Hinc etiam est homini quàm aliis prudentia maior.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negántque
Acceptas oculis species causam esse videndi:
Aëre nec medio esse opus aiunt, vt videantur
Res, aut audiri possint: nanque omnipotens rex
Tot vires animæ concessit, quot genera ipse
Effinxit rerum, vt posset comprehendere cuncta.

Quæq;

Queq; ſuum agnoſcit genus aptè, ac percipit vltro.
Ac contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Iudicio expendit, quæcunque à ſenſibus hauſit,
Et verum atque bonum diuino examine librat.
Mens igitur ſol eſt animæ, ſunt ſidera ſenſus:
Sic perhibent quidam. ſed nos properamus, & iſta
Linquimus excutienda aliis, finémque propinquũ
Appetimus: quia iam chelarum extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis, ac perſpicitur, quòd
Eſt anima æthereum quiddam, ſine corpore viuens,
Omnia viuificans, cognoſcens omnia, diuũm
Qua tenus ille hominúmque pater permiſit: ab illo
Tradita cuique rei eſt certa & finita poteſtas,
Illi autem ſoli vis eſt ſine fine, potéſtque
Omnia quæ fieri poſſunt, à lege ſolutus.
Nam ſi anima & ſentit, & cuncta intelligit: ergo
Non eſt corporea, aut corpus, quia corpora nulla
Non terra, vnda, aër, ignis, neque condita ab iſtis,
Has per ſe vires retinent, non eſt dubitandum
Eſſe animam ſemen quoddam cœleſte, Iouiſque
Progeniem æternam, cui tantum cognitionis
Ceſſit vt immenſum valeat cõprendere mundum,
Quid ſi atomi, quas nonnulli finxêre ſophorum,
Sunt animæ potius quàm corpora? corpora nanq;
Omnia ſunt quanta, & poſſunt vtcunque ſecari:
Nempe anima eſt indiuidua, atque immaterialis,
Et veluti centrum quoddã, ad quod plurima tendit
Linea per ſenſus quia cuncta ferunturad illam
Vndique, ceu fluuij concurrunt vndique in æquor.
Quare illos miror qui dicunt tempore eodem
Ipſam animam extingui & corpus paritérq; perire.
Namlicet hoc eſſet, debet tamen vſque taceri:
Non ſunt hæc dicenda palàm, prodendáq; vulgo,
Quippe hominum pleríque mali, plærique ſceleſti
Qui ſi animam credant nihil eſſe à funere, nílque
Poſſe pati, poſtquàm ſemel eſt egreſſa, nec vllam
Defunctis pœnam inſtigi, formidine adempta

In scelus omne ruent, confundent fásque nefásque,
Præterea multi, qui sperant posse beati
Post mortem fieri, & versari cum Ioue semper,
Atque ideo sese dedunt virtutibus vltrò,
Ac bene de multis qua possunt parte merentur.
Si post fata dari sibi præmia nulla putarint,
Illicò torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot spatiosa etiam templa & speciosa, tot aræ
Insignes auro & peregrino marmore, denùm
Religio & pietas & honor, cultúsque deorum
Ad nihilum venient, si homines nil morte relinqui
Crediderint, animásque in ventos prorsus abire.
Semiferum vulgus frænandum est religione,
Pœnarúmque metu: nam fallax atque malignum
Illius ingenium est semper, nec sponte mouetur
Ad rectum; virtus inuisa nolentique vulgo est,
Religio generis decus est & gloria nostri,
Quæ nos conciliat superis, & iungit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit apertè
Dicere, mortalẽ esse animã, & corrumpere vulgus.
Nunc tamen est multa nobis ratione probandum,
Hanc esse immunem lethi, æternámque manere,
Vt Christi cultor testatur, brucíphagúsque
Iudæus credit, præputia nostra perosus:
Quæ Deus haud faceret, si non facienda putaret:
Ac gens fermè omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid simplex est magis omnipotenti
Cunctorum domino, diuturnius esse fatendum est,
Perfectúmque magis: nam quod durabile non est,
Sed citò dilapsum perit, imperfectius esse
Quis neget? atque ideo durant cœlestia semper,
Quòd diuina magis sunt & perfecta, sed ista
Proxima quæ terris, quæ cœlo amota videntur,
Quum sint imperfecta, breui fugiúntq; cadúntq;,
Ergo animus noster, quum vita & cognitione
Diuinæ similis naturæ appareat, intra
Corporeos fines claudetur? nec magis ipse

Quàm

Quàm caro durabit, neque viuet longiús ætuum?
Præterea corrumpi animus nequit, hac ratione,
Quòd simplex & materia sec lusus ab omni est.
Huc accedit item quòd corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecilla senectus
Consilio superat iuuenes, mentísque vigore,
Ingenio plerunque caret qui robore præstat.
Rarò vtrunque Deus cuiquam largitur, vt idem
Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens.
Quare si longo fractis iam viribus æuo,
Fortior est animus, non ipse à corpore pendet,
Sed per se est aliud quiddam, & post funera viuit.
Nónne etiã quũ pes dolet, hunc mens ipsa doloré
Indicat? haud dubiũ est. sed quomodo mẽtis abartẽ
Peruenit ille dolor? num sursum tendit ab imo,
Paulatim ascendens vt fumus? non: quia multæ
Partes, non solum (si sic) pes ipse doleret,
Nec pedis, at potius partis quæ proxima menti,
Tunc sentiretur dolor: vnde probatur apertè,
Corpoream non esse animam, & sic morte carere,
Quum medij nullius egens distantia tangat, (quã
Adde his, quòd quoties reminisci aut fingere quic-
Egregie volumus, vel quicquam intelligere aptè:
Tunc animum reuocare opus est a sensibus, vnde
Nonnulli vt melius meditentur, lumina claudunt,
Aut sese à turba abducunt, loca sola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine texit,
Et iam lethæo torpent animalia somno,
Peruigilant, tacitíque toro extinctáq; lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mentem.
Nempe animum turbant sensus: populantur eundẽ
Affectus, reddúntq; hebetẽ, inuoluúntq; tenebris,
Non secus ac nitidum prætexunt nubila solem.
Ergo si propriis residens penetralibus, intra
Ipse suas latebras, fugiens à sensibus, atque
Corporeis crucibus, melius sapit: esse profectò
Quum poterit liber, moribunda à carne solutus,

Cuncta

Cuncta animus meliore modo cognoscet, & ipsi
Hærebit vero magis ac perfectius absque
Corpore & æternum viuens durabit in æuum.
Deniq; quum sit homo medius bruta inter & ipsos
Cœlicolas, commune aliquid retinebit vtriusque.
Corpus brutorum est, animi natura deorum.
Altera pars moritur, nescit pars altera lethum.
Non igitur prorsus delet mors omnia: nanque
Lethiferis animus lædi nequit ipse sagittis.
Prædictis etiam possum connectere, quòd si
Nil superat nostri post fatu, videbitur esse
Iniustus Deus, atque malis præbere fauorem,
Quippe hi dum viuunt, lætis plerunque fruuntur,
His neque diuitiæ desunt, neque grata voluptas:
Hos decorat præclarus honos, & gratia vulgi,
Contrà sæpe bonos vexat fortuna, malignis
Casibus inuoluens: nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo semper tristantur amaro.
Quare animus busto superest, scelerúmq; suorum
Dat pœnas: vel si bonus est, bona præmia sumit.
His aliisque modis multis ostendere possem
Immortalem animi naturam, incorporeámque.
Sed satis est: iam me finis vocat. haud equidè sum
Nescius, harmoniam dici quoque, non tamè aptè,
Ipsam animam: ac veluti mistis ex vocibus exit
Harmonia, & variis fiunt bona pharmaca rebus
Composita simul, vnde oritur vis ipsa medendi:
Sic elementorum certa ratione modóque
Iunctorum, & cœli pariter virtute creari
Quidã animam rentur: quæ partim corporis intra
Septa manet, partim causas sortitur ab extrà:
Vt visus, virtute oculi, externóque creatur
Lumine. nam cœlum causa est, qua hic omnia fiunt:
Quo sine nec tellus quicquam, nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falsa est, & peccat opinio. nanque,
Si sic, non posset corpus consurgere contrà,
Vt carni vndę oritur capitale indicere bellum

Ipsa

Ipſa anima, & vario motu in contraria ferri:
Sed ſemper fore vna eadémque, vt quælibet eſt vis,
Quæ ſolet ex miſtis diuino numine naſci:
Vt pateat in genere herbarum, gemmiſque beatis:
Quidam etiam cenſent, animam nihil eſſe ſoluto
Corpore, quòd ſomnus, qui mortis fertur imago,
Et ſenſum & mentem nobis auferre videtur;
Vel quia diuerſis cauſis ægreſcere cernunt,
Ac multis variíſque modis, ne munere poſſit
Ipſa ſuo fungi, mentem lædíque premíque
Aſpiciunt, necnon cum corpore creſcere, & una
Deficere: vt pateat in pueris, ſenibúſque, viriſque,
Ignarus puer eſt, prudens vir, deſipit ætas
Vltima, corrumpit corpúſq; animúmq; ſenectus.
Quin etiam dicunt, ſi anima eſt diuina, potéſtque
Viuere ſeiuncta à membris mortalibus, vt quid
Se miſcet carni inſinuat? cuius vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta eſt, ſi ſponte hoc facit: at ſi inuita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipſe
Iuppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imò
Carcere quam clauſit tam turpi, odiſſe videtur.
Et quum nec corpus nec quanta exiſtat, ab ipſo
Corpore non credunt vlla vi poſſe teneri.
Præterea per ſe (niſi diſcat ſollicitè) quum
Nil ſciat, ac ſubeant percrebra obliuia mentem:
Per ſe animúſ nihil eſſe putant poſt corporis vſum.
Diſcere tunc etenim poterit nil, ſenſibus ipſis
Corruptis morte, vnde omnis doctrina paratur.
Quidam aiunt vnam eſſe animam duntaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viuentibus: vt ſol
Vnicus, eſt oculis animantum cauſa videndi:
Æternámque putant illam, licet extinguantur
Corpora: vt extinctis oculis æternus adeſt ſol.
Has non difficile eſt nugas ratione potenti
Vincere: ſed vereor ne ſim prolixior æquo.
Non deerit qui rectè iſtis reſpondeat olim

Quæſitis,

Quæritis, nodósque omnes dissoluat ad vnguem,
Vir mactæ ingenio, viuet tua gloria mecum,
Nostráque (quid dubitas) laudabũt scripta minores:
Aude opus egregium, & cœlestia differe terris,
Vnum hoc adijciam, quod quiuis nosse valebit:
Æternam esse animam, & diuino semine natam,
Si sensus atque effectus compresserit omnes:
Si spernens prorsus mortalia gaudia sese
Abdicet à curis terrenis, assiduóque
Conetur studio ad superos extollere mentem.
Tunc etenim sapiens fiet, poterítque futura
Cernere, vel vigilans, vel somno oppressus inerti,
Hoc pacto cecinêre olim ventura Prophetæ.
Sobrius ergo animus propior fit ad æthera, quanto
A terris magis atque à carnis amore recedit.
At pecudum ritu sequitur pars maxima sensum,
Nec bona cognoscit nisi quæ sunt corporis: hinc est
Quòd plærique putant animam succumbere morti,
Quandoquidẽ nequeunt infirmo lumine quoquã
Diuinum spectare, atra caligine pressi.
Sed de anima sint ista satis: redeamus ad ipsum
Authorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore seiunctum: & sine corpore millia multa
Esse, quot in siluis frondes gignuntur opacis:
Vel si corpus habent, tenue est, nec prorsus ab vllo
Percipitur sensu, sed sola mente videtur.
Atque hæc in primis sunt entia vera, suíque
Iuris: nulla etenim carnis contage laborant.
Tu verò hîc iam Musa tace: mox quum volet ille
Qui mea labra mouet, mecum scrutabere causas
Rerum quas fieri sub lunari orbe videmus,
Contingant faro, an nulla ratione ferantur.
Interea dum sol Nemæi terga leonis
Torret, & insanæ sub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos strepitus, quæramus in vmbra
Aut lauri aut myrti suauem spirantis odorem,
Propter aquæ crepitantis iter, Pimplæa, quietem.

Ipsa

Ipſa quies animum reficit, reuocátque vigorem.
Mox vbi regreſſæ fuerint poſt otia vires,
Rurſus ad altiſonos (adſis modò diua, tuóque
Numine me foueas) tentabo accedere cantus.
Et ſi fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit, longos miſerata labores,
Pauperiémque procul, curáſque fugârit amaras:
Totus ero tecum, tuáque intra limina ſemper
Verſabor, ſola hæc fuerint ſolatia nobis:
Tunc Aganippæis vbertim explebimur vndis,
Inſuetúmque melos Cirræa in rupe canemus.

Liber Octauus.

SCORPIVS.

CVr tam diuerſo mortalia tramite pergant,
Hæc in honore ęuum ducant fœliciter, illa
In tenebris iaceant, multo vexata labore:
Pieri pulchra doce tibi enì fas noſce deorũ
Conſilia, & rerum cauſas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere caſu,
Nec mundum ratione regi: quòd plurima cernunt
Indignis decorata bonis, & plurima contrà
Indignis agitata malis, diſcrimine nullo
Prudentes iuſtóſque premi, regnare ſceleſtos,
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodeſſe etiam ſua crimina multis.
Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
Aut non eſſe Deos, aut illos ſpernere quicquid
In terris fiat, ſolíque incumbere cœlo.
Hinc temerè incertoque aiunt ferri omnia caſu.
Aſt aliqui tibi dant regimen Fortuna, vocántque
Te dominam rerum mortalia ſceptra tenentem,
Inſtabilíque rota verſantem cuncta proteruè,
Irexíque aras tibi quondam ignara vetuſtas,

Et

Et cecidit votiua tuis sæpe hostia sacris:
Non desunt quoque qui committant omnia fatis,
Et credant certis fatorum legibus orbem
Disponi atque regi, æterno stabilíque putantes
Ordine, ceu choreas & pompas, cuncta moueri,
Cuique suas partes tribui, ac si fabula agatur,
Quas implere opus est, dum totũ transigat æuum.
Vtilis est certè. & pulcherrima, difficilisque
Quæstio, nec nostris prætermittenda Camœnis.
Nunc igitur primùm dicamus, quòd sine causa
Esse potest nihil, aut fieri, sed causa necesse est
Vt suo ab effectu distet, diuersáque res sit:
Quandoquidem nil se gignit, nil prouenit à se,
Nilque sui causa esse potest. ergo infinitus
In causis processus erit? minimè. sed oportet
Nimirum esse aliquid primũ, à quo maximus ordo
Causarum incipiat, qui à summo tendit ad imum.
Hanc igitur seriem causarum dicimus esse
Fatum: quod Deus ipse semel quasi fatus, vt ista
Omnia sic fierent, decreuit lege perenni.
Sed quo quæq; magis causa est contermina primæ,
Et vicina, hoc est aliis magè digna, potensque,
Subiectáque sibi mouet, ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est, & non effectus: at imum
Effectus tantùm debet, non causa vocari.
Quæ media existunt, his nomen adhæret vtrunq;.
Quòd si causarum non esset nexus & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non penderet, (ac si
A summo iunctis nodis ducatur Olympo
Longa catena, vsque ad nigri regna infima Ditis,
Quod dictu absurdum est) plura vno prima darentur
Principia, & causæ primæ multæ inuenientur.
Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
Prælia tot reges, quia regni summa potestas
Non patitur plures: sic mundus non erit vnus,
Nec pulcher: nanque est ordo pulcherrima rerũ.
Sed dicit fortasse aliquis, descendere ab vno

Princi-

Principio rerum ſummo plures ſimul, inter
Seſe diſtinctas cauſas, vt ſolis ab orbe
Plures emanant radij diſcrimine quodam
Diſiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non eſſe opus vt pugnent, ſeſeque viciſſim
Impediant: ſiquidem via non eſt omnibus vna.
Non modus hic malus eſt, non hæc ſententia multũ
Diſplicet, at forſan vera eſt: tamen aſpiciamus
Interiùs, procul excuſſis à mente tenebris,
Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
Tam citò, tam facilè, & falli ſolet ipſa frequenter.
Hinc tam diuerſę ſectæ, & contraria dicta,
Hic ait, ille negat: propria eſt ita opinio nobis,
Vt diuis ratio, certi mortalibus eſt nil.
Ergo ſi plures cauſæ ſunt immediatè
A prima (vt dictum eſt) quæro an ſit quælibet æquè
Perfecta, haud vllus tunc ordo patebit in illis.
Nãque vbi nll primũ, & nullus gradus, aut diſcrimẽ
Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi.
In quouis genere inuenies primũm, mediumque,
Nec non poſtremum: genus eſt abſque ordine nullũ.
At ſi non æquè perfecta eſt quælibet. ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
Difficile eſt: alijs poſſum concedere cauſis.
Quare vnus primę cauſæ tribuatur, & idem
Optimus, atque omni perfectus parte putetur
Effectus: reliquas autem, quo quæque recedit
A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
Credid erim facere: vt plures quoq; gignere fructus
Arbor non bona conſueuit, ſed deteriores.
Semper plura bonis mala ſunt, & triſtia lætis.
Verùm inter cauſas quo quæque potentior, atque
Altior eſt, hoc & vitæ & rationis habet plus,
Simpliciórque eadem, magis & ſubſtantia pura eſt,
Inferior contrà quæcunque eſt, debiliórque,
Poſſidet illa minus vitæ, minus & rationis.

Sed

Sed concreta magis, magis à substantia abhorrent;
Quod patet in terris: vbi paruo tempore durant
Omnia, vbi ratio apparet vix vlla, vbi purum
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant,
Mista & composita in terris sunt cuncta, videri
Vt nusquam possit substantia. quin nihil ipsa
Penditur hîc, solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, cæcis abstrusa latebris.
Hinc est quòd plures bona corporis ac fortunæ
Fiunt quàm virtus animi: substantia nanque est
Fermè hominis virtus: at in hoc substantia mundo
Exulat, illi etenim patria & domus, & sua sedes
Cœlũ: vbi habet fidos comites, verúmq; bonúmq;.
Hoc igitur pacto ex causis contexitur orbis,
(Vt dictum est) seruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, nisi fortè Deus, soluisse catenam
Vlla potest vis, aut series immensa dierum.
Ex his quicquid erit, vel nunc est, vel fuit olim,
Exoritur causis: vires quibus omnibus ipse
Rex superûm, certis metis, & tempore certo
Constituit, certísque modis procedere iussit.
Atqui non nescire opus est, concurrere plures
Interdum causas, vt quicquam fiat ab illis,
Contingit tamẽ haud temerè hic concursus, & ista
Mistio causarum: sed fatorum ordine certo
Cuncta meant, certis subiecit legibus omnia
Omnipotens ille astriferi faber amphitheatri,
Mensurámque dedit rebus, quascunque creauit.
Quare non verum est quod nonnulli asseruêre,
Esse nihil certi in rebus, contingere casu
Omnia, nec curare Deum mortalia quenquam.
Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.
Quandoquidem casus nihil est, nisi opinio quẽdã
Futilis, haud multum distans ab imagine somni:
Quicquid Aristoteles, vel quiuis dicat, eorum
Dicta nihil moror, à vero quum fortè recedunt.
Sæpe graues magnósque viros famáque verendos,

Erra-

Errare & labi contingit, plurima secum
Ingenia in tenebras consuerunt nominis alti
Authores, vbi conniuent, deducere eosdem:
Tantum exempla valent, adeò est imitabilis error:
Nemo putet sibi me addictum, mihi flectere mentē
Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est:
Hanc scrutator amet veri, imprimisque sequatur.
Quòd verò casus nihil sit me credere cogit
Ipsa rata atque potens rationum si omnia certis
(Vt dictum est) causis, certo ordine, tempore certo
Supremi iussu rectoris progrediuntur,
Quo sit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum soluat opus, quam sedem casus habebit,
Ambiguus, varius, Vertumnum & Protea vincens?
Vt vacuum, sic & casum natura recusat.
Incertum in mundo nihil est, sunt omnia certa:
Ipse Deus, natura, æther, elementa & ab illis
Quicquid vel factum est, vel fit, vel fiet in æuum.
At siquid foret incertum, non omnia certè
Mens sciret diuina, aliquis cadet error in illam:
Quod dictu absurdū est. nam qui facit omnia, nouit
Omnia, nilque potest ipsum vlla ex parte latere.
Quanquam aliqui dicunt, quod si mortalia nosset
Ætherei mens illa patris, vilescere atqui
Errant: nanq; malus nemo est, quia nō bona nouit,
Nec vilis, quia non pretiosa intelligit: albus
Non fit proinde aliquis quòd rē bene percipit albā:
Nec sol deterior, quoties illustrat iniquos:
Nec quia fortè lutum radijs ferit, est ideo ipse
Fœdus, non sordet lumen quum sordida tangit:
Sic non vilescit quum vilia fortè capit mens.
Imò decet nouisse malum, at fecisse nefandum est.
Ergo Deus nihil ignorat, scitque omnia quæ sunt,
Quæque fuêre olim, & quæ mox ventura superstēt:
Quæ nisi certa forēt, sciri non posse fatendum est,
De certis etenim tantùm ipsa scientia habetur.
Quinetiam vates, referunt siquando futura,

Prædicunt certósque dies, & nomina rerum
Certa canunt: quod non fieret nisi quæque futura
Certa forent, veluti quæ sunt, quæ & præterierũt.
Attamen hic fieri casu nonnulla videntur:
Vt si imbrex deiecta alto de culmine tecti,
Vi boreæ quenquam feriat, vel si quis apertos
Thesauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum casu contingere vulgus
Autumat, ast eadem non est sententia nobis.
Nam licet eueniant præter spem talia multa,
Incertis nobis atque imprudentibus: ergo
Propterea in rebus debemus ponere casum?
Nostrum scire quidem, aut nescire, nihil variat res,
Non est proinde ignis calidus, nix alba, nitens sol,
Quod scimus sic esse: imò magis ordine verso,
Nascitur ex ipsis humana scientia rebus:
Atque ideo scimus sic esse quód ipsa ita res est,
Et mens nostra potest falli, non res. ego de re
Nunc loquor, & quæro an casus dominetur in illâ?
Nec mihi nunc curæ est, fieri rem nécne sciamus,
In nobis igitur tantùm, non rebus in ipsis
Est casus: quoniam fieri casu illa putamus,
Quorum causa latet nos, ipsis cognita druis.
Omnia certa igitur. nam motu semper eodem
Versatur cœlum, atque eadem nascuntur eildem
Seminibus semper, semperque elementa tenorem
Ipsa suum seruant: & partes annus easdem
Semper habet, siquidem post ver, feruentior æstas
Extemplò subit, hanc pomis comitatus & vuis
Autumnus sequitur, post quem fua frigora secum
Ducit hyems, gelidisq; Aquilonibus omnia torpet.
Non herbæ mutant vires: animalia semper
Ex ijsdem constant membris & morbus ijsdem.
Nec fieri aut errore, aut casu monstra putandum,
Quum certas habeant causas vt tristia monstrent:
Vnde illis nomen, quare & portenta vocantur.
Sponte sua hæc natura facit: quæ sæpe iocatur

Infor-

Informes ędem partus, iudicra creando:
Vt pictor, qui cuncta animi quandoque figuras
(Sit licet ipse opifex bonus, egregiusque magister)
Gibbosas, naso ingenti, labróque tumenti,
Pingit: digna satis vano spectacula vulgo.
Ergo cuncta modo quum fiant semper eodem,
Rarus & instabilis casus, nil iuris in orbe
Prorsus habet: quę summa Dei sapientia torquet:
Vt facilè agnoscat qui quàm miro ordine, quáque
Perpetuo, quàm concinnè & bene machina mundi
Condita sit, secum reputet, quàm membra animantũ
Sint propriis aptisque locis dispostа, suisque
Vtilia officijs & conuenientia pulchrè:
Quàm nihil incassum faciat natura Deúsque,
Qui secum hæc reputat, non casu, sed ratione,
Consilio iussuque Dei fieri omnia dicet.
Sed numquid fortuna regit mortalia, sicut
Non pauci credunt? pulchrum & laudabile scitu est
Hoc quoq; quare animi vires huc flectere oportet.
Ipsa tamen fortuna prius cognoscere quid sit,
Est operæ pretium: prisci coluere, putantes
Esse deam quandam, terris, cælóque potentem:
Atque illi struxere aras, & vota tulere.
Ast ego non reor esse deam, nec cælicolarum
Fœmina vel mas est quisquam, nam sexus ab illis
Prorsus abest nec gignuntur, nec morte teruntur,
Vt quidam cecinere olim fortasse putantes
Esse deos nostri similes, ô pectora cæca!
O capita Anticyræ succis curanda meracis!
Creditis esse deos, vt nos? thalamósque dearum
Ingressos, blando compressu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus, & imum
Degenerémque, ideo terræ pelagique tenentem
Vilia regna, vbi tot sunt crimina tótque dolores,
Tot pestes, vbi nil rutum: namque insidiarum
Omnia sunt plena & fraudum. Deus iste vocatur
A Christo & Paulo princeps mundi huius, eundem

Laurigeri appellans Ditem ac Plutona poëtæ,
Qui stultis sauet atque malis, insontibus asper.
Hæc domus, hæc sedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgò Fortunam dicimus, atqui
Omne malum est infra lunam nox atra, procellæ
Terribiles, frigus, calor, importuna senectus,
Pauperies malesuada, labor, dolor, improbitas, mors.
Supra autem lunam lucis sunt omnia plena,
Nec non lætitiæ, & pacis, non tempus, & error,
Et mora, & senium est illic, & inutile quicquam.
Fœlix, ô nimium fœlix cui sedibus illis
Tam pulchris, & tam iucundis, támque beatis
Viuere concessum est supremi munere Regis.
Cæterum opinantur quidam, plenum esse deorum
Mundum hunc, & multos ipsorum degere vitam
Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitant, curámque hominũ gerere atq; animantũ
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbitrióque suo bona vel mala tradere, honores,
Gaudia, diuitias, atque his contraria quare
Grande operæ pretium est, illis vtcunque placere
Quod fieri & sacris & carmine & arte magorum
Censent nonnulli: ac nobis (modò rite vocentur)
Apparere aiunt nostríque adsistere votis.
Nilque homini melius contingere posse, nihilque
Dulcius in vita quàm conuersari cum illis
Cum dijs, præsentes affari, audire loquentes;
Quod certè paucis mortalibus arbitror esse
Concessum iustis tamen, & qui desidiosæ
Ille ebras carnis, lasciuáque gaudia temnunt,
Terrenasque abigunt curas, cœlestia tantùm
Mirantes, tantúmque pium rectumque colentes.
Quanquã etiã sunt qui credunt, hos dæmonas inter
Esse malos quosdam, atque malis parere, coactos
Carminibus magicis, fierique hoc plurima pacto
Turpia, nil moror hoc, nec nunc locus vltima solis
Sidera, squamosis radiantia fratribus, istud

Forsi-

Forsitan expedient, vbi de dijs plurima dicam,
Si Deus ipse volet, qui nunc mihi carmina dictat.
Missa ergo hæc faciamus. ego vix credere possum,
Esse Deum quenquam prauum. sapientia nunquam
Peccatum parit: at contrà est insciti a mater
Erroris, culpæ, & sceleris: mihi nemo videtur
Sponte malus: vult nanque bonũ sibi quęq; voluntas
Semper iudicio nisi falso decipiatur.
At dæmon sapit, id nomen si conuenit illi,
Verum vtcunque sit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum est: metitúrque omnia summi
Mens regis, cuius sine numine sit nihil vsquam.
Sed dubium ex dictis oritur, noduſque profectò
Difficilis qualem Alcides vix, aut Macetũm rex
Solueret: hoc multorum animi turbantur & hærẽt.
Nam si cuncta iubet fatum, & fieri illa necesse est,
Libera non nobis, non dijs est ipsa voluntas:
Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus
Nec pœnas vitium (quod dictu est turpe) meretur.
De dijs non locus est nunc dicere, sed speculemur
De nobis quid sit: déque his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce videri.
Dico igitur quòd in his quę sub ditione locantur
Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
Diuitiæ siquidem, solatia, gaudia, honores,
Imperia, ex alto veniunt: nec nostra voluntas
Hæc tribuit. quis enim nollet sibi talia? sed nil
Velle iuuat, potiúsque nocet, si fata repugnant.
Quàm multi fatis inuitis tendere sursum
Conantur, magis atque magis, sed ad ima recurrũt
Semper, & augescunt fato aduersante ruinæ!
Contrà illi quibus astra fauent, vllo absque labore,
Nec sperata quidem, sed sponte oblata frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,
Dum stertunt, multò distentum pisce reducit.
En aliquos claro de patre & diuite nasci

Cernimus, atque frui primo cum lacte repertis
Delicijs, & nutriri in fastigia rerum,
Vt præsint alijs, indigni sæpe, regántque
Ipsi oculis capti luscos, viuantque licenter.
Ast aliqui obscuris miserisque parentibus orti,
In pœnam & lachrimas magnum cassumque laborẽ
Assiduẽ tolerant, nullâque expellere possunt
Sedulitate famem, semperque in sordibus hærent.
Quis neget hæc fatis contingere damna siniſtris?
Sint formosi, agiles, robusti corpore multi:
Multi etiam turpes, ægri, imbelleſque creantur:
Vnde istud? nunquid meritis aut crimine nostro,
Aut nostro arbitrio fieri dicemus? ab ipso
Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato.
Denique ius rerum nostrarũ & corporis huius, (tis.
Fatũ habet: est penes hoc etenim genus horaq; mor-
Hic laqueo, hic ferro, hic flãmis, hic frigore, hic vndis
Ille fame, ille cibo moritur: multíque dolore,
Aut morbo, aut casu intereunt, senióue fatiscunt.
Certa dies lethi est cunctis, discrimina nulla
Ætatis: nec fas viuendo excedere metas,
Præscripsit tetrici quas cuique potentia fusi.
Sic perijt scirpo magni laudator Achillis:
Sic olim, dum Trinacrijs spatiatur in oris
Aeschilus, occubuit valido testudinis ictu,
Sic passæ, Anacreon, te granum perdidit uuæ.
Heu quot habet mors sæua vias, artésque nocendi
Quo magis esse procul credis, magis imminet. vnde!
Certius est quàm mors, quàm mors incertius est nil
Nonnulli tamen astrorum qui noscere vires,
Et magni secreta poli pertingere possunt,
Fatidici vates etiam, qui numine pleni
Nescio quo ventura vident, prædicere mortis
Sæpe solent genus atque diem, quia certa futuri
Natura est veluti præsentis præteritique:
Certa, inquam) in causa prima, causisque secundis,
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imam.

Ast

Aſt animi quæ ſunt bona vel mala, nunquid ab ipſo
Proueniunt fato? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare: etenim poterit quis diſcere ſi non
Polleat ingenio, ac vires natura miniſtret,
Si fortuna obſtet, vel prauo in corpore languor,
Hic rhetor, ſophus ille, alius myſteria diuûm,
Siderea ſiue plagas quærit: ſunt & quibus vnda
Caſtaliæ vili cum paupertate bibatur,
Et placeat cognata fami dulciſſima fama:
Hæc ſtudia vnde fluunt? à rerum præſide fato,
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diuerſis etenim gaudet natura miniſtris,
Vt fieri diuerſa queant, ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,
Sed varias iubet ire vias, varióque labores
Suſcipere, vt vario cultu ſit pulchrior orbis.
An verè mores fatum, vel noſtra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec paruus labor eſt hac in re tangere verum.
Arbitrij certè remanet quota portio noſtri?
Actum eſt de nobis, libertas prorſus adempta eſt
Humano generi, ſi fati ſumma poteſtas
Eſſe malos cogat nos, inuitíque trahamur
In ſcelus, & nulla liceat ratione reniti.
Quare operæpretiû eſt, huc totam intendere mẽtẽ:
Et quantum Deus ipſe ſinit, verum excutiamus.
Principiò arbitrium quid ſit nos dicere oportet.
Arbitriû eſt, homini data libera & ampla poteſtas
Ab Ioue, quæ libeant iuſta aut iniuſta ſequendi:
Non ideo tamen vt peccet virtute relicta:
Sed contrà vt vitium vitans incumbat honeſto:
Nam malefacta nocent, laudẽ benefacta merentur.
Quærendû vlterius, nunquid ſit in omnibus æquè
Arbitrium: nunquid quocunque in tempore duret,
Non certè in pueris, nec in illis eſſe videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorum ſopor occupat alius ocellos:

Quandoquidem ſomnus mortis perhabetur imago
Quare ſi verum ſubtili indagine quæras,
Inuenies paucos inter tot millia, qui ſe
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.
Ætatis culpam mitto, puerilibus annis
Ignoſco: & veniã damus his quoque, lumina quorũ
Letheus preſſit ſopor, aut quos feruida torret
Febris, vel morbi ſtimulat vis durius æquo.
Magna quidem turba hæc: ſed longè maior eorum
Longè & deterior quorum mens oblita fœdis
Criminibus, morbiſque animi labefacta recedit
A ratione procul, rectóque à tramite vitæ.
Nunquid habent iſti arbitriũ? aut dicenda voluntas
Libera in his? nempe ambiguũ eſt, multiq; negarũt.
Vnde aduertendum, quòd liber ſolus haberi
Debet qui recta regitur ratione, nec vllo
Vincitur affectu, nec ventorum impete vaſto
Fertur in vndiſragos ſcopulos, ſed fortiter obſtat,
Intrepidúſque hæret clauo, portúmque capeſſit.
Rectè igitur quidam, liber ſolus ſapiens eſt,
Dixêre. hic etenim ſolus ratione magiſtra
Caſtigat motus animi ſenſúmque rebellem:
Cætera turba nequit facere hoc. cur? an Deus illis
Non dedit arbitrium? ratio eſt vbicunque profectò
Eſt ibi & arbitrium ſempérq; hæc iuncta cohærent.
Atque ideò pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
Aſt hominum, cuiuis ratio data ſertur, in ipſis
Omnibus idcirco arbitrium quoque creditur eſſe.
Eſt autem ratio lumen quoddam, atque animi vis,
Qua curuum à recto ſecernimus, atque ab honeſto
Turpe, oculuſque ſolet mentis quandoque vocari:
Qualem oculum fortaſſe tibi Polypheme fuiſſe
Significant vates, quod lactea membra videbas
Dilectæ liquidò ludentis in æquore nymphæ:
Sed malus (heu) malus hunc, vrenti ſtipite Vlyſſes
(Quis poterit cauiſſe malos) extinxit, & ora,

Ora

Ora prius formosa, suo spoliauit honore.
Qualẽ oculũ Linceus habuit quoque nubila solus
Qui penetrans visus noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
Distribuit figuli sapientia summa Promethei.
Sed pauci vtuntur, pauci quos æquus amauit
Iupiter: hinc tantæ errorum scelerumque seatebræ.
Nam si omnes rationis iter sequerentur ad vnguem,
Pax foret in terris, æterna, & Martius ensis
Non tantas passim clades, tantósque cieret
(Heu) fletus, starentque suis cum mœnibus vrbes:
Armaque tartareis primùm conflata camillis,
Et primùm Stygiis inuenta sororibus agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in vsum:
Tunc et apes, et ruris opes, pecudesque beatis
Agricolis largè affluerent, ac sæcla redirent
Aurea et vna domus diuosque hominesque teneret,
Seque oculis nostris paterentur numina cerni.
Cum autem pauci vtantur ratione, sequentes
Auia et arbitrium nullum videantur habere,
Viuentes pecudum ritu, pro viribus edam:
Est quidquam in nobis diuinum, mensque vocatur,
Ac ratio id capite in summo natura locauit,
Atque illi voluit famulos assistere sensus,
Quorũ opera cœlum, terras, mare, et omnia posset
Percipere, immenso quæ comprehendũtur ab orbe.
Est aliud, quiddam mortale in pectore clausum,
Cuius ope augemur, vegetamúrque, igne ministro:
(Sic placitum est superis) hoc mentẽ hostilier vrget,
Detrahit, infestat, turbat: multùsque satelles
Huic etiam parti non deest, ignaua voluptas,
Ira, dolor, metus atque timor, simul ardor habendi
Improbus, ambitioque nocens, caput obsita fumo.
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Inferri: hi sunt qui summo conantur Olympo
Deturbare Iouem, insignes feritate Gigantes,
Iapetusque, Gygesq; ferox, tumidúsque Typheus,

Hor.

Hortatórque mali Enceladus, Briareúſq; timēdus
Scilicet ingeſtis curarum molibus, angunt
Diuinum in ſummo poſitum, niſi fulminis inſtar
Gratia præſto adſit, cœlo delapſa ſupremo.
Nam ſemel amiſſis vbi præceps currus habenis
Effudit ſeſe, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat:
Principijs obſtare opus eſt, quum parua fauilla
Languet adhuc: poſtquam creuere incendia, iāque
Flamma furens tecto erumpit, cœloque propinquat,
Præſertim Boreæ ſi flabra ruentis ab arcto
Immineant, (heu) fruſtra vndas vicinia clamet.
Quum ſemel ex alta ſaxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? ſecum trahit omnia ſaltu
Perſtringens rapido cognatas montibus ornos.
At prius exiguo poterat molimine ſiſti.
Sic motus animi, ſi totis viribus ipſam
Inuaduat mentem, vix (heu) vix tendere contrà
Infælix audet ratio, clauoque relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
Datque manus plerunq; hoſti, & captiua tenetur.
Ergo dum noua ſunt vitiorum ſemina, cautus
Opprime quamprimum, & cauſas auerte, priuſquā
Præcipites: tunc arbitrium, tunc libera mens eſt,
Victor Idumeis tunc exornabere palmis.
Atſi iam cœpta eſt pugna, & iam concutit arcem
Hoſtis atrox, valido labefactans ariete muros:
Crede mihi, niſi quis Deus adſit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non ſuſtinet ictus.
Nónne vides menti quantum liquor obſit Iacchi:
Quas ſæpe immittat furias, ſi plus ſatis intret
Inſtomachum merus? arbitrium dic eſt vbi, poſtquā
Ebrietas caput inuaſit, fumiſque repleuit?
Sobrius arbitrium tenet, ac ieiunus, agitque
Id quodcunque iubet ratio: contrà, ebrius illa
Quæ nolet neſcítque facit, mox pœniter, in ſe
Quum redijt, multóque dolet ſua facta pudore.

Ebria

Ebria ſic mens affectu ſit, nec minus ac ſi
Aſcendat temeti vapor, inuertatque cerebrum,
Turbatur miſera, & nebulis inuoluitur atris.
Quocirca eſt ſolus liber, ſolúſque profectò
Poſſidet arbitrium, ratio quem ſola gubernat:
Qui affectus omnes ſuperat, fingitque premendo,
Hoc poterit facere, à primis qui inſueuerit annis
Virtuti, atque bonas iampridem inuaſerit artes.
Vſqueadeò valet vſus, & eſt nil fortius vſu.
Cætera turba agitur pecudum ritu: vnde poëtam
Iure puto dixiſſe, Trahit ſua quenque voluptas.
Arbitrium multis oppreſſum atque indupeditũ eſt.
Ergo qui verè liber cupit eſſe, reſiſtat,
Quamprimum incipiunt, affectibus, & rationi
Illos ſubijciat, ſemperque vtatur habenis.
Namque caro aduerſus mentem conſurgit, & illam
Continuo exercet bello, leuis aſtra petit mens:
At grauis aſtra caro refugit, terrenáque tantum
Appetit, eſt etenim terra, in terramque redibit,
Sic duo tam diuerſa Deus compegit in vnum.
Eſto autem quòd ſis ſapiens, ſoláque regaris,
(Vt dixi) ratione, habeas & liberum ad vnguem
Arbitrium: nunquid vi tunc agitabere fati?
Imò magis fato tunc ſubijcieris, & illi
Parebis: ſiquidem fatum eſt diuina voluntas,
Cum qua vir ſapiens concordat ſemper, & eius
Iuſſa facit: contrà inſipiens atque improbus horret
Ac refugit præcepta Dei ceruice ſuperba.
At dices, Ergo eſt liber, nec vincula fati
Vlla tenent? non: ſed dominis peioribus atque
Infandis ſeruit, ſceleri ſceleríſque ſorori
Stultitiæ. quanquam hoc etiam diuina voluntas,
Sed quæ permittit, non quæ iubet (eſt quia duplex)
Efficit. vnde putet, cuncta eſſe obnoxia fato:
Seu bona ſeu mala ſint: nãque hæc permittit, at illa
Vult fieri fatum, & fati Deus optimus author.
Talibus admoniti quidam rationibus, aiunt,

Viuite

Viuite mortales fæti dum flamma vestra
Net Lachesis, triste sque animo depellite curas,
Neu vos sollicitent præsentia, neue futura:
Lege etenim stabili fiunt, certo ordine cuncta
Procedunt: cur vos dolor aut metus viget inanis?
Sors sua cuique data est, scriptaque in pectore cestat
Quisque suo, ignorans quæ sit: verùm explicat illam
Paulatim ipsa dies, atque experientia pateseit.
Quid gemitu aut lachrymis opus est? cælestia tetro
Corpora non remeant, non est mirabile quicquid
Instituit semel ipse Deus: namque optimus ordo,
Et series perfecta, suum si forte tenorem
Deserat, aut peior fiet (quod neutique fas est)
Aut melior. sed perfecto perfectius est nil.
Est aliud dubium magnum ac mirabile. nam si
Omnia sunt (veluti modò dixi) obnoxia fato,
Cur Deus hæc premit & cruciat? cõtrà illa benignò
Prospectat vultu: cur non est omnibus æqua
Conditio? cur hæc viuunt fœlicius illis?
Cur his blanda parens, illis natura nouerca est?
Hunc igitur par est etiam dissoluere nodum.
Multi hoc culpa, aut meritis contingere nostris
Dixerunt: iussúque Dei mala sontibus esse,
Et bona confetri iustis: ego non ita credo:
Nec verum est. nam quid meruere expertis mentis
Bruta? quid arboribus culpę vel criminis hæret?
Sors tamen est illis multum diuersa, nec vno
Versantur casu pecudes. namque improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exuit ante diem, quædam perière senecta:
Durior his ætas agitur, iucundior illis,
Sors diuersa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps deturbatur ictu.
Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,

Arbitrio

Arbitrio fati sors est sua cuique tributa:
Brutaramen nunquam possunt peccare, nec arbos.
Prætereà plerunque bonis aduersa videmus
Accidere, & iustos agitari sorte sinistra:
Contrà fortunam plerunque fauere scelestis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis respondent munera fati.
Quare aliam potius causam indagare necesse est.
Fortè aliquis dicet, causa est diuina voluntas:
Nilque vltrà quæret, non est satis istud, oportet
Scrutari interius dubij penetralia veri.
Non etenim quum sit Deus optimus & sapiens, vult
Quicquam quod careat ratione: sed optima semper
Eligit, atque iubet fieri diuina voluntas.
Quocirca est aliter dicendum? quod causarum
Quælibet à prima quo distat longius, hoc sit
Illi dissimilis magis & magis vndique discors.
Ergo quum Deus & simplex sit semper, & idem
Vltima causarum quæ distat maximè ab illo,
Ea minimè simplex erit, & diuersa, suosque
Effectus semper varios pro viribus, edet.
Hæc est quæ terras regit, & terrena gubernat.
Idcirco in terris certi nil esse videtur:
Quandoquidem variat semper fortuna tenorem,
Diuerso gaudens mortalia voluere casu.
Cur tamen hûc potius quàm illum iubet esse beatum?
Et cur hunc potius quàm illum perfundat & vrget?
Cur onera huic, illi grates largitur honores?
Horum difficile est rerum cognoscere causam,
Nec minùs ac si quis cupiat cognoscere quare
Ignis sit calidus, nix alba, absinthia amara:
Quare hæc herba obsit, iuuet illa: & quælibet arbos
Cur tales habeat fronde, animalia cur hæc
Callida sint, alia obtuso malè prouida sensu?
Cur paleas electra trahant, & pondera ferri
Magnes, cur nequeat facere hoc adamante propin-
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis. (quo

Consti-

Constituítque suos fines mortalibus, vltra
Quos frustrà humanum ingenium sensúsq; laborat.
Si figulus massam argillæ distinxit, & illam
Distinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc potiùs quàm illam transformat in ollã,
Aut patinam aut scaphiũ? cur ex hac fabricat vrnã,
Ex illa vrceolum? nunquid ratione mouetur?
Aut nulla est prorsùs ratio, sed sola voluntas?
Arbitrióque suo (vt libuit) sic omnia fecit?
Difficile est nimium artificis pernoscere mentem.
Sic qui scire velit cur hunc fortuna vel illum
Aut premat, aut sursùm tollat, nimis ardua quærit.
Terrarum siquidem est illi concessa potestas
Maxima, & huic illam præfecit Iuppiter orbi,
Vt possit quodcunque libet facere: ordine fati
Seruato tamen: auscultant namque omnia fato.
Cur igitur quæcunque illi fecisse libebit,
Non fecit iure? aut quæ lex iure arguit illam?
Num serui debent dominis imponere leges?
Nos certè huic serui sumus, hîc dũ viuimus: & nos
Iste potest quocunque velit compellere dæmon.
Non tamen in nostras animas dominatur, habetque
Imperium, quando est animæ cœlestis origo.
Hanc solam excepit Deus à ditione tyranni,
Cætera permisit quæ sunt terrâque marique
Illius arbitrio & fieri finit omnia ab illo,
Qualiacunque libet, iusta atque iniusta licenter.
Fortè aliquis dicet, Deus ergo est causa malorum,
Iniustúsque potest dici. nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodò possit,
Committunt ambo scelus æquè, & peccat vterque,
Supplicióque pari dignum lex censet vtrunque.
Quare si Deus in terris mala tot patitur, si
Quum possit prohibere, tamen non illa coërcet;
Esse mali causa, & sceleri assentire videtur.
Huic etiam parti sum respondere paratus,
Si modò diuini radius mihi luminis adsit.

Est

Est igitur primùm solerti mente notandum,
Quòd causarum aliæ sunt viles atque minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,
Præpositæque aliis: veluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atque duces, pars cætera grex est.
Has (inquam) causas primores egregiásque
Præposuit mundo, mira ratione modóque
Maximus ille pater rerum, & dominus dominantū,
Immensam qui lucem habitat super extima mundi
Mœnia, & astriferos nutu circumuehit orbes.
His tribuens causis vires & munera, easdem
Limitibus certis, velut aggere, circumsepsit,
Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.
Et quia disposuit sapienter cuncta, necesse est
Cuncta suum æterno cursu seruare tenorem.
Nam quæcunque semel rectè sunt facta, sine vllo
Errore, haud vllo mutari tempore debent.
Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem rectè summus Deus omnia fecit.
Quare si dæmon qui terris præsidet, errat,
Aut malus est, hoc fit quia causa est vltima, longè
A prima distans, longéque à luce remota:
Atque ideo magis est cæcis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulachro & cortice gaudens:
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis spacium determinat vmbra,
Dantque sibi finem contraria cuncta vicissim:
Sic causarum etiam seriem numerúmq; bonarum,
Desinere in causam praua miserámq; necesse est,
Quæ miseris præsit regnis, & praua gubernet.
Hinc igitur veniunt discordia, iurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, insidiæ, penuria, pestis,
Diri terrarum motus, diræque procellæ,
Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit vbique,

A causa

A causa hæc misera & terrarum principe manat;
Hei mihi quàm verè dixit tot maximus Hermes,
Congerjes mundus cunctorum est iste malorum.
Nimirum quoniam dæmon qui præsidet orbi
Terrarum malus est, sæuúsque tyrannide gaudet,
Ac veluti sors est cunctorum prima bonorum
Causa, ita cunctorum fons est postrema malorum:
Quare si in terris dominantur Sardanapali:
Si diadema tenent asini sub imagine regum:
Si tutela huium curæ est commissa luporum:
Si in templis habitant meretrices atque cinædi:
Si Christi pia sacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vendit cœlum & Phlegetonta sacerdos:
Denique si impunè & passim tot turpia sunt:
Non est culpa Dei summi, sed dæmonis huius,
Quem nos fortunam, quem etiã Plutona vocamus,
Sarcotheus posset tamen apto nomine dici.
Quippe illi carnis ius arbitriumque tributum est:
Huic igitur seruit, quicúnque est carnis amator,
Immodicus, corpúsque suum plus diligit æquo.
Corpora sunt huius, propter quod corpora semper
In vitium tendunt, animísque inimica repugnant,
Cælestia quoniam vis est & origo animorum.
Corpora sunt autem terrena, adueríaque cœlo.
Ergò hic Sarcotheus, mundo qui præsidet imo,
Cælestes homines, carnalia despicientes
Gaudia, virtuti addictos, animúmque colentes,
Odit, persequitur, stimulat, premit, impedit, angit;
Vt solet insanus princeps, sæuúsque tyrannus
Infestus semper sapientibus esse honíque.
Suspecta est etenim prauis odioſáque virtus.
Hostes quæque suos odere, timentque, cauéntque.
Atque ideò malus hic dæmon incommoda multa
Obijcit his quorum mens est sublimior, & qui
Cælicolûm sedes, naturæque abdita quærunt.
Nollet enim agnosci: nam si bene cognitus esset,
Illum omnes scelerum patrem, nostríque cruenti

Car-

Carnificem generis detestarentur, & omnes
Odissent meritò, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptorem que vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis;
Non meruit culpas, at lyncea summa virtus
Sic furet etiam faciunt, omnesque scelesti,
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,
Vt sua non possint furta & malefacta videri.
Inde fit vt quoties aduersi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppressi (namque errorum ignorantia ferme est
Cunctorum causa) irati querulique putantes
A summo sese vexari authore bonorum,
Deuocant sanctum illius ac venerabile nomen;
Tunc malus exultat dæmon, furtimq; cachinnat,
Et gaudet se nesciri, & sua facta latere,
Et nocuisse tamen, sed non nocuisse videri.
Summi namque Dei est inimicus, & æmulus, à quo
Eiectus cœlo, pressius claususque tenetur
Lunam inter terrâsque graues, & regnat ibidem.
Quocirca ô miseri mortales, discite tandem
Quæ vestri sit causa mali, tot tristia vobis
Vnde fluant, & carnificem cognoscite vestrum,
Nempe hic Sarcotheus, nempe hic est qui cruciat vos
Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm quum proles Mauortia terris
Iam domitis, iucunda sibi spectacula cæde
Quærebat miserorum hominum, vel cæde ferarum;
Ipse senator, eques, populus, diuersa manebant
Per loca diffusi, vt lex præcipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingressus gladiator arenam,
Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
Vel leo, vel tigris, vel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte sua, & fuso per vulnera crebra cruore;
Sæpe aliis dolor alterius solet esse voluptas.

Quare pessime agunt qui verbis turpibus audent
Irritare Deum, summum, qui causa bonorum
Cuictorum est, à quo per se propriè, nam nil
Esse potest vllum nisi, non contingeret. vt sol
Producit tenebras quoties decrescit ad nos
Antipodas, frigusque à sente creatur ab igni,
Non tamen obscurus sol est, neque frigidus ignis.
Vnde latis mirer quosdam doctos aliquis
Asserere, offendi atque irasci, & sumere pœnas
De nobis, illa summum verumque bonum unque,
Hinc bellu atque famen & pestē prodire potentes.
Offendi si posset enim mortalibus actis,
Quid quæso in mundo foret infœlicius illo?
Quaque die atque hora momento plurima fiunt
Crimina, vbique hominū blasphemia turpis in ore
Seritur: terra potent requiescere nunquam,
Nunquam sanctus erit, neq; erit Deus ipse beatus,
Si quoties peccant homines offenditur, & si
Inuitis hominum facta dictisque mouetur.
Nimirum Deus offendi haud nequit, at
Verum pertinacius, nam adeo perfecta potensque
Ipsius est natura Dei, tam tamque remota
Sordibus à nostris, vt nos distemus ab illo
Longius atque magis, quam à nobis distet stellas,
Quam mare aut polus, & quæcunque alia horret,
Quomodo tam nullos & viles offendere tantum
Tanq; potent queat, vel ledere possimus aliquā?
Nonne impassibilis Deus est, penitusque doloris
Expers: atque adeo æternus, semperque beatus?
Num decet irasci regem si mouo verbis
Indignis illum petat sanctumque nefarie præstaeat
Nunquid cum puero decus est pugnare Gigantis?
Prætrea quum sit sapiens, videatque futura
Omnia, dic quæso, num debuit illa creare
Quæ sibi post nocitura forent, vide ipse doleret?
Nonne illum decuit, qui toti consulit orbi
Consuluisse sibi? vel dic, si offendatur, an vult

Offen-

Offendi? si vult, iam non offenditur, imò
Gaudet: si non vult, cur hoc permittit? an ipse
Non est omnipotens? certè est, omnesq; fatentur.
Deberet prohibere igitur, quod non facit: vnde
Vult ratio vt credam, nihil illum posse molesti
Sentire omninò, & tranquillam ducere vitam.
At dices, si non offensa trascitur vlla,
Curramus proni in vitium, in scelus omne ruamus.
Non sic: sed nostris autes nunc arrige dictis,
Recludámque tibi iamiam penetralia veri:
Quando aliquis peccat, tunc sese abducit ab ipso
Fonte boni: rectũ, lucem, pacémque relinquens,
Vnde fit vt peccans vltrò in sua damna feratur.
Quandoquidem talis natura est oppositorum,
Vt quanto refugis magis atque recedis ab vno,
Ad reliquũ tanto accedas magis atq; propinques:
Sic fugiens peccando Deum, sese admouet ipsi
Sarcotheo: cuius postquam iuga sæua recepit,
Afficitur variis pœnis, iussúque tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur sæpe dolore.
Non impunè igitur cuiquam peccare licebit,
Quamuis nullorum possit Deus esse malorum
Causa, (vt iam dictũ est) per se, propriéq;: sed vltro
Qui peccat ruit in pœnam, & sua damna requirit,
Carnificíque miser cruciandum se exhibet vltrò.
At dubia hinc duo consurgunt satis ardua. nam si
Peccare est nobis nostrorum causa malorum,
Cur sæpe iniustus, sceleratus, & impius, omnem
Lætus agit vitam, & laudato funere finit?
Contra, vir bonus atque pius, mala plurima viuens
Sustinet, & tandem miseranda morte recedit?
Præterea supra ostensum est, planéque probatum,
Non culpa aut meritis nostris contingere nobis
Vel bona vel mala, sed cuiusdam numine diui,
Qui mare, qui terras, quique aëra possidet imum.
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico?
Et mea nunc discors secum sententia pugnat?

Quisquis es, ô Lector, poteris dignoscere verum,
Atque tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem nostris dignabere dictis.
Ergo duplex scito esse bonum, vulgi ac sapientum:
Sicque malum duplex: atqui sententia vulgi
Deterior semper: nam crassi hebetísque cerebri est,
Iudicióque caret: propter quod corporis & quæ
Fortunæ bona sunt, sola hæc miratur & optat:
Ast animi bona vel nescit, vel friuola credit.
Contrà autem sapiens, animi bona sola requirit,
Cætera despiciens. quare sumus antè secuti
Iudicium vulgi, & vulgi de more locuti:
Nunc verò à vulgo sententia nostra recedit,
Déque bono atque malo sapientũ dicta probamus:
Sic non dissideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto asserimus, bona nulla scelestis,
Et iustis mala nulla quidem contingere posse,
Quod clarè ostendam, & clara ratione patebit.
Primũ hoc scire opus est, vitiũ quodcunq; scelúsq;
Esse animi quendam morbum: nec corpore solo
Ægrotant homines, animus quoque vulnera sentit,
Nec leuiora quidem quàm corpus: quilibet ergo
Improbus, est æger: quippe illi est ægra voluntas,
Iudiciúmque ægrum, propter quod noxia præfert
Vtilibus miser, & præponit turpia honestis.
Quòd si non ægra est illi mens atque voluntas,
Improbus esse nequit: sed erit iustúsque piúsque:
Hoc etenim solo discrimine distat vterque.
Ac veluti totum corpus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur morbo, cor atque cerebrum:
Sic (heu) sic animus totus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur vitio, mens atque voluntas.
Vtque cibus suauis stomacho languente videtur
Insuauis, prodéstque nihil, neque competit ægris:
Sic animo languente, boni nihil esse scelestis,
Nil prodesse potest. quod sic verum esse docebo:
Est aliquis legum iurisque vtriusque peritus,

Sed

Sed vafer, iniuſtus, cupidus, contemptor honeſti.
Quid ſua quæſo illi prodeſt doctrina? boni quid
Inde habet? heu miſeros fallit, ſpoliátque clientes,
Atque alios multos lædit. doctrina ſceleſti
Eſt gladio inſani ſimilis. nam ſemper abuti
Improbus ipſe ſolet rebus quas poſſidet. vnde
Fert aliis damnum, nomen ſibi turpe, odiúmque:
Quáſque ſerit ſpinas, pedibus ſæpe excipit ægris:
Vel ſaltem metuit quos lædendo efficit hoſtes.
Ergo bona illius dicenda ſcientia, multis
Quæ nocet, vt ſæuus coluber, neque parcit habenti?
Sic de aliis dico doctrinis quas habet ipſe
Improbus: eſſe bonæ ſimili ratione negantur.
Sed malus eſt diues, gemmis auróque refertus:
Diuitiæ ne bonæ illius? non: dic mihi, quare?
Ecce ego iam dico, quia turpiter vtitur illis.
Scorta alit, ignauámque gulam, lenáſque doloſas
Conducit: pretio pueros corrumpit auaros:
Aggreditur donis, ſiqua eſt paupercula virgo:
Vtque ſibi indulgens quodcunque libido ſuaſit,
Efficiat, leges hominum paritérque deorum
Iúſque piúmque nihil curat: quod ſi ſit auarus,
Heu quid non audet ſceleris? lupus iſte cruento
Ore furens, nulli non inſidiatur ouili:
It præceps, quocunque rapit ſcelerata cupido.
Intoleràbilius nil eſt quàm diues auarus,
Quàm ſtultus locuples, quàm fortunatus iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantùm
Gaudia ſectatur, ſibi noxius atque crumenæ,
Aut parto nimium parcens, fit Tantalus alter.
Congregat, & neſcit cui cõgreget: vtque ſolet ſus,
Non ſibi, ſed multis aliis ſeſe ipſe ſaginat,
Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non eſſe bonas quaſcunque ſceleſtus
Diuitias habet. at ſi ſit robuſtus & acer,
Quid faciet? crebrò rixabitur, & violentus
Nunc hunc nunc illum lædet, plerunq; ſequetur

Militiam, aut latro fiet: quòd more ferarum
Crudelis, cæde atque alieno sanguine gaudet:
Arma & bella ferox, sceleris, non laudis amore,
Diliget, vnde suis damnum ferat atque pudorem.
Corporeæ vires, mente ac probitate carentes.
Heu quàm sæpe nocent homini, quæ tempore paruo
Durant, quàm raro ad primam veniere senectam?
Sed quid opus multis percurrere singula verbis?
Hæc possunt exempla satis bene pandere verum.
Nunc operæ pretium est solerti inquirere cura
An iustis sanctisque mali contingere quicquam
Possit, vt à multis dici creditque videmus.
Ardua res certè: tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.
Principio quisquis bonus est, sit sanus oportet
Mente animóq;: licet graui ægro in corpore læguor
Sæuiat, & vario vexentur membra dolore:
Ne rectum illi iudicium, neu recta voluntas
Deficiat: namque his sine vir bonus esse, pinsque
Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc.
Talis homo quæcunque tenet, recte vtitur illis:
Atque ideò bona sunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quæ possidet omnia: nanque
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab vsu.
Et si cura hominum diis immortalibus vlla est,
Præcipuè hi debent iustósque piósque tueri:
Quòd si non facerent, diui ratione carerent,
Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris.
Quare non video qua lædi parte bonus vir,
Quidue mali vel mente pati vel corpore possit:
Quum Deus hunc amet & foueat, dextraq; perenni
Propugnet, turúmque omni discrimine reddat.
Nam quis non iuuet, aut quis non tueatur amicum,
Quandocunque potest, si vere diligit illum?
Sed tamen interdum iustus miser esse videtur,
Pauperiémque pati, & morbos casúsque sinistros:
Quum non sit vere iustus, sed hypocrita: qualis

Inue-

Inuenies passim multos, qui pelle sub agni
Vipereum celant virus, morsúque luporum.
Et stolidos ficta sæpe virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanáq; mentis,
Hunc non custodit, peccamus: nos pectore crasso
Et cerebro insullo, decepti ab imagine recti,
Tunc istũ mala multa pati, & miserũ esse putamus.
Heu quam sæpe hominũ falsa & sinistra inueniuntur
Iudicia, & quàm mens humana est nescia veri!
Quisque sibi placet, & sapiens sibi quisque videtur.
Hinc risum excutimus superis, hinc plurimus error.
Esto tamen, iustus morbos patiaturque, agatque
Despectam in tenebris & pauperrate pudenda,
Eiectus patria, vel clausus carcere, vitam,
Atque alijs etiam vexetur casibus, esto:
Propterea ne malum patitur? non, quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia iusto
In melius cedunt, iussu Iouis, vtque medentes
Sæpe aloën ægris adhibent, succósque molestos,
Quò fiant validi, & pulso languore resurgant:
Sic plærumque Deus iustos exercet, vt ipsos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Vtque homines reddit stultos, prauósque voluptas:
Sic dolor ad mentem reuocat, vitiumque coercet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nónne vides, igni ficri pretiosius aurum?
Vberiúsque solum præduri dente ligonis?
Et putrescere aquam quæ non fluit? alpice ferrum,
Pulchrius est vsu, cessans rubigine sordet.
Multa igitur sunt quæ aduersis agitata nitescunt:
Præsertim virtus, quæ in rebus clarior arctis
Perspicitur, velut in tenebris magis emicat ignis.
Quare aut nil prorsus patitur bonus & pius, aut si
Quid patitur, parit hæc illi patientia lucrum,
Fertq; illi, sit amara licet, medicina salutem.
Et nequis forsasse putet me fingere nugas,
Res eadem quæ vni prodest, quandoque venenum

Est alij, sic nonnullis sunt noxia vina,
Atque cicutæ nonnullis absinthia prosunt.
Siccalor ipse niuem, ceram, glaciemque resoluit:
Argillam contra durat, sic talia multa
Diuersos parium diuerso in corpore fœtus
Et quoties eisdem verbis hic rideat, ille
Contra tristetur, vel mora bilis tumescit?
Non eadem cunctis eadem sunt. Baechus accelsit
Egregius sed vitiosa in dolia mittas.
Nimirum sanis sunt omnia sana: sed ægris
Quæ bona sunt quandoq; nocet, lenumq; minatur.
Sic ergo (ad nostrum vt redeam) mala corporis, atque
Spicula fortunæ, sunt pernicio la celestis.
Expediunt verò iustis, prosuntque nocendo,
Sufficiant hæc dicta tenus: iam claudere librum
Musa iubet, Chironque vocat, qui scribere mores
Humanos cupit, & lacerata pandere vitæ.
Quocirca est operæ pretium, me linquere cantus
Aonios, tacitumque lacris requiescere filus,
Pieridumque cholo cytharam suspendere, donec
Tempora præteream hæc pestima, tempora multis
Deploranda: quibus procerum discordia totam
Nititur Italiam bello vastare superbo.
Vnde suos queritur direptos Roma penates:
Narnia, Ticinum, Melis sensere ruinam.
Vnde & Parthenope Sirenis clara sepolchro,
Nunc sua Gallorum manibus pomaria cernens
Vastari, heu tristis gemit ad sebethidas vndas.
Quid memorem vltæ cœlo miracula flammæ
Vincentia splendore diem? tristesque locustas
In morem nebulæ mundum prætexere solem,
Et teneras auido segetes abrodere morsu?
Quam multas miseranda fames, miseranda; pestis
Ciuibus exterit, vacuasque reliquerit vrbes?
Quot loca diruuntur propè desolata videmus?
Heu mihi quam iustas de nobis numina pœnas
Sumunt! nam si celeris quid nō committimus? aut quid

Iustitiæ

Iustitiæ est vsquam? quis amor cultúsque deorum?
Relligio, aucupium facta est: cœlestia vœnum
Omnia nunc dantur, violantur sacra profanis
Lenonum manibus: tamẽ hæc spectantq; tacéntq;
Magnifici reges, & Christi prorsus honorem
Nil curant: sic nos miseros idola gubernant?
Ergo ibo interea, & Parnassi in rupibus altis,
Donec Musa iterùm iubeat me exire, latebo.

Liber Nonus.

SAGITTARIVS.

IAm Veesçit iam Musa: satis requieuimus antris
Castalijs: agedum plectro citharáque resumpta,
Effice concordes neruos, solitóque fauore
Antiquum cane Diua melos, bona carmina menti
Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in silua, Permessi ad fluminis vndam.
Nos vocat ecce alius labor, haud inglorius: alta
Despecula, & summo Parnassi vertice, mores
Spectemus varios hominum, vitámque notemus.
Iam medium mea cymba fretum tranauerat, & iam
Canebant gelidis siluarum summa pruinis:
Quum mihi nescio quis Deus adstitit, & procul atrã
Expulit affulgens, diuino lumine noctem.
Tunc scopulum quendam aspexi, qui vertice nubes
Exuperans, latè cœlum spectabat apertum:
Difficilis primo accessu: nanque aspera circum
Saxa arctam fecére viam, plenamque laboris,
Imáque cinxérunt siluestres vndique dumi:
Mitior in medio: quantúmque accedit ad arces
Æthereas propius, tanto clementius idem

Præbet

Præbet iter surgens, scopulóque Theorea nomen
Illuc me Genius duxit meus, vtque canebat
Venimus ad superum, plans & plena omnia vidi
Delicijs mitis: quas si mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius sol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu,
Dum moror, & miror latos lætósque sagaci
Mente locos, vox cecidit polo delapsa superno,
Flecte (inquit) Stellate genu, regémque precare
Cœlicolûm supplex, cuius sine numine frustrà
Carpere delicias scopuli conaberis huius.
Ergo humilis venerare Deum, fauor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil est mortalibus ægris
Vtilius quàm cœlestem, sanctéque piéque
Orando sibi quærere opem, & cognoscere diuos.
Talibus auditis, facie manibúsque supinis,
Et genibus flexis, effudi has pectore voces.
Magne pater diuûm, mundi suprema potestas,
Quo nihil esse potest, nec fingi maius, ab omni
Corporea stans mole procul, tamen omnia finges
Corpora, vel prorsus mutari nescia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiscunt:
Principium sine principio, fons vnde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector & author:
Omnia comprendens, at non comprensus ab vllo:
Maiestas immensa, bonum, sapientia, vita,
Ordo, decus, finis, mens, rerum, lux, via, virtus:
Nusquã habitans, & vbiq; habitãs immobilis, & dãs
Assiduè motûm cunctis: à quo omnia, & in quem
Omnia, per quem etiam sunt omnia, semper eadem
Conditione manens, nullo mutabilis æuo
Maxima causarum, quæ certa lege reuoluens
Siderea molem, fatorum iura gubernas,
Rex regum, cui mille adstant, & mille ministrant
Agmina diuorum, te tantum, hymnóq; canentes
Lucis in immensæ campis, extra extima mundi
Mœnia, vbi est veris sedes aptissima rebus:

Te colo, te veneror, te nunc reuerenter adoro,
Atque precor ſupplex, vt me ſpectare benigno
Digneris vultu, vocémque audire precantis,
Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras
Oppreſſę (heu) nimiſi meribundo in corpore mẽtis,
Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanaque credulitas & opinio cæca trahat me
Præcipitem in ſalebras rerum & contagia vitæ.
Nam ſine te ingenium mortale, humanóq; virtus,
Dum ſe tollere humo ſperat, (velut Icarus olim
Diſſuncta compage ruit, penniſque ſolutis)
Nec potis eſt ſine te occulti penetralia veri
Cernere, nec qua parte ſalus aut arte petatur,
Largire ergo mihi, Rex ô digniſſime regum,
Vt te cognoſcã, & placeam tibi, deinde ſciam me,
Quid ſim, qua in terris cauſa productus, & vnde
Huc veni, ac tandem quò vita functus abibo:
Quid mihi dum viuo ſit agendum, ſitque cauendũ:
Vt quum finierit Lacheſis mea fila, diéſque
Vltimus abdiderit mẽbra hæc exhauſta ſepulchro,
Mors fiat mihi grata quies portúſque ſalutis.
His dictis iterùm noſtras vox impulit aures,
Placaſti æthereum numen, votiſque liraſti:
Eſto animo Stellate bono, tibi poſſe manere
Hoc datur in ſcopulo, & cœleſtes carpere fructus.
Confeſtim his dictis tacuit, niſique addidit vltrà.
At ego ſenſi animo magnum acceſſiſſe vigorem,
Atque oculis lumen, quo latius omnia cœpi
Cernere, & antiquum ſuperabam Lyncea viſu.
Mox me ſenſi etiam vento ad Cryſtallina cœli
Conuexa extolli blandè, ſurſúmque leuari,
Alitis in morem vulcanja tela ferentis,
Diſcuſſura polum tonitru flammíſque coruſcis,
Quandocunque louem mortalia facta laceſſunt.
Iámque propinquabam lunæ, portáſque videbam
Partim auro inſignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior viſu omnia luſtrans.

Ecce

Ecce mihi occurrit venienti fortè Timalphes:
Egregius iuuenis forma, & virtutis honore:
Quem Ioue diua Arete quondam est enixa parente
Hic me quamprimùm agnouit (nam matre iubente
Multa diuque aliâs fuerat mecum ipse locutus)
Vtque salus dicta est nobis vtroque citòque,
Admirans me multa rogat, mox ducit in vrbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis:
Mœnia surgebant solido ex adamante, sed ipsa
Propugnacula erant flammanti extructa pyropo.
O quæ illic, quanta & quàm pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora, & magnarum strata viarum,
Cuncta ex argento, atque auro, gemmísque beatis!
Longè plura etiam vidi pulcherrima ibidem,
Singula sed nequeo memorare, & singula quamuis
Possem, dij nolunt memorari singula vulgo.
Mirabar populum ingentè, innumerosque per vrbẽ
Vestibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines.
Læti omnes, manibus gestabãt lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulciſono & concordi voce canebant:
Menarchum ingeminant, Menarchum carmine lau-
Garrula Menarchum referebat sæpius Eccho. (dãt:
Arcadas hic domuit fœlici Marte Gygantes,
Vt mihi tunc retulit fido sermone Timalphes.
Nanque ait, Archadiam totam sine montibus olim
Planicie ingenti campos habuisse patentes,
Terribilésque illud regnum tenuisse Gigantes,
Mænalon & Pholoën, & amantem lustra Lycæum,
Gestantémque humeris aprorum terga Erimãthũ
Et flagrantem odijs in cælicolas Cyllenem:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia sunt ausi conuicia dicere lunæ:
Se prius esse illa genitos, & nobiliori
Stemmate conspicuos, ideóque in sede locandos
Æthera magis, & diuorum nomine dignos.

Quin-

Quinetiam insani struxêre ad sidera turrim,
Maiorem Nemrothe tua, ferróque recuruo
Ter sunt conati de cœlo euellere diuam,
Sanguineam vultu, mortalisque arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expressos nigro Saturni è gramine succos,
Iniecit miseris, virúsque per ossa cucurrit.
Obriguêre illi extemplo, victíque dolore
Informes liquêre animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo, cruciandas omne per æuum:
Corpora sed valido penitùs labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertêre superbos,
Mutatáque suum nomen tenuêre figura.
Vnde huius facti memores tantíque triumphi,
Solenni pompa celebrant pia festa quotannis
Lunicolæ, regémque suum venerantur ouantes.
Progressi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro gemmarúmque coloribus intertextis:
Hanc nulli fas est mortali intrare (meus dux
Inquit) proinde foris stetimus, spatiumq; per amplũ
Ingentis plateæ, diuersa è parte videmus
Aduentare animas, consistéreque ante tribunal
E regione arcis positum, & mira arte paratum.
Illic iura dabant animis, altéque sedebant,
Crimina censentes, nec non benefacta notantes
Quæ quisque in terris viuendo gesserat olim,
Tres Iouis & Doxæ nati, Telescopus, atque
Dorophonus, sempérq; volés sibi recta Philorthus.
Hi merita & culpas æquata lance videbant,
Arbitrióque suo paucos ascendere ad astra,
Innumeros verò ad terram descendere rursus,
Complures etiam in luna perstare iubebant.
Obstupui tacito obtutu, tandémque locutus,
Dic bone dux mihi quęso, inquam, si tartara in imis,
Sũt latebris terræ (vt perhibẽt) cẽtróq; propinquis,
Atque animas illuc vectas post corporis vsum
Æacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Iudicat,

Iudicat, & meritas pœnas aut præmia confert,
Cur eadem hîc fieri video, repetíque peracta
Iudicia, expendíque iterum mortalia facta?
Ille autem, humanam mentem (respondit) opacæ
Carcere membrorum clausam, ignorantia & error
Opprimit, & longè oppressam per deuia ducit.
Hinc hominũ genus in nugas & somnia pronũ est,
Et procùl à vero, nisi quis Deus adsit, aberrat.
Hon mirum est igitur si vestri multa poetæ
Falsa canunt, quoniam paucis via cognita veri est.
Tu tamen hæc memori mysteria pectore habeto,
Omne quod est supra Lunã, æternúmq; bonúmq;
Esse scias, nec triste aliquid cœlestia tangit:
Quicquid verò infrà lunæ conuexa creauit
Omniparens natura, malum est, mortísq; seueras,
Perpetitur leges, & edaci absumitur æuo.
Hæc loca disiungit medius lunæ orbis, vtrique
Mundo interiectus, cœli confinia seruans.
Ergo vbi terrenos artus liquêre, feruntur
Huc omnes animæ, atque ipsis commissa fatentur
Iudicibus: quorum iussu, loca certa, sussque
Moribus apta petunt, & habent sua præmia in illis.
Quanto quæque magis vitiorum fæce grauata est,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contrà quo melior quæque est ac purior, hoc se
Altius attollit, summóque propinquius orbi.
At quibus æqua boni est animis mensura malíque,
Hic remanent, habitantque diu lunaria regna:
Donec post multos longæui temporis annos,
Aut lapsæ in vitium rursùs terrena requisant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.
Hæc ait. ast ego tunc, Cur tam paucæ ardua (dixi)
Astra petunt animæ, & summo potiuntur Olympo?
Cur sic in vitium pronæ labuntur, & ipsam
Virtutem fugiunt miseræ, lucíque tenebras
Præponunt? cur fœda magis quàm pura sequuntur?
Vnde illis tantus furor, & tam cæca voluntas?

Tunc

Tunc ita respondit nobis Aretoius heros,
Te cupio, & fas est tibi me recludere multa,
Iudice te, pulchra, & sceptro dignissima, quando
Non te huc aduenisse reor sine numine diuûm,
Et dum hæc te scire volunt, oblitima quorum
Mens venire potest vitio nisi vectus abillis?
Ergo audi, & quæcunq; loquar, fac mente reponas.
Sed prius hinc operæ pretium est secedere paulum,
Iuimus, atque alta in specula consedimus ambo,
Vnde maris terræque orbem spectare licebat.
Tunc has diuino depromptit pectore voces.
Esse malè per se nequeunt, neq; sponte suapte
In vitium tendunt animæ, quarum æthere ab alto
Est genus, & quarum diuino è semine origo est:
Nec prauæ esse potest per se natura animarum,
Quas Deus ipse creat, quo nil authore mali fit:
Sed sunt quædam aliæ causæ, quæ in tartara cæcis
Detrudunt miseras, & multo crimine fœdant;
In primis verò corpus: nam carceris instar
Est animæ, quam dum membrorum nexibus arctè
Implicat, æthereæ mentis suffocat acumen,
Haud secus ac intus postam vas fictile flammam,
Et nebulæ altidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipsa subit cunctarum obliuia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, rasæque tabellæ
Efficitur similis, quam dextera nulla notauit.
Ergo ita captiuã, & moribundo in carcere clausam,
Mille quidé illudunt pestes, mille vndique monstra
Oppugnant, quaque arte valent euertere tentant.
Qualis vinineæ dum forte quiescit acanthis
In cauea, mulcens vario sua fata canore,
Ad quam prorepit summisso corpore fallax
Ælurus, miseramque infestans vndique terret,
Venator murum æluros, volucrúmque peremptor.
Illa autem meruens rabiem prædonis, in omnes
Obsolitat partes, ac se fugitando tuetur,
Interea alter adest hostis, simílique furore
Attonitam infestat, donec per latius æquo

Vnguibus immissis prensam extrahit interuallum,
Et solito extractam mandens cum murmure glutit.
Talis diuerso hinc illinc vrgetur ab hoste
Infelix anima & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum tutt corpore clausa tenetur.
Nescit enim quid agat, quò se retrahátue seratur,
Et decepta boni specie velut ebria nutat.
Vnde nisi auxilio monitoris, & arte docentis,
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit semper, meliora refugiens.
Prima igitur labes animæ, & contagio primæ
Præcipuúmque malum, quod culpa corporis illi
Euehit, est veri atque boni ignorantia, de qua
Iudicium falsum exoritur: quæ maxima pestis
Humano est generi de qua duo monstra creantur
Stultitia atq; scelus: sed ab his mala cuncta, duobꝰ
Proueniunt, quæ cunq; homines patiuntur aguntue.
Quippe omnes peccãt, vel quòd bona falsa sequũtur
Stultitia monstrante viam: vel quòd scelus illis
Immittit stimulos, quibus in facta impia aguntur.
Propterea recte aut stultus dici, aut sceleratus
Ille potest quisquis peccat ratione relicta.
Verum in parte animæ quæ concupit, ipsa residit
Stultitia, atque illic habitans tenebris finitis.
In parte autem alia quæ irascitur, est scelus; armis
Terribile atque dolis & lethiferis acutis.
Hi duo sunt reges magni, & magna agmina ducũt
A tergo, humanúmque genus populatur vtrinque.
Ambo etenim veri expertes, falsóque creati
Iudicio (vt dictum est) animas in carne sepultas,
Naturæque suæ immemores, ac lucis egentes,
In tria stagna erebi & mortis ducúntq; trahũtque:
Quorum vnum fertur limosum, illíque Voluptas
Præsidet: ast aliud spinosum dicitur, in quo
Regnat Auaritia, & lucrandi effræna cupido:
At reliquo est nomen fumoso, cuius habet ius
Imperiúmque tenet sitibunda Superbia honoris.

In

In tribus his ſtagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immenſa ruina eſt:
Nam quæcunque vndis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitiuorúmque bonorum:
Nec ſe vltra agnoſcunt, cælique obliuia potant,
Vſquequaque vt vitam præterquam corporis vllam
Eſſe negent, ſeſéque aboleri in funere credant.
O viles craſſáſque animas, & ab æthere prorſus
Auerſas nil egregium & ſublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantùm aſpicientes!
Sunt & cauſæ aliæ propter quas efficiuntur
Prauæ animæ, vnde malis multis iure afficiuntur.
Nanque vbi denſantur nubes, pluuiæque creantur,
Et venti horriſono concurſu fulgura gignunt,
Illic prauorum ſedes eſt dæmoniorum:
Quorum opera fiunt peſtes, inſanáque bella,
Et tempeſtates, terra pelagóque furentes.
Horum aſtu, ſuaſu, hortatu, impulſúque, doloque,
Turba ignara hominum ruit in turpiſſima quæque
Flagitia: hinc recti, hinc obliuiſcuntur honeſti.
Sed quoniam tentatores & dæmones iſtos
Peruerſos paucis conceſſum eſt poſſe videre,
Pauci ideò credunt vſquam reperirier illos:
Imò aliud nihil eſſe putant quám nomen inane
Plærique, ac veluti ægrotorum inſomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meíſque
Credè, fidémque adhibe (nam ſunt veriſſima) dictis.
Vtque ſcias melius nullas me fingere nugas,
Iamiam oculis faxo proprijs tute omnia cernes.
Sed prius hic tentare opus eſt Thaumantida votis,
Quæ mandata ſolet Iunonis ferre per auras,
Diſſipet vt vento nubes cælúmque ſerenet,
Impediat ne te ſpectantem turbidus aër.
Ergo Irin ſupplex tali ſum voce precatus,
Iri decus cæli, vario ſpectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti porrigis arcum,
Aduerſóque ſinu radiantis lumina Phœbi

Excipis, absorptáque ad nubila conuehis vndas:
Iri hominum stupor, & lunonis nuntia magnæ,
Thaumantis vere proles miranda vetusti,
Redde precor nobis pulsa caligine clarum
Æthera, & Æoleo imbriferos pulcherrima claude
Carcere diua Notos, proque his permitte serenos,
Stellantes cæli Boream percurrere campos.
Continuò his dictis septem de parte trionis
Emicuit Boreas, & siccis flatibus omnem
Aëra purgauit latè, purumque reliquit,
Post hæc nescio quo irrorans mea lumina succo,
Dux meus, aspice, ait, iam mundi arcana videbis.
Pandite nunc vestros fontes, vestra antra, sorores,
Quæ iuga lauriferi Parnassi excelsa tenetis,
Et mihi (namque opus est) date centum in carmina
Vt possim aëreos reges populosq; referre, (linguas,
Ludificatores hominum, scelerúmque magistros,
Qui assiduè vexant mortalia cuncta, suisque
Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hîc vbi puniceo coniux Tithonia curru
Oceano emergit primum, primúmque nitescit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi regem, ingentíque sedentem
In solio, crines flammanti stemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens, oculíque micantes,
Alta supercilia, erectus, sinsilísque minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata,
Ipse niger totus: quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit, turpésque figuras,
Dens tamen albus erat, sannæ albæ vtrinq; patentes
Alæ humeris magnæ, quales vespertilionum,
Membranis contextæ amplis, pes amplus vterque,
Sed qualem fluuialis anas, qualémue sonorus
Anser habere solet: referebat cauda leonem.
Nudus erat, longis sed opertus corpora villis.
Multa illi adstabat turba, innumerúsque satelles.
Circumaderant longè latéque quot agmina Xerxē

Non

Non habuiſſe puto, peteret quum Marte Pelaſgos,
Infœlix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quiſque ſuis vncum manibus, follémque tenebat:
Folle quidem vt capita inflarent, ventóque replerent
Illorum quibus aut magnas fortuna dediſſet
Diuitias, vel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, alijs multis præſtare viderent:
Vnco autem, vt quos impleſſent petulantibus auris
Iam ſatis atque ſuper, fumoſa in ſtagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubriſque futuros,
Atque alijs habitant illo quæ gurgite monſtris.
Regi huic (quem dixi) nomen fuit, eſtq; Typhurgo.
(Sic etenim aiebat declarans cuncta meus dux.)
Poſt hæc occiduas qua Titan vergit in vndas,
Et prono curru extremis impendet Iberis,
Solliçitam direxi aciem, ſimilémque priori
Proſpexi regem, ſublimi in ſede locatum,
Apleſto cui nomen erat: populóſque regebat
Spirituum innumeros, ſolis quoſcunque cadentis
Fert regio, atque plagis quicunque morantur in illis
Diſpſada quiſqu: manu dæmon geſtabat, & vncum,
Tunc Iouis atq; Aretes natus, Vidén', inquit, vtipſos
Quiſque ſuum irritent angues, digitiſque laceſſant?
Vt morſu grauiore petant, grauiore veneno
Inficiant terrenorum hominum viliſſima corda?
Nam qui peſtiferi lædantur vulnere dentis,
Amittunt mentem miſeri, & cœleſtia prorſus
Deſpiciunt, tantáque ſiti vexantur vt vnquam
Expleri nequeant, fruſtráque bibendo laborent.
Dumque ita nequicquã ſemper ſitiúntque bibũtq;
Immemores mortis, ſortis, cælique, ſuique,
Ecce adſunt diris armati dæmones vncis,
Abripiúntque illos, & adhuc ſitientia figunt
Guttura, ſpinoſi ſtagni mergenda ſub vndas.
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima monſtra latent: præſertim plurima hirudo,
Morſibus aſſiduis quorum noctéſque dieſque

Intolerabiliter cruciari, denique reddunt
Quem viuendo alijs olim extrax ère cruorem.
Nec tales minuunt longissima sæcula pœnas.
Ergo hic rex sacit, & punit quos fecit auaros.
His dictis conuerti oculos ad frigida mundi
Sidera, quà geminam noster polus aspicit arcton,
Et sua semper agit circùm sarraca Bootes.
Illic regem alium video, innumerásque malorum
Spirituum turbas, Aquilonia regna colentes,
Gestantésq; hamos manibus, tunc dux meus inquit,
Rex hic qui gelidis Boreæ dominatur in oris,
Luxuriæ atq; gulæ est princeps, idém q; Philocreus
Nomẽ habet, non fraude alijs neque viribus impar.
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert!
Nanq; hamis quos ipse vides, dulcem inserit escam,
Infectam tamen occulto Stygióque veneno,
Hisque capi iubet insulsos, st agníque lutosi
In vada nigra tradi captos, & gurgite mergi.
Qui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
Porci, asini, tauri, vulpes, vrsique, lupíque
Atque alia, humanæ quæ sunt expertia mentis.
Nec satis hoc, vespis, crabronibus, & scarabeis
Torquentur miseri assiduè, quæ plurima in illis
Obuolitant ripis animalia, ibíque morantur.
Talibus oblectant placántque Philocrea pœnis,
Gaudia qui carnis, spreta virtute, sequuntur,
Hæc ait, ast ego, quà vertex decliuior austrum,
Nubiferúmque Notum giguit, genitúmque per oras
Anguiferę Libyes, spatia in contraria mittit,
Prospiciens visu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos passim conuentus dæmoniorum,
Hinc atque hinc nigris alis per inane volantum.
Rex erat in medio magnus, magnáque corona
Insignis, qui torua acie vultúque maligno
Vibrabat stridens linguam patulo ore trisulcam,
Vipereum in morem, & virus saniémque vomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,

Gaudia

Gaudia coniugij metuens temerare veneno,
Effundit ſummo in ſcopulo, effaſáque reponit
Cautibus in rigidis, mox ſaltu præcipitem ſe
Deiecit in medias ſinuoſi fluminis vndas,
Sibiláque ingeminans charam veſtigat amicam.
Illa ſono audito, conſeſtim occurrit amanti.
Multiplicíque ambo coniungunt corpora nexu.
Aſt vbi iam Veneris tandem eſt expleta voluptas,
Emergit lætus coluber, peſtémque relictam
In ſcopulo repetit prudens, ſuáque arma requirit.
Quæ ſi amota vider, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, vt mœrens, vitámque peroſus
Tér que quatérque caput ſaxis illidat acutis,
Donec morte animam & curas ſimul exuat omnes.
Iſte igitur rex talis erat, taléſque videbam
Eſſe ſuos populos; plerumque eſt regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipſorum fallaci armata dolone,
Liuidáque ora, atri dentes, ſpumoſáque labra.
Regẽ hunc inuidiæ eſſe patré dominúq; Timalphea
Aiebat referens, ipſúmque Miaſtora dici,
Quo inſtigante ſui mortalia corda miniſtri
Tartarei implent ſpumis, tunc improba peſtis
Diffundens ſeſe, totos contaminat artus:
Præſertímque oculos angit, ne proſpera ferre
Alterius poſſint, intabeſcántque videndo.
Poſtremò infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & manſas aconita in triſtia vertit.
Corpora ſcorpiones fiunt, & acumine caudæ,
Quamuis blanda illis videantur brachia, lædunt.
Sed tu iam medias contemplare aëris oras,
Sarcotheúmque vide, qui rex eſt primus, & idem
Peſſimus, hunc alij reges metuúntque colúntque,
Huic ſeruit quicquid tenet orbis dæmoniorum
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, vt radij ſolis de corpore manant.

Aspexi hunc igitur saeuum horribilémque superbo
Extantem solio, sceleratáque sceptra tenentem.
Sanguineæ cristæ huic surgunt, & cornua septem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Ambus atque oculis lucent & naribus ignes,
Oráque fumosa euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet secum comites, quantásq; phalāges
Instructas rebis & bombiferis tormentis!
Iste tyrannus agit, tanquam perfingere cælum
Velit, & æthereas superos depellere ab aula.
Tunc mihi ductor ait, Fuit hic pulcherrimus olim,
Supremóque loui charissimus, at malæ mentis
Conditio, & lætis cognata superbia rebus,
Attulit exitium misero, par namque volebat
Esse Deo, cupiens æqualem sedis honorem.
Proinde relegari meruit, iussúque Michaël
Constituit certos illi inter nubila fines.
Sæpe tamen priscæ laudis, veterúmque bonorum
Non oblitus adhuc, & spe delusus inani,
Bella monet superis, cœlúmque irrumpere tentat.
Hinc fragor, hinc contra metuendáq; fulmina fiunt
Horrificique ignes nigranti nube corruscant.
Terrentur pectudes, humanáque corda tremiscunt.
Sed furit in cassum, & vexat labor irritus illum,
Nec potis est vltis æthereos intrare penates.
Quíque prius lætis lacer, dicíque solebat
Lucifer, ille nunc noctis amans, gaudétque vagari
Per noctem, lemures secum & phantasmata ducens:
Pérque diem interdum, quoties committere quærit
Armatas nebulonum acies, & sternere cælis
Corporibus campos, vel quum crudelia nautis
Fata parat, miserásque vndis operire carinas:
Aut quum grande aliud cætus celet, ille etenim tũc
Inlucem prodit, sed clàm, mittitque latenter
Ad loca certa suos famulos, qui corda malorum
Instigant hominum, furijsque audacibus implent:
Et tacitum spirant mentem, non voce loquuntur.

Aſt ego, Quæſo (inquã) mi dux, iam dæmones iſtos
Mittamus, reſque humanas tandem aſpiciamus.
Namque hac de ſpecula facile eſt terrãque fretũque
Cernere, non leuiter nos hæc ſpectacla iuuabunt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primùm vario diſtincta colore
Corpora: nam mediæ gens eſt quæ proxima Zonæ,
Nigra erat, & craſſis labris, criſpiſque capillis,
Et nuda, aut ſimæ corio male tecta capellæ,
Quæ verò gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore niues, & frigora longis
Veſtibus, ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illámque inter gentem quicunque morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atque minus, quanta eſt diſtantia ſolis.
Talia dum ſtultè admiror: quid friuola curas?
Quid vanos ſpectas humana in carne colores?
Dux meus inquit erit melius perpendere mores.
Atque animorum habitus varios, operũque figuras
Ex quibus agnoſces, méque oſtendente videbis,
Quæ ſit vita hominũ, & quantum chaos erret in illa.
Principiò tibi finge manum, quæ pollice cælum
Aſpiciat, paſſis digitis, & pollice in ipſo
Pone hominũ genus illorũ quibus optima mẽs eſt,
Qui res humanas ſpernunt, diuináque tantum
Mirantur, quibus in primis ſapientia cordi eſt,
Qui contemplari naturam atque æthera gaudent,
Innocui, mites, iuſtúmque piúmque colentes,
Quos neque diuitiæ capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec tumidi ſplendor titillat honoris:
Cæleſtes homines, humano in corpore diui,
Rari adeò, perfecta etenim ſunt omnia rara.
O vtinam talem te Iupiter eſſe iuberet!
Proximus huic digito eſt index, vbi ponere oportet
Prudentes homines: genus hoc eſt quippe ſecundũ
Eſtque bonum, tamen in terras deeliue regendis
Vrbibus ac populis aptum, rebúſque gerendis,

Iustitiam colit atque fidem, moresque pudicos:
Non tamen exutum est terreno prorsus amore,
Cui si quando Deus rerum permittit habenas,
Imperijque decus, tunc aurea sæcula fiunt,
Tunc floret virtus, terrasque Astræa revisit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Post sequitur medius digitus, qui infamis habetur:
In qua sede aliud genus est tibi constituendum,
Illorum quibus est magnæ solertia mentis,
Ingeniisque vigor, nec non vis magna loquendi:
Sed pravi sunt, iniusti, vitiisque referti,
In terras curui, nunquam æthera suspicientes,
Astuti in primis, falsóque in pectore vulpem
Gestantes, turbámque ignaram decipientes.
Quúq; odio virtutem habeant, quú numina tenant
Se simulant iustos tamen ac virtutis amantes,
Próque albis nigra, & pro nigris alba loquuntur.
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec nisi præsentem vitam sperántue timéntue.
Hi sunt qui semper prudentibus aduersantur,
Armàtique dolis, confidentésque fauori,
(Quem sibi seruitio turpi vel munere blando
Conciliare solent) sanctis conatibus obstant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt:
Quæ si non possunt artes, tunc res agitur vi,
Vtuntur ferro, flammis, atróque veneno:
Lædere si nequeunt furtim, grassantur apertè.
Ergo his militibus, sese ac sua regna tuetur
Ipse malus dæmon, tali se robore fulcit,
Tali præsidio terram sibi subijcit omnem.
Nam longè plures sunt, & longè asperiores
Astuti quàm prudentes, ideóque reportant
Palmam plerunque, & victa probitate triumphãt.
Qui cum sceptra tenent, & præsunt vrbibus, ætas
Ferrea regreditur Mauortia bella resurgunt;
Iustitiam & leges vincit furor, omnia demum
Bacchantur vitia impunè, & iacet obruta virtus.

Hoc

Hoc hominum genere eſt nullum ſceleratius inter
Mortales, nec cœlicolis odioſius vllum eſt.
Proxima ſtultorum eſt ſedes, quartoque locari
In digito debet, ſtultorum maxima turba eſt.
Quis neſcit? gaudet ſtultis natura creandis,
Vt maluis atque vrticis & vilibus herbis.
Hi ſunt obtuſo ingenio, craſſóque cerebro,
Et nihili pendunt animi bona, ſolaque ventris
Et Veneris pecudum ritu oblectamina quærunt,
Quos bipedes aſinos ipſi mille artibus atque
Inſidijs capiunt aſtuti, plurima eiſdem
Perſuadere ſolent iniuſta & falſa, ſuóque
Eloquio quocunque volunt ducúntque trahúntque
Credula quandoquidem eſt ſtultorum, ceu puerorũ
Turba, ſed in vitium magis: hæret opinio ſemper
Illis deterior, quibus eſt quoque deterior mens.
Hinc eſt quòd ſtulti aſtutorum quàm prudentum
Promptiùs auſcultant dictis, & credere malunt:
Quippe ferunt praua aſtuti, & plerunque doloſa
Conſilia, & vitium pulchro ſub cortice velant.
Sed licet in multis aſtuti ludificentur
Hos quos dixi aſinos, tamen vna ſuperſtitionis
Eſt faciliſque via, & cunctis iam cognita ſeclis,
Qua aſtuti in primis vtuntur: nanque deorum
Addicunt ſeſe templis, ac ſacra miniſtrant:
Tunc implent vrgentque metu inſulſiſſima corda
Stultorum, terrentque minis, niſi numina placent
Muneribus, redimántq datis ſua crimina nummis?
Quos ipſi mox accipiunt, quibus & ſua ſæpe
Scorta ſacerdotes caſti, mulàſque ſaginant.
Nempe ſacerdotum qualis ſit vita, modúſque
Fallendi ſtultos, quis non videt? attamen ipſis
Hæc impunè licent: tanta eſt clementia regum,
Duntaxat ludo, ventri, Veneríque vacantum.
Hæc quoque dij faciles tolerant, paruique videntur
Pendere, qua ſua ſacra manu, quo pectore fiant:
Quo probro in terris, quóue afficiantur honore.

Sed

Sed redeo ad ſtultos, quos quando extollit, & alto
Collocat in ſolio, cupiens fortuna iocari,
O quot ſtultitijs tunc omnia plena videbis!
Quas memorare nimis longũ foret: improbitate tunc
Exultat, virtuſque mouet contempta cachinnum.
Tum choreis lauuſque epulis, varijſque vacatur
Ludis atque iocis, tum ſcurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur paſſim, tunc ſola voluptas
Turpis & inſipiens, tota dominatur in vrbe.
Qualis enim rex eſt, talis quoque ſubditus illi
Eſſe ſolet populus, ſtudijſque tenetur ijſdem.
Non eſt ſola tamen ſtultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum eſt animus, facilè excandeſcit, & audet
Omne ſcelus, quoties concepta bile tumeſcit:
Tunc ferri ſceleratus amor, rixæque cruentæ
Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti.
Ergo ferũ genus hoc hominũ eſt, valdéque cauẽdũ.
Vltimus eſt digitus minimus, quo ſæpius aurem
Scalpuntur, dicíque ideò ſolet auricularis:
Hic locus eſt inſanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus eſt vſus rationis ademptus,
Quorum ſi nunquam ceſſet furor, expedit illos
Oppetere, & tantum moriendo relinquere morbum
Ergo hominum duo ſunt genera, & nõ plura bonorũ
Cætera (nam mala ſunt) vitato ſedulus: aut ſi
Non vitare potes, ſaltem irritare caueto:
Nam furit atque ferit ſæuiſſima bellua vulgus.
Poſtquam ſic fata eſt proles Aretcia: nunquid
A vitijs (inquam) poſſunt ad honeſta vocari
Officia, aſtuti & ſtulti? an via nulla medendi eſt
Criminibus? vel ſiqua via eſt, ediſſere quæ ſit.
Tali autem mihi tunc reſpondit voce Timalphes:
Natura vt multos humano in corpore morbos
Ingenuit, ſic multa animo mala contulit ægro,
Atque ſuos parti vtrique eſt largita labores.
Aſpice quanto hominum genus amplectatur amare

Oppor-

Opportuna tamen medicamina multa creauit:
Quod nisi feciſſet, nimis iracunda fuiſſet.
Ergo eadem nocuit, quæ profuit: vtque nocendo
Ingenioſa fuit, fuit ingenioſa medendo:
Vt dubites, matérne, an ſit dicenda nouerca.
Sed nunc mittamus morbos & pharmaca, quæ ſunt
Corporis, iſta patent iam multis edita libris:
Deq; animo (vt melius quæ me paulò ante rogaſti
Percipias) quantum res poſtulat ipſa loquamur.
Principiò vt iuſſu naturæ ruſtica tellus,
Vrticas tribuloſque & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adſit, multóque labore
Ingratas raſtris ac vomere diſſipet herbas:
Nec ſatis hoc, opus eſt etiam bona ſemina ibidem
Spargere, & aſſidua ſparſis inſiſtere cura:
Sic animus, dum corporeo ſtat carcere vinctus,
Horreſcit denſis vitiorum ſentibus, & fit
Pene ferus, niſi prudenti cultore iuuetur,
Qui vitia expungat, virtuteſque inſerat apté.
Sed quæ ſit cultura animi fortaſſe requiris:
Eſt ſophia: eſt inquã ſophia: hanc intellige, mores
Quæ docet, atque probos homines facit, & viuendi
Rectè monſtrat iter mortalibus, vt pietatem
Iuſtitiamque colant ſuadens: & crimina vitent.
Solã hæc nimirum ſophia & ſapientia vera eſt:
Non ea cui paſſim medici vafríque cuculli
Temporibus noſtris incumbunt nocte dieque,
Quærentes rerum abſtruſas euoluere cauſas,
Naturæque intus latitantis pandere clauſtra,
Materiam primam, vacuumque, ac mille Chimæras
Inflatis buccis ructantes, vt videantur
Docti, & rugoſas diſtendant ære crumenas.
O bellam ſophiam, cuius ſtudioſa iuuentus
Aut inhiat lucro, aut ſterili ambitione tumeſcit,
Sed nil candidior, ſed nil moratior exit!
Non hæc eſt cultrix animi, & ſapientia, dici
Iure nequit, potiuſque vocanda ſcientia, ſi non

Ambi-

Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, scit: non sapit: atque scientiæ
Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
Hæc duo sunt etenim spatijs disiuncta reductis,
Sunrque operum diuersorum: sapientia fructum
Producit vitæ, fert ipsa scientia florem.
Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
Quæ sint intra hominé, hæc circa exteriora vagatur:
Illa pium ac iustum, hęc doctum facit atque disertũ.
Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
Quæ docet, vt dixi, hæc etenim vitia omnia vellit,
Virtutésque serit, quas cœlesti irrigat imbre.
O humani generis lux: ô via vera salutis,
Præsidium, portus, solamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, ô venerabile asylum,
Suauior ac potior sapientia nectare! quis te,
Quis te nunc amat aut sequitur? tibi quis locus, aut
Est honor in terris? quondam regnare solebas (quis
In templis, in porticibúsque, & gymnasiis, &
Conciliis, regúmque aulis: nunc cognita nulli es,
Sed pro te regnant nugæ, & mera somnia vatum,
Quid nunc in ludis pueri, imprudénsque iuuentus
Discit? fabellas turpes, vel prorsus inanes.
Ecce sedens altè præceptor, codice aperto
Excreat, & postquam circumspectauit hiantes,
Arrectasque aures tyronum, voce sonanti
Aut tragicas laruas, aut comica scorta referre
Incipit, aut veterum insanos effutit amores:
Aut quid monstrosum & sæuum & plorabile narrat.
O caput elleboro dignum! sic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge saginas?
Hoc sale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis absumere turpiter æuum?
Hinc tot vbique vides prauos, tot vbique scelestos:
Hinc & tanta seges vitiorum crescit vbique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honesta.
O corruptores, non cultores puerorum!

Discite

Discite vos priùs, inde alijs ostendite rectam
Vuendi formam, & sanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu verò Stellate audi: te nanque docebo,
Et paucis, qua animus tibi sit ratione colendus.
In primis vnum esse Deum meditare frequenter,
Immensũ, æternũ, summũ, optimum, & omnipotẽtẽ
Qui cœlum, & toto fulgentia sidera cœlo,
Cæteráque aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu solo, sine tempore fecit,
Factáque perpetuo studio seruatque regítque.
Hunc venerare, time, cole, lauda, & sæpe precare,
Nocte diéque, oritur quum sol, quũq; occidit, & quũ
Æquali spatio meta disiunctus vtraque est.
Nam prima est virtus, prima est sapientia, regem
Cælicolũm patrémque hominũ cognoscere, amare
Sinceróque animo, laudare, timere, precari.
Hoc sine virtutes alias nihil esse putato:
Hoc verò solum penè est satis. ergo teneto
Corde ac mente Deum sæpe, & sæpe ore vocato:
Hac pietate potest tibi nil contingere maius.
Hæc ad virtutes alias est ianua, quippe
Diuino nequeunt prorsus sine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipsa caueri.
Præterea ciues cœli, angelicàsque cohortes,
Et summi regis famulos, sanctósque ministros
Diuinæ maiestatis iussa efficientes,
Adstantésque illi fœliciter omne per æuum,
Ætheris in campis puri sempérque sereni,
Sæpe pijs precibus supplexque orare memento,
Vt tibi præstò adsint, & sæua pericula pellant,
Dignentúrque Deo te commendare: profectò
Possunt atque solent multum prodesse roganti
Angelicæ mentes, humanáque vota secundant.
Nec sis tu è numero illorum (caue quæso) putantqui
Nil melius naturam homine, ac nil dignius vsquam
Finxisse, insani quum tot terríque maríque

Viuere

Viuere conſpiciant animalia, in æthere credant
Stellarúmque globis nullos habitare colonos,
Et deſerta poli cenſent ſpatia ampla beati.
O curuas animas, ô pectora plena tenebris!
Percipere humani ſenſus non omnia poſſunt:
Plurima ſunt quæ oculos fallunt, ſed mente videtur
Vnde acies mentis potiùs ratióque ſequenda eſt,
Quę docet eſſe deos, cœlúmq; habitarier ergo
Aut ſtellæ dij ſunt, aut lucida templa deorum:
His fundamentis iactis, amplectere deinde
Iuſtitiam: & per te nulli vnquam iniuria fiat,
Sed verbis alijſue modis fuge lædere quenquam:
Quodque tibi nolles alijs feciſſe caueto:
Quodque tibi velles, alijs præſtare ſtudeto.
Hæc eſt naturæ lex optima: quam niſi ad vnguem
Seruabis, non ipſe Deo (mihi crede) placebis,
Poſtque obitum infœlix non aurea ſidera adibis,
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
Inuidia, aut ira, aut ſuadente cupidine, noli:
Immo iuua, quos eſſe bonos intelligis, omni
Sedulitate: maliſque interdum gratificare,
Quò tibi vel nunquam noceant, vel parciùs obſint.
Nec te à iuſtitia retrahant mala munera, amórue
Aut odium, nanque hæc tria ſunt quæ lumina mẽtis
Præſtringunt, rectoque homines à limite trudunt.
Sed memor eſto Dei ſemper, mortíſque futuræ
Poſt hæc illecebras omnes fuge corporis, atque
Fræna voluptati duriſſima pone: voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert.
Nil magis aduerſum eſt virtuti, tendere ſurſum
Nititur aſſiduè cognata ad ſidera virtus:
Contrà inimica polo, ſemper petit ima voluptas.
Et pecudum in morem deſpectat cernua terram,
Suffocans animi vires & corporis, vnde
Ignauos facit, & morbos inducit amaros.
Hæc illa eſt Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui (ne
Dæmonis: hoc laqueo innumeros capit, & prohibet

Poſt

Poſt mortem patrij redeant ad limina cœli,
Callidus,& ſecum tenebris inclũdit auernis.
Has ergo inſidias,hoc blandum & dulce venenum
Hoſtis tartarei,quantũm potes aufuge cautus:
Ne te pœniteat fruſtrà,quùm ſerior ætas
Sentiet ingenium, famam,rem,membra periſſe
Exiguo mellis guſtu,& dulcedine inani.
Tunc etenim,vt multi,dices,O tempora pulchra
Quàm malè vos noui?quò fugiſtis?miſerum me,
Si mihi nunc reddat pueriles Iupiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littora cornu:
Sit licet anguſtus limes,perque ardua ſurgat.
Eſt melius virtute nihil,quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit,largitur honorem,
Cenſum auget,vitam ſeruat,poſt funera durat.
At me infœlicem decepit blanda voluptas,
Quæ iampridem abijt,meque inter damna reliquit.
Nanque ego dũ iuuenis meretricia luſtra frequẽto
Dum ventri & ſomno,& ludo ſum deditus amens,
Diſcere nil volui,ſtudium libroſque peroſus,
Contempſique bonas artes:nunc(heu)video me
Indoctum,infamem,ſine nummis,corpore fracto,
Mente habeti,ſenſu obtuſo:vixi hactenus,vt qui
Dum ſtertit,vigilare tamen ſe credit,& errat.
Talia ab ignauis iactari verba frequenter
Conſuerunt:vbi iam morti vicina ſenectus
Expendit ſero malè ducta m examine vitam,
Maxima pars pecore amiſſo præſepia claudit:
Tumque ſapit quum calua retro fortuna receſſit
Et medicum quærit,quum ſpes eſt nulla ſalutis.
O miſeri,dum tempus adeſt,cognoſcite tempus.
Nam fugit hora Ieuis,nec ſcit fugitiua reuerti.
Nil lachrymæ & gemitus defuncto corpore proſũt:
Vtilis eſt medicina ſuo quæ tempore venit.
Quare tunc opus eſt quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti:tunc rectum carpere oportet

Viuendi

Viuendi callem, & studijs incumbere honestis:
Tunc est vtendum ratione, animusque regendus
Consilio, dum mollis adhuc, ne forte malarum
Melle voluptarum capius, petat auia præceps.
Qui sapit, hic sapiat citò: nam sapientia sera
Proxima stultitiæ est, tertque importuna dolorem,
Deplorans fruſtrà graue & irreparabile damnum.
Est tibi præterea sitis improba diuitiarum
Omnino, & scelerata auri vitanda cupido:
Nanque vbi auaritia est, habitat fermè omnia ibidē
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,
Fraudes atque dolꝰ, insidiæque & proditiones,
Iurgia, et infandæ cædes, quid singula narrem?
Denique sordidius nil est, nil peius auaro,
Qui totus terræ immersus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoscitue aliud quàm munera terræ:
Propter quæ solet omne scelus patrare, Deumque
Nullum alium præter nummum, vesanus adorat.
Nec videt infœlix quàm sit fragilisque breuisque
Vita hominū et quā mors contracto semper ab aeu
Excutiat gelidas humana in corda sagittas,
Nec iuueni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunque caput nullo discrimine pulset:
Sæpe etiam propius tunc sit quum longius esse
Creditur, et subitos ferat improuisa tumultus.
At tu diuitias terrenas, et bona cæcæ
Subiecta imperio sortis, nec pendere māgni,
Nec multum curare velis: nam propria cuiquam
Non ea sunt quæ pro arbitrio largitur et aufert
Instabilis Fortuna suo: vel morte recedunt,
Diuersos dominos permutatura vicissim,
Sunt alia inquirenda tibi bona, sunt potiores
Diuitiæ cupiendę, omni quæ tempore durant:
In quas nec morti, nec sorti est vlla potestas
Has cumulare tibi studeas noctésque diésque:
Nam verè tunc diues eris, veréque beatus.
Cætera quæ vulgus demens miratur et optat,

Si

Si tibi sint nummi, fundus, domus & pecus: illis
Vtere, (quis prohibet?) iustè tamẽ atque modestè;
Quũq; potes miserere inopũ & ne despice egenos;
Hoc pacto acquires laudem, æternámq; salutem,
Et pro terrenis cœlestia munera habebis.
Non homo, sed lupus est, quẽ non clementia tangit,
Qui non alterius miseranda sorte mouetur,
Qui negat auxilium socio præstare roganti.
At si pauper eris, patienter sustine, & æquo
Pectore paupertiem tolera: magis ille siniſtris
Casibus afficitur, plus curarum atque laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit sors;
Deprimiturque adeò rerum grauitate suarum,
Vt contemplari nunquam cœlestia possit.
Esse leuem & vacuum terreno fæcis oportet
Illum qui æthereas animo vult tendere ad arces;
Nam quo quisq; magis terrã petit, hoc magis altæ
Abstrahitur cœlo, superáque à luce recedit.
Atque vbi quisque suos thesauros possidet, illic
Assiduè cor habet, semper conuoluitur illic.
Est igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans, vt ad astra volent leuioribus alis.
Sed tibi non minus est vitanda superbia, mater
Rixarũ, diuque vrbes studia in contraria scindens,
Excidiúmque ferens multis, hac peste laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppressa furore.
Hoc fuge tartareum monstrum, si quæris amicus
Esse Dei, & tandem cœlo post fata potiri.
Neque superbus amat superos, nec amatur ab illis;
Vult humiles Deus ac mites: habitátque libenter
Mansuetos animos procul ambitione remotos:
Inflatos verò ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur se cum puro consistere Olympo.
Ergo vtres tumidi, quid vestra superbia vobis,
Quid tituli illustres, præclaráq; nomina prosunt,
Quæ citò mors rapit, & letheas mergit in vndas?
Laudari à vulgo cupitis, vulgóque placere?

Viuendi callem, & ſtudijs incumbere honeſtis:
Tunc eſt vtendum ratione, animúſque regendus
Conſilio, dum mollis adhuc, ne forte malarum
Melle voluptatum captus, petat auia præceps.
Qui ſapit, hic ſapiat citò: nam ſapientia ſera
Proxima ſtultitiæ eſt, tertque importuna dolorem,
Deplorans fruſtrà graue & irreparabile damnum.
Eſt tibi præterea ſitis improba diuitiarum
Omnino, & ſcelerata auri vitanda cupido:
Nanque vbi auaritia eſt, habitãt fermè omnia ibidẽ
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,
Fraudes atque doli, inſidiæque & proditiones,
Iurgia, et infandæ cædes, quid ſingula narrem?
Dehique ſordidius nil eſt, nil peius auaro,
Qui totus terræ immerſus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoſcitue aliud quàm munera terræ:
Propter quæ ſolet omne ſcelus patrare, Deúmque
Nullum alium præter nummum, veſanus adorat.
Nec videt infœlix quàm ſit fragiliſque breuiſque
Vita hominũ et quã mors contracto ſemper ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda ſagittas,
Nec iuueni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunque caput nullo diſcrimine pulſet:
Sæpe etiam propius tunc ſit quum longius eſſe
Creditur, et ſubitos ferat improuiſa tumultus.
At tu diuitias terrenas, et bona cæcæ
Subiecta imperio ſortis, nec pendere magni,
Nec multum curare velis: nam propria cuiquam
Non ea ſunt quæ pro arbitrio largitur et aufert
Inſtabilis Fortuna ſuo: vel morte recedunt,
Diuerſos dominos permutatura viciſſim,
Sunt alia inquirenda tibi bona, ſunt potiores
Diuitiæ cupiendę, omni quæ tempore durant:
In quas nec morti, nec ſorti eſt vlla poteſtas
Has cumulare tibi ſtudeas noctéſque diéſque:
Nam vere tunc diues eris, veréque beatus.
Cætera quæ vulgus demens miratur et optat,

Si

Si tibi sint nummi, fundus, domus & pecus: illis
Vtere, (quis prohibet?) iustè tamen atque modestè;
Quūq; potes, miserere inopūm & ne despice egenos;
Hoc pacto acquires laudem, æternámq; salutem,
Et præterrenis cœlestia munera habebis.
Non homo, sed lupus est, quē non clementia tangit,
Qui non alterius miseranda sorte mouetur,
Qui negat auxilium socio præstare roganti.
At si pauper eris, patienter sustine, & æquo
Pectore paupertem tolera: magis ille siniſtris
Cæcus affligitur, plus curarum atque laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit sors;
Deprimitúrque adeò rerum grauitate suarum,
Vt contemplari nunquam cœlestia possit.
Esse locum & vacuum terreno fæcis oportet
Illum qui æthereas animo vult tendere ad arces;
Nam quo quisq; magis terrā premit, hoc magis alto
Abstrahitur cœlo, superáque à luce recedit.
Atque vbi quisque suos thesauros possidet, illic
Assiduè cor habet, semper conuoluitur illic.
Est igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans, vt ad astra volent leuioribus alis.
Sed tibi non minus est vitanda superbia, mater
Rixarūm, lites, vrbes studia in contraria scindens,
Excidiúmque ferens multis. hac peste laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppressa furore.
Hoc fuge tartareum monstrum, si quæris amicum
Esse Dei, & tandem cœlo post fata potiri.
Nempe superbus amat superos, nec amatur ab illis;
Vult humiles Deus ac mites: habitátque libenter
Mansueros animos procul ambitione remotos:
Inflatos verò ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere Olympo.
Ergo vtres tumidi, quid vestra superbia vobis,
Quid tituli illustres, præclaráq; nomina prosunt,
Quæ citò mors rapit, & lethea mergit in vndas?
Laudari à vulgo cupitis, vulgóque placere?

Dicite,

Dicite, iudicij quid habet plebecula veri?
Vos putat esse deos? quid tum? quum stirps asselli,
Humana exterius tantùm apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cœlicolas: imò his risum stomachúmq; mouetis.
Nam vestros mores, occultáque crimina norunt.
Sed vos, ô cæci, diuos nihil esse putatis?
Nec superesse animas, extincto corpore, vestras
Creditis, atque ideo præsentis commoda vitæ
Optatis tantum, derisoresque futuræ.
Quàm multæ pecudes humano in corpore viuunt!
Hîc vestri erroris causa est, vestræque ruinæ?
Quod nil crassa acie nisi corpora crassa videtis,
Nec veras res, sed rerum cognoscitis vmbras.
Maxima pars fumo gaudet, fumoque repletur.
Sulli? quid fumo est leuius? quid inanius, aut quid
Ridiculum magis esse potest quàm quærere honore
Immeritum, & causas veri contemnere honoris?
Aspicimus prauos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in solio positos, dominarier illis
Qui se sunt longè meliores, & quibus ipsi
Deberent seruire magis: nempe improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege sine vlla
Omnia confundit, plerumque ad sidera tollens
Ignauos seruos, pistrino & carcere dignos,
Aut si sana foret, si his sapientibus orbem,
Vt decet, vt par est, committeret ipsa regendum.
Cuncta etenim recte fierent, legésque vigerent:
Sacráque tractarent puri innocúique ministri,
Et dij se sinerent mortali luce videri.
Sed personatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen ista Deus summus, quin talia posset
Corrigere: & cur nos etiam non ista feramus?
Quid prodest verum firma ratione tueri,
Et nil proficere, atque odium sibi quærere frustra?
Spernitur ac damnum patitur sapientia: cui non
Respondent vites, quam nulla potentia fulsit.

Vnde

Vude tacere quidem præstat: tu despice laudes
Insulsas vulgi, & fortunæ munera cæca:
Atque Deo studeas omni virtute placere.
Post cineres est verus honos, est gloria vera,
Quæ datur altrifero in cœlo, iustisque piisque,
Tunc mites humilesque tuo fatantur honore.
Ast Stygia mœsti lachrymant in valle superbi.
Postremò compesce iram, parit ira furorem,
Turpia verba furor: verbis ex turpibus exit
Rixa: ex hac oritur vulnus: de vulnere lethum.
Ira adeò mentem confundit, vt ebria bile
Feruenti, nequeat dignoscere quid sit agendum:
Iudiciique expers plerumque per auia tendat.
Mox dolor atque pudor facta incõsulta sequuntur.
Ergo caue hanc, animũmq; rege, & te vince ferẽdo
Fortiter: egregia est etenim Patientia virtus:
Qua quicunque caret, careat probitate necesse est;
Sitque ferus, semper rixas & iurgia semper
Exercens, propria est nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & sapiens quærit super omnia pacem,
Vultque minora pati, metuens grauiora, cauẽtq;
Ne paruo ex igni scelerata incendia surgant
Qui nil ferre potest, hominum commercia vitet,
Et solus degat siluis aut montibus altis.
Qui verò humanos cœtus vrbesque frequentat,
Discat multa pati, frænisque coërceat iram,
Dissimulans conceptam arcano in pectore bilem:
Nec facilè, atque leui de causa, abrumpere pacis
Vincla velit, quantúmque potest ignoscat amicis,
Vt possit quam aliis veniam dedit, ipse mereri,
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiúntque satis: potuissem his addere plura:
Sed cui sunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:
Adueniéntque vltro quæcunque videntur omissa:
Nam comprenduntur tacitè, & clauduntur in istis,
Attamẽ interea sapientum incumbere libris

Est operæpretium, & rerum perquirere causas,
Denique doctrinis variis componere mentem:
Quippe animus sine doctrina est ignauus hebésq;
Hoc igitur pacto (vt dictum est) florescere possunt
Virtute ac meritis stulti astutique, colentes
Sese animúmque suum, & cœlesti sede potiri.
Talia dum memorat ductor meus, ecce deorum
Nuntius, Atlantisque nepos, Ioue missus ab ipso,
Astitit, atque iubet supera ad conuexa Timalphem
Ire citum. namque aiebat dudum esse vocatos
Cœlicolas omnes Ioui ad tecta aurea summi,
Velléque de rebus grauibus nonnulla referre
Momum, vtrũ quosdã monachos in colle manẽtes
Extra vrbem, cuius prope mœnia labitur atque
Intrat in Adriacas piscosus Ariminus vndas,
Diuitiis deceat priuari, & partibus illis
Quas auferre solet cristatis villica gallis:
Quum sint lasciui nimiùm, nimiúmque superbi,
Et spernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, senis exemplo qui præsidet illis.
Proh pudor, hos tolerare potest ecclesia porcos,
Duntaxat ventri, Veneri, somnoque vacantes?
Quo audito confestim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat: qui ad tartara iturus,
Plutonis secreta patris mandata ferebat.
Hic compressum arctè tenuit me, & nubila vexit
Per media in terras, quo Thuscus tempore Clemẽs
Intra Felsineos habitans cum Cæsare muros,
Florentinam vrbem longa obsidione premebat,
Ergo Atlantiades, quatiens talaribus auras,
Peruenit tandem sancti ad prærupta Marini
Saxa, & stelliferum ferientes æthera rupes:
Inde breui lapsu, posuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properauit ad oras.

Liber Decimus.

CAPRICORNVS.

SAlue Atlantide: Stygia de valle rediſti
Tam cito? dic quæſo, quidnam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingénſque tumultus.
Cur hoc? Dicam equidem, quanquã feſtino reuerti
Ad ſuperos: tanta eſt Turcarum, Chriſticolûmque,
Ac Iudæorum turba illic, vt locus illam
Non capiat, vacui nihil eſt, ſunt omnia plena,
Veſtibulum plenum, plena atria, regia plena,
Tẽpla, domus, plateę, fora, mœnia, deniq; tota vrbs,
Et campi, & colles, & frondiferæ conualles,
Vſqueadeò vt ſeſe impellant, trudántque viciſſim
Calcibus & pugnis, & morſibus, aſpera gerentes
Prælia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas eſt illis iterum ſuccumbere morti.
Vix potui tranſire, & Ditis limina adire,
Per denſas vmbrarum acies, cuneóſque coactos.
Fit via vi: irrumpens aditus, arctiſſima laxo
Agmina, diſijciens crebro huius verbere virgæ,
Tandem peruenio ad nigri penetralia Regis,
Quem video triſti efflantem ſuſpiria vultu.
Poſtquam illi expoſui patris mandata, iubentis
Solui Antichriſtum è cauea, terráſque per omnes
Emitti, vt faciens miracula falſa, docénſque
Iam ſummam aduenìſſe diem, mundique ruinam,
Omnia perturbet, pecudes, hominéſque deóſque:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo:
Quæſo (inquam) Pluton cur ſic es triſtis? at ille:
Nonne tibi indignum, inuſtum infandumq; videtur

Vos adeò latum cœlum, immenſúmque tenere,
Quum ſitis pauci, quúmq; illuc vix hominum tres,
Vel paulo plures, longo poſt tempore pergant:
Et me tam anguſto in regno & paruo eſſe locatum,
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes Iudæi, Turcæ omnes, non tamen omnes
Chriſticolæ (fateor) ſed certè portio maior
Huc huc deſcendunt, hæc ad viuaria currunt,
Cur ad noſtra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui poſſidet æthera, ſaltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, ſedeſq; ſuas, & continet illic? (cantant
Non puder hos homines qui in templis tam bene
Quaque die, & ſacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent, tot ſcortorum miſerentur,
Qui ſoluunt alios, ſua crimina ſoluere nolunt,
Qui veſpillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deûm ſtatuis, picturis, atque ſepulchris:
Mittere ad infernas ſedes, & plectere pœnis
Millia quot non fert ſitiens Apulia muſcas?
Pontifices etiam ſummos nihil ille veretur:
Imò iubet cunctis aliis peiora ſubire
Supplicia: vnde Erebo miſeri claudunrur in imo,
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni quum ſidera ſumma reuiſes,
Dic fratri, dic (quæſo) meo me cuncta libenter
Factarum quæcunque iubet: ſed conſulat idem
Regno etiam noſtro, & noſtras non deſpiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, faciam, reſpondi, atque inde receſſi.
Nũc redeo ad ſuperos, & me properare neceſſe eſt.
I fœlix, noſtrique memor, tu Muſa memento
Verſiculos dictare mihi: nam charta parata eſt,
Et calamus, nec ſcribenti grata otia deſunt:
Incipe, méque doce, quali ſophus ordine fiat.
Principiò naſci fauſto ſub ſidere oportet,
Illum quicunque eſt ſapiens fœlixque futurus,

Diſtat

Distat enim multum quali ruinat artus
Sub facie cœli quisquam nascatur, cauendum est,
Qui astrorum motus, vires, & nomina dustris:
Et geneses hominum obseruant, & fata re-
O quàm magna, & quàm mirãda potentia cœli,
Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor!
Cœlum est Oceanus, rerum pater: astra, sorores
Sũt Nymphæ: omne bonũ in terras delabitur inde.
Esse igitur sapiens & fœlix nemo potest qui
Nascitur aduerso cœlo, stellisque sinistris.
Permagni refert etiam, quos quisque parentes
Accipiat, quo sit pacto nutritus, & à quo
Instructus: nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animisque tenaciter hærent
Quæcunque à primis nascentes hausimus annis.
Ergo sit probus & doctus prudénsque magister,
Qui puerum instituat cogátque assuescere honestis,
Vtque peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illuc
Indomitum, frænis simul & calcaribus vtens,
Nec tantum verbis moneat, sed validus ipsum
Exemplis moueat, quid enim benè dicere prodest,
Si malefacta aliud monstrant, verbisq; repugnant?
In primis studeat lasciuis atque scelestis
Arcere a sociis, commercia turpia sanctos
Corrumpunt mores: multi hoc pe ière veneno.
Vis tu nosce hominem qualis sit? perspice amicos
Illius: associant similes natura, Deúsque:
Cum paribúsque pares habitant, viuúntq; libenter.
Valde igitur caueant cum præceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis lasciuus & improbus illum,
Quem fore fœlicem ac sapientem grauiter optant,
Moribus obscœnis contaminet: (heu facilè omnes
Labimur in vitium, & facilè ad peiora mouemur)
Interea puer hic quem fingimus, vt sapiens sit,
Græcis incumbat libris, paritérque Latinis:
Et quantum potis est, euadat doctus, honestos

Vos adeò latum cœlum, immensúmque tenere,
Quum sitis pauci, quúmq; illuc vix hominum tres,
Vel paulo plures, longo post tempore pergant:
Et me tam angusto in regno & paruo esse locatum,
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes Iudæi, Turcæ omnes, non tamen omnes
Christicolæ (fateor) sed certè portio maior
Huc huc descendunt, hæc ad viuaria currunt,
Cur ad nostra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui possidet æthera, saltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, sedesq; suas, & continet illic? (cantant
Non pudet hos homines qui in templis tam bene
Quaque die, & sacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent, tot scortorum miserentur,
Qui soluunt alios, sua crimina soluere nolunt,
Qui vespillonum fungunrur munere, & ornant
Templa Deûm statuis, picturis, atque sepulchris:
Mittere ad infernas sedes, & plectere pœnis
Millia quot non fert sitiens Apulia muscas?
Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
Imò iubet cunctis aliis peiora subire
Supplicia: vnde Erebo miseri claudunrur in imo,
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni quum sidera summa reuises,
Dic fratri, dic (quæso) meo me cuncta libenter
Factum quæcunque iubet: sed consulat idem
Regno etiam nostro, & nostras non despiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, faciam, respondi, atque inde recessi.
Nũc redeo ad superos, & me properare necesse est.
I fœlix, nostr. igne memor. tu Musa memento
Versiculos dictare mihi: nam charta parata est,
Et calamus, nec scribenti grata otia desunt:
Incipe, méque doce, quali sophus ordine fiat.
Principiò nasci fausto sub sidere oportet,
Illum quicunque est sapiens fœlixque futurus,

Distat

Distat enim multum quali sub imagine, quali
Sub facie cœli quisquam nascatur: vt aiunt,
Qui astrorum motus, vires, & nomina norunt,
Et geneses hominum obseruant, & fata recludunt.
O quàm magna, & quàm mirãda potentia cœli est,
Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor!
Cœlum est Oceanus, rerum pater: astra, sorores
Sũt Nymphæ: omne bonũ in terras delabitur inde.
Esse igitur sapiens & fœlix nemo potest qui
Nascitur aduerso cœlo, stellisque sinistris.
Permagni refert etiam, quos quisque parentes
Accipiat, quo sit pacto nutritus, & à quo
Instructus: nam quos mores puer adhibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animisque tenaciter hærent
Quæcunque à primis nascentes hausimus annis.
Ergo sit probus & doctus prudénsque magister,
Qui puerum instituat cogátque assuescere honestis,
Vtque peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illue
Indomitum, frænis simul & calcaribus vtens,
Nec tantum verbis moneat, sed validus ipsum
Exemplis moueat. quid enim bene dicere prodest,
Si malefacta aliud monstrant, verbisq; repugnant?
In primis studeat lasciuis atque scelestis
Arcere à sociis, commercia turpia sanctos
Corrumpunt mores: multi hoc peiere veneno.
Vis tu nosce hominem qualis sit? perspice amicos
Illius: associant similes natura, Deúsque:
Cum paribúsque pares habitant, viuúntq; libenter.
Valde igitur caueant cum præceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis lasciuus & improbus illum,
Quem fore fœlicem ac sapientem grauiter optant,
Moribus obscœnis contaminet: (heu facilè omnes
Labimur in vitium, & facilè ad peiora mouemur)
Interea puer hic quem fingimus, vt sapiens sit,
Græcis incumbat libris, pariterque Latinis:
Et quantum potis est, euadat doctus, honestos

Perlegat auctores, & ſcripta inhoneſta refutet,
Indoctum raro eſſe probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit:
Attamen à ſtudio nimio, nimióque labore
Abſtineat: ne dum ſapientia quæritur, amens
Fiat vel morbum incurrat, ſeſeque trucidet:
Immodica officiunt, nec longo tempore durant,
Interdum genio indulgens, animumque relaxans,
Et vacet, & ludat: nempe interiecta vigorem
Fert requies, reparant tempeſtiua otia vires,
Sed quanquam dignæ ſcitu pulchræque bonæque
Diſciplinæ omnes videantur: ſunt tamen iſtæ
Præcipuæ, & quæ naturam & quæ ſidera pandit,
Hiſce igitur totis incumbat viribus, hiſce
Perdiſcat ſophus hic noſter, iam grandior æuo,
Inque harum ſtudio grauiores conterat annos,
Et ſimul (vt dictum eſt ſuprà libróque priori)
Culturam exercens animi, iuſtúſque piúſque
Fiat, & exornet duplici ſua tempora lauro.
Quã pulchrũ eſt homine pariter doctũ eſſe probũ-
Et ſcire & ſapere! inſipiens doctrina timenda eſt.
Vt furioſus habens gladium, ſic doctus iniquus.
Verùm non ſatis eſt animum curare, boniſque
Moribus & doctrina æquè componere, quando
Corporis eſt etiam ratio non ſegnis habenda.
Corpus enim male ſi valeat parere nequibit
Præceptis animi magna & præclara iubentis.
Quare danda opera eſt vt victus ſit bonus, vnde
Gignatur ſanguis purus, nam noxius humor
Plerunque ex prauis epulis per membra creatur.
Ebrietas eſt vitanda, ingluuieſque ciborum:
Quippe caput ſtomachũq; grauãt, fumiſq; cerebrũ
Inuoluunt ſtupor hinc ſequitur, ſomnúſq; diurnus.
Parcus edat, parcúſq; bibat, vir doctus & æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, viréſque reducit.
Segnities robur frangit, longa otia nervos

Debili-

Debilitant, ignaua quies effœminat artus.
Præterea calor immodicus, frigúsq; cauendum est,
Atque aër crassus nimium, regióque palustris:
Præsertim sole æstiuo, quum Sirius agros
Diffindit, viridíque canunt sub fronde cicadæ:
Denique cónandum pro viribus vt bene sanum
Sit corpus, præcepta animi vt bene cuncta facessat,
Quod facile haud fieri poterit, si dura vetabit
Pauperies: opus est nummis vel morte relictis,
Vel sorte inuentis, vel quauis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit vbique,
Nec sine diuitiis fas cuiquam ducere vitam.
Fœliçẽ heu quàm sæpe gemit rerum indiga virtus;
Quàm contempta iacet si sæua pecunia desit!
Ille autem diues verè propriéque vocatur
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia, & arte:
Atque vbicunque manet, victũ sibi quærit honestũ.
Et quamuis loca multa petat, diuerſáque longè,
Fert sua quæq; tamen secum bona: nec sibi desunt
Commoda, quæ possint lætam producere vitam:
Nec metuit fures, nec sæuorum arma latronum:
Seque nerùm vestit cirò, siquando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere nescit.
Quælibet vrbs, totúsq; orbis patria esse videtur
Egregio fortíque viro, & bene viuit vbique.
At virtute carens, quauis amplissima passim
Prædia possideat, quamuis exuberet auro,
Non tamen ire potest quò vult, terráſq; per omnes
Currere, diuersos hominum perpendere mores,
Diuersos spectare locos, & viuere vbique.
Quippe domos, agrósque suos & seruitia secum
Ferre nequit, quocunque meat, ne fortè latronum
Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia pontus,
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
Sedulus ergo iisdem patriáque moratur eadem,
Semper vbi vinum & segetes sua prædia reddunt.
Vtque relegatus metuit transcendere fines.

Quos ſibi præſcripſit ſua ſors, & inertia mentis?
Vnde videre nequit vaſto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra, ſuis latebris vt carcere clauſus.
Proinde ſophi veteres ſubtili indagine quendam
Commenti lapidem, ſibi fida viatica cunctis
Permanſura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras diuerſáque regna
Cernere, & à multis quamplurima diſcere poſſunt.
Quondam igitur triſtes implorauêre deorum
Numina mactatis de more bidentibus antè:
Mercurium in primis, ſolem, lunámque precati,
Fuderunt tales puro de pectore voces:
O mundi decus, ô diuûm pulcherrime Titan,
O quæ nocturnas Latonia diſſicis vmbras,
O Iouis & Maiæ inſtabilis fugitiuáque proles,
Cui datur in varias ſe transformare figuras:
Adſitis placidi, & noſtras audite querelas.
En pauci, quorum mens eſt ſublimis, & altum
Ingenium, quibus aſſiduè ſapientia cordi eſt:
Dum cauſas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur, immenſúmque animo metimur Olympũ,
Pauperie premimur, patimúrq; incommoda multa:
Deficimúſque fame: interea plebs vilis & amens
Cuncta ſibi rapit, & nummos ſibi congregat omnes,
Nec noſtri quenquam miſeret: ſi poſcimus vllam
Rem, digitum oſtendunt mediũ, & nos ludificãtur.
Vnde agros fodere, aut iumenta ſtrigare coacti,
Aut ſtabulis efferre ſimum, vix quærere victum
Poſſumus, & ſtultis miſeri ſeruire iubemur.
Quare vos diui ſaltem miſereſcite noſtrî,
(Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monſtrate viam, qua viuere honeſtè,
Et veri latebras inueſtigare queamus.
Talibus auditis, diui aduenêre vocati.
Reſpondítq; prior Phœbus, Veneranda propago
Semideûm, cœlo digni, ſuperûmque fauore,
Audite, atque animis mea dicta recondite veſtris:

Hunc

Hunc iuuenẽ Arcadium, infidũ, nimiúmq; fugacẽ,
Prendite, & immersum Stygiis occidite lymphis.
Post hyales gremio impositum deus excipiat, quem
Lemnia terra colit, sublatúmque in cruce figat:
Tunc sepelite vtero in calido, & dissoluite putrem:
Cuius stillantes artus, de corpore nostro
Spiritus egrediens penetrabit: & ordine miro
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab vmbris,
Aurata indutum chlamyde, argentóq; nitentem:
Proijcite hũc demùm in prunas, renouabitur alter
Vt Phœnix: & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit species, paupertatémque fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atque eadem præsens Diana probauit:
Mox abiere omnes, cœli ad conuexa volantes.
Tunc mentis diuinæ homines oracula cæca
Voluentes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non paruis sumptibus, illam
Inuenére artem, qua non ars dignior vlla est,
Fingendi lapidem æthereum: quem scire profanis
Haudquaquã licet, & frustrà plebs improba quærit.
Quẽ qui habet, ille potest, vbi vult, habitare decẽter
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum,
Sed paucos tanto dignantur munere diui.
Forsan & hoc aliquis roget, an deceat sapientem
Connubio astringi, & generandæ incumbere proli,
Atque maritali sese vincire capistro. (sanctis
Quanquam aliqui laudant, tamen hoc (me iudice)
Æthereisque viris non conuenit: impedit vxor,
Natorúmque effræna amor, diuina sophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat, vxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantùm terrena sapit: crebróque hymenæos
Aduocet: at sapiens lætetur cœlibe vita.
Sit castus, purúsque, & mente & corpore. nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni

Abstinuit Venere, orando assiduéque piéque,
Et contemplando, mentem ad cœlestia tollens:
Ille Deum crebrò visu & sermone fruetur,
Et fœlix fiet, prospectabítque futura.
Candida virginitas res est gratissima diuis:
Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludunt,
Contrà luxuriam immundam, lusúsque pudendos
Odêre ac fugiunt, detestantúrque fallaces.
Nemo tamen virgo esse potest, nisi cui Deus adsit,
Auxiliúmque ferat. donum hoc descendit Olympo,
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam scitu est, an conueniant sapienti
Horrida Mauortis tractare ferociter arma,
Hostilíque suam temerare in sanguine dextram,
Et sibi pugnando immortale acquirere nomen.
Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quàm bello parta videtur.
O cæci, ô miseri, quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat.
Nam ratio & leges si semper vbique vigerent,
Nusquam bella forent, pax inuiolata maneret,
Iura silent bello, bello lex opprimitur vi,
Tunc furor & virium laxis bacchantur habenis:
Tunc praui tollunt cristas, & cornua sumunt,
Impunè occidunt, feriunt, rapiuntque, nec vlla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominem, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunque laborē
Odit iners & inops, qui viuere luxurios è
Vult: quanuis nequeat, non respondente crumena.
Proinde animam vendit pretio, seséque periclis
Obijcit, vt raptis alienis victor ouánsque
Ad proprios referat prædā & spolia ampla penates.
At quicunque domi est diues, vel sufficienter
Arte potest aliqua sese nutrire suósque,

Militiam

Militiam refugit, pacémque libentiùs optat,
Sit niſi mens inſana illi, inſulſúmque cerebrum.
At dices, etiam magni regéſque ducéſque
Sæpe armis delectantur, Martémque ſequuntur.
Quid tum? nónne etiam magni regéſque ducéſq;
Delirant ſæpe, & vitiorum pelle laborant?
Stultitiiſque ſuis ſæpe vrbes exitio dant?
Et quũ multa habeant, cupiũt plura: omnis auarus,
Et ſi poſſideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper inops & egens tamen eſt: hoc ergo furore
Reges atque duces dira impelluntur in arma,
Imperiúmque ſibi miſerorum cæde lucrantur.
Sed quanquam bellum turpe, exitiale, nefandũ eſt:
Non tamen vrilitatis habet nihil omnia vafri
Fallacéſque homines, vſuræ & fraudibus apti,
Agglomerant cumulántq; ſibi, quo tẽpore pax eſt:
At quum bella fremunt, miles mala parta rapit vi.
Tunc meritò vulpes vlciſcitur ira luporum.
Præmia tunc fortes aſtutis digna rependunt,
Parque pari referunt. variat ſic omnia tempus.
Præterea reges mille artibus atque rapinis
Quum pax eſt, ſpoliant populos, atq; vndiq; nũmos
Corradunt: vnde omne aurum argentúmq; vorarat
Fiſcus, ni bellum eruerat quod pace latebat,
Diſtribuens multis quantũ cõgeſſerat vnus (quæ
Poſtremò eſt hominũ turba haud mediocris, habet
Nec rem, nec doctrinam, artémue, fugítq; laborẽ,
Dedita nequitiæ, prona in ſcelus, impia & audax.
Tales ergo homines, imò vmbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos:
Sic genus humanum purgat: multóſque per annos
Qui remanent, viuunt hilares, hac peſte remota:
Donec ſuccreſcant iterum mala gramina, rurſus
Euellenda acri bello, gladióque ſecanda.
Tunc iterum immundas deſpumat Iupiter ollas,
Tunc iterum immiſſis furiis purgamina vertit.
Hic eſt perpetuus mundi ordo ab origine prima,

Has olim ſtatuêre vices fata ipſa, Prometheus
Quum fetula æthereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tot millia naſci
De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet ſapientem vti ratione, & amare
In primis pacem: pacem complectier omni
Conatu ac ſtudio: niſi forte aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro ſeque ſuiſque tuendis:
Tunc venia eſt dignus, tunc fit ſine crimine bellū.
Nam ius fáſque ſinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorū eſt.
Quærendum vlterius, ſapiens an debeat vllam
Exercere artem, ſibi qua ſuccurrere egenti
Poſſit, ſi quando infœlix patrimonia caſus
Abſtulerit, ſiquando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens frigúſque famémque.
Nimirum eſt aliquid, fieri quod poſſit honeſtè
A ſapiente, iuuet quo ſe, ſi cogat egeſtas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morbóſque fugabit:
Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atque
Filius, hac ſeſe immortali nomine dignos
Effecre: hanc & didicit Chironis alumnus,
Quanuis Æacida, quanuis Nereide natus:
Hac fuit illuſtris Pæon, clarúſque Machaon,
Hippocratéſque ſibi æternum quæſiuit honorem.
Quid memorē cunctos quibus hęc ars cōtulit olim
Et lucrū & laudē, & demùm poſt funera famam?
Egregius medicus, mendicus non erit vnquam.
Adde huc quod plena eſt occultæ cognitionis.
Hæc florum, herbarum, lapidum ſecreta recludit:
Et quicquid tellus intra ſua viſcera celat
Perſpicit, ac vires naturæ prouida pandit,
Corporis humani partes conſiderat omnes,
Et reuocat multos regnum ad Plutonis ituros.
Ergo quid hac potius ſapientem ſcire decebit?

Vt non ſolùm animos poſſit ſanare monendo,
Verumetiam membris ægris prodeſſe medendo
Sic vtranque hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum ſapiens ſeruabit ad vnguem.
Aſt vbi iam ſeros Lacheſis nere incipit annos,
Et iam canicies fœdat barbámque comámque,
Tunc ipſum decet in primis requieſcere, & vſquam
Siſtere, nec varias vltra percurrere terras,
Sed certam ſedem, certos habitare penates,
Atque ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne deſint alimenta ſibi veniente ſenecta.
Interea tamen à turba ſecedere, paucis
Contentus ſociis debet, ſolúſque frequenter
Nocte dieque Deum purgata mente precari,
Et penitùs ſeſe diuinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas,
Tunc aderunt diui ſecreta in valle moranti,
Aut colle, aut nemore vmbroſo, aut in vertice mõtis
Exiguas ædes deſertáque tecta colenti.
Non adeò tetum eſt cum multis viuere, & vrbes
Stultorum plenas habitare, intérque latrones
Sacrilegos, cupidos, rixoſos, ambitioſos
Verſari: fugiat ſapiens commercia vulgi.
Quandoquidem inuiſa eſt vulgo ſapientia, propter
Diſſimiles nimiùm mores: contraria ſemper
Se oppugnãt, ſempérque ſibi aduerſantur & obſtãt.
Hinc periêre ſophi complures, quòd voluêre,
Quando aliquid fieri praue iniuſtéque videbant,
Carpere ſtultorum mores, ac dicere verum,
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,
Afflicti à ſtultis, interfectíque fuêre.
Quare ne videat ſapiens tot turpia, néue
Diſcrimen ſubeat, dum vera & honeſta tuetur,
Secernat ſeſe à vulgo, ſtudeátque latêre,
Et ſocios habeat paucos, doctóſque probóſque,
Quanquam illi rarò decrit præſentia diuûm.
Nam ſapiente ſolent ſuperi gaudere, & ab illo

Permit-

Permittunt sese audiri cernique libenter,
Illius, & mira pectus dulcedine complent.
Fœlix in terris sapiens, & in æthere fœlix.
Ite ergo ò cæci mortales, ite, & auaras
Cogite diuitias, loculos distendite nummis
Per fas atque nefas, digitos onerate lapillis,
Aureáque indigno glomerate monilia collo,
Et Serûm vestes pallim ostentate superbas,
Pérque forum medium tumidis incedite buccis:
Ite, inquam, ô cæci mortales, sceptra, coronas,
Imperia, & demùm quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna potest, nunc pectore toto
Affectate: breui tamen hæc tam pulchra recedent
Somnia, sunt cuncta hæc durantia tempore paruo,
Quæ citò vel vobis sors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facilè, vt fumus, fugiunt, nequeúntq; reuerti.
Ite, ite, ô miseri, nebuláque capessite inanes:
Quum poltrema dies, atque hora nouissima vitæ
Aduenier, tunc tunc vestrarum stultitiarum
Nequicquam memores, vos deliraſſe scietis,
Et nescisse viam rectam, frustráque pigebit.
Heu dum tempus adest, errorem agnoscite vestrũ.
O curuas nimirùm animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terram tantùm aspicitis? cur
Nunquam oculos ad sidereas extollitis arces?
Ille ille est verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicunque Deũ meruúntq; colúntque.
Illic nec forti, nec morti est vlla potestas:
Diuitiæ veræ sunt illis, deliciæque,
Quas pater omnipotens solis sapientibus affert,
Quas non vlla potest series abolere dierum.
Huc igitur vestros animos intendite, donec
Fata sinunt, dum vestra trahunt sub regmina Parcæ.
Nónne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nónne perire breui mortalia cuncta videtis,
Ac veluti fumus, tenues vanescere in auras?
Quò nunc tot reges auto gemmisque superbi?

Quò

Quò tot pontifices summi, quiſe eſſe putabant
Æquales ſuperis, abiêre in fœda ſepulchris
Oſſa iacent, forſanque animas ſtyx atra coercet,
Expulſas procul à fælici ſede piorum:
Atque ibi dant pœnas faſtus, ſcelerúmque ſuorum,
Quàm vellent nunc, ſi poſſent, ſua corpora rurſus
Induere, atque nouis iterum ſe includere membris,
Vt poſtergatis opibus, regnóque relicto,
Vitam agerét puram & ſanctam ſub paupere tecto,
Iuſtitiáque ſua cœli ſibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur Olympo!
Sed qui ſerò ſapit, fruſtrà ſapit, actus ego
Pro ſe quiſque Deo ſtudeat virtute placere,
Terrenique bonis ſpretis cœleſtia quærat.
Denique ab exemplo ſapientis diſcite, qui res
Humanas paruifaciens, & commoda vitæ
Præſentis fugitiua brevi, bona vera futuræ
Sperat & agnoſcit dijs oſtendentibus ipſis;
Talis Apollineo Soracte vertice montis
Viuebat ſapiens, paucis contentus amicis,
Tempeſtate nea, macer & barbatus in æde
Exigua, & fœtu ruginea veſtitus amictu.
Præſtantis vir doctrinæ, vultúſque verendi:
Semotam & cinctam ſiluis habitabat arenam.
Enthea mentis cuius venturi præſcia fati,
Vera nimis quoties vellet reſponſa canebat,
Reſponſa antiquis nunquam cedentia Delphis:
Huius ego impulſus fama per longa viarum
Perrexi ſpatia ad tutifragia montis,
Conuenique ſenem ſub aprica rupe ſedentem,
Qui poſtquam accepta nimium mihi reddidit ore ſalutem,
Suadet vt aſſideam, aſſedi, & ſimul iſta rogaui,
Cur ſibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipſe modo poſſit duro inter ceſpita manere,
Plurima vbi deſunt humanis vſibus apta.
Tunc mihi vir ſanctus reſpondens, talibus inſit,
Intra vrbes olim placuit mihi viuere, quando

Iunior ac rerum ignarus nihil esse putabam
Optandum, nisi diuitias & commoda vitæ
Præsentis, vulgi exempla errorémque secutus.
Tunc ego gaudebam turba cœtúque virorum,
Cúmque aliis præceps in gaudia vana ruebam
Deceptus falsa specie verique bonique.
Sed postquam subijt grauior labentibus annis
Ætas, accessítque mihi prudentia maior,
Cœpi hominũ mores (diuino numine credo
Impulsus) mecum perpendere, & acta notare,
Viuendíque modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & scelerata videbam,
Iustitiæ superesse nihil nisi nomen inane,
Puniri insontes, sontes impunè vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latére:
Pauperiemque premi, & meritis plus posse fauorem:
Ius venale, fidem extinctam, amissúmque pudorem
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque cauponas conducere, vt illis
Sopitos melius peregrinos perdere possint.
Contemplabar item, multos furtóque dolóque
Ditatos, licet obscœnos, dignósque capistro,
Laudari tamen atque coli, multúmque timeri:
Imperia indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus est hominis duntaxat imago.
Denique auaritia labefactam religionem,
Atque sacerdotes tantùm Veneríque gulæque
Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & astutè vulgi exhaurire crumenas,
Dum pretio cælum referant, & tartara claudunt,
Dũm iactant sé posse animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere diuos.
His igitur causis secessi, atque oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare, & in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,
Monte vbi syluestri est venerabilis ara beati,
Vt tanti monumenta viri celebrata rediderit

Quæ

Quæ loca sint quamuis salebrosa & inhospita, sãctis
Sunt tamen apta viris, pacem cupientibus, & quos
Delectat seruire Deo, mentisque vacare.
Qui sese æthereis coniungere ciuibus optãnt.
Sed tibi difficile ac mirum fortasse videtur,
Me posse has inter rupes & saxa manere,
Quò pauci & rari veniunt, vbi plurima ad vsum
Quæ faciunt hominis vitæque aptissima desunt:
Non tamen est ita difficile aut mirabile, si quem
Spiritus afflauit, cœli demissus ab arce:
Spiritus ille Dei sanctus, qui pectora purgat,
Sublimátque animas moribunda in carne sepultas:
Ceu sublimatur subiecti viribus ignis
Mercurius, niueúmque capit purgando colorem.
Spiritus hic mentem illustrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cælestem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit;
Nil non ferre potest, leuis est labor omnis amanti,
Præsertim spem aliquam magnæ mercedis habenti;
Spes & amor, duo sunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoréque laboris
Propterea assiduis votis precibúsque petendum est
Vt delabi in nos dignetur spiritus iste,
Qui cum spe ingenti ingentem producat amorem,
Quo mens accensa ascendat sublimis Olympum:
Despiciens terras & gaudia corporis huius
Friuola, seque Deo quantum potè iungere tentet;
Non adeò mirum est igitur si adiutus ab isto
Flamine diuino, possum hic persistere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam:
Quanquam nec victus, nec cultus defuit vnquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus: paucis nempe hæc seruatur ad vnguem
Paucáque sufficiunt homini virtutis amanti:
Qui sibi quod satis est optans, nil cætera curat,
Qui mauult animi quàm carnis viuere vitam.
Nam vita est duplex (ne tu sis nescius) vna

Corporis, hanc ſequitur ſtultorum maxima turba,
Vulgus iners, plebs inſipiens: quæ nil ſapit altum
Egregiumque, ignaua colens pro numine ventrem:
Hæc pecudũ propria eſt, propria eſt hæc vita ferarũ
Altera verò animi dijs conuenit, atque deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia poſſunt
Verè homines, & ſemidei, heroëſque vocari.
Tales conſueuit rarenter gignere tellus,
Tellus iniuſtis mater, iuſtiſque nouerca.
Sed quoniam video te nunc audire paratum
Quædam de hac animi vita non vilia dicam,
Quæ debent cuicunque bono intellecta placere:
Principio eſſe hominem non ſolo ex corpore cõſtat,
Verumetiam ex anima: hæc vitam viuentibus affert,
Hæc motum ſenſúmque humana in viſcera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem, qua dignius eſt nil,
Per quam multa homines mirãda operãtur in orbe.
Sed multi dubitant, an ſit mortalis, & vnà
Cum membris anima hæc pereat, lethíne ſitexpers,
Et maneat ſemper nullum interitura per æuum.
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni eſt,
Ac vitijs, diuũm contemtrix, credit & optat
Mortalem eſſe animam, ſcelerum quia digna ſuorũ
Supplicia (heu) metuũt: propter quod tartara nollẽt
Vlla dari, aut manes vſquam reperirier vllos.
Sic malefactorum cupiunt euadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda peroſi
Crimina, virtutis pulchro ſtimulantur amore,
Eſſe putant æternam animam, nec morte reſolui,
Vtque putant, vellent, quàd præmia digna bonorum
Expectant operum, & ſperant poſt fata ſalutem,
Et promiſſa ſibi melioris munera vitæ.
Vtra igitur potior ſententia? nónne bonorum?
Nimirum in dubijs ea ſemper opinio debet
Præferri, quæcunque placet melioribus, & quam
Egregij ſanctique viri plerunque ſequuntur.
Tutius eſt hærere bonis quàm credere iniquis.

Non

Non quot, ſed quales aliquid dixêre, notandum eſt.
Quare cum paucis iuſtis te credere præſtat,
Morte carere animas, quàm multorum iniuſtorum
Iudicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis vt credas, etiam hac ratione docebo
Eſſe immortales animas. nam ſi Deus id quod
Eſt melius, ſemper facit (vt ſapientia dictat,
Vtque fateri omnes debent iuſtique pijque)
Haud dubiè eternas animas feciſſe putandum eſt.
Quãdoquidem lõgè eſt melius has viuere ſemper,
Quàm cũ carne vnà extingui, in nihilúmq; reuerti,
Quod ſic oſtendo: ſi mors animas quoque delet,
Si non vita datur nobis niſi corpore in iſto,
Cenſeri iniuſtus poterit Deus, atque vocari
Improbus. innumeros etenim florere videmus
Diuitijs, opibuſque & honoribus imperijſque,
Ignauos homines, indoctos atque ſceleſtos,
Qui peccant impunè, ac læta ſorte fruuntur.
Contrà ſæpe bonos aduerſis caſibus, atque
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus eſt injuſtus talia qui fert:
Aut ſua poſt obitum partitur munera cuique,
Aut quid agant homines in terris ſcire recuſat.
Præterea quæ & quanta Dei clementia poſſit,
Quæ bonitas dici, ſi ſolam hanc ipſe dediſſet
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cuius dimidium dormitur, cætera curis
Innumeris varijſque laboribus atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velociùs vndis.
Ergo agite, ô miſeri mortales, grandia templa
Conſtruite, egregijs onerate altaria donis,
Feſtiuam ſacris foribus ſuſpendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares diſtendite fumis:
Hæc facite, atque alios etiam ſuperaddite honores,
Vt vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua
Vos cruciat nunc frigus iners, nunc feruidus æſtus,

Nunc peſtis, nunc dira fames, nunc Martius horror,
Nunc morbus, caſúſue aliquis, nunc triſtis egeſtas,
Nunc muſca atque culex, nũc & cum cimice pulex.
Exultate, inquam, quòd mille laboribus æquum
Ducitis, & victum multo ſudore paratis,
Et breue poſt ſpatium mortem toleratis amaram,
In tumulo iacituri, & vermibus eſca futuri.
O vitam egregiam, ô pulcherrima dona deorum!
Natus homo in mũdo hoc inter pecudesque feraſq;
Inter tot ſtultos & iniquos viuit, vbi imber,
Nix, glacies, cœnum, puluis, nox, noxius aër,
Et nebulæ & nubes, ventíque, atræque procellæ,
Et dolor & luctus regnant, vbi denique mors eſt.
Hæc fœlix patria, hæc ſtatio ſedéſque beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores?
Propter quam precibus fas eſt obtundere diuos?
Quod ſi non aliam vitam quàm corporis huius
Tam fragilis tamq; immundi, poſt funera habemus.
Non video cur tanta Deo præconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miſeros miſera hac in ſede creauit,
Tot mala paſſuros, & in æternum perituros.
Ergo ne iniuſtus Deus & crudelis haberi,
Ac dici meritò poſſit, fateare neceſſe eſt,
Non aboleri animas letho, ſed viuere ſemper,
Non ſecus ac diui in cœlo vel in aëre viuunt,
Corporis expertes, nec non ſomníque cibíque.
Et fateare opus eſt, etiam ſua quenque manere,
Præmia poſt mortẽ aut meritas perſoluere pœnas
Sed ſatis hæc ratio tibi ſit: nanque iſta malignis
Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omninò, certúmque teneto,
(Nanque hoc principiũ eſt, fũdamentúſque ſaluris)
Æternam eſſe animi naturam, & prorſus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
His ita præmiſſis, compertíſque incipiamus
De vita tractare animi: quæ cælicolarum

Nos

Nos ſimiles reddit, per quam affectamus Olympū.
Sed quoniam apparet melius contraria quando
In conſpectu ambo aſſiſtunt, & iuncta cohærent:
Proinde operæpretium eſt de vita corporis antè
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto,
Brutorumque facit ſimiles, contraria menti.
Hanc igitur vitam viuit, quicunque ſuperbus,
Sit quanquam virtutis inops, venatur honores,
Et laudes captare ſtudet ventoſus inanes,
Tantū oculis hominum cupiens vtcunque placere
Et qui diuitijs virtute aut fraude parandis
Inuigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta ſemper tellure ſepultus,
Aſpiciens nunquam ſublato lumine cœlum:
Et qui luxuriæ atque gulæ deuinctus amore,
Illecebras carnis ſequitur, ſpretoque pudore
In Venerem præceps fertur, ventremque ſaginat
Demens, vt vermes maiori funere paſcat,
Omnes hi turpes, & vero nomine poſſunt
Carnales homines à carnis amore vocari:
Quorum vita primùm à brutorum ſorte recedit.
Contra qui humanas laudes terrenáque prorſus
Gaudia contemnit, viuens caſtéque piéque,
Spiritualis homo fertur: nam ſpiritus eius
Corpore iam domito, victáque libidine, liber,
Imperat, & ſummæ capitis dominatur in arce.
Ergo vita animi eſt inprimis ponere turpi
Fræna voluptati, & ventrem Venerémque domare,
Subdere ſpiritui carnem, contemnere quicquid
Naſcitur in terris, ſolíque inſiſtere cœlo,
Cælum optare, & amare omni conamine cælum:
Illuc ſpirituum patria eſt, ſedéſque bonorum,
Illuc contendunt animæ poſt funera iuſtæ:
Illuſtres animæ, illuſtri virtute nitentes,
Æterna in luce, æterna mercede fruentes.
Præcipuè mentem ſtudijs exerceat: illos
Perlegat & libros quidè qui vel de anima, vel

De diis, de misera vitæ huius conditione
Tractare, de more, aut aliis de rebus honestis,
Spiritualis homo & sapiens his nocte dieque
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
Gaudeat audire atque loqui, secumque volutet.
Authores verò turpes, & turpia vitet
Colloquia. heu quanta bona mens conspicuissima!
Lectio namq; sicca animi est, quæ si bona, prodest:
Si mala sit, non parua solet dare damna legenti.
Non secus atque malus cibus est damnosus edenti.
Quæ seruanda licet sint omnia, nil tamen est quòd
Plus hominem à vili carnis secernat amore,
Plusque deo admoueat quàm non rarò meditari
Viræ huius miseram sortem, quæ tam breuis, & tot
Plena malis quum sit mihi, mors, non vita videtur,
Imò aliquid pelius morte. ecquis non videt? ecquis
Non adeò sentit quantum sit fellis vbique?
Singula si excutias, sincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum.
Plurimi habent geminas facies: foris alba, sed intus
Nigra, suo fallunt oculos spectata colore.
Sic tamen est quicquid in vita hac pulchrum, bonumq;
Fumi instar nebulæque fugit: reuolubile tempus
Nil sinit esse diu in terris, vana omnia reddit
Atrapos, & fastus hominum conculcat inanes.
Heu quàm cuncta abeunt etiam mortalia cursu!
Quàm fluxa atque fugax humana est gloria, bullæ
Persimilis, quæ olim summa turgescit in vndis,
Mox perit, & vento exiguo dispulsa fatiscit.
Hora breuis bona cuncta rapit, tunc fabula restat:
Hic fuit, hic fecit, pugnauit, vicit, amauit,
Regnauit, gentes domuit, populósque subegit,
Composuit libros. at nunc vbi talia nusquam.
Ipse vbi nusc? nusquã, quid nunc? nihil. aut abiit quò?
In ventos. Heu heu nugæ, & mera somnia sunt hæc,
Quæcunque in terris pulchra & mirãda videntur.
Quid mihi cũ fuit? aut fecit? nempe Est valet vnam

Plus

Plus quàm mille Fuit, verùm hoc Est vtitur alis:
Transuolat, & secum nostros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter
Qui solet, ille huius mundi deponit amorem,
Et facilè exosus terram, suspirat Olympum.
Præsertim si etiam secum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm sit miserabilis, & quàm
Sordida conditio: fragili quod carne coactum,
Contextum duris ex ossibus & cute tectum,
Fœcibus immundis plenum est, & sanguine fœdo,
Semper sordescens, nisi semper proluat ipsum
Abstergatque frequens cura, instaurando nitorem.
O vas, hospitiumque animi illætabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus!
O vestis grauis, ô carcer viuúmque sepulchrum,
Suffocans mentem ac sensũ, inuoluensque tenebris!
Vnde hominum generi tanta ignorantia adhæret.
O terra in terram citiùs reditura, breuique
Vermibus aptam escã in tumulo gratãque datura!
Quàm miser est quicunque tui seductus amore,
Veram animi vitam & cœlestia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua cõmoda tãtùm
Sectatur, curátque parùm iustúmque piúmque,
Nec putat esse aliam quàm hoc vili in corpore vitã,
Demens atque sui oblitus, patriæque prioris:
Vnde has in tenebras & tristia regna recessit,
Vt carne inclusus misera miser efficeretur.
Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus
Spiritus, & membris terrenis consociatur,
Est miser haud dubiè: donec soluatur ab illa
Compede, & æthereas redeat iam liber ad oras:
Ni fortè impediat vitiorum pondus euntem,
Et teneat pressum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur purissimus æther,
Nec praui aut stulti cœlestia limina tangunt.
Hæc dum vir sanctus loqueretur, finierat sol
Penè diem lasso iam cursu, & iuxta aderat nox,

Paula.

Patulatim inficiens atro velamine mundum.
Discredo, & Romam versus vestigia duco.
Dumque iter inceptum perago, iam Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur solus, meditans audita: sed ecce
Tres comites hæsêre mihi, quos fortè repertos
Affatus blandè, quò vellent ire rogaui.
Romam dixêre. interea me conspicit vnus,
Nomine me appellans: vnde is nunc, inquit, ab illo
Respondi sapiente, manet qui in vertice summo
Rupis Apollineæ, subrisit protinus ille,
Atque ait, O demens, reperiri qui sapientem
Posse putas quenquam in terris! sapere ille videtur
Qui minùs est alijs stultus, licet insipiens sit.
Conuenit haud dubiè solis sapientia diuis:
Quorũde numero sumus hic tres, nũque ego dicor
Satracilus, verùm hic Sathiel, hic Iana vocatur.
Quamuis humanam videamur habere figuram.
Dij sumus, & lunæ contermina regna tenemus,
Nanque illic habitat diuûm ingens turba minorũ,
Est quibus imperium tellurîs, & æquoris alti.
Talibus auditis stupui, cœpique timere:
Me tamen audacem ostendens, tectóque timore,
Cur Romam peterent quæsiui. tunc ait ille,
Est socius nobis illic qui dicitur Ammon,
Hunc sibi seruitio adstrictum, magicáque coactum
Arte tenet iuuenis quidam, cui Narnia tellus
Est patria, Vrsináque colit qui Præsulis aulam.
O quanta est hominum generi concessa potestas!
Coguntur diui. vobis hinc scire licebit
Diuinas animas vestras, & morte carere.
Nam si nil vestri supereſſet, si moreretur
Vestra anima, vt corpus moritur: quid iuris haberet
In superos tam vile animal, tam friuola imago?
Si foret in vobis nil sanctum, quomodo diui
Tãti hominẽ facere, aut homini succũbere possent?
Ipse etiam quandoque sui seruire coactus,

Ger-

Germano cuidam, cryſtalli in corpore clauſus:
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupientes ſoluere duro
Seruitio ſocium, ſiqua eſt via. deinde vt adorcum
Romanos quoſdam proceres hac nocte trahamus.
Hæc dicente illo, flauit leuis aura repentè.
Tunc Sathiel ait, O ſocij, iam noſter ab vrbe
Remiſſes remeat: præcedens indicat aura.
Non vanus fuit hic ſermo: nanque illicet illic
Egregius iuuenis Remiſſes aſtitit, omnes
Aduenisse illum gaudent, lætíque ſalutant,
Atque rogant quidnam Romana ageretur in vrbe.
Cuncti luxuriæ, atque gulę, furtíſque doliſque
Certatim incumbunt, noſtérque eſt ſexus vterque,
Reſpondit: ſed nunc ſummus parat arma ſacerdos
Clemens, Martinum cupiens abolere Lutherum,
Atque ideo Hiſpanas retinet nutrítque cohortes:
Non diſceptando, aut ſubtilibus argumentis
Vincere, ſed ferro mauult ſua iura tueri.
Conſilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella iuuant, ſunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrum, nec Chriſti dogmata curant.
Iactant ſe dominos rerum, et ſibi cuncta licere.
Cui vis eſt, ius non metuit, ius obruitur vi,
Sed nos hinc ſocij lucrum ſperamus, et inter
Tot cædes, multorum animas ad auerna feremus.
Sic ait: et mox inter ſe nonnulla loquuti,
Decedunt, et me ſolum triſtemque relinquunt.
Nanque vbi Sarracilus nullum dicit reperiri
In terris ſapientem, extemplò pectora triſtis
Iuuaſit cura, et cœpi ſic voluere mecum,
Ergo nequicquam petitur ſapientia nobis?
Laudatur fruſtrà, fruſtrà ſperatur, et ipſis
Cælicolis tantùm conceditur, ergo neceſſe eſt
Hac miſera in vita mortales deſipere omnes,
Ridiculóſque eſſe et ſpectacula tradere diuis?

O humanum genus infœlix, ô effræna parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido!
Quid tandem facitis? stultos miserósque creatis.
Mas puer est natus, læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas festiuis addite mensis:
Sed mox ille puer fiet stultúsque miserque,
Aut citò pallentes moriens migrabit ad vmbras.
O mens cæca hominum, & venturæ nescia sortis!
Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, tristitiáque
Plenus paulatim hospitium requiémque petebam:
Nãque oculos iam somnus iners & crura grauabat.
Hæc sint de sapiente satis, deponere fessam
Musa chelym par est, & raucis parcere chordis.
Interea mundi authorem dominúmque precemur,
Vt nos clementer permittat, quæ duo restant
Sidera Zodiaci cantando absoluere nostri.
Sunt maiora etenim dictis dicenda: timétque
Mens mea tam tenuis mysteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noster scrutabitur omnem,
At labor extremus diuûm penetralia pandet.

Liber Vndecimus,

AQVARIVS.

NATVRAE omniparentis amor, causasque videndi
Occultas rerum nobis innata cupido,
Aonios iterùm fõtes haurire, iugisq;
Parnassi vmbriferis iterũ cõsistere
Musa redi, citharãq; refortnsic diuite vena, (suader.
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere vocis.
Non leuia hîc tractanda, libet specularier omnem
Naturæ faciem, totúmque euoluere mundum.

Principia

Principio quicquid fuit, aut eſt, aut erit vnquam,
Dicitur ens, quippe hoc complectitur omnia nomẽ.
Sed rerum, quaſcunque Dei ſapientia finxit,
Quædam funguntur vita ſine corpore: quædam
Aut ſunt expertes vitæ, aut in corpore viuunt:
De primis liber iſte nihil, ſed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea Muſa canamus.
Mundanæ molis loca ſumma atque extima cœlum
Immenſis ambit ſpacijs, motúque perenni
Circuiens intra ſeſe facta omnia claudit.
Quinque ſecant ipſum Zonæ: ſed quælibet harum
Eſt habitata ſuis nihilo prohibente colonis.
Nam neque diis frigus, neque torrens officit æſtus.
Talia conueniunt terris, ſacer æther ab omni
Semper abeſt glacie, nullóque incenditur igni:
Qui licet aſſiduè circumuoluatur, ibidem
Permanet, & nunquam prima de ſede recedit.
Nanque duos inter ſtabiles fixóſque locatus
Diuina ratione polos, retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet ſemper, & ambas
Aſpicit, oceanóque procul circumuehit arctos:
Alter ſub terris aduerſa in parte moratur,
Antipodúmque oculis nocturna luce videtur.
Hanc verò ætheream molem dicuntur ab ortu
Occaſum verſus, parili diſtinguere tractu
Tot cycli quot ſunt Zonæ, qui proximus Arctoeſt,
Arcticus eſt dictus: poſt hunc eſt circulus ille
Qui medium Cancrum ſecat, & decedere ſolem
Paulatim à nobis cogit, retróque reuerti.
Huncalius ſequitur, medium qui diuidit orbem,
Atque dies nitidos obſcuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius medium ſcindit Capricornũ:
Vltra quem prodire nequit, rurſuſque redire
Incipit ad noſtras paulatim Cynthius oras.
Poſtremus verò Cyclus, qui proximus auſtro eſt,
Vt polus oppoſitus noſtro, ſic ipſe vocatur.
Vltra hæc ſegmenta obliquus quoque circulus alte

Signatur cælo, per quem pulcherrimus it sol,
Bissenis complens obeuntem mensibus annum.
Lacteus est etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua secat, caudāque Nepæ, tropicosquoq; binos
Obliquàmque viam solis, medium simul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, Aquilāmque,
Nec non Aurigam, Cygnumque, et Persea tangit.
Súntque parallelli cycli ísie nomine dicunt
Hos Greci: motúque suo sol efficit vnum,
Quaque die occasum repetēs, ortúmque relinquēs.
Insuper esse duos Coluros dicitur: alter
Solstitia ostendens, Cancrum secat et Capricornū,
Percurrens vtrunque polum: sed diuidit alter
Phryxæam pecudem et chelas. hic tempora mōstrat,
Sunt quibus æquales et luci et noctibus oræ,
Vltra hos sunt cycli multi varijque secantes
Hinc atque hinc vtrumque polum: mediæque diei
Nomen habēt, nostrúque caput super ingrediuntur.
Circulus est etiam quidam, qui fertur Horizon,
Diuidit hic sphæram mediam, nostrúmque videre
Terminat: vnde vocant hoc illum nomine Graij.
Præterea in multos cælum distinguitur orbes.
Suntque nouē: quorum sūmus, quod mobile primū
Dicitur, extremis voluens decedit ab Indis,
Hispanos Mauróque petens spatióque diurno
Complet iter, nec non rapidus cœlestia secum
Corpora cuncta trahit, nullo spectabilis astro.
At reliqui oppositis voluuntur motibus orbes,
Et Gangem versus currunt, à Gadibus: horum
Maximus innumeris stellis est lucidus, atque
Currículo annorum centum vix perficit vnum
Ipse gradum, iuxta hunc Saturni sphæra locatur
Inferiùs, triginta annis hæc tota mouetur.
Iupiter huic substat, totúsque reuoluitur annis
Bis sex. hunc sequitur Mauors, annísque duobus
Vertitur in gyrum. post hunc sol ipse trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,

Adde

Adde his ſex horas, totum pertranſit olympum.
Poſt ſolem inferius Veneris rota voluitur, & ſe
Circumfert, quàm ſol ſeptémque diebus
Ocyùs. aſt huic Mercurij ſubuoluitur aſtrum:
Quod Venerem ſuperat curſu, citiuſque mouetur
Quàm Venus ipſa nouem (ſi vera eſt fama) diebus.
Vltimus eſt orbis Lunæ, ſpatióque dierum
Viginti atque nouem, nec non bis quatuor horis
Finit, iter, remeáſque illuc prius vnde receſſit.
Sidera ſunt ſeptem, quæ Græci errantia dicunt
Voce ſua, quorum ſummus Saturnus, habere,
Pro domibus fertur puerum Iouis & Capricornum.
Iupiter ipſe domos etiam tenet æthere binas,
Piſces atque arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxæuſque aries, ſtolidi ſunt tecta Gradiui:
Dat propriam ſedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytheræa quieſcit:
Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hoſpitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de ſignis cæleſtibus aggrediamur.
Zodiaco qua ſol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manent: Borealia ſunt ſex,
Aduerſo totidem ſumpſerunt nomen ab Auſtro.
A capite auratæ pecudis, finem vſque puellæ
Erigones, ſeptem dicuntur ſigna trionis.
Aſt à principio Libræ, finem vſque duorum
De grege Neptuni, quodcũq; eſt, ſpectat ad auſtrũ.
Nomina ſignorum iam nunc mea carmina pandent,
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornuſque, Hydrochoóſque,
Et duo cæleſti radiantes lumine Piſces.
Septima quæque ſibi opponuntur: quũ venit illud,
Conditur hoc. Aries ad nos quum ſurgit ab ortu,
Libra cadit: Tauro ſic Scorpius Eũropæo
Obiicitur: naſcente illo, hic deſcendit in vndas.
A Cancri capite ad Centauri extrema, vocantur

Directa:

Directa rà prima Egocerotis parte, gemellos
Vsque ad Tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet est signum. terrestria sunt, Capricornus,
Taurus & Erigone: sunt aëris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini naturam seruat aquarum,
Piscibus, & Cancro similis Neparquæ tria restant
Ignea sunt, Aries, Chyron, Leo. Mascula sunt hæc,
Cùm tribus aëreis, & fortunata vocantur:
Cætera fœmineo dicuntur nomine, sintque
Infortunata, vt perhibent qui sidera norunt.
Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra & Capricornus:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cum Ganymede vocantur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, communia, Piscésue.
Vltra hæc, triginta sunt & tria signa beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluuius sibi cætera vendicat auster.
Hæc sunt quæ spectant ad septem signa triones,
Binæ Vrsæ, quarum est Helice maioribus astris
Splendidior, Cynosura minor Phœnicibus est dux,
Inter quas medius serpit Draco fluminis instar.
Hîc micat & Cepheus, hîc Cassiopeia, Coronæ
Proxima Gnossiacæ, niueo vicinus Olori est
Engonasis, dulcémque Lyram nitatur & audit.
Nec non Arctophylax monstrat sua sidera ibidem.
Perseus hac etiam cæli in regione locatur,
Ora Medusæo gestans rorantia tabo.
Hoc eodem cœlo nitet Auriga Anguitenénsque,
Illius & serpens, cúmque hoc Serpente Sagitta,
Adde Aquilam, æthereóq; mari Delphina natantē.
Hic & equus splendet qui Pegasus appellatur.
Andromede sequitur. postremum Delta vocatur,
Signa tria atque decem aduersa retinentur ab austro
Cetus Persea vix tandem falce peremptus.
Hac etiam parte armatum Orionā videbis,
Multiplicémque vadis Nilum, Leporémque fugacē.
Hunc canis haud vnus sequitur, maiórque minorq;

Integ

Inter & australes Argo micat inclyta flammas.
Hîc Aram, magnúmque potes Cratera videre,
Necnon Phœbæum fulgenti sidere Coruum,
Centaurúmq; truçẽ, domitámque laboribus Hydrã
Herculeis, pestem Lernæ, mirabile monstrum.
Hac eadem Piscis quidam regione videtur.
Quæ sint signa poli paulò superiùs versibus: at nunc
Singula quot stellas habeant quoque versibus edã:
Astra Helice septena tenet: quæ dicitur Vrsa
Maior, quòd cœlo maiori lumine fulget.
At Cynosura minor fertur, quòd luce minori
Apparet: quamuis vigenti vnámque micantem
Corpore contineat, vigilem quindena Draconem
Sidera conficiunt, geminas qui diuidit Arctos.
Cepheus ipse decẽ atque nouem cõplectitur astra,
Cassiopeia decem atque tribus stat lucida flammis,
Ipsa nouem stellis solita est splendere Corona.
Dant triadena modum Ledæo sidera Cygno.
Ignibus Engonasis lucet bis quinque nouémque.
Quattuor atque decem designant astra Bootem:
In cuius zona Arcturus stans clarius ardet.
Ipse decem septémque faces tenet æthere Perseus,
Heniochus septẽ est humero quæ clara sinistro est,
Fertur Capra: duas alias quas læua manus fert
Hœdi dicuntur, nautis sæpe anxius horror.
Septenis denísque nitet flammis Ophiuchus,
Ipsius at serpens viginti est clara duabus.
Est Lyra lumnibus fulgens Orphea nouenis.
Quattuor ætheream designant astra sagittam,
Quadruplicíque nitet raptor Ganymedius igne,
Delphin ipse polo fulget bis quinque fauillis.
Octo decémque micat nocturnis Pegasus astris.
Ignibus Andromedæ bis denis ardet Olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat sidera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerũ aggrediar cõprendere versu.
Ast Aries primus: tenet hic astra octo decémque.

Taurus habet ſtellas viginti, vnámque: ſed harum
Septem, quæ ipſius poſtrema in parte residēt,
Vergiliæ, nec non Atlantides appellantur.
Sunt totidē in capite, atq; Hyades dicūtur ab imbri.
Tyndaridæ fratres denis octóque fauillis
Splendeſcunt: alter denas, alter tenet octo.
Biſque nouem flammis cœleſtis Carcinus ardet:
Binæ inſunt dorſo, quæ Aſini & Præſepe vocātur.
At Leō bis denas ſtellas retinet minùs vna.
Virgo tenens ſpicam micat aſtris octo decémque.
Chelæ ignes vtrinque duos, libramque figurant.
Quindenas reliquo flāmas Nepa corpore mōſtrat.
Quindenis etiam facibus ſplendere videtur
Arcitenens: quandámque pedes tenet ante coronā,
Septenis quæ ſideribus conſtare putatur.
Viginti Ægoceros ſtellis nitet atque duabus.
Iliacus puer eſt bis ſeptem lucidus aſtris.
Octo nouémque faces Piſcis tenet alter: at alter.
Hunc iunctus bis ſex ſplendeſcit in æthere tædis.
Nunc quot habent ſtellas auſtralia ſigna docebo:
Quāuis ſint procul, atq; oculis malè cognita noſtris.
Lumina terribilis triadena habet æthere Priſtis,
Sunt totidem Nilo, Leporem ſex aſtra petunt.
Sideribus ſeptem atque decem præfulget Orion,
Octo atque vndenis incendit Sirius orbem
Ignibus, at Procyon triplici micat æthere flamma.
Viginti atque tribus decorata eſt Argo fauillis,
Vnam plus Chiron retinet: ſed victima, geſtat
Quam manibus, reſupina, decémq; vnámq; recepit.
Luminibus verò ſpecioſa eſt Ara quaternis.
Sex & viginti facibus ſpectabilis Hydra eſt,
Longa trium ſpatio ſignorum, corpore Cancrum
Occupat, Erigonémque ſimul, tumidúmq; Leonem.
Septem aſtris Cortius, Crater ſpectabilis octo eſt.
Biſſeno at notius decoratur lumine Piſcis.
Occaſus nunc ſignorum dicamus & ortus,
Signorum eſt ortus triplex, occaſus eprum

Est etiam triplex. namque ortus Cosmicus, atque
Occasus fertur quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod signum quoque surgit eoa
De regione simul, vel quum mane occidit vndis.
Dicitur at Cronicus, quoties surgitue caditue
Signũ aliquod, quum primũ alto se gurgite cõdens
Iam patitur stellas alias splendescere Titan.
Heliacus verò est ortus, quum sole propinquo
Iampridem occultum signum, postquã ille recessit,
Ingrediens aliud, posse incipit orbe videri.
Occasus contrà Heliacus tunc dicitur, ille,
Quando aliquod signũ per quod tũc ingreditur sol,
Obtenebrat splendore suo, prohibétq; videri.
Nũc quoi quæq; modo exoriantur signa, cadántq;,
Versibus expediam: tribuant modò carmina nobis
Pegasides vatémque suum non spernat Apollo.
Quando Aries oritur, consurgit pars quoque læua
Andromedæ, Perseique caput, media tenus aluo.
Opposita tunc parte poli pars occidit Aræ,
Auersus Taurus per cœlum corpore fertur:
Ipso ascendente, ascendit totus quoque Perseus.
Heniochi consurgit item pars maxima, nec non
Pristis, cauda, et tam penitus tunc occidit Ara.
Ipsum ẽ Arctophylax tunc primũ obscõditur vndis,
Cum Geminis totus Cetus, partéque priore
Eridani surgine, cúmque his arpatus Orion.
Anguitenens vtrunque pedem tunc æquore mergit.
Carcinus exoriens partem apparere Coronæ
Dimidiam cernat, & caudam Geti, notiúmque
Piscem, atque Engonasis papur, aluũ dimidiámque
Eiusdem: à genibus scapulis tenus Anguitenentẽ,
Ipsiúsque Anguem excepta cervice Bootem
Totum penè, orirum sed contrà Orionis vsque
Ad zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Hæc cum magnanimo nascentur signa Leone:
Tota aquila & q; lepus, Procyõ quoq; primáq; crura
Maioris Canis, exurgit caput insuper Hydræ.

Ac contrà Arctophylax totus, totusque Ophiuchus
Cum capite & ceruice ſui quem continet Anguis,
Quæque ſuperfuerat nitidæ pars illa Coronæ.
Engonaſis ſimul ipſe, genu tamen ac pede læuo
Exceptus, tunc heſperias mergunturin vndas.
Virginis exortu totus Canis Hydráq; ſurgit
Vſque ad Cratera. apparet quoque Theſſala puppis,
Quatenus erecto dependent carbaſa malo.
Oppoſita ſed parte latent hæc ſidera: Delphin,
Totus Olor, cauda excepta: ſimul ipſa Sagitta,
Atque chelys, Niliſque prior pars. Pegaſus autem
Cum capite abſcondit collum, pars cætera fulget:
Tota Argo cum Libra oritur, totúſque Bootes.
Extremam præter caudam tota Hydra videtur,
Engonaſis dextrúmque genu, dextram quoq; ſurá.
Tunc & Centauri caudam ſplendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris ſpectare Coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, poſtremáq; Cygni
Celantur, nec non ceruicem Cetus ad vſque
Deſcendit totis: tunc & caput occidit vndis
Andromedæ: tunc & deſcendere Cepheа cernes,
Ipſius Andromedæ patrem, manibúſq; humeriſque
Et capite extremas ponti fluitantis in vndas,
Scorpius exoriens hæc ſecum ſidera ducit, (nam:
Caudã Hydræ, Chyronis equũ, reliquámque Coro-
Quámque manu geſtat Chiron tunc Hoſtia ſurgit.
Surgit item caput Anguis, itẽ caput Anguitenentis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atque
Cepheus à capite ad zonam, flexuráq; duplex
Eridani: reſupina cadit quoque Caſſiopeia,
Tunc etiam abſcondi Canis incipit, atque Orion.
Arcitenens quũ oritur, iubet apparere Ophiuchũ,
Ipſiúſque Anguem totum, caput atque ſiniſtram
Engonaſis, totámque Lyram, pectúſque capútque
Æthiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et Lupus, & maior Canis occidit, Heniochúſque,
Exceptis capite ac pedibus, tunc Perſeus vnà

Tendit

Tendit in occasum totus, dextro pede nec non
Crure manet. puppi exceptа tota occidit Argo.
Ægroceros quum surgit, olor, simul atque sagitta,
Ara quoq; atq; Aquila ascendũt: sed cętera puppis
Descendit, Procyónque mari sua sidera condit.
It quoque sub terras toto tunc corpore Perseus,
Sidera quum pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
Prima Meduſęi consurgunt membra caballi.
Tunc contrà caput & ceruix descendit Echydnæ,
Occultatur item postremo corpore Chiron.
Quum gemini superum tolluntur in æthera Pisces,
Andromedæ dextrum corpus quoque surgit, & ille
Qui notiis fertur Piscis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atque obitu signorum dicta putamus
Esse satis, nunc ad reliqua incunctanter eamus.
Sed prius Vranien libet huc ad nostra vocare
Carmina, vt auxilium tribuat, secretáq; pandat.
Vranię, cui nota alti penetralia cœli,
Quæ superûm sedes gemmatáq; tępla frequentas:
Vranie formosa adsis, arcanáque diuûm
Tecta aperi, vatémque iuua tua regna canentem:
Æthereos da mente lares, animóque tueri
Mœnia stelliferi circumlabentia mundi.
Et primum mihi Diua aperi, num corpore dũro
Ac solido constet cœlum, an fluxo tenuíque,
Non secus atque aër facili quem scindimus ictu.
Post hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturę primordia prima, vocantur
Materia & forma: ex his corpora cuncta creantur,
Ex his est tellus, vnda, aër, ignis, & æther.
Vnde errant, qui materiam cœlestibus vllam
Corporibus non esse putant, contraria in illis
Quippe forent, & ab his corrupta aliquãdo perirẽt.
Sic aiunt: verùm hæc ratio (me iudice) peccat.
Nam neque materiæ culpa est, si corpora soluit
Longa dies: neque corrumpunt contraria per se,

Si æquales habeant vires, niſi fortius vnum
Sit reliquo: quia cum vis æqua eſt atque poteſtas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cœlum,
Optima materiæ primæ ac puriſſima legit,
Temperiémq; illis talem addidit, vt nihil vnquam
Se lædant, ſempérque habeant contraria pacem.
Sic cœlum æternum eſt, ſic nullo abſumitur æuo.
Sed quoniam quæ dura magis, diuturna magis ſunt.
Lædunturque minus: proinde eſt duriſſimus æther,
Plus adamante, adeò vt ferrũ contemnat & ignem,
Vímq; omnẽ, præter Domini, à quo conditus ipſe eſt.
Eſt alia id monſtrans ratio: nam mobile primum
Intra ſe poſitas ſphæras rapit, ac violenter
Occáſum verſus ſecum trahit, atque diurno
Motu (obſtent quamuis) ſpatia in contraria verſat.
Quod fieri nequeat, ſolido niſi corpore conſtent.
Adde huc quod lunæ pars illa ſimillima cœlo eſt,
Quam ſol non ſpectat, fraternáque lumina tangunt:
Sic etiam ſtellæ, manifeſtam in luce diei
Conſimile in cœlo credunt habere colorem.
Luna tamen ſtellæque ipſæ ſunt corpora dura,
Sunt & opaca: hoc eclipſis declarat apertè:
Nam radios Phœbi Luna interiecta repellit,
Nec ſinit in terras claram deſcendere lucem.
Cur non duritiem eandem tribuatur Olympo?
Nempe aliter nunquam ſua ſidera fixa teneret,
Sed paſſim errarent, nec certa in ſede manerent.
Non tamen eſt cœli, vt ſtellarum, corpus opacum.
In terris etenim poſiti ſumma aſtra videmus,
Et penetrat noſter ſuprema ad ſidera viſus.
Quum verò ſint (vt dixi) duriſſima cœli
Corpora, ſintque eadem puriſſima, forſitan illis
Eſt etiam ſonus: & quum ſe tangántq; roténtque,
Concentum faciunt aliquem, cœleſtibus aptum,
Vt quidam ſcripſére olim doctíque probíque:
Hunc tu Muſa etiam nodum mihi ſolue roganti.

Dura

Dura & plura licet sacra sint corpora cœli,
Reiiciáque humanis oculis, tamen illa sonorem
Efficiunt nullum: neque enim pulsantur ab vllo,
Nec si pulsentur resonant, crassissima quum sint,
Cúmque illi aër nullus sit, quo fine frustra
Speratur sonus, atque ideò sine murmure currunt.
Præterea sphæræ bis quatuor inferiores,
Auroram versus omnes vertuntur eodem
Progressu: nec se collidunt concutiúntque
Occurrendo sibi, sed certa lege modóque
Vna eadémque via leni vertigine perguntur,
Et choreæ in morem placidè tacitéque feruntur.
Mobile duntaxat primùm aduersatur eúndo,
Orbibus (vt dixi) reliquis: tamé haud strepit vnquã
Nílque sonat prorsus: quippe illic deficit aër,
Quippe superficies multò est leuissima sphæris:
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et sua contactu molli confinia lambunt.
Propter quod motum faciunt sine voce silentem,
Nonigitur rectè veteres sensêre, putantes
Sphærarum motu harmoniam conflarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quæ decidit altis
Rupibus vnda propè: at longè fragor editur ingẽs.
Nugantur certè, & ratio hæc est prorsus inanis.
Nam si nemo vnquam audiuit, cur fingere debent
In cœlo esse sonum? turpe est ea dicere quæ non
Ostendi possunt, quæ possint iure negari.
Non noua sunt fingenda, nisi hęc vera esse probẽtur,
Nullam verba fidem amota ratione merentur.
Sed quidquid cœlum est, vt fertur, (Musa) rotundũ?
Sphærica nimirum perfectior esse figura
Censetur cunctis aliis, quòd non habet in se
Principium finémque, capax quod sit magis, atque
Simplex & formosa magis, magis apta moueri,
Præsertim circa medium, ceu vertitur æther
Circa ipsam terrã, in medio quę condita mũdo est,

Conuenit hæc igitur cœlo tam digna figura,
Conuenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus astris:
Quanquam aliter pictorum audax inscitia fingit.
Stellæ autem summæ (vt fertur) pars densior orbis?
Non ita: quippe suam sortita est quælibet harum
Diuersam à cœlo speciem, discrimine magno,
Ipsæ etiam inter se distant, ceu sorbus ab vlmo,
Ceu pyrus à ceraso differt, fœtu atque figura.
Indicat id color haud vnus, diuersique earum
Virtus & splendor, stellæ est sua cuique potestas:
Quandoquidem natura etiam sua cuiq; tributa est.
Cœlum ergo est sedes tantùm opportuna, locúsque
Stellarum, non materia aut substantia earum.
Quid virtutis habet cœlum? est vis omnis in astris,
Astra regunt orbem terrarum, atq; omnia mutant:
Astra creant cuncta in terris, & cuncta gubernant:
Hoc docet astronomus, communis opinio fert hoc.
Quare non solùm raro densóque putandum est
Distingui à stellis cœlum, diuersa sed ipsis
Natura est etiam, & dispar faciésque vigórque.
Quanta etiam sint astra, & num sine fine rotentur,
Quo sunt fixa loco, vt visum est aliquando Platoni:
An sint deserta, an quisquam versetur in illis,
Musa velim scire: vnde precor mihi singula pangas.
Non sunt astris quidem magna æqua: nanq; minora
Plurima sunt numero, vt possit comprendere nemo.
Sunt aliquot maiora etiam, sed pauca: serenæ
Quæ passim cœlo venerandæ luce refulgent.
Ex quibus astronomi varias secêre figuras,
Et pinxêre amplum diuersis æthera signis.
Ex his ergo astris maioribus (vt perhibent, qui
Astra sciunt, vtque eclipsis phœbea monstrat)
In qua Luna patet quanto sit corpore, fratris
Dum subiecta sui speciosum lumen opacat)
Quædam sunt tanta, vt totam terræque marisque
Excedant molem, ac spatio maiore niteſcant:
Quamuis parua adeò videantur, propterea quòd

Tam

Tam longo distant à nobis interuallo.
Quippe aliquid quanto est longinquius, esse videtur
Tanto etiam minus, & spectantum lumina fallit.
Stellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæque suum circa centrum voluuntur ibidem
Semper: & hæc ratio est cur scintillare videntur:
Non ea quam fingunt quidam, quia longiùs absunt,
Proinde illas tremulum nobis ostendere lumen,
Nimirum hæc ratio vana & puerilis habenda est.
Non etenim quicquam scintillat, quòd procul absit
A nostro visu; minus, atque obscurius illud
Sed tunc apparet, nec scintillario motu
Vlla carere potest quare fixa astra mouentur,
Cum Sole vnà, illo motu quem diximus antè:
At non Saturnus, talem, nec Iuppiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Lunæ Mercurijue
Aut Veneris sidus; verùm hæc gaudent epicyclis.
Cur non scintillat Saturnus, Iuppiter, & Mars,
Vt Sol? quum tamen à nobis longè altiùs absint,
Nec magno à stellis fixis discrimine distent?
Nimirum, quoniam non sic voluuntur vti Sol,
Sed sua permittunt epicyclis corpora ferri.
Fortè aliquis solem non scintillare putabit.
At si hunc perspiciet summo quum mane resurgit,
Vel quum descendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc scintillare videbit.
Nec quisquam hoc adeò magnũ ac mirabile dicat,
Singula si tali voluuntur sidera motu:
Nónne magis mirum est, tam immensi corpora cœli
Tam celeri semper ferri vertigine, vt omnes
Præuertant volucres, ventósque & fulmina vincãt?
Vnde nota: Ille pater rerum, mundique creator,
Omnia quæ fecit, distinxit in hæc duo, motum
Atque quietem, atqui in terris centróque locata est
Ipsa quies propriè, possedit cætera motus,
Vnda fluit, semperque aër agitatur & ignis.

Præcipuè

Præcipuè tamen in cœlo est vis maxima motus:
Et quo quæque magis sphæra est sublimis, in illa
Fortior est motus, mundumque rapacius ambit.
Quare illud cœlum, quod primum mobile fertur,
Maximum habet motũ: sed motus maximus ille est,
Tempore qui minimo spatia & loca maxima trãsit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obstarent illi sphæræ, quas continet in se,
Frænantes cursum illius, ne protinus omnem
Voluendo raperet secum terram Oceanumque.
Quippe animal nullum posset tunc viuere in illis.
O rem mirandam in primis! quis non stupeat, quã
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molem,
Tam longas transire vias, iterumque reuerti?
Nec cessare vnquam, & nullum sentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à diis totum æthera volui:
Assignántque suum motorem cuilibet orbi:
Qui quasi pistrino addictus, non desinat vnquam
Tam vastam versare molem noctesque dieſque?
Nec, quamuis cupiat, minimum requiescere possit.
Fœlix seruitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ sunt hæ, comminiscique inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot morosophos tellus parit, & philodoxos!
Quare non tutum est facile omnia credere cuiuis:
Ille licet magni sit nominis, innumerásque
Scribendo implerit nigra lolligine chartas,
Magni sæpe viri mendacia magna loquuntur.
Et nemò est adeò prudens, quin læpius erret.
Est igitur ratio in primis quærenda, fidésque
Maior in ambiguis rationi est semper habenda,
Quã dictis hominũ: nanq; hæc fuit falla frequẽter.
Quid ratio ostendit? cœlum stellásque moueri
A diis, an per se, naturalique vigore?
Qualis honor, vel quale lucrum, vel quãta voluptas
Esse potest diuis, versantibus æthera semper?
Vt stultorum hominum vitæ opportuna ministrent,
Atque

Atque feras pecudes, volucres, piſcéſque gubernēt?
Sicne decet dominos ſeruis ſeruire? deóque
Seruitio æterno damnari, vt pabula brutis,
Vtſtultis prauiſque ferant mortálibus eſcam?
Nónne decet potius libertas maxima diuos,
Vt quocunque velint faciles accedere poſſint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nuſquàm
Ire queant, ſemperque loco teneantur eodem?
Aut tanquam ſigúli inſtantes operíque rotæque,
Nunquam decedant ſcamno, nunquā otia capiant?
Eſtne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille poteſt diuis nunquam eſſe moleſtus?
O ſapientum hominum ſententia digna notatu!
Sed ratio obſiſtit, ratio manifeſta reclamat:
Nil etenim per ſe æternum eſt, niſi conditor orbis.
Poſt ipſum æterna eſt rerum naturæ ſuarum,
Quas ipſe ex nihilo, ſtabili ſed lege creauit,
Vt non eſſe queant aliter quàm juſſerat olim,
Quùm primùm immēſi iaceret fundamina mundi.
Sic aqua ſemper erit mollis, ſic ignis adurens:
Sic ſtabilis tellus, ſic ſemper mobilis aër,
Sic & circumagi cœlum ſine fine neceſſe eſt:
Sic forma & virtus herbis ſua cuíque tributa eſt,
Necnon arboribus, necnon animalibus ipſis,
Vt nullo poſſint mutari prorſus ab æuo:
Vſqueadeò ipſius naturę immobilis ordo eſt,
Vſqueadeò eſt eadem ſemper diuina voluntas,
Quare ſi motus cœli eſt æternus, oportet
Naturalem eſſe, vt grauium leuiúmque videmus.
Nam quod naturę eſt proprium, non deficit vnquā.
Si verò eſt alius motor, quandoque quieſcet.
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potentior eſt quàm
Aſtrorum & cœli, vt poſſint per ſe illa moueri,
Hæc verò nequeant, niſi diis agitentur ab ipſis?
Terra ergo atque ignis ſunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc quòd non motoris egent alieni,

Sed per se à centro aut ad centrum tẽdere possunt,
Credendum est igitur, cœlestia corpora per se
Atque suis formis, vt terra ignisque, moueri.
Natura est liquidem motore potentior omni,
Naturam vincit solus Deus: & nihil (ipso
Excepto) est melius natura & maius in orbe.
Naturam verò appello, legem omnipotentis
Supremique patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis imposuit rebus, iussitque teneri
Inuiolabiliter, dum mundi secla manerent,
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: vnde
Quam rebus dant esse, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem,
Nempe suis res à formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipsas.
Hæc verè ac propriè natura est, & melius quàm
Forma aut materia, vt quidam posuêre. etenim sunt
Hæc duo cunctarum potiùs primordia rerum,
Vel causæ primæ, vel componentia prima:
Non autem natura: placent si nomina vera,
Et nisi malimus dare falsa vocabula rebus.
Sed de hoc iam satis: ad reliqua accedamus, & vtrũ
Sint deserta poli pulcherrima regna beati,
An quisquam sedes illas teneátque colátque,
Præsens hora monet solito nos dicere versu.
Quum cœlũ sit tam immen sum, tantique decoris,
Conspicuum tot sideribus, tam nobile corpus,
Desertum & vacuum & solum inculturaq; manebit?
Terra autem innumeris gaudebit, & vnda colonis?
An mare vel tellus, locus est iucundior atque
Pulchrior & melior, vel toto maior Olympo?
Propter quod potius quàm æther mereatur habere
Tot ciues, & tam variis animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mirè speciosam intúlque foríque,
Nolle tamen (stabulo excepto) permittere quenquã

Tam

Tam pulchras habitare ædes, vacuásque tenere?
Nempe est totius mundi stabulum terra, in qua
Sunt omnes sordes, pulvis, cœnúmque, simúmque,
Ossa, putres carnes, varia excrementa animantum.
Quis memorare vnquã tot fœda immundáq; posset
Quę tellus & pontus habent, ac semper habebunt?
Quis nescit pluuias, nebulas, nubésque, niuósque,
Prælia ventorum, tempestatúmque furores?
Quę mare perturbant, quatiunt terrã, aëra versant?
Terra tamen pontusque tenent animalia multa:
At cœlum vacuum, vacuum cœlum esse putatur?
O vacuæ potiùs mentes, quæ creditis istud!
Quippe suos etiam ciues habet æther: & astra
Singula, sunt vrbes cæli, sedésque deorum.
Illic & reges, populi inueniuntur & illic.
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hîc, vmbra simulacráq; inania rerum,
Quæ citò mors rapit, & tępus terit, inquinat, aufert.
Illic fælices, immortales, sapientes:
Hic habitant miseri, mortales, insipientes:
Illic pax & lux regnant, & summa voluptas:
Hic bellũ assiduũ & tenebrę, & genus omne doloris.
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imò aude, ò demens, stabulũ hoc præponere cęlo.
Verùm aliquis dubitare potest, si durior æther
Est adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dij poterunt illic habitare, vel illàc
Pergere? nimirum hoc fieri non posse videtur.
Præterea quum cælum ipsum non posset arari
Atque fodi, quõnam pacto Bacchúsque Cerésque
Nascentur, frugésque aliæ, quarum indiget vsus?
Friuola sunt hæc, & rugoso digna cachinno.
Nanque sit ipse licet multò solidissimus æther,
Peruius est tamen, & cedens cultoribus: & nil
Obstat quin facilè huc possint se ferre vel illuc,
Et quaecunque libet nihil impediente moueri.
Cælicolis etenim tenuissima corpora cunctis

Ille

Ille author mundi dedit, atque leuissima: quare
Ipsis non opus est foribus, patulisue fenestris:
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vsqueadeò est illis tenuis natura, potensque,
Quis, nisi vidisset pisces habitare sub vndis,
Sub limo ranas, salamandras viuere in igne,
Aëre chamelepnta, & pasci rore cicadas,
Crederet? at vera hæc tamen & mira esse fatemur.
Plurima sunt, quæ quum fieri non posse putemus,
Sæpe tamen fieri possunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cœlicolas, quiper cœlum facile ire valerent,
Nullisúsque cibi vel potus prorsus egerent?
Si potuit, certè voluit: nam turpe fuisset,
Tam pulchras sedes, támq; amplas linquere inanes.
Atqui cœlicolis non est opus, vt vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non sunt illis mortalia membra,
Quæ instaurare solet sensim labentia victus:
Nec sitiunt vnquam diui, esuriúntue beati;
Denique nulla illos penitùs contristat egestas,
Quippe vltra fines lunæ illæ tabile nil est,
Cuncta mala in terris posuit Deus, illáq; clausit
In medio, & vetuit sacrum contingere cœlum.
Ergo fœlices viuunt, nectárque bibentes,
Ambrosiæ viridi pascuntur gramine, cuius
Copia magna oritur passim cœlestibus aruis.
Cælicolûm verò illorum fœlicior atque
Nobilior vita est, loca qui magis alta frequentant.
Nam quanto æthereis locus est sublimior oris,
Tanto etiam melior, cantóque beatior idem est.
Sed quid sunt maculæ illæ atræ quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diuersa loquuntur.
Nil per se in cœlo lucet, nisi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem stellæ omnes, ipsaque Lupa:
Quæ quia cunctarum stellarum est vltima, & imam
Sortita est cæli sedem, terrísque propinquam:

Vt

Vt sit opaca magis, minùs & sincera necesse est.
Vnde eius partes quum non æqualiter omnes
Sint albæ, & densæ, & leues lucisque capaces:
Hinc non tota niter luna, & maculosa videtur:
Nam partes albæ, & densæ, leuésque receptant
Nocturnum solem, reliquis sine luce relictis.
Nocte igitur lucet, sed tempore luna diurno
Infacicm nubis maculosę albescit Olympo.
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes.
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium ostendunt amota fraude colorem.
Nanque dies veris ostendit, nox fraudibus apta est:
An verò æternum sit cælum, an cœperit olim,
Expectéque suum post plurima sæcula finem,
Pulchrũ etiã scitu est. nam de hoc diuersa sophorũ
Scripta extant: ait hic, negat ille, & opinio discors
Authorum, rem difficilem valdè ambiguámque
Arguit, & verum tenebrosa in sede latere.
Sunt qui principium credant habuisse, puténtque
Mundum ex materia æterna, quandoque creatum
A summi virtute Dei, quum non prius esset:
Atque duo hæc æterna aiunt, sempérque fuisse
Materiã summúmq; Deũ, à quibus omnia manant.
Contendunt quidam ex nihilo mundũ esse creatum,
Materiámque negant vllam antè omninò fuisse,
Sed verbo iussúque Dei facta omnia censent.
Ast alij affirmant, freti rationibus, ipsum
Omni principio simul, omni fine carere.
Harum autem quænam propior sententia vero est?
Ipse quidem, nisi religiõ prohiberet, & omnes
Christologi obstarent, rutantes dogmata Mosis,
Credere non aliud possem, quàm semper ab æuo,
Vt nunc est, mundum mundique elementa fuisse,
Principijque expertem esse, ac fine fine futurum.
Nam cur non semper mundus fuit? an quia semper
Non potuit Deus, aut nescivit condere? sed post
Doctior eundem didicit, demúmque peregit?

An

An semper scijuit, potuitque: at noluit? vnde hoc?
Cur potiùs voluit post quàm prius? aut ratio quæ
Mutauit mentem illius? si non erat æquum
Vtiléque hunc fieri mundũ, cur cõditus vnquã est?
At si conueniens erat illum, atque vtile condi,
Quare tam serò fecit Deus? & quare ætas
Tam breuis est mundi? nam si fas credere cuncta
Christologis, nondum annorũ bis quatuor implet
Millia, ab antiquo bene si numerentur Adamo.
Præterea quæ causa fuit quæ condere vellet
Hunc mundũ Deus: an quis mũ diuipse huius egebat?
Si sic: debebat prius ipsum condere, ne se
Torqueret talis tam longo tempore egestas.
Si non, cur fecit frustrà ne? an non decet ipsum
Frustra aliquid facere: hic eterni insipientib? est mos.
Causa aliqua ergo fuit, sed quæ? nẽpe illius ingens
Haud dubiè bonitas, necnon immensa potestas,
Ne frustrà intra se semper conclusa maneret
Vtraque, sed potiùs cunctis effusa pateret.
Frustrà etenim bonus atque potens is dicitur, à quo
Nil vnquam fiet magnum egregiũque videtur.
Si Deus ergo fuit semper bonus atque potens, cur
Non voluit semper tam pulchrũ condere mundũ?
Cur in tam seros tantam rem distulit annos?
Nulla quidem ratio esse potest, nisi fingere quisquã
Astutus velit, & nugas præponere vero,
Quare si humanæ rationi credere par est,
Æternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorsus, prorsus quoque fine carere.
At si aliter quondam dixit Deus, & sua Mosi
Facta reuelauit, debemus credere Mosi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quiescat.
Nanque Deus nunquam fallit, nec fallitur ipse,
Si modò dignatur quicquam mortalibus vnquam
Dicere, si cuiquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam posuêre chaósque,
Nugantur. nam cur Deus hanc liquisset inanem,

Támque

Támque diu informem, potuit ſi condere mundum
Confeſtim, & primo momento cuncta creare?
Frúſtrà differtur diuerſa in tempora quicquid
Vna eadémque poteſt fieri perniciter hora.
Sunt verò quidam æternum mundum eſſe putátes,
A nullo factum tamen, à nullóque creatum:
Sed per ſe vt nunc eſt ante omnia ſecla fuiſſe,
Et per ſe vt nunc eſt poſt omnia ſecla futurum
Quod certè falſum eſt: ratio quippe ipſa repugnat.
Eſſe etenim nunquam duo perfectiſſima poſſunt:
Nam diſſentirent forſan, bellumque cierent.
Eſto quod ſemper concordi pace manerent,
Fruſtrà ponuntur duo maxima: ſufficit vnum,
Quod ſaltem natura alijs priùs eſſe neceſſe eſt.
Si prius eſt alijs, ergo eſt quoque cauſa aliorum.
Nanque prius cauſa efficiens eſt poſteriorum,
Quocirca haud dubiè mundú hũc Deus ipſe creauit
Ex nihilo æternum. ſed quomodo? ſi libet, audi.
Eſt bonitas æterna Dei, eſt æterna poteſtas:
Nónne eius potuit ſimul eſſe æterna voluntas
Gignendi mundum? quæ ſi fuit, vt ratio vult,
Nil obſtat quin æterno ſit conditus æuo
Mundus ab artifice immenſo, compagine mira.
Vt ſi quis ſolem æternum conceſſerit, idem
Æternam ſolis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus ſolis, ſol cauſa vocatur.
Sed decedentes iam cœlo elementa gradatim
Scrutemur, déq; his quædá haud indigna loquamur.
Quidam ſub cælo eſſe ignem dixêre, propinquum
Contiguúmque orbi lunæ, ſed luce carentem:
Vrentem tamen in primis, miréque calentem.
Quod verum eſſe docet ratio. nam nocte videmus
Per ſudum volitare faces, flammáſque vagari
Aëra per liquidum, & delabi ſidera cœlo.
Quæ proinde veniunt, tenues quòd in aëra fumi
Altius aſcendunt, ſuperóque cremantur ab igni.
Nanque vapor duplex, alter leuis, aridus, aptus

Incendi, vnde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, grauiórque & craſſior, ex quo,
Gignuntur nebulæ, pluuiæ, nubéſque, niuéſque,
Fulgura cum ventis, tonitrus, ros, grando, pruina,
Quòd niſi ſub cœlo foret ignis, non vapor illic,
Accendi poſſet, noctíſque volare per vmbram.
Præterea quum ignis leuitate ipſum aëra vincat,
Altior haud dubiè locus illi conuenit ergo
Sub cœlo eſt eius ſedes, & proxima lunæ.
Infra ignem verò eſt aër, qui parte ſuprema
Accipit æthereum vicino ex igne calorem.
Pars media ipſius multo eſt gelidiſſima, & illic
Concreſcunt nubes, conflantur fulmina vaſto
Cum tonitru, varijque agitantes nubila venti.
Infima pars calida eſt, atque humidam: nã vapor ipſã
Humectat liquidis exhalans iugiter vndis
Et calet ob ſolis radios tellure reflexos.
Hîc nebulæ, hîc pluuiæ, hic tenui cum rore pruinæ
Atque niues, varia ventorum ſorte creantur,
Quippe data eſt ventis huius non parua poteſtas
Aëris: hi poſſunt æſtiuo tempore frigus
Gignere & hybernis diffundere menſibus æſtum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
Hi nobis auferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Lybicis venit auſter ab oris,
Spirat ab occaſu Zephyrus, borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidáque oriuntur ab Arcto.
Inter quos alij quoque ſunt, quibus omnibus aër
Inferior ſeruit, cúmque aëre terra fretúmque.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipſis
Nubibus emanant imbres, floccíque niuales:
Fulmen, ros, grando, matutinæque pruinæ:
Tempore ſed vario, varia ratione modóque,
Et varijs etiam perflantibus aëra ventis.
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubéſque & nimbos pariunt, cælique calorem:
Qui verò ex Scythicis regionibus, horrida gignunt
Frigora:

Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atque pruina,
Tempore brumali: sed cœlum æstate serenant.
Fert Zephyrus flores, terrámque virentibus herbis
Vestit, dans auibus cantum, filuisque decorem,
Eurus plerunque est bonus: at quandoque procellas
Concitat ingentes, terris, pelagóque timendas.
Hos ventos vel dij aerei, vel sidera mittunt.
Sæpe etenim quum thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere diuum:
Audiui exortum ventum, subitámque procellam,
Aut fata strauisse, aut hærentes vitibus vuas.
Materiam ventis præbet vapor ortus ab vndis:
Causa mouens ipsos, dij sunt quibus aëris est ius.
Verùm hæc non sapiunt vulgo, neque talia vulgus
Credere vult: quid tum? gemas ne apponite porcis.
Credite vos docti, quibus est mens altior, esse
Non solùm in cœlo, sed in aëre plurima diuum
Millia, qui ventos tempestatésque ciêre,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina possunt,
Non tamen esse nego causas alias quoque, nasci
Quæ faciunt ventos: veluti sol lunáque & astra,
Præsertim semper quæ vulgò errantia dicunt:
Quorum opera exhalàs vapor ad diuersa mouetur.
Vidi ego, dum Romæ decimo regnante Leone
Essem, opus à figulo factum, iuuenísque figuram,
Efflantem angusto validum ventum oris hiatu:
Quippe cauo infusam retinebat pectore lympham,
Quæ subiecto igni resoluta exibat ab ore,
In faciem venti validi, longéque furebat.
Ergo etiam ventus resoluta emittitur vnda,
Dum vapor exhalans fugit impellente calore.
Nanque fugare solent sese contraria semper.
Hac in parte etiam quam diximus aëris ima,
Apparere solent regalia fata cometæ,
Apparere solet variata coloribus Iris.
Hanc radij solis roranti in nube figurant:

Illos ſtella facit de ſeptem errantibus vna,
Dum ſibi ſubiecto radios impreſſa vapori
Aſſimulat caudam, luménque in nube relinquit.
Haud aliter quàm quum circumnitet area lunam,
Area venturi (vt perhibent) præmunia venti:
Aut cum tres ſoles lucere aliquando videntur:
Nec ſunt tres tamen, at ſubiectæ in corpore nubis,
Ceu quondam in ſpeculo, ſolis formatur imago.
Sub regione autem craſſa imáque aëtis, vnda eſt:
Vnda immanis Oceani, quæ terram circuit omnem,
Anguſtoque freto Herculeas ingreſſa columnas,
Diffundit ſeſe, longè latéque pererrans.
Hinc varium nomen ſortitur, & hinc mare ferrur
Ægæum, Ionium, Tyrrhenúmque, Adriacumque,
Et mare Erythræum, & quod Perſidis alluit oras.
Hæc terræ occultas perlabitur vnda cauernas,
Et fluit ac reflui ſemper, variumque ſaporem
Accipit, vt varia eſt tellus, per viſcera cuius
Tranſit, ſulfureumque à ſulfure mittit odorem.
Hinc eſt æterno quòd tempore flumina currunt:
Quippe ſuos repetunt fontes, iterumque marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura viciſſim,
Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Aſſiduè, vegetantque vt ſanguis corpora terram:
Hæc eadem facit vnda lacus, craſſáſque paludes,
Necnon perſpicuos fontes puteóſque perennes.
Denique ab Oceano emanat vis omnis aquarum,
Quaſcunque orbis habet lymphas hic edidit omnes
Partim ſub terra, partim ſupra ingredientes:
Partim etiam nigris de nubibus egredientes:
Sed cur eſt adeò ſalſum mare, nunquid ab ipſa
Natura iſtud habet? non arbitror, aut ſapor omnis
Vndarum à terra cauſam trahit, inueniuntur
In terra ſiquidem montes ſalis, hos tegit æquor,
Exugítque ſalem, liquidaſq; reſoluit in vndas.
Ergo ſal, non ſol cauſa eſt ſalſedinis huius.
Nam cur ſol non ſtagna etiam ſalſa efficit idem?

Nempe

Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Vsibus humanis, nimia salsedine abundans,
Natura Oceano substraxit protinus illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior vberiórque
Dorexit nobis, nobisque reliquit apertam;
In qua sunt montes, colles, cliui, tumulíque,
Conualles, campi, rupes, fauces, iuga, rura,
Siluæ, stagna, lacus, fontes, fluuij, atque paludes,
Oppida parua, vrbes magnæ, pagi, villæ, arces,
Saxa, metalla hominum vitæ opportuna nouendæ.
Huic terræ, illiúsque opibus natura Deúsque
Præposuêre hominem, & regem fecêre animantum
Quotquot ponteis habet, quotquot tellure morátur:
Ingenúmque illi ac mentem tribuêre, quibus se
Præponat cunctis, terrarúmque imperet orbi:
Atque Deum agnoscens, illum meruátq; colátque.
In medio terræ est centrum, quod sustinet ipsam.
Nam Deus ad centrum iussit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipso
Possunt, atque ideo terra est immobilis, & se
Sustinet in medio, ac propria grauitate tenetur.
Vndique enim ad centrum cócurrit prona, globúq;
Efficit immensum, & densum, solidúmque & opacũ:
Circa quem roseis noctéisque diéisque quadrigis
Sol vehitur, sed nox aduersa in parte creatur.
Quippe aliud non est quã terræ atq; aquoris vmbra
Quæ si forte ferit nocturnæ corpora lunæ,
Eclipsim facit, & populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine diuam.
Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, est quum
Distans à nobis sol longius aut breuiores,
Quum redit, & cancri boreala signa reuisit.
Causa huius tumor est terræ, montésque superbi,
Quos interposuit prudens natura, suis vt
Verticibus noctes mutato sidere mutent:
Nam quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
Tanto maiores veniunt à montibus vmbræ.

Vmbræ, quæ abſcondunt lucẽ, aurorãq; morãtur,
Et ſpatio breuiore diem procedere cogunt.
Tunc ſpargit glacialis hyems ſua frigora nobis,
Tunc æſtas regna Antipodum decliuia torret.
Quum verò ſol ad Cancri loca ſumma recurrit,
Tunc nox ſit breuior nobis, redeúntque calores.
At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.
Sic vario curſu variat ſol tempora, & annum
Quatuor in partes totum diſcriminat æquas:
Circuíque orbem terrarum, ſeruit vtriſque
Gentibus, & quæ ſub terra verſantur, & illis
Quæ ſupra, atque pari moderamine tẽperat omnes:
Nam ſub terra homines etiam ſunt, non mare tãtũ,
Aut ſilua: neque enim ſolem natura diémque
Iuſſiſſet radios illic diffundere inanes,
Et ſolùm ſeruire feris, genérique natantum.
Nimirum tellus habitatur tota, nec vllus
Eſt locus, aut Zona vlla, in qua non viuere poſſint
Mortales, aptáſque ſibi componere ſedes:
Sit licet immodicum frigus, vel maximus æſtus,
Illic aſſiduè natura vbi triſtis hirit,
Læta adhibet, miſcétque ſagax aduerſa ſecundis:
Atque vbi ſert morbos, medicamina debita gignit.
Ergo vbicunque calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flamina deſunt.
Non ſiluæ vmbriferæ, & multis cum fõtibus amnes
Quæ valeant homines tanto defendere ab æſtu.
Præterea eſt illic ſemper nox æqua diéi,
Quæ ſolis radios æquato frigore frænat.
Vnde ſit vt Zonam mediam non eſſe putemus
Deſertam omninò: multos ſed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
Zonę etiam extremę quas non habitarier aiunt
Aſſiduis niuibus preſſas, glaciéque perenni,
Poſſunt nempe coli: vt ratio non friuola ſuadet.
Maxima namque locis lignorum copia in illis
Naſcitur, & fiunt illic hypocauſta, grauéſque

Veſtes,

Veſtes, exvarijs animantum pellibus, vnde
Calfaciũnt ſe mortales, hyemique reſiſtunt,
Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec deſunt illis alimenta, cibóſque
Indigenas partim, partim illuc vndíque vectos
Accipiunt largè, & dapibus veſcuntur opimis.
Non igitur verũ eſt quod quidam Græculus inquit
Vnius tantùm zonæ partem, exiguámque,
Naturam humano generi tribuiſſe colendam:
At reliquum terræ deſertum prorſus, ab ipſis
Piſcibus atque feris duntaxat ſemper haberi.
Ah foret indignum certè hoc, natura minoris
Feciſſet nos quàm bruta, imperiúmque dediſſet
In terris maius quàm homini & ſpatioſius illis.
Quare ſiqua fides adhibenda eſt vera loquenti,
Haud dubiè tellus tota eſt habitabilis, & nil
Obſtat quin poſſint mortales viuere vbique.
Naturæ auxilium in rebus non deficit vllis,
Ingeniúmque hominis duriſſima quæque refringit.
Poſtremò quoniam ad finem properamus, & hora
Iamdudum monet æthereos inuadere Piſces:
Propterea exponam paucis cur terra tremiſcat,
Quæ vis tanta illam quatiat, cogátque mouere.
Scire igitur licet, innumeras vaſtaſque cauernas
Sub terris eſſe, atque illic quandoque creari
Ingentes ventos: qui dum crudelia miſcent
Prælia, concutiunt terram, nimióque furore
Congreſſi euertunt totas cum mœnibus vrbes.
Donec parte aliqua erũpant facto agmine, & auras
Diffuſi in vacuas non longa pace quieſcant.
Gignuntur verò hi venti telluris in aluo
Ex fumis, quos vicina trahit ignis ab vnda.
Quippe ignes in ſe multos magnóſque perenni
Tempore nutrit humus (dictum mirabile, ſed non
Falſa tamen refero) credet qui viderit Ætnam,
Qui ſcatebras calidarum vſquam ſpectarit aquarũ,
Et qui vituferi benè nouerit acta Veſeui,

Hos agitant ventos qui ſubterranea regna
Dij manes habitant, cæciſque morantur in antris.
Non etenim nugæ proſus, nec inania verba
Sunt, quæ de Stygij rebus memorantur Auerni.
Nempe locus nullus fruſtrà eſt: habitatur vbique
Sub terris, ſupra terras, inque aëre & igni,
In cælo & ſupra cælum: eſt vbi regia ſummi
Iuduperatoris, mundum qui poſſidet omnem.
Muſa vale: interea extremum meditare laborem.

Liber Duodecimus.

PISCES.

SVMME Deus rex omnipotens, pater optime, tuum
Tam pulchrum támque immenſum ſapientia mundum
Condidit ex nihilo, & regit aſſiduéq; ruetur.
Principium & finis rerum, cui omnia parent:
Quo maius, melius, ſpecioſius, altius eſt nil:
Qui ſupra omne habitas cælum, ſine fine beatus:
Mens mea nunc ad te cupiens conſcendere, Muſis
Non eget, aut Phœbo, aut Parnaſſo, aut fontibus illis
Vaniloqui quoſcunque ſolent haurire poëtæ,
Magnificis inſano ſcriptum ſomnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis, alioque fauore
Eſt opus, atque alias ſitientes quærimus vndas.
Te voco, te imploro, te poſco, te precor vnum:
Vt cœpto iampridem operi, extremoque laberi
Aſpires, tribuaſque optatum attingere finem.
Mitte tuum quæſo Deus in mea pectora numen:
Quo afflatus miranda tibi penetralia regni
Spectare, & ſpectata alijs expromere poſſim;
Carminibúſque meis æternum acquirere honorem.
Sunt qui extra cælum credant nihil eſſe, puténtque

AEtheris

Ætheris in ſummo dorſo conſiſtere fines
Rerum, quos vltra natura extendere vires
Non queat ipſa ſuas, ac debilitata quieſcat.
Quod falſum ratione mihi ſuadente videtur.
Nam ſi illic finis rerum eſt, vbi deſinit æther,
Cur nil vlterius fecit Deus? an quia ſciuit
Nil facere vlterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? ſed iurè negatur vtrumque.
Quippe Dei nullis eſt clauſa ſcientia metis,
Et nullum patitur diuina potentia finem.
Non etenim res vlla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec ſe ipſe coercuit vltrò.
Magna loquor, tamẽ hæc ratio quoq; magna proba-
Si res vlla Deum finit vel terminat, ergo (bit,
Fortior eſt res illa Deo: nam quomodo poſſet
Efficere id, ſi non ipſum ſuperaret agendo,
Quem finire cupit, quem circumſcribere quærit?
At res nulla Deum ſuperat, neque fortior ipſo eſt.
Quare nec finire poteſt, nec ſe Deus vltrò
Limitibus cinxit. quis enim ſibi ponere finem
Vellet, quum poſſet liberrimus eſſe, ſuáſque
Quantumcunque ſibi libeat diffundere vires?
Nemo eſt qui cupiat ſeſe feciſſe minorem:
Imo omnes quærunt maiora capeſcere ſemper,
Atque aliquid ſemper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latiùs alas.
Num Deus ergo volet quum poſſit maximus eſſe,
Ac ſine fine potens, proprium cohibere vigorem
Sponte ſua, auguſtáſque ſibi circundare metas?
Non decet hoc certé, quare nec credere fas eſt,
Eſſe Deo finem, ſi non accepit ab vllo,
Nec dedit ipſe ſibi: vt ratio iam noſtra probauit.
His ita præpoſitis, concludimus, infinitum
Eſſe Dei omnipotentis opus, nec vana poteſtas
Illius dici, & ne vana ſcientia poſſit.
Nam ſi extra cælum ſciuit potuítque creare
Plura quoque & maiora Deus, ſed noluit: ergo

Scire

Scire ac posse suum frustrà est, & prorsus inane.
Si sciret quisquam, & si posset gnauiter artem
Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil vnquam
Efficeret: frustrà artificis sibi nomen haberet,
Et frustrà propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars, imò deberet inertia dici.
Verùm in diuina natura credere par est
Esse nihil frustrà aut vanum, pulcherrima quum sit.
Quæcunque ergo Deus potuit, fecit quoque virtus
Ne sua vana foret, ne semper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum est
Fecisse infinita, omnemque expleſſe vigorem,
Nec seruasse in se vanum vel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus posse esse negauit
Doctus Aristoteles: ego in hoc assentior illi,
Quippe extra cœli fines non ponimus vllum
Corpus, sed puram, immensam, & sine corpore lucē
Lucem qua nostri solis longè minor est lux:
Lucem quam terreni oculi non cernere possent:
Lucem, quam ex sese effundit Deus infinitam,
In qua habitant cum rege suo dij nobiliores,
Cætera turba minor versatur in æthere semper.
Ergo triplex regnum est: ac mundi portio triplex
Cælestis, subcælestis, quarum vtraque fine
Clausa suo est, reliquam non vllus terminus ambit,
Quæ supra cælum splendescit lumine miro.
Fortè aliquis dicet, nullam sine corpore lucem
Posse dari, vnde extra cœlum lucem esse negabit:
Sed frustrà obiiciat nobis, frustràque resistit.
Nam ratio mea dicta probat, veriumque tuetur.
Dic quæso, cur sol lucet? num quòd sua per se est
Lucida materia: an potiùs sua forma dat illi
Hanc lucem, quæ tam vastum complectitur orbem?
Nimirum tribuit, rebus forma omnibus esse,
Vt perhibent Physici, quibus & nos adstipulamur.
Forma igitur solis causa est vt luceat: & non
Materia, a forma vis & decor effluit omnis.

Quòd

Quòd si corporeis formis lux tanta tributa est,
Cur incorporeis lucem posse esse negamus?
Præsertim quum sint puræ magis, & tenues, &
Participes multo vberiùs pulchrique bonique.
Ergo Deûm formæ lucent vehementer: at illa
Lux non est oculis mortalibus apta videri:
Imò inter diuos quo quisque potentior est &
Dignior, hoc etiam maiori lumine fulget.
Non aurum, non gemmæ illis, non purpura honorē
Affert, vt nobis lux est sua gloria diuis.
Vtque inter stellas multo nitidissimus est sol:
Sic inter diuos licet Rex ille deorum,
Non tamen obscurat reliquos, quin perficit illos:
Tanta eius bonitas est, & sapientia tanta.
Fortè etiam obijciet, subiectum esse aëra lucis,
Ac fundamentum: proinde aër est vbi nullus,
Extra oras cœli summi, lumen esse negabit.
Sed pariter nunc è vero decedit, vt antè.
Non etenim est aër subiectum luminis, & non
Est (vt peruersè arbitratur) in aëre lumen:
Imò aër contrà est in lumine, si benè cernat.
Non quid Aristoteles, sed quid ratio asserat ipsa.
Nam si adstans foribus clausis accensa lucerna
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obscuras, quatiatque aliquis tunc aëra, iuxta
Luminis immissi radium, transire per ipsum
Aër cogetur radium, nil lumine moto.
Si verò ipse aër subiectum luminis esset,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër,
Cumque suo haud dubiè subiecto lumen abiret.
Præterea si quis nocturno tempore tædam
Accensam properans gestet, lux illa mouetur
Assiduè, mutátque locum, illustrátque tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipse quiescit,
Immotúsque manet, tæda currente per ipsum.
Quòd si aër esset subiectum lucis, abiret,
Progrediens cum luce simul, numero vnus & idem.

Hoc

Hoc autem non fit, sed lux stante aëre pergit,
Libera per se se, & tædam comitatur euntem:
Vnde patet, quòd lux non indiget aëre, tanquam
Subiecto: sed stare potest absque aëris vsu.
Præsertim lux illa Dei pulcherrima, cuius
Particula impressa est in nostri corpore solis,
Atque illic tanquam in speculo comprensa tenetur.
Nam veluti in propria sphæra non cernimur ignis
Sub luna positus, sed si accendatur in ipso
Materia, apparent tunc astra cadentia cœlo,
Ignitæque trabes æstiua nocte micantes,
Atque alia id genus humanas turbantia mentes:
Sic lux illa Dei per se nequit ipsa videri
Corporeis oculis: at fixa in Sole nitescit
Propter materiam solis, quæ aptissima luci est,
Quippe ipsam talem fecit Deus, vt sua posset
Illic lux recipi, & toto fulgescere in orbe,
Allatura diem, & vitam, & bona plurima rebus.
Illa etiam lux diuina est impressa cælorum
Diuorum formis: quamuis non omnibus æquè
Vt non stellæ omnes æquali lumine luceant,
Sed magis vna alia, quanto hæc perfectior illa est:
Vtque potest candela alias accendere plures,
Non tamen ipsa suum amittit minuitue nitorem:
Haud secus illa Dei lux inuiolata, nihilque
Decrescens, alios impertit lumine diuos.
Verùm aliquis nunc me dubitans fortasse rogabit,
An præter lucem quam diximus infinitam,
Quicquã aliud quoq; sit magni extra mœnia mũdi.
Sit licet indignum, atque impar mortalibus ausis:
Ire tamen tentabo viam, qua nulla priorum
Hactenus apparent nobis vestigia vatum,
Thesauróque Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipse volet, soluòque fauore iuuabit.
Principiò patrem rerum, authorémque fatendũ est,
Esse Deum, ãq; ipso omne bonũ pulchrúmq; creari.
Quin summum pulchrũ atq; bonũ verè ipse vocatur.

Ergo

Ergo vbicunque manet Deus, illic gloria secum
Stat sua, & omne bonum ac pulchrũ reperitur ibidẽ.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther
Pulchri habet, atque boni, totũ illud cernitur extra
Cœlestes orbes, vbi summi est regia patris.
Et quanquam rebus non vlla in talibus insit
Materia, haud ideò tamen entia falsa putaro
Nam sunt vera magis, magis & perfecta, magisque
Pulchra his materiæ quibus est data portio rebus.
Forma enim quæcunque ipsam se sustinet absque
Materiæ auxilio, longé est perfectior illa
Quæ sine materia per se consistere non quit.
Ergo illic formæ rerum sine materia sunt
Perfectæ ac puræ: quas nec longæua vetustas
Lædere, nec vis vlla potest dissoluere fati.
Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit:
Ex quibus emanant fælicia gaudia diuis:
Gaudia quæ nequeant humana voce referri:
Gaudia quæ nullo possunt amittier æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit: quamuis turba inuida tanti
Scripta viri carpat, risúque illudat amaro,
Sed cunctis non nosse datum est mysteria diuũm,
Pauci hæc percipiunt, mundi quibus annuit author,
Dátque suum, vt possint speculari talia, lumen.
Postremò diuũm sunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas,
Vel pisces Nereus, vel stellas maximus æther:
Imò horum numerus numero non clauditur vllo.
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos
Si potuit facere? vt sua gloria latior esset?
Præsertim quum sit prorsus sine limite mundus
Vt supà ostensum, & stabili ratione probatum est.
Verum incorporei quum sint, omnique carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non senio ægrescunt, & nil patiuntur amari.

Non somno aut esca vtuntur, nullúmque laborem
Norunt. perpetua est illis & læta iuuentus,
Summáque libertas: nulli seruitur ab vllo,
Nec qui squam cogit, nec quisquam cogitur vnum
Duntaxat Dominũ agnoscunt, Regémq; Patrẽq;
Communem cunctis illum venerantur amántque,
Vltro illi adsistunt, parent vltrò, atque ministrant,
Gaudentes, eius laudes & facta canentes.
Quisque illi studet obsequio ac pietate placere,
Bella absunt, odio nullo inuidiáue laborant.
Pax æterna viget, concordia maxima amorque
Mutuus est illis semper, nulla insidiarum
Suspicio, nullúsue dolus sentitur ab illis.
Denique totius pars illa est optima mundi:
Quique illic viuunt, sunt longè nobiliores,
Quã qui habitant cœlũ, & sacris versantur in astris.
Nam quanto inferior, terræque propinquior orbis
Quilibet est, tanto diuos tenet ille minores,
Atque minora bona, & tanto est quoque vilior idem.
Vnde vt qui supra cœli fastigia viuunt,
Sunt summè pulchri atque boni, summéque beati:
Sic qui obscura habitant telluris viscera, summè
Turpes & praui & miseri iuueniuntur, & illic
Non temere esse olim finxerunt tartara vates,
Tartara, vbi scelerum mortales digna suorum
Præmia post mortem accipiunt, clausique tenebris
Æternis, frustrà requiem pacemque requirunt.
Sed quid ego in ventos effundo hæc verba, laboràs
Incassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?
Vsque adeò genus humanum delirat, vt esse
Nequaquam credat superos, infernáque regna.
Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, & viuere semper.
Hinc est quòd solis inhiant noctésque dieque
Diuitijs: hæc est illorum maxima cura,
Vt fiant præ alijs auro gemmísque potentes.
Aurũ omnes vtcũque volunt, spes omnis in auro est.

Hinc

Hinc currit furiosa audax in prælia miles:
Hinc natis, vxore, domo, patriáque relictis
Mercator maris vndisoni per cærula vectus
Veliuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quisque dolis studet ac furtis, vt congerat aurum.
Aurũ omnes cupiũt & amant, placet omnibus aurũ:
Nec pœnas metuunt vllas, vbi vita recessit.
O prorsus terreni homines, soláque figura
Discreti à brutis! solum cognoscitis aurum,
Per quod nil differt à stulto vir sapiens, &
Quod plerunque malis sors improba donat abũdè,
Discite nonnulla esse auro longè meliora,
Quæ stultis prauísque Deus concedere non vult.
Hæc sunt virtutes, pietas, prudentia, nec non
Iustitia, & cunctis potior sapientia rebus.
Hæc bona quisquis habet Deus est mortalis, & idẽ
Immortalis homo, fœlix post fata futurus.
At qui non habet, & vitijs sese inquinat atris:
Morte obita in tenebras præceps rapietur auernas.
Hæc nõ sunt nugæ, aut fabellæ, aut sõnia: sed sunt
Vera quidem, imò etiam verissima. credite cæci,
Credite: væ vobis, si non credetis: abibit
Nam citò vita, & me verum dixisse scietis
Tunc demùm quùm vos Plutonia regna tenebunt.
Rideris nunc: sed risus vertetur amaras
In lachrymas, tristésque ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit quum nudi, inopes, miserique iacebũt,
Auxiliumque humili ac lachrymosa voce rogabunt
Multi, qui nunc diuitijs regnóque superbi,
Præ se despiciunt cunctos hominésque deósque.
Vnde ô vos quibus est cordi iustùmque piúmque,
Sortiti meliorem animam, diuina propago,
Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ sors
Improba largiri stultis solet atque scelestis,
Et quę post paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & spem ne ponite in illis,
Quærite duntaxat quantum vitæ exigit vsus.

Exi-

Exiguum sat erit: contenti viuite paruo.
Sed sit vester amor cœlum, cælestia totis
Viribus appetite, huc omnes intendite sensus:
In cœlo sunt vera bona & durantia semper,
Quæ nemo stultus, nemo sceleratus habebit.
In terris quæcunque placent, sunt omnia nugæ
Quas stulti & terreni homines, pecudūque sodales
Optant in primis, atque hæc bona maxima censent
Propter quæ subeunt discrimina mille, cientque
Prælia, & opponunt stultissima pectora morti:
His sese extollunt, scarabei stercore gaudent:
Vilia delectant viles & turpia turpes.
Terrenis igitur terrena hæc linquite, porci
Lætentur cœlo, placeant cælestia vobis.
Magna decent magnos: sunt fortia fortibus apta.
Terra breue hospitiū est, patriā Deus æthere vestrā
Constituit: patrias optate reuisere sedes.
Vt quum corporeo egressi de carcere, edendos
Liqueritis canibus vestros aut vermibus artus.
Illic possitis fœlices viuere semper,
Exempti à carne immunda, membrisque caducis:
In quibus inclusi, multos fortasse labores,
Et multos morbos, & tristia multa tulistis,
In mortis regno, & lachrymarum valle manentes.
Nomine enim tali digna est hæc terra vocari,
Quę mundi stabulū, & genitrix altrixq; malorū est:
Regnat vbi insanus dæmon, scelerum pater & rex.
Propterea memores mortis vos esse frequenter
Conuenit, & versare animo quàm proxima sit mors
Semper, & immineat, teloque minetur adunco.
Quàm de improuiso inuadat, quàm sæpe iuuentam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos:
O fragilis nimium, innumerisque obnoxia vita
Casibus, ô nimium breuis atque incerta, recedens
Fumi instar! nunc hic moritur, nunc ille, hodie tu,
Cras ego. sic demùm paulatim extinguimur omnes,
Non secus ac pecudes, lanius quas seruat ouili
Mactandas

Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias, post cras alias: sic denique cunctas
Dilaniat: donec caulæ reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnite, cuius
Principium est fletus, medium labor & dolor: at mors
Finis. quis talem vitam nisi stultus amabit?
Vitam aliam sperate, aliam affectate: vbi nullus
Est fletus, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nempe hæc vos manet: hęc dabitur post funera vobis,
Qui vitia odistis, sanctéque Deum coluistis:
Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
Sed casti, innocui, veri, purique fuistis.
Fortè aliqui ex his, qui credūt intra æthera & extra
Esse deos, vellent artem quoque discere (si qua est)
Per quam illos possent affari, illósque videre,
O quàm sublime hoc, & quàm mirabile donum est,
Quo nihil in terris homini contingere maius
Posse puto: ac pauci tanto dignantur honores.
Nam cum dæmonibus multi fortasse loquuntur:
Quos facilè alliciunt precibus, sacrisque peractis,
Cùm procul à terris non sint, & in æthere viuant,
Atq; hominū cœtus videant adeāntq; frequenter,
Imo vltro appārent multis, vltróque ministrant:
Et iuuenum magno interdum capiuntur amore.
Dij verò æthereī terras odēre, hominúmque
Res dedignantur cognoscere, & impia facta
Ipsorum detestantur, renuuntque videre: (qua
Quippe quib⁹ bene cōpertū est quàm stulta & iniSit natura hominum, quàm fallax, perfida, & audax,
Contemptrix, spretrix, blasphematrixque deorum,
Quare compellare ipsos, & cernere coram,
Difficilis nimium labor est, & gratia rara;
Quandoquidem occludūt humanis vocibus aures,
Auertúntque oculos ab eorum muneribus: qui
Postquam se furtis ditarunt atque rapinis,
Particulam exiguam rerum non iure suarum
Addicunt templis, cœlum venale putantes.

O bipedes asini, diuos censetis auaros?
Et gemmas cupere, & fuluo lætarier auro?
Aut vestri auxilij, vestríque fauoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant,
Cùm sint fœlices, atque omni ex parte beati.
Cũ sua sint quæcunq; tenét tellus, mare, & æther,
Quomodo quæ sua sunt diuis donare potestis?
Nonne ipsi potiùs donant hæc omnia vobis?
Ergo cùm precibus flecti donísque recusent,
Ardua res nimis est illis præsentibus vti.
Ardua sed quanquam res est, tamen aggrediemur,
Et quid in hoc valeant vires nostræ experiemur:
Principiò causas quibus ipsis gratificari
Possimus superis, inuestigare necesse est:
Nam neque diuitiis, neque nobilitate mouentur,
Non regno, imperióque vllo, claríue triumphis,
Nec curant, si quis forma vel robore præstet.
Talia contemnunt prorsus: nec talia propter
Audire, aut saltem dignantur cernere quenquam:
Vnde alia est quærenda via, vt mereamur eorum
Conspectu alloquióque frui, mea carmina forsan
Hanc monstrare viam poterunt, artémque docere:
Si modò tam pulchris adspirant numina cœptis.
Prima est mundicies animíque & corporis, obquã
Diis homo sit gratus, diuúmque meretur amorem.
Quippe omne im mũdũ odêre, & vemẽter abhorrẽt:
Vsqueadeò ipsorum pulcherrima & optima vita est.
Quare danda opera in primis vt simus ad vnguem
Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus vllis,
Veste atra exuti, & niueo candore decori.
Candida conueniunt superis, at manibus atra.
Difficile hoc fateor: nam quis sine crimine vitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuique suum impressit vitium natura, nihílq; est
Tam pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur.
Sunt quædam peccata tamen, tam friuola, támque

Exigua

Exigua, vt prope nil offendant lumina diuûm:
Vnde his non indignantur. nam talia non sunt
Vlcera, sed tanquam speciosò in corpore næui,
Queis facilè mulgent veniam pia numina: quãdo
Norunt quàm infirma & fragilis natura hominũ sit.
At noxis grauibus valdè offenduntur, & omnes
Oderunt, spernunt, detestantúrque sceleſtos,
Nec tales audire volunt: nisi se priûs ipſi
Mundarent multis lachrymis peccata lauantes,
Abſtulerintque atras maculas candore reducto,
Et veniam precibúsque piis animique dolore
Quæſierint, iterum virtutis calle reperto,
Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas solet exuuias deponere serpens:
Qui renouatus abit, spolio inter saxa relicto,
Et caput in cœlum attollens, animóque superbus
Ingeminat trifidis horrentia sibila linguis.
Sic diis placantur, sic se quum ritè vocantur
Oſtendunt, & sic nobis oracula dantur.
Est aliud tamen addendum, niueóque colori
Iungendus roseus. facies pulcherrima tunc est
Quum porphyriaco variatur candida rubro.
Quid color hic roseus sibi vult? designat amorem.
Quippe amor est igni similis, flammáſq; rubentes
Ignis habere solet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus est præter iam dicta, vt numina amemus
Væmenter. nam quiſquis amat, sit dignus amari.
Quiſquis amat superos, & purè viuit, ab illis
Non poterit sperni, & fructu potietur amoris:
Quódque petet, tandem accipiet, fietque beatus.
Sed quis amat superos? an qui desiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An qui in deliciis volucres habet? & canibus rem
Insanus patriam, vel equis obhimat alendis?
An qui omni studio fumoſos ambit honores.
Histrio fortunæ, & residens in culmine bubo?
An qui in diuitiis cor fixit, & omnibus illas

Artibus agglomerat, quas numinis instar adorat?
Credite: qui terrena volunt, cœlestia nolunt.
Nemo potest dominis recte seruire duobus.
Candida quisquis amat, cõtemnat nigra necesse est.
Tristatur tenebris, qui solis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro.
Qui ad terram accedit, cælum fugit: æthera amare
Nemo potest, nisi sit terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere possunt
Hæc terrena, alisque animi se attollere cœlo.
Cur? quia difficile est fateor: sed præmia magna
Efficiunt facilem atque leuem quemcunque laborẽ.
Quid maius quàm præsentes agnoscere diuos?
Cernere & affari? nempe hæc est maxima merces,
Propter quam nil debemus nonferre libenter.
Ignaui vellent lucrari, & scalpere ventrem:
Difficile est virtutis iter: tamen impiger illam
Assequitur, necnon pretium virtutis honorem.
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles,
Ignauus verò actimidus sine laude iacebit.
Ergo laborandum est totis conatibus, vt nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis
Prospera succedent, vitis, ac morte solutis.
Quid tanti facimus terram, quam linquere oportet
Momento exiguo? cæci fugitiua putamus
Æternis potiora bonis: quæ insania nostra est?
Postremò reliquum est vt crebris supplicibúsque
Insistat precibus qui vult commercia diuûm.
Non satis est petiisse semel: multúmque diúque
Orandum est, donec longo post tempore victor
Ac voti compos diuina luce fruatur.
Non annosa vno quercus deciditur ictu,
Non stilla vna cauat marmor, neq; protinùs vno est
Condita Roma die: segetes, animalia, syluæ
Paulatim fiunt, longóque augentur ab æuo.
Tu tantam támque insigne ac mirabile credis
Posse opus extemplò fieri, minimóque labore?

Non

Non sic ad magnos facile est accedere reges,
Et compellare, & coram auscultare vicissim.
Nónne deos longè meliores regibus esse
Censes? cur igitur venient, nisi sæpe vocentur,
Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis térque quatérque
Quaque die ingeminare preces, superósq; rogare,
Vt se dignentur quandoque ostendere nobis,
Alloquióque suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, venient, mihi credite, tandem,
Nósque suo aduentu misera hac in carne beabunt,
Et mox in cœlo secum sine fine tenebunt,
Est vbi vera salus, & fœliciſſima vita:
Tunc ire ad mundum archetypũ sæpe, atque redire
Cunctarúmque patrem rerum spectare licebit:
Quo melius nihil esse potest, neq; pulchrius vsquã,
Qui cuiusque boni ac pulchri fons, author, origo est.
Multi autem non posse putant contingere, vt illi
In terris posito diui apparere, loquíue
Dignentur: méque arbitrantur fingere nugas.
His facile ignoſco, neque enim dedit omnibus vnũ
Natura ingenium: quidam cælestia semper
Mente agitant, sempérq; aliquid sublime reuoluũt:
Nonnulli tantùm quæ sunt mediocria curant,
Nec procul à terris multum se attollere gaudent.
Innumeri tellure iacent, nec surgere possunt
Omninò, totóque animo tellure morantur:
Non secus ac volucres spatiantur in aëre quędam
Sublimi, & leuibus pennis altissima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aëris oras,
Nec multum sublime volant: pars cætera in imo
Versatur spatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est si nostris credere dictis
Turba nequit: siquidem turbæ crassissima mens est.
Vera tamen sunt quæ dixi. nam quomodo quisquã
Montibus in rigidis inter deserta manere
Solus sponte sua, & tam duram ducere vitam,

Posset? nempe breui rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blandè, tanto mœrore leuaret.
Credite, qui loca sola colit desertáque, vitans
Humanos cœtus, aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum.
Hoc pacto priscos olim vixisse prophetas
Fama refert: multos etiam post funera Christi
Quos sanctos dixêre patres & tempore nostro
Complures tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cùm prudenter scitéque loquuntur,
Cùm faciant miranda, & cùm ventura recludant,
Deliros, hebetes, contemnendósque putabis?
An magis afflatos diuino numine credes?
Prætereà multos Ecclesia sancta fuisse
Affirmat, qui sæpe deos vidêre beatos.
Credere cur nolim, cùm sancta Ecclesia dicat?
Non sunt nugæ igitur, sed consentanea vero,
Posse hominem affari diuos coràm, atque videre:
Quod reor esse bonum summum, finemque bonorũ
Cunctorum quæcunq; homini contingere possunt,
Donec præsentis vitæ freta turbida sulcat.
Cùm verò elapsus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens secũ hęc tria, quæ sibi semper
Sunt propria, mentẽ, sensum, motum: ætheris oras
Exultatis petet, & fœlix perfectè erit illic:
Quippe habitans cum diis, Deus efficietur & ipse.
O cœlum immensum, ô pulcherrima regia diuũm,
Quàm pura es, quàm perspicua & mirabilis, & quot
Vndique sideribus variis ornata renides,
Regia cunctarum plenissima deliciarum!
Nam si tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominũ locus ac pecudum, vilissima mundi
Portió: quid de te censendum, stant vbi sancti
Cœlicolæ, rerum domini, regésque beati?
O vtinam postquàm mea tristia fila sorores
Lanificæ implerint, liceat mihi corporis huius
Exempto latebris, illuc accedere, & illis

Deliciis

Delicijs tam mirandis ſine fine potiri.
Iámque ego Zodiaci diuino munere noſtri,
Sidera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo ſtudio longóque labore
Confectũ tandem, atque extremo limite clauſum.
Quas tibi agam grates, ô mundi maxime Princeps,
Qui me iuſſiſti tam pulchra & grandia cœpta
Audere, audentíque animum viréſque dediſti?
Gloria lauſque tua eſt, ſi quid mea pagina pulchri
Cõtinet atq; boni: pulchrũ nanq; omne bonúmq;
Ex te oritur: tu principium finíſque fuiſti
Tanti operis, tu rexiſti mentémque manúmque,
Gratulor ergo tibi ſoli, tuus eſt honor omnis.
Siqua tamen mihi debetur mercedula, poſco
Te Deus hoc, vt quando aderit meta vltima vitæ,
Vitæ, quam noctu per inania ſomnia duco,
Quam redeunte die varius labor vrget & angit,
Vitæ, quam nemo ſapiens non nouit amaram:
Parcere digneris miſero mihi, crimina delens
Omnia quæ admiſi (heu) mentis caligine cæca,
Atque animam patiare meam requieſcere cœlo.
Tu liber interea diuerſa per oppida curre,
Inuidiam ſubiture grauem. nam multus vbique
Oblatrator erit, cuius lacerabere morſu.
Non deerunt certè, qui cùm nil edere poſſint
Dignum laude, tamen gaudent maledicere ſemper,
Carpendíſque aliis famam venantur inanem:
Hos tu liuidulos catulos, oríſque maligni,
Exoſus refuge, & doctos inquire bonóſque,
Qui pauci ſunt: ſed paucis potes eſſe beatus.
Nimirum pauca in terris. Deus optima gignit.
Hos reuerenter adi, & merces his exere noſtras,
Quas ſi laudarint, ſatis eſt: quid cætera dicat
Turba parùm cura, & vulgi conuicia ride.
Iudicium vulgi inſulſum imbecilláque mens eſt
Stulta placent ſtultis: obſonia quiſque palato
Digna ſuo quærit, non omnibus vna voluptas:

Sed docti atque boni, quæ sunt pia, vera & honesta,
Auscultant, auidéque legunt, discuntque libenter.
Hic cibus illorum est, hæc consolatio mentis.
Talibus ergo viris (nisi me præsagia fallunt)
Gratus eris, vultuque hilari spectabere ab illis.
Vade igitur fœlix liber, & longissima viue
Tempora: quúmque meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diuersaque regna superstes
Quære, studéque meum latè diffundere nomen.

FINIS.

Rerum ac Verborum toto hoc opere memorabilium, INDEX.

Acanthis 40.25
Acheloi cornu ab Hercule fractũ 44.10
Achilles medicus 223,25
Achillis nobilitas 109,25
Aconita ex Cerberi ſpumis 44.15. 197,25.
Adamante durior 55,34
Ab Adamo quot annorum mundi ætas 256,9
Aduerſis agitata quædam nitescere 183,30
adulatores pro amicis 70.37
ἀδιάφορα formula 151,15
Æacus 189.35
ægoceros. vide Capricornus
ægrotanti quæ obſeruanda 98.30
æluri auiculæ inſidiantis deſcriptio 19'.30
Æolus ventorum rex 134.35
æquinoctialis circulus 237.26
aër an vacuum 134.25
aër an lucis ſubiectum 267, 20. 24,36
aër deorum ſedes 138.20
aër, ens & corpus 134.25
aër infra ignem 258.9
déque eo multa. eodem
aër in lumine, non contrà 267.26
aër morborum cauſa 97.5
aëris corpus fluxum 245,26
aëris tenuitas penetrabilis 149,30. 150,1
aëra dæmonibus eſſe refertum 194.15
aëre nil ſubtilius 134.25
aëre ſenſus verti 136,10
aëria animalia an etiam corporea 139.25
an moriantur 139.30
quali ſint ſpecie eod.35
Æſchyli mors 166.25
æſtas vnde 263.5
æſtatis incommoda 120,25
æternum per ſe, præter Deum nihil 251.15
æther adamante durior 246 11. 253,26
æther an rerum finis 265.1
æther nihil immundi patitur 233.34
ætheris decora 128.10
ætheri quo quiſque locus propior, eo beatior 254.31
æthera neque igne, neque glacie infeſtari 237.15
ætherei incolæ immortales 140.5
Æthiopes 27,3.& 75,20
Æthiopum deſcriptio 199.5
Ætnæ æſtus 12,15. 263,35
affectus in homine menti cõtrarius, eius ſatellites 169,25
affectus mentis lumen obſcurant 144.5
affectus morboſi cauſę 97.1
affectus mentis ſtimuli 46.5
affectus quare vt rationi reluctentur dati ibid.
affectuum ebrietas 121.10 171.1
affectuũ principiis obſiſtendum. 170,5. 171,10
affectuum ſedes cor 148.5
affectuũ vis in animũ 153.30
affectibus quomodo rectè vten-

ſ vtendum 46,20
affectus in oculis apparere 148,30
affectus quomodo prodat animā 147,20. 148,5
Aganippe 9,10
Aganippides vndæ 101,21
Agentem finis mouet 79,16
Agilitas 66,11
Agricultura ob voluptatem 35,5
Agriculturæ laus 87,10
Alcinoi pomaria 19,21
Alcumillica ars 219,20
Alexandri regis ebrietas 49,15. eiuſdem intetitus 104,20
Alexandro ſoluendus nodus 165,14
amans redamari dignus 275 ꝛ 26
Amanti leuis labor omnis 227,ibid.
Amantibus metuenda inuidia 63,12
Amaracus 40,21
Amaranthus 41,18
amare eſt bonum velle 66,13
amari volenti quæ obſeruanda 46,24. 69,17,23
in Ambiguis cognoſcendis quis eſſe ordo debeat 142,34
in Ambiguis rationi credendum 285,11
Ambitio cauenda nocens 139,33
Ambitio multis ad virtutem calcar, quanquam ipſa vitium ſit 117,23 & 27
Ambitio Romanorum in petendis magiſtratib' 117,30
Ambroſia 254,26
Ambroſiæ campi 51,37
amicitia donis comparata non diuturna 69,18. item iucundis 69,13
amicitia & lis an rerum prio mordis 143,27
amicitia, idem velle idemq; nolle 71,23. inter paucos firmior 72,9
amicitia malorum & ſtultorū non diuturna 90,17
amicitiæ fomes, ſimilitudo morum 80,26
amicus ita amandus vt qui hoſtis fieri poſſit 63,10
amici in reb' aduerſis 65,36
amicorum vſus tam in aduerſis quàm proſperis 69,5
ab amicis mores cuiuſuis facilè perſpici 215,27
amygdala 40,8
Ammon 234,25
amor aduerſantibus fatis qualis 62,30
amor ciuilis & communis, qualis 71,31
durabilis 71,29
amor igni ſimilis 275,25
amor in plures diuiſus, debilior 72,5
amor naturaliſne, an qui virtute conſtat, durabilior 71,33
amor occultandus 63,15
amor pacem gignit 65,3
amor quomodo fiat 66,21
amor paratur obſequio 69, 16. fraude 91,14
amor res diuinæ 64,5
amor ſuapte dulcis 48,11
amor tantùm inter ſimiles 82,12
amor voluntatis motus 66,12
amoris calcar 64,3
amoris expers, ſenſus expers 64,2. amori omnia obnoxia ibid.
amorem verbis quàm rebus quærere, tutius ac leuius 72,8
amore mundum, & quæ in mundo ſunt omnia ſeruari 64,7

amore pacem constare 65,2
in Amore quanta vis 56,25
amore sincero nihil in hac vita melius, aut dulci? 65,35
amores fato iungi 29,61. ac soluti 62,5
amorum causa fatum 61,33 forma 34. nummi 35. consuetudo 34
Amphion 42,17
Amphitrite 80,18
Anacreontis mors 166, 27
Anaxagoras diuitiarum contemptor 29,13
Ancilia 41,10
andromedæ sidus 240,21 & 241, 31. eiusdem ortus, 243, 18. & 245,12. occasus 244,22
angelos inuocatos multum apud Deum posse 205,33
anguitenens sidus 242,10. & 243,10. vid. Serpentarius.
anima quid 73,20. 151,20
anima an mortalis 233,10 an vna cum corpore interire credenda 151, 21. 152,30. 155,5. an rectè harmonia dicta 154,24
anima an vna tantùm in orbe 155,30. vt sol vnicus 31
anima fortunæ non obnoxia 174,24
anima hominis diuina & immortalis 83,25. 123,19. 152, 22. 153, 12. individua & immaterialis 151,24. incorporea 153,20
anima quomodo æterna & diuino semine nata deprehendatur 156,6
anima vna, ac minima 149,2
animæ cum corpore certamen 191,27. 192,3
animę in vitia ruentis gradus 192,12. 193,12
animæ immortalitas etiam à Philosophis asserta 142,20
animæ immortalitatē credere salutis fūdamentū 230,34
animæ sol, mens: sensus autem, sidera 151,5
animæ vires 151,10. ac munera 228,15
animā mortalem esse quibus rationibus quidā astruere conentur 124,36. 155,16
animā quoq; moueri 147,12
animæ cur ita pauce astra petant 190,33
animæ quomodo à spiritu sancto sublimentur 226,31
animas defunctorum ad lunæ regionē deferri 190,20
animas non sponte malas esse, neque per se in vitia labi 191,13
animal vnumquodque esse fœlix quo pacto possit 84,2
animalia perfecta & imperfecta 148,10
animalium creatio 18, 1
animalibus motus causa quę 143,10. & inde, animantū in terris omnium rex homo 109,23
animus à corpore solutus perfectior 153,30
animę corpore dignior 67,14
animus diuinæ naturę similis ideóq; immortalis 150,35 incorruptibilis 153,20. 154,9
animus qua ratione colendus 205,5
animus sine doctrina ignauus hebesque 210,2
animi à sensibus reuocatio 153,24
animi à studiis remittendi ratio 216,8
animi bona 66, 33. virtutes 34. & 68,20. an verè beatos reddant, 79, 6. an etiam

etiam ex fato 167.1
animi bona & iucunda & honesta 68.24
animi cultura quæ 203.20
animi culturæ incumbendum 216.16
animi habitus quomodo mutentur, & vnde 144.2
animi index sermo 71.27
animi morbus qualis 180.33
animi morbi & vulnera, vitia 180.21,25
animi motus 146.29. & inde
animi munera quanto corporeis præstantiora 30.18
animi naturam cognoscere difficile 142.26. animi quam corporis voluptates sinceriores. 67.22. animi vim corpore debilitato crescere 153.5
animi vita qualis 128.5,11. & 231.35
animo & corpori communes esse motus 157.15
animum non parentes, sed naturam dare 110.25
animum turbant sensus 160.20. & affectus 153.21,22
animi quatuor partes ex solis cursu 262.9
annũ producere segetes non cultum, prouerbium 128.10
antarcticus circulus & polus 237.36,37
Antenoris vrbs 115.9
Antheus 44.18
Antichristi solutio 213.31
Anticyra 121,18, 163,29
Antilochus 125.5
Antiphates 43.36
Antipodes 18,38. 33.9. 237 [illegible] 256,10. 262.4, & 7.
Apelleæ tabulæ 67.29
Apleſtus dæmonum rex, eiusque descriptio 195.18
Apollo Cyrrhæus vates 182
Apollo Delphicus 33.7
Apollo medicus 222.22
Apollinis metamorphoses ex amore 61.17
Apollinis numen 9.10
Apuliæ muscæ 214.20
Aqua morborum causa 97.6
Aquæ elementum sub aëre quomodo & quale 260.9
aquæ sapor à terra ib.19 260.35
aquæ calidæ scaturientes vnde 269.36
Aquarum vis omnis ab Oceano 260.2
aquarij signi stellæ quot 240 33. eiusdem ortus 243.9
aquila Iouis armiger 47.22
aquila sidus 240.30. eiusdem ortus 243.36
aquilo 128,15. 133,32
Ara sidus 242,30. eiusdem ortus 245.4. occasus 10
Arabs mollis 39.19
Arabes 75.27
Arabum deserta 27.2 opes 76.9
aranea quomodo muscis insidietur 45.12
arbitrium nobis an liberum 165,17. 168,24. & quando 170,24. quando non. ibid. 29. & inde.
arbitrium cur adeò pauci habere videantur 170.19
arbitrium quid 167.28 & an in omnibus æquè & omni tempore 167.33
arbitrium quo liberius eo magis fato obnoxiũ. 171.18
arbitrium rationi coniunctum 168.25
arborum diuersa fors 172.33
arborum omnis generis catalogus 39.35. & inde
Arcades an [illegible] 187.35
Arcadia olim plana, & sine mon-

montibus 195.27
Arcana nemini reuelanda 63,3.
arcitenens, vide Sagittarius.
arcticus circulus & polus 237.28
Arctophylax 240,25.& 241 21. eiusdē occasus 243.20
arcturus 241.21
Arete dea 43,10. 45,27. 51,10. 54,2. 106,26. eiusdem à voluptate dehortatio 43,20
Aretes filius Tmalphes 58,21
Arga sidus 241,1,242,27 eiusdem ortus 244,13 occasus 245,2
arietis signi stellæ quot 244,25. eiusdem ortus 243,27
Arimaspæ 75,27
Ariminus fluuius 212,15
Arion citharœdus 42,14
Aristæi armenta 19,17
Aristoteles 266,15. mundi lumen 67,9
Aristotelis sententia non curanda, vbi à vero recesserit 169,35
armorum detestatio 169,12
ars omnis ex vsu 95,2
artis vis 73,33
artes vnde 82,28
artes vtilitatē & honoribus ali 40,31
aruisia 23,2
Asia mollis 75,21
asini sidus 243,8
asini bipedes 201,11
assuetudine quandoq; frangi naturæ vim 113,9
Astrea 200,5
astrum quodlibet terra & mari maius 138,9
astra cadentia 268,9
astra senectā nulla terit 140,6
Astra singula, cœli vrbes 253,14
astrorum imagines variæ ab astronomis fictæ 248,29
astrorum magnitudo 248,25.35
astrorum vis 248,14
astronomia disciplinarum pulcherrima 216,12
astuti plures quàm prudentes 200.33
astuti quomodo stultis insidientur 201,24
Asturorum imperium ferreū sæculum 200,36
asturis nullum hominum genus sceleratius 201,1
Athamas 123,2
Atlas 47,1. & 154,37. cœlifer 101,17. onere leuatus ab Hercule 44,20
Atlantides 242,3
atomi animæne an corpora 131,23
Atropos 59,14. 232,25
Atys Cibellæ dilectus, in pinum conuersus 39,33
auaritia bellorū causa 65,24
auaritia cauenda 22,26,25,10, 31,2
auaritia pestis & erynnis 31,3 Acherontis filia 4. vitiorū omnium radix 208,10
auaritiæ stagnum 199,25
ex auaritia quę mala nascantur 31.5,10
auarus omnis sceleratus 181 22. semper inops 220,7
auari descriptio 19.30,34. & inde 22,20
auari impietas 32,3
auaro diuite nihil intolerabilius 181,26
auaro nihil peius 208,14
auarorum dæmon Apleſtus 195,21.196,4
in Auaros 65,25
audaces faciunt spes & amor 227,24

aduenti

audenti fortuna fauet 131. 148.20.
aulicæ vitæ detestatio 88.8.
aurata piscis 22.35
aureum seculum Saturno rege 40.2.65.14. vbi prudentes 208.35.
auricularis digitus 202.20.
auriga fidus 240.28. & eiusdem ortus 241.25. occasus 244.34.
aurora, 33.8.
auroræ descriptio 195.15. periphrasis 51.5.
aurum vnde 107.36.
aurum igne pretiosius fieri 186.23.
auri cupiditas 270.37.
auri vis quàm legum & iuris maior 89.37.
auster 128.14. nubifer 196.28.
australia signa 237.15. quæ 18.& 249.21. quot singulæ stellas habeant 242.20.
autoritas magnorum virorũ, quantum læpe iudicio obstet 191.1.
autumnus 192.30.

B

Bacchus Tartari & Megætæ filius, non Deus 49.30
Bacchi currum tigres trahũt 74.18.
Bacchi donũ Midæ regi 22.15
balena homini paret 18
Barbæ gratia 55.9
beatus, an qui diues 19.25.
beatus in terris nemo 77.24
beatus quis habeatur 85.19
beatus quis 307.85.17 quando 123.5
beatus verè, vt phœnix, rarus 85.15.
beatus vocandus quis 77. 35.83.29.
beatum animus, non res efficit 28.15
Belides 101.19
bellũ quatenus licitum 212.16
belli vsus 229.33.& 19. bello nihil turpius & homine indignius 422.13
bellorum causę regibus quæ 75.10. 222.11
bellorũ nostri temporis detestatio 65.20. 189.13. 220.21.
bellorũ studiosi qui 220.30 qui non. eadem 31
beneficus Deo similis 69.32
bene mereti etiã de ingratis nõ cessandũ bono viro 96.25
bestiæ quatenus nobis inferiores 82.35
bestiæ quorum sensuum vsu gaudeant maximè 62.27
bilis iræ materia 147
blandè vincere prudentis 74.19
blandiri perniciosissimũ pueris 96.8
bombardæ periculum 18.15
bonus frustra quis 257.14
bonus nemo sponte 113.2
bonus vir dijs amicus 182.25
bonus vir & mente & animo sanus, sit oportet 182.15
bonus vir sua ipsius conscientia contentus 118.9
bonum virum etiam indoctũ pluris faciendum esse quàm malum, quamlibet eruditũ 16.2. plurim autem faciendũ qui probitati eruditionem coniunxerit, eademq; 16.3
bonúmne an doctũ esse præstet 15.20
boni pauci 279.28
boni pluribus malis obnoxij 114.1
bonorum & doctorum voluptas 280.37

bonorum

bonorum exempla proponenda 29.20
bonis hominibus nihil mali accidere posse 180.17.182 11.163.16
bonis omnia cedere in bonum etiam mala 196.27 125 9.184.19
bonis plerunq; aduersa fortuna 153.20.vnde 179.34
bonum breui durans, nō bonum 84.5
bonum diuersis animantibus diuersum 143.31
bonum duplex 180
bonum motus causa 143 29
item boni cognitio 145.36
bonum omne à Deo 279.10
bonum summum alijs aliud 78.2.homini quodnam 84 15
bonum summum, Deus 79.21 83.25. qui & omnis boni author 264.5. & 30.8
bonum summū, deorum cōuersatio 278.19
bonum summum finis 79.20
boni summi cognitio vera sapientia 38.15
boni summi summum & perfectum gaudium 66 29
bona corporis 66. 29. animi 66.33
bona corporis & externa, quatenus bona 78.17
bona corporis ac fortunæ quare pluris fiant bonis animi 160.9
bona externa, nugæ 272.6
bona per se 78.14 per aliud 16. &3
bona quorum bonus vsus 182.24
bona triplicia 180.9
bona vera quænam 29.15
bonorum tria genera 13.14 & 66.15
bonorum fons prima causa 176.6
Bootes 196.7.& 241 20 vide Arctophylax.
Bootis occasus 243.11 ortus 244.13
Boreas serenifer 194.10.& 12
borealia signa 239.28
Briareus 170.1
Britanni 75.28
Buxus 40.6

C

CAcus 44.19
Cæsaris stirps extincta 116.12
Callanus 127.1
CaliopeOrheimater 105.1
calor an motus causa corporibus 143.10
calor natiuus 146.9
calore alia solui, alia indurari 184.3
cæcri signi stellæ quot 242.7 eiusdem ortus 243 27
canicularium dierum periphrasis 23.26.156.33
canis maioris ortus 243.37 &244.6, occasus 244.31 & 36
canes duo, sidera 240.37 242.26
Canicies præcox ex mœrore 196.12
Caphareus 20.21
capra sidus 241.24
capricorni signi stellæ quot 242.16. eiusdē ortus 245.3
Capua 41.9
carnis aduersus mentē pugna 171.16
Cassiopeiæ sidus 240.22 & 241.16. eiusdem occasus 244.30
Castaliæ rura 1.5
Castalius fons 53.5 caste

caſtè viuere ſaluis inguinibus quorumnam 60,10
caſtos haberi qui ſunt cauti 60,17
caſus quid 160,33
caſus in nobis eſt, non in rebus 192,12
caſus in orbe nihil iuris habet 163,7
caſus incertitudo 161,3
caſúne an fato omnia cõtingant 157,23. 259,35
caſúne fiant aliqua 152,4
caſuum diuerſitas quibus homines ſunt obuncxi 131,33
Cato 29,19
Catonis nobilitas 110,37
cauſa ab effecta ſuo diuerſa 158,12. effectu prior 129,14
cauſa perfecta parem effectũ gignit 35,33
cauſa prima bonorum fons, vt malorũ poſtrema 176,7
cauſæ primæ effectus vnus & qualis 159,26
ſine Cauſa nihil eſſe 158,18
Cauſarum aliæ viliores, aliæ nobiliores 175,2
cauſarum nexus & ordo perpetuus 158,28
cauſarum plurium concurſus 160,19
cauſarum vltima, ac longiſſimè à prima diſtans, terræ hujus gubernatrix 173,22 175,22
cauſarum vt quæque prior, ita dignior 158,22. 159,33. ex Cauſis conſtare mundum 166,3. & omnia 160,15
Centauri ſidus 241,4. 242,28
eiuſdem ortus 245,14
occaſus 244,16
cenſus mediocris commendatio 87,23
centrum 151,27
centrum mundi terra 132,18
centrum terræ 281,16
Cephei ſidus 240,22. 241,16
eiuſdem occaſus 244,21
Ceraſtæ 40,36
Cerberus 39,9. triceps 197,28
pro certis incerta ſequi ſtultum 37,21
cetus ſidus 240,34. vide Priſtis. eiuſdem occaſus 244,19 243,29
chameleõta paſci aëre 254,7
Chaos 256,36
Charon 32,21. portitor 44,26
Charybdis 43,38. & 113,23
Chimæra 37,20. 101,16. & 203,30
chiragra exebrietate 50,1
chiragræ periphraſis 23,7
Chiron medicus 222,24
Chiron ſidus, vid. Centaurus.
chirurgi quàm clinici ars certior 97,27
Chriſti præcepta 125,11
chronicus ortus ſeu occaſus 243,5
cibi craſſioris & ſubtilioris diuerſa mutatio 133,8
cibi voluptas pecudum propria 68,8
cibi vſus quis 29,34
ciborum fumis hebetari ingenium 48,31
ciborum luxus 22,30
cicadas rore paſci 121,3
Cicero Arpinas 23,35
Ciceronis nobilitas 110,36
Cilices 75,25
Circe 101,16. voluptas 206,36
Circe Vlyſſis ſocios in porcos mutauit 44,35,37
Circhæa rupes 157,11
citrus 40,10
clementiæ expers, non homo, ſed lupus 200,6
Clementis Papæ apparatus ad tollendum Lutherum 235,

335.17. eiusdem cum Cæsare conuentus 212.28
cælibatus an coniugio melior. 88.32.
cælibatus culpatur 23.39
cælibatus sapientem decet. 219.35.
cælibatus pericula 88.32
cælum an æternum 255.13. an cœperit olim 255.19. æternum esse 254.18
cælum an colonis vacuum 252 24.253.11.
cælum an rotundum 247.31
cælum bonorum sedes 231.32 Dei regia 264.7. deorum sedes 138.22
cælũ duróne & solido corpore constet, an fluxo ac tenui. 245.26.246.11. & 253 33.
Cælum Oceanus, rerum pater 215.7. omnium quæ hic fiunt causa 154.33
cælum quid 248.12
cœli à stellis diuersitas 248.9
cœli ambitus 246.10. ac perennis motus ead.10
cœlo corpus non opacum 246. 29.
cœli imagines ab astronomis fictæ 246.30
cœli in terras speculæ 74.31. & 75.20. solis dijs concessa 33.
cœli laus 278.25
cœli motus à dijs ne, an per se 250.34.252.1. quatenus æternus 251.28
cœli regiæ descriptio 46.3
cæli potentia in res nascentes 215.5. extra Cœlum an aliquid 264.37. lux infinita 266 16. Dei regia 264.7 optima mundi pars 270.15
ad Cœlum omni studio contendendum 272.3
in Cœlum paucos venire 214.2
cœlum petere terrenis rebus grauato non licere 209.15
sub cœlo an ignis 257.29 cœlo quo quidque propius eo nobilius 134.33
cœlestes orbes quinq; 237.27
cœlestia corpora an materia constent etiam 245.30
cœlestium corporum admirãda celeritas 247.34.248.5 qualis motus 256
cœlestium corporum an concentus aliquis 248.1.& 16
cœlestium sphærarũ motus primo mobili cõtrarius 238.28
cælicolum corpora tenuissima 253.37.
cognitio etiã mo. causa 145.37
cognoscendi vis animæ maxima 149.29
colloquia turpia vitanda 241.3
Coluri duo 232.7
commercij praui pestis 215.22
cõmercia praua bonos mores corrumpunt 215.26
commodi tantùm sui studiosus belluanõ homodicendus 13.16
cometæ vbi appareant, & qua de causa 259.35
comæ diarum vsus 15.8
compater obseruandus ei qui suspectã habet vxorẽ 92.24.
cõceptionis vis, talé quéq; esse qualis in vtero concip. 94.31
cõcordia tantum inter similes 82.12
cõditio alijs fœlix, alijs aduersa, an & fato cõtingat 172.19
conditionis hominum ratio habenda 70.32
coniugatus non liber 89.3
coniugium. vide Matrimo.
coniugium an cælibatu melius 88.32.
coniugiũ natura institut. 84.29.

12. contrà qui male, ead. 5
conscium metui 63.4
cõsuetudo amoris causa 61.37
cõsuetudo naturã parit 64.27
consuetudo praua in filijs cauenda 97,33
Consules Romani olim ab astro designati 29.23
contentum nõ re, se voluntate reddi 97, contagio 97.9
contraria contrarijs curari 97
22. iuuari 27,33
contraria inter se melius apparere 93,22. semper pugnare 223,25. sese mutuò fugare 180
35. non corrumpere 245. 37
Copia dea 22, 24, & 30.30
corp. an pos. esse infinitũ 6 14
corpus animæ carcer 191.19
carceris instar moles 132.12
233.15. & 28
corpus tantũ locũ occupat 139
29
corpus mutantia 144.5
corpus omne quantũ & quale 131,7. compositum 10. materia & forma constans 13. finitum 17
corpus per se quiescere 143.9
corpus vitiorum causa animæ 190.34
corporis bona 78.17
corporis exercitatio qualis esse debeat 98.36.216.35
cor. hum. misera cõditio 233.7
corpo. illecebræ fugiẽdæ, 206
27.
corp. vita qual. 231.7
corporis qualis habenda ratio 216 25.217.7
corpori & animo communes motus 148.3
corpore debilitato crescere vim animi 153 4
corpora corrumpi, non species 64.19
corpora cuncta ex materia & forma 245.30
corpora vicentia quomodo grandescant 146.7
coronæ sid. 240.23, 241.17
& 242.19. ciusdẽ occas. 243.
28, & ortus 244,25.
coruus sidus 241.3, 252.4
coruum phœnica vocare 92,33
12,20. Corinthi æra 67 29
cosmicus ort, siue occasus 243.1
credendum non cuiuis 250.25
credulos facilè decipi 37.6
crapula vitanda 216,31
crapulæ descriptio 32.1.5
crapulam comitantes morbi 23.12.
crater sidus 241.2, 242.34
eiusdem ortus 244.7
crystallo dæmonem includi arte magica 235.1
culturæ vis 94.6
Cupido 17,23 Veneris fil. 66. 31
omnium domitor ead,
Cupido nõ Bacchi filius 61,27
sed fati, ead. 29
Cupido voluptatis comes 33.15
eius descriptio, eadem
cupressus Phœbea 39.33
Curius 29. 16 Cybeles currum à leonibus trahi 74.17
Cyclopes 101.13 Cyllenes gygas 188.32. in monte, ead.
Cynosura 240.20. & 241,11
10,2
Cytheron 49.26

D

Dædalus 20.23
dæmon malus cœlo eiectus inter lunam & terras 177.20
dæmon quare sublimiore mẽte præditis infensior 176.35
dæmon sapit 195.9
dæmon terris præsidens 174.
14.175.10
dæmones arte magica ab homi ini-

hominibus cogi 253.26
in chryſtallo claudi 235.1
dæmones indigetes 194.18
dæmones lunę regionem incolentes 234.19
dæmones mali an ſint 163. 18
dæmones mali nigri 194.28
dæmoniorum malorum ſedes vbi 193.15
dæmonum cum hominibus cõuerſatio 194.20 & inde
dæmonum in aĕre deſcriptio 194.21
dæmonum tex ad ortum 194 21 ad occaſum 195.19 ad ſeptentrionem 199.5 ad meridiem 196.31
dæmonum vnci & folles 195.3
Danaĕ 61.36
debilia paſſim robuſtiorum libidini obnoxia 114 10.
delatores cauendi 71.6
delectãdi duo modi 70.6. delectans 66.26. delectantium ſpecies 67.19. viſus 68.15
Delphi 225.27
delphin ſidus 240.30
eius occaſus 244.9
Delta ſidus 240.32 quod etiam Deltoton 241.34
Democritus opum contemptor 29.12
Demoſthenes fabri filius 23. 36
Demoſthenis nobilitas 112. 20
dentium peſtis ebrietas 50.3
deſidia, dulce malum 87.35
deſidiæ nullam dari lauream 17 30
Deucalion 222.3
Deus an aliquid imperfectum efficiat 159.24
Deus an corporeus 131.4
infinitus 131.16
Deus an malorum cauſa 174 28. eodem autore nihil mali fieri 191.16.
Deus bonorum omnium cauſa 178.2
Deus cunctarum rerum & autor & finis 80. 31. 81. 3. 26
Deus fati autor 171 36
Deus impaſſibilis 178.28
Deus incorporeus 131.30 132.16. infinitus 265.14 251 16
Deus mentis arcana reſpicit 183.4
Deus non precio ſed amore colendus 92.17
Deus omnipotens 64.17. quare corpora corrumpi ſinat, non autem ſpecies 66.20
Deus omnis boni & pulchri fons. &c. 285.29. & 186.31 rerum principium & autor 268.35. & pater, dominantiumque dominus 175.8
Deus propter ſe omnia fecit 81.4
Deus ſemper bonus ac potens 256. 22. 257 19
Deus ſolus beatus 83.37 ſummum bonum 80.13. & 83.28 per ſe 30. 12 totum 28.30, ſimplex 130
Dei arcana nemini cognita 192 3, 174, 2.
Dei conſilio omnia fieri 170, 16, & 163, 16, nihil verò incaſſum ibid: 15
Dei & hominum quanta diſtantia 82,8
Dei inuocatio 186, 14. eiusdemque mira deſcriptio, eodem deinceps, & 264.5
Dei lux 268.5, 13.19
Dei non obliuiſcendum 216, 16
Dei opus infinitum 265.31

Dei ſcientia infinita 265.9
item potentia. ibid,34
Dei ſummi inter reliquos ſplẽdor 267,12
Deo donari nihil poſſe, cuius ſunt omnia 282,16,&,17
Deo placere ſtudendum 27,14 & qua ratione 282,34
Deo vt quidque ſimilius ita diuturnius 152,28
de Deo quid meditandum 205,6
Deum habere quispoſſit 83,30
Deum colere virtus prima 205 16,17,18
Deum non offendi 178, 9, 12 nec lædi, ibid,20
Deum noſſe omnia, etiam peſſima 268,21,31
Deum nullum eſſe malum 165 87.& 131,30
Deum principio, medioac fine carere 80, 24,81,26
Dij vide Superi
dij an in terris appareant hominibus 285, 30,& 286,30
dij extra cœlum infiniti 269,31 an incorporei 278,29 eorumdem conditio, eodem, & 269,10
dij maximè liberi 251,5
dij quare inconſpicui 138,23
dij quorum munera reſpuant 282,34
dij ſæpe inuocandi 285,3 & inde,& 19
deorum cibus & potus 254,25
vita & voluptas quæ 116,5
deorum corpora ex puro æthere 75,34, tenuiſſi 253,37 non mortalia 254,8
deorum flagitia à poëtis celebrari ſolita 12,23
deorum formæ 274,33
lux, ſiue gloria 267,10
deorum nullus ſexus 163,25
deos affari & videre paucis conceſſum 281,23, & quibus 282,34
deos eſſe vtilitas perſuadet 92 20
deos non ſolùm in cælo, ſed & in aëre complures 259,18
deos placandi ratio 282 34 183,18
dialectica vincula 98,8
difficilium rerum tradendarũ ordo debitus quis 142,38
digitus medius infamis 23,23 200,8
digitus minimus auricularis 211,18
Dionyſij tyranni celebre factum 22,4
dipſados venenum ſitiferum 195,21
Dis 165,20
diſciplinarum præcipuæ quæ 216,12
diſciplinis ſtrenuè incumbendum ibid,14
diſcordia inter diſſimiles 82,13
diſcordiæ noſtri temporis deteſtatio 65,16
diſſimulare interdum magna prudentia 70,27,74,2, 11
diſſimulare qui neſcit, viuere neſcit 70,30.
diuina voluntas duplex 179,10 ſemper eadem 171,33
diuinum auxilium ante omnia implorandum 186,15
dies eſſe & bonus & malus poteſt 76,15
dies quanto plus paupere valeat 26,1
dies quis 139,27, verè 215,31
diuitis virtute, carentis deſcriptio 217,25
diuiti malo an bonæ diuitiæ 181,15
diuite auaro & ſtulto nihil intolerabilius. 181,26
diuites vitijs deditos ſuæ ipſorum

forum familiæ quoque ridiculos esse 24,14
diuites voluptatem sequi, labores fugere 14,12
diuitum curæ 19,30, ac æstus 20.33
diuitum luxus 22,29, in vestitu 23,20
diuitum pericula 21,26,& inde
diuitibus nimio luxu etiam voluptatem perire 27,34
diuitiæ an summũ bonũ 19,12
diuitiæ comparandis disciplinis impendendæ 26,15
diuitiæ liuori & odio obnoxiæ 22,malorum causæ, ibid,
diuitiæ malorum hominum non bonæ 181, 15 & 34,
diuitiæ moderatę, iucundissimæ:& quænam 87,6
diuitię non nostræ, sed earum nos tantum dispensatores sumus 32,19
diuitiæ non summum bonum 30.21
diuitiæ ob quid petendæ 25 12
diuitiæ quales sui cultores reddant 28,34
diuitię quomodo acquirendæ 217,7
diuitię spernendę 208,26
diuitię veræ quæ 208,33, in cælis 224,30
diuitiarum abusus 181,17 nostro sæculo 32,7
diuitiarum extremum malum medium salubre 85,32
diuitiarum studium plerisque solum 270,35
diuitiarum vanitas 20, 29
diuitiarum vsus quis esse debeat 30,31,2,31,27
absque Diuitijs fælicem vitam agere difficile 217,12
doctrina, vide Scientia, doctrina animi bonum 66,33
68,12
doctrina improbi, insani gladio similis 181,5.doctrina insipiens timenda 216,21
doctrinæ vsus ac pretium 15, 21
doctrinæ sedulò incumbendum 211,37
doctrinam ex fato contingere 167,2
doctus iniquus, vt furiosus habens gladium 216,22
docti & equi victus qualis esse debeat 216,27,& 34
docto euasuro labore ac studio opus 115,23
doctumne an bonum esse præstet 15,20
doctum pariter probumque esse, egregium 216,20
docti re pauci, nomine multi 115,17
docti pauci 279,30
doctorum crebra conuersatio 27,10
doctorum & bonorum voluptas quæ 28,13
doctis nunquam deesse necessaria 26,32
dolor ad mentem reuocat 183,24
dolor nullus, vbi nullum iudicium 143,22
dolor voluptatis comes 47,2 42,35
dominis duobus seruire nemo potest 276,34
dormientium motus qualis 144 35
Dorophonus 189,28
Doxa, eiusque ex Ioue filij 189,27
draco sidus 240, 21,241,13
Dryades 39,24,in dubijs vtra opinio præferenda 228,34
dyspepsia 115,25

E

EBrietas quantum menti obsit 170.18
ebrietas vis turbat 135.20
ebrietas vitanda 216.31
ebrietatis detestatio 49.6
ebrietatem qui morbi consequantur 44.35.36
ebrius bellua vilior 49.14
Ecclesiæ sanctæ assertioni credendum 278.16
echinus 148.13
Echo 102.21.135. 27.188. 24
eclipseos ratio 246.14
eclipseos lunaris ratio 261.28
edendum vt viuas, non viuendum vt edas 50.9
educatio, magni momenti 216.3
effectus, perfectum 213.2
effectus nobis certiores causis 143.3
elleboro neminem non indigere 121.18
eloquentiæ vis ac pretium 24.36
Elisij campi 93.17
Enceladus 58.36. 170.1
Engonasis 240.24
occasus 243.30. ortus 244. 34
Enipeus 61.21
Ennosigæus eadem.
ens primum, causa, nomen esse. 158.24
ens quid 237.2
entia incorporea præter deum, & alia multa 132.25
entia verà, an corporea 132.25
Epicuri descriptio 33.35
Epicuri philosophia seu disputatio de summo bono 34.5
Epicuro anima mortalis 36. 20. voluptas summum bonum 33.20
epicycli planetarum 247.15 150.17
equi sidus 240.30
erebitria stagna 192.32
Eridani siderismorus 243.20 occasus 244.29
Erinnys Acherontis filius 31.3
errantia sidera 259.24 & 260.1
error facilè imitabilis 161.4
Errorum scatebræ vnde 169.7.
eruditio, vide Doctrina
eruditione an probitas præstantior 15.20
eruditorum nugæ 250.27
Erymanthus gigas 188.31. in montem 32
exemplorum vis 161.4
exemplis magis, quàm verbis docendi pueri 215.22
exemplis rudes melius doceri 35.3
esse per se nec amandum, nec fugiendum 127.13
Estensis familia 10.14
Euandri luctus 125.5
Euripidis mater ignoratur 111.4
Europa fertilis & bellicosa 95 22.
Eurus 133. 32. & 258. 25 259.5.
Eurydice 43.11

F

FAbricius 29.17
fabula non omnis spernenda 15.7
fabulæ poeticæ 101.1
faces in aëre ardentes vnde 257.33
facies pulcherrima quæ 275 21

facundia abſque cõſilio fagus 191.29.
fama fami cognata 167,9
famæ inanę ſtudium 116. 35 117. 16, ſomnium 118.22
famæ prędia poſt obitum 37 23
famæ ſpes ad virtutem impellit. 10.11
fatum, cauſarum ſeries 158 18
fatum, diuina voluntas 171 25
fati autor Deus ibid.36
fati in amore & rebus omnibus vis 56,12
fati munera non reſpondere meritis noſtris 173.7
fati vis contra conatus noſtros 63.22.
fato cuncta obnoxia 171,34
fatum extra nihil fieri 165. 12,25.
fato amores iungi 61, 29. ac ſolui rurſus 62,5
fatóne an caſu omnia fiant 157 24.158,4
fatorum ordo certus 197,23
fatis omnia regi 61,30
fauoris conciliandi ratio 200 24
febris ex ebrietate 49,37.
fel iræ ſedes 147,1
fælix futurus quo ordine vtidebeat 215.9,215,32
fælix in terris nemo 77.24
felix quis 30,7
felix verè quis 30,7,84,26
felix quis habetur 85.7
felix vocandus quis 78. 1 83,29
felix rarus, vt phœnix 85. 8 15
felle carentia animalia non irasci 147.3
Felſina 212,28
fœmina nihil mendacius 57 20.
ferreum ſæculum, vbi aſtuti regnant 200,36
fidelis nemo 91,13, in venere 66,21
fidendum nemini 63,8
fidendum paucis, ac rarò alijs 66,8
fides etiam inter coniunctiſſimos rara 122,21
fides paucorum tantum 172 11
fides verbis citra rationẽ non adhibenda 247,30
fidei ſuccumbat ratio 256,32
filij ætate adhuc tenera bene inſtituendi 94,10,95,4
filij parentum plerumque ſimiles 90.33
filiorum corrigendorum ratio 96,4
filiorum morbus & mors quo modo ferenda 68,22
filiorum vitia parentibus imputanda 94,8
finis agentem mouet 79,17
finis bonus 34,35
finis non omnis opus 80,34
finis optimus qui vltimus 79 28, idemque ſummum bonum. ibid. 29,&,80, 13
finis ſpecie prior, & facto poſterior 34,33
ob finem omne opus ſuſcipi ibid 32,
Florentiæ obſidio 212,29
fluminum perpetuus curſus vnde 260,10, eorundẽ vſus. ibi 18
fontes vnde ibi. 27
Forma 66,31
forma abſque materia conſiſtens perfectior 269,10
forma amoris cauſa 61,33
forma & materia naturæ principia 245,30,252,17

forma rebus esse tribuit 266 34
formæ gratia fugitiua & infida 6. 5. & inde.
formæ corporeæ incorporeæ 267.1,2
formæ incorporeæ extra cœlum 269.13
formæ qua lege res generent 252,8.9
fortis tacet 74.2
forti vito vbique patria 217 24
fortitudo 67.4, & 113.26.
fortuna an regat mortalia 163. 17
fortuna cæca 208.26. instabilis ibid.30
Fortuna, qui & Pluton 176. 15
fortuna rerum domina & opum donatrix 188.12
fortuna veteribus dea habita 157.3. & qualis dea 164.16
fortunæ arbitrio an omnia in mundo fiant 157.34
fortunæ bona nulli propria aut certa 208.29. ideoque sperneuda 211. 2. somnia 224. 14 fumus eadem 16
fortunæ comes libido 113.15
fortunæ incertitudo 110.16 inconstantia 53. 15.16.33
fortunæ iocus stultorum imperium 202.2
fortunę in rebus humanis lusus 292,2. sine ludibrium 107,22
Fortunæ modestæ commendatio 89.7
fortunæ potestas in terram & terrestria 174,11. præter animas nostras ibid. 22
fortunæ proles voluptas 14.7
fortunæ rete 165.35
fortunę solą resistit virtus 26 27
fortunatæ insulæ 95,17. & an sint
Fraus Pluti ancilla 382.77
Fraus Veneri gratissima 92.2
fraudem fraude repellere etiam iure licet 222.10
frugalitas veterum 301. 38 ad frugalit. exhort. 29.33
fulgura vnde 258.4
fulmina à dęmonibus cieri 198,21
fumo, hoc, est, vana gloria, nihil leuius. 210,15
furiæ 123. 25.26.9
furiosos etiam verum dicere 142.12
furor poeticus ibid.8.9

G

GAdes 238.29
Gallorum in Italia bellũ 189.23,26
Ganges 75.4. 238,29
Gangetica tellus 10.32
Ganimedes, qui & Aquarius 245.7. vide Aquarius.
Ganymedis forma 24.5
Ganimedi præfertur Philetus 54.20
garrulitas leuitatis indicium 73.6
gaudia eò dulciora, quò rariora 27.27
Gemin. signi stellæ quot 242. 5, eorundem ortus 243. 25
gemmæ quare alijs lapidibus nitidiores 133.14
Getæ 273
Getuli 75.25
Gigantes in Arcadia olim 188 29. in montes versi 189. 11. Menarcho domiti, eadem. 5.
Gigantes terrigenæ 58.37
Γιγαντομαχία 18.22. 101.16

gigantomachiæ allegoria 94 11
gloria verà poſt cineres 211.4
Gloriæ humanæ vanitas 232 27
Gloriæ inane ſtud. 116.37 ſomnium 117.18
Gloriæ vanum ſtudiũ 209.35
Gloriam ſtertentes fugere. 50, 35
Gorgones 101.14
Græci nugaces 58.32. mendaces 85.9,13
Græcia mendax 101,19. nugarum mater 139,10
Græciæ ſeptem ſapientes 121 20
Grando vnde 258,4
Grauia ad centrum ferri 261 20
grauiã leuibus viliora 132, 31
Gula cauenda 216,31
Gula nequitiæ nutrimentum 60,2
Gula voluptatis ſatelles 48 18. 42,2
Gulæ dæmon qualis 196,13
Gulæ & laboris fil. ſomnus 50, 13
Gula nihil indignius homine 48,24
Gula perire plures quàm gladio 50,5
Guſtus animæ vis 149,15
Guſtus cunctis ineſt animantibus 150,29
Guſtus quomodo fiat ibi.24
Guſtu tactuq́ue ſolùm beſtias gaudere 67,33
Gyges 169,37
Gymnoſophiſtæ 127.1

H

Hæretici qui 82,16
Harmonia 154,26 an rectè de anima dicatur ead. 22
Harpyiæ 101,14
Hectoris nobilitas 109,27
Heliacus ortus & occaſus 243 11
Heliadum lachrymæ 143,23
Helice 240,19.241,9
Heniochus, vide Auriga ſidus
Herculanus nodus 165.24
Herculeæ columnæ 260,11
Hercules Ferrariæ dux 10,12
Hercules quoque voluptati ſuccubuit 44,21
Herculis armenta Geryoni abrepta 19,17
Herculis geſta 44.5
Herculis nobilitas 109,28
Herculem bene mèrendo cœlum ſibi acquiſiſſe 69,29
Hermes Triſmegiſtus 176,2
Hermus aurifer 99,22. 104.27
Heroës qui 228,7
Heſperæ huſæ pomaria 19,21
Hippoc. medicus 146,30
Hippocrene 101,24
Hiſtoriarum vſus 15.6
Hœdi ſidus 241,25
Homerus 23.37
Homeri mors 166,23
Homeri nobilitas 111,1
Homo animal præ aliis miſerum 136,15
Homo cęteris animalibus quo præſtet 48.27
Homo deorum ſimia & riſus quando 105,31
Homo homini iuuando natura creatus 31.28
Homo homini maximè formidanda fera 122.10
Homo inter deos & bruta medius 154.4
Homo quando fœlix 84,11 qua ratione diis gratus fiat 274,26
Homo ſermone tantùm & manibus beſtiis præſtat 83 24. 83,1
Homo ſpiritualis quis 231,24

Homo terræ & animantibus regendis præfectus à Deo. 261,14
Homo virtutibus præditus mortalis deus 271,16
Hominis creatio 136,20
Hominis inuenta 17.24
Hominis misera natiuitas 128 36. infantia 119.10,17. pueritia ead. 21. iuuentus 26. ætas grauior. ead. 36. senecta 120.10
Hominis philautia ac scientiæ persuasio 106.3
hominis substantia, virtus 84 25
homini cætera animalia subdita 18,7
homini tactus & gustus quam cæteris animantibus perfectior 150.29
Hominem deos affari coram posse, atque videre 277.19 278. 18
hominem gula bestiis similem fieri 48,30
hominem veterem quomodo exuere oporteat 275,13
homines quot casibus obnoxij 121,31
homines verè qui 228,7
ad homines virtutum studiosos exhortatio 272,25
hominum diuersa genera 202 25. optimum 200 25. prudens 199.35. astutum ac disertum. ead. 200. 14. stultum, ead. 13. insanum 13.
hominū diuersi colores 199.7
hominum & dei quanta distantia 82.8
hominum fortuna nulla perpetua 110. 16
hominum ignorantia & error 190. 5
hominum nemo non vitiis obnoxius 81,14, 82,3
hominum pertinax cæcitas. 18 35
hominum simulacra tantùm non homines cerni. 34,9
hominum vita, fabula 76,34 & 118,15. militia 113,11.
honestum 66,24. honesta quę 68,10
honesti passim habendi ratio 13,17. in gaudiis 47,4
honos alit artes, & virtutem 35.17
honor homini sufficiens quis 118,34
honor qui confertur indigno non honor ib. 35
honor somnium ibid. 22
honor virtutis præmiū 68,25
honores nec corpori nec animo prodesse 118,25
Horatij nobilitas 110,37
horizon 238,20
hortorum vsus 87.19
humanæ vitæ consideratio 119,20
humanum genus solum omnium animalium speçies referre 107,2
humanum genus vtri simile 106,9
humani generis calamitas & miseria 128,37
humano in corpore multæ pecudes 210.11
humiles deo amari 209.30
humor natiuus 146.26
Hyades 242,4
Hyale 219.4
Hydræ fidus 241,4. & 242,31. eius ortus 243,37. occasus 245,14
hydro crudelior 56,29
Hydrochous 236,20
hyems 162,31
hyemis incommoda 120.22
hypocrita 182,37

I

Iana dæmon 234. 17
Iapetus 169,37
Iberi ad extremum occaſum 195,15
Icarus 12,22
Icari caſus 187,10, temeritas 116,20
ignauia vires hebetat 216,37
ignauorum querela in ſenectute 207,27
ignis aëre leuior 258,7
ignis animantum vinificans 146,9
ignis an ſub cœlo lunari orbi propinquus 257,29. 258, 10
ignes in terra gigni multos 263,33
ignes per aëra volantes vnde 251,33
ignorantia errorum cauſa 177, 13. & mater 216,3. Puti filia 38,25
ignorantia veri ac boni prima animæ in vitia ruentis contagio 192, 11. hincq; ſtultitiam & ſcelus naſci 192,16
immodica nocent 216,7
imperfectum debile 130,9. vide Perfectum.
imperia prudentibus commiſſa optimè habere 200,4
improbis perpetuus comes metus 12,12
incertum in mundo nihil 161 16
Indi 75.24
indigetes dij quales 164,18
indoctus rarò probus 216,2
indulgentiarum merx 201,30
inertia 266,5
infamia voluptatis comes. 47 2. 42,30
infantiæ mala 119. 10, & 2
infœlix quis 30,15
inferi ad auſtralem plagam 103,10. ſubterranei 261,1 quare in terræ centro credantur eſſe 270,25
inferi an in terræ centro. 189 34
inferi poëtarum figmentum, 36,26. ſacerdotum lucra. 37,7
inferi re vera inter homines 122,13
inferorum deſcriptio 123,22
ad inferos iter quale 102,10
apud inferos quid iam agatur 213,11
inferos plerique nullos credunt 270,31
ad inferos quauis etiam hora innumeros tendere 216,35
infinitum an ex finitis partibus 131,27
infinitum nullum corpus 266 14
ingenium ex fato contingere 167,3
ingenio hominis duriſſima quæque refringi 263,29
ingenia quoſdam natura, non arte donari 16,34
ingenio vires cedunt 73,31
ingeniorum diuerſitas 277, 22
inglunies. vide Crapula.
iniuria quomodo vindicanda 74.7
ab iniuria abſtinendum 190 17
inſani quale hominum genus 202,21
inſcitia errorum & ſceleris mater 165,5. leges ridet 16,26
inſidiarum humanarum varij modi 122.16
inſtitutio, quanti momenti 215.11
inſula quid 139,3

Insulæ fortunatæ 138,33
Integritate nihil amabilius 71,10
Inuidia amantibus metuenda 63,12
Inuidia fœliciũ comes 13.35
lætis rebus infensa 47,9
inuidia maximè oculos infestat 197,25
inuidiæ detestatio 63,18
inuidiæ pater ac rex dæmon qualis 197,20.196,31
Iouis amores 60,37
Iouis & doxæ filij 189.27
Iouis planetæ domus 239,13
Iouis potestas 80,13
Iouis sphæra & motus 238.34
Iouem Latinis deum ac summum bonum dici 130,15
ira frenanda 211.8,20
ira stultis cognata 202,12
ire gradus 147,9
eiusdem causa 146,36
sedes 21. 4. materia 20
iracundos non amari 73,27
iris Iunonis nuncia 20,29
iris vnde,& vbi appareat 259 36
Iridis inuocatio, & descriptio 193, 34
Ister 75,4
Italiæ bellum 184.23
Italiæ loca à studiosis iuuenibus maximè frequentari solita 115,10
Ithylus 40,27
iucundum. vide Delectans
iucundum natura omnes quærere 36.10
iucundis quinam capiantur maximè 69,34
Iudæus bruciphagus 113,12
iudicio carentia, etiam sensu carere cad.143,22
Iuno 43,10
ius vi opprimi 235,25
iuris nodosa scientia 194
iura silent bello 220,24
iustitia 113,32
iustitiæ studium 206,11
à iustitia quæ potissimum abstrahant 206,23. & inde
iustus. vide bonus.
iustos malum non pati 183.17 & inde. & 33
iustos quare Deus interdum malis exerceat 183,21
iuuentæ commodis dum licet vtendum 56.8
iuuentæ mala 119,27
iuuentæ malè transactæ deploratio 207,5
iuuentus ad malum prona 94 20. & luxuriæ dedita 24
iuuenum studia 115,9
iuuenibus mala commercia in primis cauenda 96.2
Ixion auari typus, 20,35

L.

LAboris & Gulę filius somnus 50,13
laboris vis 95.30
laborem citra nihil egregium fieri 95,28
laborem contemni spe & amore 227,21
labore cur membra langueſcant 144,21
Lachesis 10.3. &172,2
lacteus circulus 238,3
lacus vnde 184,27
Læstrigones 55,4
lætitia nimia morborum & mortis etiam causa 96,36
lætitiæ vsus 97,1
lampyrides 254,36
lapis philosophorum qualis,& quomodo inuentus 218,5
lapidis philosophorum virtutes 219,9
largiendi nostro tempore abusus 32,13

Latini

Latini à Græcis nugari didicêre 101,26
Latinos Græcorum quoque exemplo deliraſſe 25,14
laudanti coràm fidere non tutum 74,20
laudare abſentem an præſentem melius 70,33
laudari omnes cupere 78,5
laudis ſtudium inane 117.3 & 26. ſomnum 118,22
leges ab imperitis maximè negligi 16,26
leges aranearum telæ ſimiles 114,29
leges bello opprimi 210,4 paſſim nummis ſuccumbere 114. 24.
lectio animi eſca 232.8
lectionis autorum ratio 73,25
Leo decim. Papa 259,25
leonis ſignum penetrans ſol calidiſſimus 24.18
leonis ſigni ſtellæ quot 242,9 eiuſdem ortus 243 37
lepus ſidus 244,32 eiuſdem ortus 243.36 occaſus 244.36
lepores 42. 27
Lethe 50,14
Letheus fl. 102.14
Leucothea 123,1
leuiora quanto grauibus præſtent 132,2,134,22
libræ ſigni ſtellæ quot 242,12 eiuſdem ortus 244,15
liber an ſit qui vxorem duxit 89,3. & 93,15
liber nemo 119,12
liber quis habendus 147,25 & 171,4. & 178,13 ſolus ſapiens 168,10
de libero arbitrio 165.19
libertas cælibatus periculoſa 93,19
libertas omni pretio pretioſior 86,20. perniciosa res pueris 95,7
libertatem vendere turpiſſimum 88,20
ſine libertate nil laudabile 88,10
libertate nil magis generoſos decet ibid. 5
libri quales ſapienti legendi 231,37
libido fortunæ comes 113,15
libidine omnia plena. 126,23
licentia 93,20
linguæ munere nos beſtiis præſtare 82,21
lippitudo ex ebrietate 50,2
lis & amicitia an rerum primordia 143,24
liuor. vide Inuidia
loci & temporis habenda ratio 70,31
locum nullum eſſe fruſtra, ſed omnia inhabitari 264,5
locum præter corpus nil occupat 139,29
locuſtarum prodigium 184,30
Lopadis & Vranij filia Venus 58, 34
Lothos Priapo amica 40,3
lucelli ſpes 19,35
Luciferi dæmonum principis deſcriptio 198,11. & ibi. 28 vide Sarcotheus.
Lucretia 91,7
lucri faciendi rationes honeſtiores quæ 87,23
lucri ſtudium 69,7
luctum mora mãſueſcere 94,5
ad Lutherum tollendum Clementis Papæ apparat. 235,17
lunæ area venti prænuncia 26,34
lunæ color interdiu 255,5
lunæ corporis durum 148,19 & opacum 3.9
lunæ domus 239,19
lunæ eclipſis vnde 261,18
lunæ inuocatio 218,14

lunæ maculæ quidnam 254,32
lunæ magnitudo vnde pateat 248,33
lunæ regia 187, 35. vrbs 10. arx 189,16
lunæ regna, dæmones incolæ 226,30
lunæ pars, quam sol non spectat, cœlo similis 246.21
lunæ vltima sphæra, terrisque proxima 255.36
eiusque motus 249.8
lunam supra, bona & fœlicia omnia: infrà, mala 164,5 & 190,14
lunicolarum cum Gigantibus bellum 188,32
lux an aliqua sine corpore 266,27
lux solis effectus 257,26
lucis diuinæ particula soli impressa 268. 6 & alijs, ibid. 14
lucis subiectum ac fundamentum an aër 265. 17,19. & 267,36
lucem etiam absque aëre constare 268.19
luxuria Pluti filia 38,24
luxuriæ dæmon qualis 196.12
luxurię detestatio 220,7
luxus diuitũ descriptio 22,29
Libya anguifera 196,29
ferox 75,21
Lycaon 42.26
Lycæus gigas 188.30
in montem 189.12
Lyncei visus 199,2. & 187,29
lyræ sidus 240.24
occasus 244,13
ortus 253,14

M

MAchaõ medicus 222,26
Mæandri olores 127,4
Mænalus Gigas 188,30
in montem 189.12
magica ars 234,26. 259,50
magica arte cogi dæmones tam bonos quàm malos 164 23
malum duplex 180,5
malũ omne infra lunã 164,5
mala corporis & fortunæ quibus mala 184,12
mala cum multis communia leuiora 93,5
mala cuncta in terris clausa 254, 23
mala quatenus à Deo 178,4
quomodo Deus permittat fieri 175. 25
Mala semper bonis plura 159 32
mala vnde proueniant 175,32
malorum cognitio non mala 161,32
malorum nostrorũ causa peccatum 180,20
malorum fons causa postrema 174,28. dæmon 184, 3.
malorum nullum non aliquãdo prodest 78,35
malorum tria genera 66,20
malus quis non 111,20
malus omnis æger 76,20
malus sponte nemo 165,7
mali lucem oderunt 177,8
malorum conuersatione abstinendum 72,32
malorum hominum successus 154,12
malos semper æstuare metu 12,13
malis hominibus boni nihil contingere posse 180,16
malis quare interdum gratificandum 206,21
mansuetudini studendum 73, 29
Marcellus à Calliope lauro coronatus 127,30
marmore surdior 55,34
marmora quare aliis lapidibus nitidiora 133.13

mare, vide Oceanus
mare cur ſalſum 260. 31
maris diuerſa nomina 260,15
mari ac terra quodlibet aſtrũ maius 138,10
Marini rupes 212,31
Marius quando nobilis 109.15
Martis domus 239,16. ſphæra & motus ibi.2
materia an æterna fuerit 255 25. 256,36
materia & forma naturæ principia 245,30
materia prima qualis à Deo facta 252,17
matrimoniũ. vide Coniugium
matrimonium à Deo inſtitutum 59,21
matrimoniúmne an virginitas præſtet 60,20
maxima duo ſimul eſſe non poſſe 257,29
Medicina 19,4. certum ſapienti viaticum 146,28
medicina niſi perfecta, periculoſiſſima ars 98,22
medicinæ commendatio 222 22. 223,1.
medicus egregius nunquam mendicus 222,30
medici carnifices 98, 10. & ibid. 15,21
medici conſulendi ratio 97,25
medici ſophiæ & dialecticæ ſtudioſi 98,8
medicorum impoſturæ 97,31 98,1. & ignorantia 6. faſtus ead 13
medicorum noſtra ætate ſophia 203,25
medicis ſe committere non tutum, ſed quibus 98,15
mediocritas in rebus dulciſſima 87,6
meditãtes quare oculos claudant 153,25
Medũſæ caput, ſidus 249,31
Megæra
Meſſis
Melicerta
Mellinæ encomium ruſticum 56,34
membra cur labore defatigentur 144,20
membrorum tremor ex ebrietate 49,16
Menarchus Iunicolarum rex, deque eo plura 188,23,24
mens 66,35. eiuſque proprium noſcere verum eod.
mens affectu ebria 171,1
mens animæ ſol 151,5
mens in nobis diuina 168,30
mens remittenda interdum, & quatenus 47,16
mens ſenſu præſtant 141,10
mentis acies 206,7
mentis affectus diuerſis ex cauſis 120,30
mentis bona 66,36. dignitas 238,7. vis 151,1
mentis & carnis pugna 171 17
mentis oculus ratio 168,32
mentis ſedes in capite 149,27
menti proprius orbis 140,30 eique conſimilis ibid.34
Mercurius deorum nuncius 212,8
Mercurius ſublimatus 227,14
Mercurij domus 239,18 ſphæra & motus 239.4
Mercurij inuocatio 218,15
meridianæ plagæ deſcripti 196,28
meridiei periphraſis 44 & 55,33
meridionalis populus mali forma 99,8
meridionales circuli 38,17
metallorum purgatio 82, 35
metallorum vſus 253,3
metus perpetuus improbis comes 12,12

Miaſtor

...on, ciuique de- 197,20
...el archangelus Sarco- ...cum æthere depulit 198,16
Midæ ſtultitia 22.15. auricu- læ aſinin... ead. 17
militia ob ... ...patem 35.10
minari, fœmineum & timidi animi 74.1
ad Mineruæ ſacraria durum iter 115,22
Minos 107.31
Minois vrna 30.13
miſer quis 85.21
mites Deo amari 209.30
mobile primum, ſupremus cœli orbis 238,23
modeſtia 67,5
modus in rebus omnibus optimus 96.36
Molorchæus leo 23.26
Momi quæſtio de monachis quibuſdam 212,13
monachi, porci 212.21
monachorum cœlibatus 602
monachorum deſcriptio 92,4
monachorum libido 126.17
in monachorum quorundam libidinem 212.18
monachorum ſophia 293,25
monachos pleroſque deſcendere ad inferos 214.19
monas 129.30
monſtra quoque non caſu fieri, & cur ita dicta 162.34
montium vſus 261,35
moralis vita 113.3. quàm difficilis 113.36
morbo in tempore occurrendo 97.13. & quomodo 25
morborum cauſæ 96.21. natura 27. parentes 30. & ...eraliæ plures 32. & inde morborum turba, quibus hominum vita infeſtatur 120.30
morioſophi 250,24
mors inteſtata ex ebrietate 50,1,2
mors miſeros fœlicibus æquat 50,30
mors nemini parcit 208.22
mors non metuenda, ſed quibus 127.18
mors non omnia delet 154.8
mors perpetuus ſomnus 51.4
mors quid 94.3
mors ſomno quanto melior 122.34
mors vltima malorum meta 93.35. forti non metuenda 36
mortis commendatio 122.34 conſolatio 93.26. deſcriptio eiuſdem 102,30. proſopopœia ibid. 36
mortis germanus ſomnus 50.15
mortis memor eſto 206,20 & 272.28
mortis omnium & genus & hora fatalis 165,16
mortis prædictiones 166.30
mortem à nemine non metui 105.5
mortem nunquam ierò venire 65.23. proindeq; non lacessendam eod.
mortem vltrò accerſere, niſi diuinæ leges prohiberent, quàm viuere ſatius 127.7
morte nihil & certius & incertius 166.30
mortui non deplorandi 93.36
mors animi bonum 66,34. & 68,18
mores à teneris perceptos durare etiam in adultis 215.14
mores an ex fato 167,21
mores bonos corrumpi prauo commercio 95.35
mores cuiuſque quomodo deprehendendi 69.6
mores eorum quibus parcere velis, ... ſeruandi 63,31. ...,2

UNIVERSITY LIBRARY CAMBRIDGE

